STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03298

GEKLIBENE SHRIFTEN

Isaac Meir Weissenberg

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. מ. ווייסענבערג.

געקליבענע שריפטען

ערשטער באנד.

פערלאג - בוכהאנדלונג
שלמה שרעבערק
ווילנא.

דרוקעריי ב. א. קלעצקין, ווילנא.

Сочиненія І. М. Вайсенберга.

I
סקיצן.

א פּאַמניק.

ווען „גוויאַזדע“ איז אַלט געוואָרען, דאָס אַקער-אײַזען איז איהם שוין אַרויסגעפאַלען פון דער האַנד — איז ער אַוועק צו זיך אין שטיבעל און זיך געזעצט מיט זײַן אַלטיטשקער פאַר׳ן אויווען.

זיי האָבען צוויי יונגעטשקע אייניקלעך, שיקסלעך פון זעכצעהן, זיבעצעהן יאָהר, וואָס זענען זיי געבליבען נאָך אַ געשטאָרבענער טאָכטער — און אָט דאָס איז זייער גרעסטע זאָרג. די קינדערלעך, קלערען זיי, זאָלען נעהמען מאַנ׳ען און די שטיקלעך פעלד זאָלען ווערען צוריק בעאַרבייט. ווייטער מיט זיך זענען זיי שוין אויף אַלץ קלאָר אויסגערעכענט.

דעם פריהערדיגען זונטאָג זענען זיי געוועזען ביי דעם גלח אויף „איספּאָוויעדזשים“. זי, די אַלטע, האָט נאָך בענייט אַ פּאַטשיילעכעל מיט רויטע קווייטעלעך אויפ׳ן קאָפּ, ווי זי האָט געזאָגט, אַז דעם לעצטען דין וחשבון דאַרף מען אָבגעבען מיט אַ פרעהליך און פריי געמיט, אַז מען זאָל נישט קומען אַהין — אַ קלאָגענדיגע... און דער גלח האָט זיי ביידע „נאַראַיעט“, אַז זיי זאָלען זיך לאָזען שטעלען צוויי „פּאָמניקעס“, קרייצען ביי די וועגעלעך צווישען זייערע פעלדער, כדי, אַז אַ דורכגעהער וועט אַמאָל פאַרבייגעהן און זיך ווענדען צו גאָטס נאָמען, וועלען זייערע, איגאַיינוועגס, אויך דערמאָנט ווערען צום גוטען.

און אָט אַצונד, ווען אַלץ איז שוין ביי זיי אָפּען און קלאָר, זיצען זיי אין אַ שטיבעל און קוקען אַרויס דורך דעם פענסטער׳ל: זי אויף דעם שטיקעל בלאָהען הימעל, וואָס זעהט זיך דורך דעם פענסטער׳ל אַדורך,

און טראַכט וועגען איהרע ערשטע געשטאָרבענע קינדערלעך, אַז זי וועט זיך שוין מן הסתם אין גיכען זעהען מיט זיי. און ער טראַכט וועגען די פעלדער, קוקענדיג דורך דעם פענסטער׳ל, ווי שטיל אַלץ האָט זיך אָבגעשטעלט...

„ווי אויף אַלץ קומט אַזוי אַ סוף״... — האָט ער מיט אַ שטילען וואַסערדיגען בליק געטראַכט. און אין שטוב איז געוועזען אַזוי שטיל, אַז עס האָט זיך געדאַכט, די שטילקייט האָט אַלץ שוין אויף אייביג פערגליווערט. צוזאַמען מיט דעם בעל־הבית, אין איין רייהע, איז אויך דאָס קעצעל געלעגען שטילערהייד, אויסגעצויגען אויף דעם קוימען, מיט דעם קעפּיל אויף די פאָדערשטע פיסלעך, און האַלב צוגעלעהנט גע־האַלטען די אייגעלעך. עס האָט אויך געברענט מיט אַ טונקעל רויטליכען שיין אַ בוימעל־לעמפּעלע אין ווינקעל פאַר די „אָבראַזען״ — און אַלץ האָט שוין אויסגעזעהען ווי געשטאָרבען און דאָס גאַנצע שטיבעל — אַ שטילע מערת המכפלה...

עס האָבען זיך אָבגערוקט אַ פּאָר שטילע טעג, און די צוויי אַלטע לייט האָבען זיך אַ קודם גענומען בעזאָרגען, וואָס זיי האָבען גע־קענט.

הינטער׳ן וועלדיל האָבען זיי געהאַט ליגען אַ גרויסען שטיין, אויף וועלכען זיי פלעגען נאָך אין זייערע יונגע יאָהרען אָברוהען אין מיטאָגס־שטונדע, ווען די זון האָט געברענט איבער׳ן קאָפּ, און זיי אַרבייטענדיג אין פעלד האָבען געזוכט אַנ׳אָרט וואו צו בעשיצען זיך אין שאָטען. דאָרט האָט זי אויך כמעט איהרע אַלע קינדער אויסגעוויעגט. עס איז שניט־צייט, מען האָט אַ קליין קינד ביי דער ברוסט און אין פעלד אַריין דאַרף מען פאָרט געהן — האָט זי דאָרט געוויעגט די קינדער אין אַ פלאַכטע אָנגעהאָנגען אָן אַנ׳איבערגעלייגטען דראָנג אויף פיר דרענגלעך, און אין אַ ליידיגער שעה, ווען זי איז צוגעלאָפען נאָך אַ שלונג וואַסער פון קריגעל אַרויס, געוואָרפען אויך אַ בליק צום קינד.

און אָט, פון דעם זעלבען שטיין, וואָס האָט זייער גאַנצע יוגענד בע־גלייט ביז אין דער עלטער אַריין, ווי אַ שטומער עדות, שטענדיג ליגענדיג אונטער דעם בלויזען הימעל — געהען זיי זיך היינט אויסהאַקען צוויי קרייצען. צוויי שטיינער־קריצער האָבען זיי זיך שוין געדונגען און עס האָט שוין מעהר נישט געפעהלט, ווי דעם שטיין צו שפּאַלטען אויף צוויי לאַנגע שטיקער און צו צופיהרען זיי אין עק פעלד, וואָס געהט

אַרויס צום וועגעל, אויף דעם אָרט וואו זיי זענען בעשטימט אויפגעשטעלט צו ווערען.

די מיידלעך, די איניקלעך, האָבען דערפון גאָר נישט געוואוסט. נאָר איינמאָל אין דער פריה, ווען זיי זענען אויפגעשטאַנען און אַרויסגעגאַנגען אויפ'ן פעלד, טרעפען זיי שקצים אונטער אַ בוים שטעהען און „טשעשען" מיט דלוטקעלעך אין צוויי שטיינער אַריין, שטיל און בלאַסליך פער'סור'עט מיט די פּנים'ער...

איין שיקסעל האָט זיך מיט דער צווייטער איבערגעקוקט, געשטאַנען אַ ווײַלע מיט די פינגערלעך אין די מײַלער און געוואָרען צוגערוקט, וואָס אַ מאָל נעהנטער, אַלע מאָל מיט אַ טריטעלע און ווייטער בלייבענדיג שטעהן, אַזוי, אַז זיי האָבען עס אַליין נישט געשפּירט, ווי זיי זענען צוגעקומען צו די שקצים.

שקצים אין הויזען איבער די קאַמאַשען, געפּרעסטע העמדער מיט שעלקים איבער די אָרעמ'ס און קליינע שענע וואָנסעלעך מיט לאַנגע גלאַטיגע גושיבעס האָר איבער די שטערנס.

אויך די אַרבייט איז זיי אומבעקאַנט — דאָס זענען נישט קיין שטיינער צו קיין ווינד-מיהלען... און זיי האָבען זיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה...

— די פּריצים וואָלטען אונז אפשר געקאָנט זאָגען — נאָך וואָס דאָס איז?... — האָט די עלטערע געפרעגט, נאָך שטעהענדיג אויף דער זייט ראָב פון איבער דעם וועגעל און אַריבערקוקענדיג צו זיי אויף דער אַנדערער זייט ראָב.

— „אָוושעם", — האָבען די שקצים אַריבערגעענטפערט צו זיי — מיר מאַכען „פּאָמניקעס" פאַר דעם „גאָספּאָדאַרוש" פון די פעלדער...

די שיקסלעך האָבען זיך איבערגעקוקט און די זאַך האָט זיי שטאַרק הנאָה געטהון...

איינע האָט זיך פערשאַרט אַ ביסעלע האָר פון איבער דעם שטערען און אויס פערטראַכטקייט געשטאַנען בלאַסליך, און די בלוזקעלעך איבער די ברוסטען האָבען זיך נאָר קוים וואָס בעוועגט.

די צווייטע האָט זיך אויך פּונקט אַזוי אַזוי פערטראַכט און די

שקצים דעסגלייכען, האָבען שוין אַרויסגעלאָזט די העמערלעך פון די הענד און אַלע פיר זענען זיך געשטאַנען ענטקעגנען־איבער מיט אַ שטיל־שווייגען און קוקען אויף זיך, אַלע מאָל איינער אויפ'ן אַנדערן מיט אַ שטילען פערשעמטען בליק פון הינטער די שטערענס אַפער.

דער אַלטער „גוויאַזדע" איז געקומען אַרויס פון שטיבעל און, קרימענדיג זיך, קלאָגענדיג זיך, פאַר וואָס די שיקסלעך לאָזען נישט די שקצים אַרבייטען, האָט ער זיי געיאָגט אַ היים.

נאָר די שיקסלעך האָבען זיך דערוויטערט יעדערע בעזונדער שוין מיט אַ שטילען אַראָבגעלאָזטען קאָפּ און הינטערווײלעכדיגע טריט, צופענדיג זיך עפּעס ביי אַ ליפּעל — און אַלע מאָל פונדערווייטענס, געבענדיג זיך נאָך אַמאָל אַ פערשאַר די האָר איבער'ן קאָפּ אויס־געשטעלט אַזאַ בליק צו'ם בוים, צו די שקצים, ווי עפּעס וואָלט זיי אַ שאָד געווען.

און די שקצים אויך דאָס גלייכען, נאָר די שיקסלעך האָבען זיך דאָך דערווייטערט, און ערשט פאַרנאַכט, ווען די שקצים זענען שוין געשטאַנען פאַר „גוויאַזדעס" שטיבעל, אַרומגעוואַשענע מיט אויסגע־שטעלטע פּנים'ער קעגען דעם זונאונטערגאַנג, זענען די צוויי שיקסלעך געקומען אַ היים צוגעהן מיט זעקס שטיק בהמות פון פעלד, מיט ליכ־טיג בעגאָסענע פּנים'ער פון דער לעצטער זונען־שיין און רויטקייט, וואָס האָט זיך אין מערב־זייט צוגאָסען איבער'ן הימעל, מיט גלאַנצענדיג שטילע אויגען און מיט בלומען־קרענצלעך אויף די קעפּ.

די שיקסעס האָבען זיך ווייטער פערשעהמט און אַראָבגעלאָזט די קעפּ, און נישט ריהרענדיג זיך פון אָרט געשטאַנען און געוואַרט, ווי אויף עפּעס.

די שקצים האָבען זיך געדרעהט די וואָנסעלעך, און איינער, וואָס איז געשטאַנען מיט אַ פוס אַרויסגעשטעלט קעגענאיבער די שיקסעס, האָט געפרעגט:

— נו וואָס־זשע, ס'איז שוין טאַקי באַלד נאַכט?... און ווידער איז שטיל געוואָרען.

איין קוה האָט אָנגעשטויסען מיט די הערנער אין טויער פון פאָדוואָר, אויסמ—ע—טשענדיג, אַז מען זאָל זי אַריינלאָזען. איין שיקסע האָט זיך זייטיג אַוועקגעצויגען פון רעדיל געהן אויפמאַכען, און איין

שייגעץ איז איהר נאָכגעגאַנגען. דער ערשטער האָט געקוקט אויף דער שיקסעס בלוזקעלע, וואָס האָט זיך אַזוי שטיל און צערטליך גע־הויבען, אַז די הערצער האָבען אַז ביי ביידע שטיל געקלאַפּט. און דער צווייטער איז געגאַנגען צו יענער העלפען איהר דאָס טהויער אויפמאַכען.

די שיקסע האָט זיך אַזש פערשעהמט און געשמייכעלט, די בעקלעך האָבען זיך איהר גערויטעלט און דער שייגעץ האָט געפרעגט:

— „צאָ, טשענסקאָ?“...

— „ווצאַליע ניע“... — האָט זי בעהאַלטענדיג דעם קאָפּ, ווי זי וואָלט געוואָלט דאָס פּנים פון שמייכלען פערדעקען — געענטפערט. — און דעם שייגעץ'ס אויגען האָבען שוין אויך געשמייכעלט, קוקענדיג אויף איהר גאַנץ קיילעכדיגע ענטוויקלונג פון קערפּער.

— וועל'מיר געהן אַ ביסעל שפּאַצירען... — האָט דער שייגעץ פאָרגעלעגט. און נאָך דעם שייגעץ איז שוין דער צווייטער אויך נאָכגע־גאַנגען און יעדער פון זיי האָט זיך מיטגעפיהרט זיין פערשעהמטע דאַמע, וואָס האָבען זיך שטיל מיט שעמעוודיג־אַראָבגעלאָזטע פּנים'ער געלאָזט געהן נאָך די שקצים'ס אַקסלען, אַוועקשאַרענדיג זיך פון זיידע־באָבעס שטיבעל אַוועק...

מען האָט זיך געלאָזט געהן אין פעלד אַריין, וואו אַ חראַבאָנטש האָט אָנגעהויבען אַרויסצופליהען אין דער פאַרנאַכטיג־שטילער לופט, וואו אַ פערסוד'עט פייערל האָט אָנגעהויבען שטיל און ווייט אַרויס צושיינען פון אונטער ביימער אַפער... שטיל און ווייט האָט מען זיך פערבלאָנד־זעט, ווי עפּיס וואָלט זיי שטיל פערפיהרט און געצויגען, און מען האָט זיך פערזוימט ביז שפּעט אין דער נאַכט...

אַזוי נאַכט איין און נאַכט אויס, ביז די ביידע אַלטיטשקע האָבען זיך אָנגעהויבען שטיל צו קלאָגען איינס פאַר דאָס אַנדערע — זי, אַז עס האָט נישט ווער די קיה אויסצומעלקען און נאַכט ביי נאַכט שטעהען זיי אָב אויפ'ן הויף און מע־ע־טשען, אַז עס איז אַ גאַנץ רחמנות, עס האָט זיי נישט ווער אַריינצולאָזען אין שטאַל. און ער, אַז ער איז אַלט, אַז ער קען שוין גאָר נישט טהון, דאָס אפילו, ווי אַ שטיינער, אויפצוהייבען

אַ שטעקעלע פון דר'ערד און אַריינצוטרייבען די קיה אין שטאַל — אויך נישט...

„ער קען שוין גאָר נישט... ער קען שוין גאָר נישט"... האָט ער ביטערליך און שטיל צוגעמרוגעט מיט די ברעמען און מיט אַ פער־קרימט מויל, נאָר צום וויינען. און די שיקסלעך, ס'איז נישט זייער דאגה, זייער עסק געווען — אַלע שפּעט ביינאַכט פלעגען זיי אַריינקומען, מיטברענגען מיט זיך אַ שטילען סוד פון פעלד, און מיט שטילע פער־סוד'עטע אויגען פון דער דרויסען־פינסטערניש און מיט ווינטעלדיג אָפּגע־ווייעטע האָר אויף די קעפּ, פלעגען זיי זיך גאַנץ שטילינקערהייד אַרויס־נעמען אַ צווייי „קולים'ס" אויף אַ געלעגער אויפצושפּרייטען און אַוועקגעהן מיט די שקצים שלאָפען אין שייער אונטער'ן בוידעם, וואו עס איז אָנ־געלייגט תבואה ביז אַרויף.

— טעכטערלעך, קינדערלעך — פלעגט די באָבעשי נאָכרופען — געהט נישט, קינדערלעך...

— ס'איז „רושנע" אין שטיבעל... פלעגען זיי ענטפערען שוין אין דרויסען שטעהענדיג...

— „ניעה, ניעה, — פלעגט דער אַלטער צושאָקלען מיט'ן קאָפּ — יוש ניע וויעק"...

די אַלטע פלעגט זיך צלם'ן ביז האַלבער נאַכט, זיצענדיג אין ווינקעל אין דער האַלב־פינסטערניש איינגעוועבט, בעגאָסען מיט דעם רויטליבען שיין פון לעמפּעלע, וואָס האָט דאָרט אַראָבגעבלישצעט איבער איהר אַלטען קאָפּ, און דער אַלטער פלעגט ליגען אין בעטיל און קרעכצען, פיהלענדיג ווי די כחות געהען איהם אויס, און טאָג טעגליך האָט ער געזעהען, ווי די אַרבייט ביי די שקצים שפּאָרט זיך נישט, אַזוי ווי זיי האָבען איהר אָנגעהויבען אַזוי ליגט זי נאָך — און דאָ, דער טויט שטעהט זיי שוין אונטער די פלייצעס. טאָג טעגליך ווערען די שקצים ערגעץ פערפאַלען און ער שטעהט מיט אַ טרער אין אויג איבער די שטיינער און בעקלאָגט זיי און פונדערווייטענס, פון וועלדיל, וואו זיינע אייניקלעך פּאַשען די בהמות, גיסט זיך אַ מיידעליש געזאַנג אַרויס אין דער שטילער לופט אַריין — און דער אַלטער ווייס נישט וואו די שקצים זענען אַוועקגעקומען.

און איינמאָל שוין נישט קענענדיג מעהר אויסהאַלטען, און אַהיים קומענדיג צו זיין אַלטער אין שטיבעל אַריין אַ טויט־קראַנקער, אַ צובראָכענער, האָט ער צו איהר זיך געווענדעט מיט אַ שטילער קלאָג:

— נישט גוט, נישט גיט... מען דאַרף זיך שוין געהן בעשטעלען „טרומנעס“...

און ביידע אַלטיטשקע לייט האָבען זיך אַרויסגעזעצט אין דרויסען אונטער׳ן פענסטער׳ל אויסקוקען די צוויי שקצים מיט טרערען אין די אויגען, ביז פאַרנאַכט, ווען די זון איז אונטערגעגאַנגען און אָנגעצונדען מיט איהרע לעצטע שטראַהלען די קליינע שייבלעך פון פענסטעריל איבער זייערע קעפּ.

דעמאָלט האָבען די צוויי אַלטיטשקע אויסגעזעהען, ווי פערשטיינערט, צונויפגעטוליעט אינאיינעם אַריין, נאָר די צוויי געל־פאַרמעטענע פנים׳ער האָבען טרויעריג און בענקליך מיט גרויסע אויסגעשטעלטע אויגען נאָכגעקוקט דער ליכטיגער זון, וואָס האָט זיך שוין געהאַט האַלב פּערדוקט מיט איהר פייערדיג געשטאַלט אונטער דעם וואָלקען־פּאַס, וואָס איז גע־לעגען אויף מערב־זייט. און איינס פון דאָס אַנדערע, זיי פון דער זון און די זון פון זיי האָבען זיך נישט געקענט מיט זייערע לעצטע בליקען אָברייסען.

ביז די נאַכט איז אָנגעקומען, און די דאָזיגע צוויי אַלטיטשקע זענען געבליבען זיצען פערשטיינערט אין דער זעלבער פּאָזע איינגעהילט אין דער נאַכט־פינסטערניש און צוגעטוליעט איינס צו דאָס אַנדערע, און אַזוי איז זיי שוין די נשמות אויסגעגאַנגען — — — — — — — — — — —

און ווידער איז אַמאָל אויפגעגאַנגען די זון און ווידער אונטערגע־גאַנגען און שוין פערגעסען אָן די צוויי אַלטע לייט, וואָס זי האָט געלאָזט זיצען אונטערען פענסטער, ווי צוויי אויסגעליידיגטע שטיקער קאָרע, אויסציהענדיג פון זיי זייער לעצטען בענקשאַפטליכען בליק — און אַריינ־קוקענדיג צו זיי אין שטיבעל אַריין האָט זי צוויי נייע נשמה׳לעך דער־בליקט, ערשט געבוירענע פון צוויי יונגעטשקע מוטערלעך. און אין אַ פּאָר וואָכען אַרום, האָבען שוין די צוויי יונגע נפשות׳לעך ביי די מוטער־לעך אויף די הענד געקוקט מיט ליכטיגע אייגעלעך דורך די שייבלעך אַדורך, ווי די צוויי אַלטיטשקע אַ מאָל — און פאַר זייערע אויגען האָט זיך

ענטפלעקט אַ נייער הימעל מיט אַ נײַ שטיק פעלד, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען נישט די „פּאָמניקעס״, אָבערביידעס קינדערישע בליקעלעך...

און די „פּאָמניקעס״ האָבען די שקצים ניט געמאַכט.

די באבעשי'ס אבהיטען.

צוויי באבעשים האבען אמאל שטארק נישט געקענט רוהען פון דעם, וואס זייער אייניקעל, א מיידעל פון א יאהר דרייצעהן=פירצעהן, שרה'לע האט זי געהייסען, וואקסט שוין אונטער און ס'איז זי נישט מעגליך צו פערהיטען פון מאנסבילשע אויגען. זיי האבען זיך שטארק גענומען צום הארץ און אזוי פיל געטראכט וועגען דעם, אז נאכט אויף נאכט האט זיך זיי שוין אנגעהויבען צו חלום'ן, אז אט חאפט מען זי, אט נעמט מען זי — און געבען א קום אויף, אלע מאל אנ'אנדערע, פון שלאף מיט א געשריי: הוא אלקים — שמע ישראל!... און אייסגעגלאצט די אויגען צום קינד מיט א צאפעל אין די הענד, צי דאס קינד איז דא, צי דאס קינד ליגט, אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז עס האט זיך זיי איינמאל געחלומט, אז א רויטער גוי מיט רויטע וואנסעס האט ביי זיי דאס קינד אוועקגעחאפט מיט געוואלד און אנטלאפען דערמיט אונטער דער שטאדט אויף א פעלד ארויס...

דא איז שוין געווען א ביטער עסק און די ווייבער האבען זיך עס שוין נישט געקענט שענקען. זיי האבען א קודם געמאכט א געוואלד צווישען זיך, דאס איינציגע מיטעל, וואס זיי האבען דערוויל געקענט טהון, און דערנאך, צו מארגענס באלד אין דער פריה, אזוי ווי ס'איז נור טאג געווארען, האבען זיי גענומען די פאטשיילעס אויף די קעפ און געגאנגען נאך עפעס טהון דערפאר.

— הייליגער רבי — זענען זיי צום רבי'ן אריינגעפאלען מיט א געשריי — עס האט זיך אונז געחלומט א שלעכטער חלום, און ס'איז נישט דא ווער עס זאל איהם פותר זיין, נור פריהער גאט און דערנאך איהר.

— וואָס הייסט — האָט דער רבי געפרעגט — האָט זיך אייך בײדע גלייך געחלומט?

— ניין, היילינער רבי, נישט בײדע גלייך, נור ס׳איז איין חלום...

— נישט בײדע גלייך, נור ס׳איז איין חלום? הייסט עס, אז אײ־נער האָט ער זיך פריהער געחלומט און דער אַנדערער שפּעטער? נור ס׳איז איין חלום?

— ניין, היילינער רבי; עס האָט זיך נור געחלומט איינער, נור דער חלום איז בײדע׳ס חלום.

— איך פערשטעה אײך נישט... — האָט דער רבי שוין אַזש אַ הויב געטהון מיט די אַקסלען.

— ווי הייסט, היילינער רבי, איהר פערשטעהט נישט?...

— נו הכלל — מאַכט דער רבי — איך פערשטעה אָבער פאָרט נישט... נור דערצעהלט שוין, דערצעהלט, לאָמיך שוין הערען וואָס...

— היילינער רבי, זעהר נישט קיין גוטער חלום, כ׳האָב איהם מורא פאַר׳ן מויל צו ברענגען.

— נו וואָס זשע ווילט׳ץ פון מיר... איך קען דאָך נישט פאַר אייך דערצעהלען? — האָט דער רבי זיך שוין געדרעהט אויפ׳ן שטוהל.

— איך וויים, היילינער רבי, אַז איהר קענט נישט דערצעהלען... נור וואָס זאָלען מיר פאָרט טהון?!...

— טהוט וואָס איהר ווילט! — האָט דער רבי געזאָגט — און ס׳אַנדערע, וואו שטעהט עס געשריבען, אַז דער חלום איז אַ שלעכטער חלום? עס איז גאָר נישט פאַרהאַנען קיין שלעכטער חלום אויף דער וועלט — האָט זיך דער רבי אָנגעבייזערט, ווילענדיג זיי אַ ביסעל גרינ־גער מאַכען אויף די הערצער — חלומט זיך חלילה פון געשטאָרבען, לעבט מען לאַנג, חלומט זיך חלילה, אַז ס׳איז יום כפור, האָט מען פערגעבען די עבירות, און חלילה אַז דער בעליק האָט זיך איינגעבראָכען, איז אַ סימן, אַז דער מאַן וועט לאַנג לעבען...

— ס׳טייטש, רבי, היילינער רבי, מיר האָבען דאָך שוין קיין מאַן נישט, נישט איך און נישט זי...

— הייסט איהר דאָס ניטעל, דאַכט זיך ?... האָט דער רבי געפרעגט.

— יאָ, הייליגער רבי, בת באַשע... — האָט איינע אונטער־געהאָלפען.

— זענט איהר דאָך, הייסט דאָס...
— יאָ, די אלמנות... — האָט די אַנדערע אונטערגעהאָלפען.
— און וואָס האָט זיך אייך געחלומט ?
— אַז אַ רויטער גוי מיט וואָנסעס איז געשטאָרבען... — האָט זיך איינע עפּעס פּלוצלינג אַרויסגעחאַפּט.

— הא — האָט דער רבי זי געגעבען אַ קוק אָן — אַז אַ רויטער גוי מיט וואָנסעס איז געשטאָרבען ?..

— ניין, הייליגער רבי, אוי דער קאָפּ איז דאָך מיר אַזוי פּער־האַקט, אַז עס געהט מיר גאָר נישט אַרויס מיין אייניקעל פון זינען, און איהר האָט דאָ געשמועסט פון שטאַרבען, שונאי ישראל, איז דאָך גלייבער איידער מיין אייניקעל, אַז דער רויטער גוי זאָל שטאַרבען...

— וואָס פאַר אַ רויטער גוי ? — האָט דער רבי געפרעגט שוין פערוואונדערט.

— ניין, הייליגער רבי, איך ווייס גאָר נישט, נור איך זאָג נור גלאַט אַזוי...

— און ס'אַנדערע, וואָס פאַר אַ מחותּן איז דאָ אַהער אייער אייני־קעל — האָט זיך אייך חלילה אַזוי געחלומט ?...

— ניין, הייליגער רבי, עס האָט זיך מיר גאָר נישט געחלומט... נור מען האָט דאָ געשמועסט פון שטאַרבען...

— נו, טאָ איז גאָרנישט... — האָט דער רבי אָבגעריסען — נו טאָ געהט זשע אַהיים געזונטערהייט, ווייבער... וועט אייער אייניקעל לאַנג לעבען... — האָט דער רבי צוגעוואונשען, מיינענדיג אַז דאָ האָט ער שוין געטראָפען, ווייל זיי האָבען מורא אויסצוזאָגען, אַז עס האָט זיך זיי געחלומט אויפ'ן אייניקעל, עס זאָל נישט הייסען אויסגעלעגט צום שלעכטען. און די ווייבער ווייטער מיינענדיג, אַז זיי האָבען שוין אַ ברכה פון רבי'ן, זענען זיי אַוועקגעגאַנגען, נור אויפ'ן וועג זענען זיי

זיך צוריק מישב, אז זי האָבען גאָר נישט גערעדט צו דער זאַך, און פאַלען צוריק אַריין צום רבין אין שטוב מיט א יללה:

— ס'טייטש, הייליגער רבי, מיר האָבען דאָך גאָר נישט גערעדט צו דער זאַך, וואָס טהוט מען מיט דעם קינד, עס לויפט דאָך אונז אַרום אויף אַלע לאָנקעס, אויף אַלע גראָזען, און איהר ווייסט דאָך, אז ס'איז איין אויג אין קאָפּ — טאָ ווי אַזוי זשע זאָל די באָבעס האַרץ נישט אויסגעהן פאַר שרעק, א טאָמער חלילה א שייגעץ, אָדער א גוי... די שעה זאָל נישט זיין דערביי...

— ווי אַלט איז זי שוין? — האָט דער רבי געפרעגט.

— זי איז שוין אַלט קיין עין הרע 13 יאָהר, 14 יאָהר.

— פערצעהן יאָהר? — האָט דער רבי זיך געוואונדערט.

— יאָ, יאָ, הייליגער רבי, פערצעהן יאָהר.

— הייסט זי דאָך שוין קיין עין הרע א היבשע בתולה — האָט דער רבי געזאָגט.

— יאָ, אוודאי... — האָבען זיך די ווייבער שוין שיער צו־חליפעט.

— נו, מילאָ נו, לאָזט מען זי נישט אַרומלויפען אַליין.

— נו, וואָס זאָלען מיר טהון, הייליגער רבי?

— מען דינגט זי אָן אין א חדר אַריין, — האָט דער רבי גע־זאָגט.

— ס'טייטש, רבי, איז זי דאָך אָבער איין אויג אין קאָפּ, אז מיר זעהען זי נישט א האַלבע שעה, עקט זיך דאָך שוין אונזער לעבען, און ווי אַזוי קענען מיר אונזער אייגען קינד מיט אונזערע אייגענע הענד אַליין אַוועקגעבען פון שטוב אַרויס?

— איך זאָג, אז מען זאָל אַוועקגעבען! — האָט דער רבי אזש א ציטער געטהון און ביי די ווייבער האָבען זיך אויף האָר און נעגעל אויפגעשטעלט קאַפּויר — מען לאָזט נישט אַזוי א יודישע בתולה... — האָט ער נאָך א מאָל א געשריי געגעבען.

די ווייבער האָבען זיך אַיינגעקורטשעט, ווי די טרישצעקלעך און זענען באַלד פון שטוב אַרויס.

נור געהענדיג האָבּען זיי שוין די קלאַמקע פון דער טהיר נישט געפונען, אַזאַ בּלענדיגקייט און צומישטקייט פון שרעק איז אויף זיי געפאַלען, און אין דרויסען ערשט זענען זיי שטעהן געבּליבּען פעראירטע און נישט געוואוסט, וואו זיך צו ווענדען, די האַלבּ־טאָגעדיגע ליכטיגקייט איז פאַר זיי פינסטער געווען אין די אויגען.

— געוואַלד — האָט איינע אויסגעשריגען אויפהייבּענדיג די הענד צום הימעל — רבּונו של עולם, צי איז שוין דער גזר אַזוי נאָהנט ?!

— שא, שאַ — האָט זיך די אַנדערע איינגעקורטשעט פאַר שרעק — וואויווע נישט אַזוי...

— צי זעהסט דו דען נישט, ווי דאָס אומגליק איז שוין אַזוי נאָהנט. אָט האָסט דו דאָך געהערט און געזעהן, ווי אַזוי דער רבּי איז געוואָרען... ער האָט דאָך אַזש איינגאַנצען געציטערט — וועה איז מיר, וואָס איז אונז דאָ צוהאַנען געקומען!

און בּיידע ווייבּער האָבּען זיך מישב געווען און צוריק אַריינגעגאַנגען צום רבּי׳ן.

— הייליגער רבּי, הייליגער צדיק — האָבּען זיי ערשט אַצונד רעכט אָנגעהייבּען צו לאַרמען — איז עס שוין חלילה אַ גזר, זאָל עס צוריסען ווערען!...

— וואָס פאַר אַ גזר, וואָס פאַר אַ צוריסען ווערען?... — האָט שוין דער רבּי אָנגעהויבּען צו שטאַמלען און געמאַכט מיט דער האַנד — ווייבּער גזלנות׳טעס, וואָס האָט איהר זיך אָן מיר אָנגעטשעפּעט?

— הייליגער רבּי, מיר ווילען נישט אָבּטרעטען — האָבּען די ווייבּער אַזש געחליפעט, — בּיז איהר וועט אונז נישט צוזאָגען...

— וואָס צוזאָגען און ווען צוזאָגען? — און ער האָט זיי שוין טאַקי נישט געקענט פּטור ווערען, בּיז וואַנען ער האָט זיי פון דער טהיר אַרויסגעשטופּט אפשר מיט ניינציג בּרכות אויף זייער קאָפּ, אַז זיי זאָלען גרינג האָווען דאָס קינד, האָבּען אַ גרויס נחת פון איהר, און זאָלען איהר אויך אָנדינגען אין אַ חדר אַריין. — ס׳איז גלייכער — האָט דער רבּי געזאָגט — אַ קודם אַ קינד, מילא, אַז איהר שרעקט זיך אַזוי פאַר איהר, אַלעהיי זי וועט פערשפּאָרען אַזוי אַרומצולויפען.

שוין... די ווייבער זענען שוין אַ היים געגאַנגען אַ ביסעל רוהיגער.

אַ מלמד אין אַ חדר, מילא דאָס איז געווען דאָס ערשטע. זיי האָבען אפילו די מזוזות אויך אַראָבגענומען און געשיקט זיי צום סופר איבערזעהן; שרה׳לען אַ בייטעלע אויפגעהאַנגען אויפ׳ן האַלז פאַר אַ קמיע, און דערנאָך ערשט האָבען זיי געהאַט נאָך אַ קליינטשיק שטיקעלע אָפּע־ראַציע׳לע, שרה׳לען אַ ביסעלע מוסר צו זאָגען: אַז זי זאָל וויסען זיין, אַז זי איז שוין ניט קיין קליין מיידעלע, אַז זי זאָל זיך שוין פיהרען אַביסעל צניעות׳דיגער, ווי זי פיהרט זיך; נישט טאַנצען, נישט שפּרינ־גען איבער דער גאַס, ווי עס פּאַסט להבדיל פאַר דעם אַפּטייקערס, דעם שכנ׳ס שיקסלעך, וואָס שפּרינגען איבער רייפען, יאָגען זיך מיט באַלעמעס אין אַזוינע קורצע קליידלעך אַרום, אַז ס׳איז אַזש אַ חרפה צו־צוקוקען, און דערביי האָבען זיי איהר אויך דערצעהלט פון אונזער מוטער שרה׳ן, וואָס גאָט האָט זיי געהייסען, איהר מיט איהר מאַן אברהם אבינו, געהן אין אַ פרעמד לאַנד אַריין, און אויפ׳ן וועג האָט זי זיך פערשאַרצט אַביסעל דאָס קלייד, ווען זי האָט געדאַרפט אַריבערשפּרייזען איבער אַ וואַסער׳ל און זי האָט מורא געהאַט, אַז זי זאָל עס נישט איינעצען. ערשט דעמאָלס האָט אברהם אָבינו דערזעהן איהר שענע לייב, וואָס האָט זיך אָבגעשפּיגעלט הינטען אין וואַסער פון אונטער איהר קלייד אַפּער, און אין וואַסער איז דאָס לייב אויסגעקומען נאָך שענער, ווי פון אַ שפּיגעל אַרוים...

— ווי אַזוי?.. — האָט שרה׳לע געפרעגט, בשעת מעשה אַ חאַפּ־טהוענדיג דאָס קליידעל אין דער הויך, און פאַרשטעלענדיג זיך, ווי זי געהט איבער אַ וואַסער׳ל געבען אַ שפּרייז אַריבער, האָט זי דערווייל די פיסלעך צושפּרייט.

— נו, שיקסע חצופה, לאָז אָב... — האָט איהר דערווייל איין באָבע געגעבען אַ פּאַטש איבער׳ן הענדטעל, אין וועלכען זי האָט גע־האַלטען דאָס קליידעל אויפגעהויבען.

שרה׳לע האָט אָבגעלאָזט דאָס קליידעל און אָנגעקוקט די אַלטע באָבטשעלעס פערוואונדערט מיט צוויי וואונדערליך שענע בלאָהע אויסגעשטעלטע אויגען, פאַר וואָס מען זאָל ניט טאָרען דאָס קליידעל אויפהויבען.

נור די באָבטשעלעס האָבען באַלד אָנגעהויבען:

— אַ מיידעל טאָר נישט אַזוי... כ'האָב דאָך דיר ערשט דערצעהלט פון אונזער מוטער שרה'ן, ווי זי האָט זיך דאָס קלייד אויפגעהויבען אַריבערצוגעהן איבער אַ וואַסער'ל, האָט ערשט אברהם דעמאָלס געקענט זעהן, ווי שען זי איז. אָבער פריהער האָט זי איהם נישט געוויזען, אַ מיידעל טאָר נישט ווייזען...

— קיינעם נישט? — האָט שרה'לע געפרעגט — אפילו אַ באָבען אויך נישט?...

— קיינעם נישט, אפילו פאַר די ווענד אויך נישט...

שרה'לע האָט פערשוויגען, דעם שענעם קאָפּ מיט די ברעהמען אַראָבגעלאָזט צו דער ערד — און דאָס ערשטע מאָל אין לעבען זיך ערשט פערטראַכט וועגען דעם, וואָס אַ מיידעל טאָר נישט אויפהויבען דאָס קליידעל און טאָר נישט אַרויסווייזען איהר נאַקעט לייב...

עס האָט איהר עפּעס געדרעהט אין מח'ל, געגנאָגט אין הערצעל נאָך אין דער זעלבער נאַכט אויפ'ן געלעגער — נור מילא, אַז מען טאָר נישט, טאָר מען נישט... און אויף צומאָרגענס אין דער פריה איז זי שוין געגאַנגען אין חדר אַריין.

דערווייל איז געוועזען אַ שענער טאָג. די געבליהטען האָבען זיך געשיט פון די בוימער, און שרה'לע, געהענדיג שען אויסגעפּוצט מיט אַ רויט ראָזע בענדיל איינגעפלאָכטען אין שענעם אויסגעקעמטען קאָפּ האָר, האָט זיך דערווייל בעקאַנט מיט אַ יונגעל אויף דעם זעלבען וועג אונטער אַ בוים — וואו דאָס יונגעל איז געשטאַנען און געהאַקט מיט שטיינער אין די צווייגען אַריין, אַז די געבליהטען זאָלען זיך שיטען און שרה'לע זאָל קלייבען...

זי האָט אָנגעקליבען אַ פול פאַרטוכעל, די בעקעלעך האָבען זיך פערראָיטעלט אַזוי שען, און עפּעס אַזאַ שטיל שטום געפיהל האָט זי צום יונגעל אָנגענומען, אַז זי איז די גאַנצע צייט דרעהענדיג זיך אַרום איהם, אַלץ נור געווען שעמעוודיג מיט אַראָבגעלאָזטע לאַנגע זשענסעס איבער די אויגען, וועלכע זי האָט נור צייטענווייז אויפגעהויבען מיט אַ שטיל בליקעל פון אונטער'ן שטערן אַפער. און דעמאָלס האָט זי זיך שוין מיט דעם יונגעל נישט געשיידט אויף אַ גאַנצען טאָג און זענען ביידע פערבלאָנדזעט געוואָרען אונטער'ן בית עולם אַרונטער, דאָרט וואו ס'איז אַזוי שטיל, אַזוי לעדיג, און דאָס פעלד אַזוי ברייט צו רייסען טשאַטשקעלעך...

שרה׳לע האָט אַלע טאָג געקליבען טשאַטשקעלעך מיט אַלערליי בלאָהע און רויטע בלימעלעך, נור עפּעס איז עס געווען אַזוינע בלי־מעלעך, אַז שרה׳לע האָט זיך געשעמט זיי אַהיים צו ברענגען פאַר די באָבעשים...

פון דעמאָלט אָן איז שרה׳לע געוואָרען אַ סך שטילער, אַ סך גע־לאַסענער, בעהאַלטענער אין זיך און פלעגט מען שמועסען עפּעס פון מאַנספערשוין און נקבה, ווי עס מאַכט זיך אַ מאָל אין שטוב — פלעגט שוין שרה׳לע אַוועקגעהן אָן אַ זייט, און די באָבטשעלע׳ס האָבען גע־זאָגט אויף איהר, אַז עס וואַקסט אַ צנועה גדולה, אַ כשר קינד... ווי גאַנץ אָפט פלעגט זיך שוין אונטער שרה׳לעס ווינקלען־ברעהמעלעך צו בעווייזען אַ שעלמיש שמייכעלע אויף דעם רעכנונג פון די באָבטשעלע׳ס געניטשאַפט אין אַזוינע זאַכען...

חיים אהרן.

איינמאָל שבת בייטאָג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף און אַריבערגעקוקט צו איהר אין בעט קעגענאיבער.

שוין אַ צייט ווי זיער דאָרשט מאַטערט איהם אין שלאָף, נאָר ער האָט זיך אַלץ נישט געקענט אויפכאַפּען, און אַצינד אַריבערקוקענדיג צו איהר, דאַכט זיך איהם, אַז זי רודערט זיך עפּעס אין שלאָף.

— חנה רויזע, חנה רויזע! — וועקט ער זי.

— וואָס איז?

— דיך דאָרשט אפשר?

— ניין. — ענטפערט זי.

ער בלייבט ליגען צוריק רוהיג, און קלערט ווי אַזוי אַראָבצוגעהן ערשט אויף דער פּאָדלאָגע, באָרפיסערהייד פון אונטער'ן וואַרמען איבערבעט אַרויס.

— דאָרשט דיך נישט, זאָגסט דו! — פרעגט ער נאָכאַמאָל.

— ניין — מיך דאָרשט נישט, און דיך?

— מיך! — אַ ביסעל...

— נו וואָס־זשע ליגסט דו?

— גאָרנישט, גלאַט אַזוי...

חנה רויזע האָט זיך אויפגעזעצט, קנאַקענדיג זיך די פינגער און ציהענדיג זיך. — דערנאָך איז זי אַראָבגעקראָכען פון בעט אין אַנ'אַרומגעבונדען קעפּעל מיט אַ רויט פאַטשיילעכעל, פון וועלכען די צוויי עקען האָבען זיך איהר הינטען נאָכגעשאָקעלט, און איז צוגעגאַנגען צו'ם קענדעלע, וואָס איז געשטאַנען פאַר דער טיר אויף אַ ברעטעל.

נאָר דאָס קענדעלע איז טרוקען געווען.

— און וואָס טהוט מען אַצינד, חיים אַהרן, ס׳איז קיין וואַסער נישט דאָ!...

ער האָט אָנגעשטעלט די אויגען אויף איהר מיט אַ בעטענדיגען בליק, און געמאַכט אַזאַ נעבעך־פּנים׳ל, ווי איינער, וואָס האָט שוין קיין כח נישט צו רעדען פאַר אויסגעטריקענטקייט אין גומען, לעכצענדיג נאָך אַ קראָפּליע וואַסער די ליפּען צו בענעצען.

זי ווייטער האָט אָבגעזיפצט, אָבגעקרעכצט און אַרויפגעצויגען אויף זיך פריהער די ספּאָדניצע. דערנאָך דעם מאַנס שטיוועל, אַרום־געבונדען זיך מיט דער פאַטשיילע אַרום די אַקסלען און גענומען דאָס קענדעלע אין דער האַנד אַריין.

— זי איז אַרויס פון שטיבעל און חיים אַהרן איז געבליבען אַליין.

ס׳איז געווען שטיל. אַ גריל האָט געשפּיעלט פון אונטער דער הרובע אַרויס, וואָס האָט דאָס שטיבעל פול געמאַכט מיט איינזאַמע קלאַנגען, און חיים אַהרן איז געלעגען מיט אַ שיטער אויפגעשפּיצט בערדעלע צום בעליק אַרויף און איינגעהערט זיך...

אָפּט האָט פון אונטער׳ן פענסטערל זיך געהערט דאָס אויפחאַפּען פון אַ ווינטעל. די נאַקעטע צווייגלעך פון אַנ׳איינזאַם ביימעל אונטער׳ן פענסטער האָבען זיך אַלע מאָל אויפגעחאַפּט מיט אַ שוידער און צוריק ענטשוויגען געוואָרען. און דער גאַנצער דרויסען האָט אויסגעזעהן אין אַ ווייסליכען נעבעל איינגעהילט, וואָס קוקט אַזוי ווי דורך פערהויכטעברילען דורך דעם קליינעם פענסטערל אין שטיבעל אַריין.

„נאָך אין דער פריה — האָט חיים אַהרן געקלערט — האָט ער געזעהען אַ ווייסליכען ווילגאָטש אויף די דעכער ליגען, צאַפּענדלעך אייז האָבען אונטער די שינדלען אַראָבגעהאַנגען — און אַצינד האָט שוין דער פראָסט געמוזט אינגאַנצען לאָזען!"

ער וואָלט געוועזען אַ בעלן צו זעהן, ווי אַזוי דער הימעל זעהט אויס: „צי האָט ער נישט אַ בלייערנעם קאָליר" — האָט ער גע־טראַכט — און דעמאָלט וואָלט ער שוין געוואוסט, ווי עס האַלט מיט דער „פּאָגאָדע"...

נאָר דערווייל האָט זיך עמיצער אָנגערוקט אונטער דעם פענסטערל

און עס אינגאַנצען פערשטעלט פון דער ליכטיגער שיין: אַ יודענע מיט אַ גראָבער פאַטשיילע איינגעהילט און מיט אַ ירגזון אין די אויגען ליגט איהם אינגאַנצען אין פענסטערל:

— חיים אהרן, חיים אהרן איז דאָ?

— וואָס איז עס? — טהוט ער זיך אַ זעץ אויף.

— געהט נאָר, אייער חנה רוזע איז אַריינגעפאַלען!...

— אַריינגעפאַלען!... — איז ער געבליבען זיצען אַ פערשטיינערטער, און זי האָט איהם אַ האַלב לעבען צוגענומען...

ער איז אַראָב פון בעט, אין פלוג אַ ביסעל צוטומעלט, מיט די הויזען אין דער האַנד, נאָר באַלד האָט ער זיך דערמאָנט, אַז ער האָט קיין שטיוועל נישט, אַז זי האָט זיינע שטיוועל אָנגעטאָן. און נאָך ערגער, ער האָט געוואָלט חאָטש פרעגען, ווי אַזוי דאָס איז געשעהן — נאָר די יודענע איז שוין אויך נישט געווען.

חנה רוזע אין דעם מאַנס געקאָוועטע שטיוועל אָנגעטהון, פאַר דעם ברונען איז געווען אייז איינגעפרוירען — און אַ צוטיעפען בייג האָט זי זיך אויך געטהון — האָט זיך איהר די קליוטשקע אויסגעריסען פון דער האַנד, אַרויפפליהענדיג מיט אַנ'אימפעט אין דער הויך — און זי האָט געמאַכט אַ קאָזשעליק אין דעם ברונען אַריין.

אַ מערכה דער רוקען פון דער קליוטשקע, וואָס ווינט זיך איבער'ן שטעהענדיגען קלאָץ אַראָב און אַרויף, איז ענטלאָפען מיט דעם שפּיץ אין דער הויך, און אַלץ האָט אָנגעהויבען צו קנאַקען און צו סקריפּען, אַזוי אַז דאָס האָט דאָס געסעל אַ ביסעל אויפגערודערט און פּנים'ער האָבען זיך אָנגעהויבען בעווייזען אויף די שייבלעך פון די אַרומיגע הייז־לעך, קוקענדיג פערוואונדערט איבער דעם ברונען — און עמיצען איז איינגעפאַלען, אַז דאָ האָט עפּעס פּאַסירט.

שוין לאַנג, ווי די בעלי־בתּים פון דעם געסעל ווילען זיך צונויפ־נעהמען אַוועקצוהאַקען דאָס אייז אַרום דעם ברונען, ווייל מען האָט מורא געהאַט, אַז עמיצער זאָל נישט געשטרויכעלט ווערען, נאָר ביי וועלכען יוד, דער וואָס האָט שוין אַ הייזעל, איז עס דער רידעל נישט אויסגע־שטשערבעט, אָדער דאָס העקעל נישט טעמפּע, האָט מען די זאַך דער־ווייל אָבגעלעגט. און אָט אַצינד שטעהען די אַלע בעלי־בתּים אַרום דעם ברונען אין זייערע ברייטע חאַלאַטען מיט די ברייטע קאַשקעטען און צו־

פלאַשעטע פאות. און איינער דעם אַנדערען קוקט אָן מיט אַ ציטער אויף די בלייכע ליפען, ווי מען וואָלט מורא געהאַט פאַר דעם מויל אַרויס־צוברענגען דאָס, וואָס דאָ איז געשעהן.

— ווער איז עס?! — האָבען זיך יודען מיט פּנים'ער איבער דער טיעפקייט פון דעם ברונען אַריינגעבויגען און אַריינגעשריגען מיט הוילע ווידער־קולות אין דער טיפעניש אַריין.

נאָר פון אינווענינ האָט זיך געהערט, ווי אַ פערדומפּען פּישטשען פון אַ שוואַך פויגעלע.

— אַ מענש!... אַ מענש!... — האָבען אַלע בעשלאָסען און גע־קראַצט זיך אין די קעפּ פאַר גרויס צער — און מען האָט געקלערט, וואו נעהמט מען דעם בעדנער, אַ הויכער גוי מיט אַ לאַנגען באָסיק, וואָס האָט געוואָהנט אויפ'ן עק געסעל.

און דערווייל האָט מען איהר געפּרובט די קליוטשקע אַראָבלאָזען צום גרונד, אַז זי זאָל זיך אָנגעהמען דאָרט אונטען אָן איהר, נאָר אינע־ווענינ איז זי געשטאַנען, ווי אַנ'איינגעקרימט פערזעהעניש, מ'עף, פון וואַנען עס האָט זיך אַרויסגעבלייכט אַ ווייבעריש קליין פּנים'ל מיט אַרויפ־געריסענע אויגען אין דער הויך, ציטערנדיג פאַר קעלט און זי האָט זיך גאָרנישט געקענט העלפען.

— און וואָס טהוט מען אַצינד? — האָבען יודען אָנגעהויבען צו קוקען איינער אויף דעם אַנדערן בעטריבט. און ווייבער האָבען שוין אָנגעהויבען צו הייבען די פאַטשיילעס אויף די קעפּ פאַר אונרוהיגקייט, און געמאַכט נעבעך פּישטשענדיגע פּנים'ער.

— געוואַלד, ראַטעווען!... — האָט איינער דעם אַנדערען אָנגע־הויבען אונטערצושטויסען, און מען האָט זיך אָנגעהויבען צו האַפּען, דאָ מיט אַ רוק אַהין, דאָ מיט אַ רוק אַהער — נאָר מען איז געשטאַנען אַלץ אויף איין אָרט און מען האָט געגלאָצט די אויגען פאַר צוטומעלט־קייט. ביז גאָט האָט געהאָלפען און דער הויכער גוי, דער בעדנער מיט דעם לאַנגען באָסיק, איז עפּעס ווי פון הימעל אַראָב צוגעשיקט געוואָרען.

האָט ער, אָנקומענדיג פאַר דעם ברונען, אַרומגענומען מיט איין פינקלענדיגען בליק דעם גאַנצען עולם פון אַרום - און געגאַנגען ווייזען בריה'שקייט. האָט ער זיך פריהער גאַנץ גוט איינגעריבען די הענד אין

שנעע, ביז עס האָט שוין געשלאָגען אַ פּאַרע, און דאָס בלוט האָט געקאָכט. דערנאָך האָט ער זיך אַרויפגעגליטשט מיט דעם באָסיק אויף דעם בערגעל אייז פאַר דעם ברונען און גענומען גריבלען דאָרט אינוועניג.

פּלוצלינג! ער האָט זי און ציהט זי, דער באָסיק געהט שווער, און ער מיט ביידע הענד דריקט איהם צו דער אויסגעשטעלטער ברוסט מיט אַנ׳אָנגעשטרענגטען קאָפּ צווישען די אַקסלען, עס ווערט שוין אַ געשטרעקערייי פון הענד איבער דעם ברונען מיט אַ פלאַטער אין די אויגען, וואָס ווילען איהם קומען צו הילף, און די ווייבער שטעהען שוין מיט איינגעהאַלטענעם אָטעם, וואָס חאַפּען אונטער מיט די אויגען דעם גוי׳ס יעדע העויה פאַר אָנגעשטרענגטקייט צו וועלען איהם העלפען, נאָר דער גוי שרייט: „נע, נע!" — מיט אַנ׳אָנגעבלאָזערנער טראָמבע, נישט לאָזענדיג קומען זיך צו הילף, און אַז ער האָט זי שוין געהאַט גאָר אין דער הויך, נאָר ביי׳ם קאָלנער אָנצונעהמען, טהוט זי זיך פּלוצלינג צוריק אַ ריס אָב, אַ פאַל און אַ פּלעסק אַראָב אין וואַסער!..., דער גוי בלייבט שטעהן מיט אַ לעדיגען גרינגען באָסיק אין דער האַנד ווי פער־שטיינערט און אַלע יודענס פּנים׳ער ווערען ווי אויסגעלערט, ווי עפּעס וואָלט זיך זיי אין האַרץ אָבגעריסען, און די אויגען בלייבען אויסגעגלאָצט, אויף אַ מינוט, אָנקוקענדיג איינער דעם אַנדערען.

— איהר געהט אַוועק! — גיט דער גוי אַ ריטש אַרויס — „באָ יאַ וואָס ווישיסטקיך!" — — — און דער קאַרק גיסט זיך איהם מיט בלוט אָן, פינקלענדיג מיט די אויגען אויף די אַרומיגע דערשראָקענע פּנים׳ער.

האָבען זיך די יודען אָבגערוקט אָן אַ זייט פאַר דעם צורר, און געלאָזט איהם אַליין זיך מתעסק זיין איבער חנה רויזען, מען האָט מורא געהאַט, אַז פאַר גרויס רשעות זאָל ער זי נישט אָנהויבען אַרויס־צונעהמען פון דאָרט מיט אַזאַ כעס און מיט אַזאַ געשווינדיגקייט, אַז ער קען איהר נאָך מיט דעם באָסיק דאָס פלייש פון די ביינער אָבשיילען.

נאָר דערווייל, ווי דער גוי האָט געזעהן, אַז אַלע רוקען זיך אָב און לאָזען איהם אַליין האָט נאָך ערגער נישט געטויגט, און ער האָט זיך ווידער גענעבען אַ וואָרף, ערשט שוין אויף אַ רעכטען אמת:

— „צאָ יאַ בענדאָ פּראַצאָוואַטש זאַ וואָס!" — און גענעבען אַ חאַפּ אַרויס דעם לעדיגען באָסיק פון דעם ברונען אַרויס, אַ וואָרף אַרויף איהם צו זיך אויפ׳ן אַקסעל און געמאַכט אַ ויברח מיט לאַנגע

שפרייזען איבער דער גאַס, אַז דער קאָפּ האָט זיך איהם אַזש גע־שאָקעלט; און געשאָלטען און געזידעלט אַ גאַנצען וועג: „נעח, וואַס און נעח וואַס!...״ ביז ער איז פערשוואונדען געוואָרען אויפ׳ן עק געסעל.

און וואָס דער סוף איז געווען מיט חנה רויזען, צי האָט וועלבער בעל־בית אַראָבגעגעבען די לייטער פון זיין דאַך אַראָב, צי האָט מען זיך אויף אַ שטריק אַראָבגעלאָזט, און זי אונטערגעבונדען אונטער די אָרעמס — אַרויסגענומען האָט מען זי, נאָר שוין גאָר שפּעט ביינאַכט. מחמת דאָרטען די יודען האָבען נישט קיין טבע זיך צו איילען. אין רוהיג שטילע צייטען געהט מען זיך דאָרט צו יעדע זאַך מיט געצעהלטע אויסגעמאָסטענע טריט, מיט אַ גלעט איבער דער באָרד און שטילער בנעימות׳קייט אין פּנים, אַזוי, אַז מען ריהרט קוים מיט די טריט די ערד אָן.

און חיים אהרן ווייטער, ווייל חנה רויזע האָט אָנגעטהון זיינע שטיוועל, איז ער געזעסען די גאַנצע צייט ביי׳ם פענסטערל און געוואַרט, ביז מען וועט זי איהם אַליין אַהיים ברענגען... מן הסתם, האָט ער געטראַכט, וועט מען דאָך זי אַרויסנעהמען...

א גנבה.

צו ר׳ נתנאל׳ן, אַ שענער יוד מיט אַ שענק אין מיטען שטאָדט, איז איינמאָל אַריינגעקומען אַ יונג, לייבקע, טהון אַ טרונק בראַנפּען. עס איז דאָרט אפילו געשטאַנען אַ שיקסע אין קיך. נאָר ער האָט זי ניט געטשעפּעט און געגאַנגען זיין וועג צו עטעל׳ען, ר׳ נתנאל׳ס ווייב, און בעקלערט אויסצוטרינקען, צו בעצאָהלען, און מיט איהר, עטעלען, אויך ניט צו מאַכען קיין גרויסע מחוקות, ווייל ע׳ איז ניט קיין שאַרפער מחותן מיט איהר. זי איז אַ גרויסע מיוחסת, שבת מיט אַ סך צירונג בעהאַנגען — און דערצו נאָך אַ גרויסע צדקנית, בענשט ליכט מיט אַ גוטער האַלב שעה פריהער, איידער ר׳ נתנאל בעוויזט אין גרויס אַיילעניש די שטאַבע צו פערלעגען איבער די טירען — און ער, לייבקע, ווייסען איהם די גוטע יאָהר, וואָס פאַר אַ מין פויגעל דאָס איז...

רעדט ער איין מאָל, מען זאָל איהם געבען אַ טרונק בראַנפּען, גיט מען איהם ניט, רעדט ער דאָס צווייטע מאָל, גיט מען ווייטער ניט — און דאָס דריטע מאָל קוקט ער זיך שוין צו, וואָס איז דאָס אַזוינס. מילאָ עטעלע איז פערשמאַיעט מיט עטליכע יונגע שקצים ביי דעם שענק־פאַס — איז עס דאָך דערויף עטעלע. וויים זי חאָטש, אַז זי לעזט געלד, אַז איהר פערטהון זיין האָט חאָטש עפּיס אַ ווערט. אָבער ר׳ נתנאל, וואָס כאַפּט ער זיך עפּיס גלאַט צו פוסטע זאַכען, הענגט זיך אָן אויפ׳ן פענסטער און וויל דוקאָ אַראָבבעקומען אַ בייגעל פון דראָט, און אַז ער בעקומט איהם שוין, לעגט ער איהם ערשט אין קעשענע אַריין?... וואָס איז דאָס? דאָס איז דאָך שוין גאָר עפּיס מעשה יונגעל...

און ער שטעהט און קלערט. ווי ער האָט געהערט, טאָרען זיך די

לייט ניט וואַשען צום עסען, ווען זיי זאָלען דאַרפען אַריבערקריכען אפילו איבער איין שוועל, איידער „המוציא" ווערט געמאַכט. אויב אַזוי, קאָן זיין, איז שוין ריכטיג. געהט זיך ר׳ נתנאל וואַשען...

און אָט זעהט ער טאַקע, ווי ר׳ נתנאל רוקט זיך שוין פון הינטערן בופעט און, דרעהענדיג זיך נאָך אַ ביסעל אויף און אָב איבער דער שטוב, רייבט ער זיך מיט איין האַנד דעם שטערען.

געוויס, האָט לייבקע געקלערט, אַז דאָס איז ער זיך אַזוי מכין, איידער ער געהט טהון אַ מצוה. וואָרום וואָס דען קאָן אַשטייגער זיך רייבען ר׳ נתנאל דעם שטערען, אַזוי פיעל מיט כונות אָנגעזאַפּט — אויב ניט גאָט צודיענען? און ווען ר׳ נתנאל איז אַריין אין קיך, איז לייבקעלע, דער משומר, דער קאַלבאַס, דער גנב־יונג, געוועזן אַ בעלן נאָכצושפּרינגען ביז צו דעם סאַמען שפּאַלט פון טיר — און זעהן, ווי אַזוי אַשטייגער ר׳ נתנאל וואַשט זיך צו „שאו ידיכם", וויפיעל מאָל אַ שטייגער בעקוקט ער זיך די שפּיצען נעגעל, ווען ער נעהמט שוין דעם שעפּ אין דער האַנד, וויפיעל שעפּ וואַסער גיסט ער אויס פריהער אויף דער און דערנאָך אויף יענער האַנד און אויף וועלכער פריהער? — און פון דעם צוקוקען, קלערט לייבקעלע, וועט ער זיך אויף עפּיס אָבלערנען... איהם געפעלט זעהר ר׳ נתנאל׳ס פיהרונג אין יודישקייט. און נעכטען, שבת, ווען ר׳ נתנאל האָט געדאַווענט אין חסידים־שטיבעל, וואָס איז פונקט אַ פענסטער געגען אַ פענסטער מיט דעם שענקעל, וואו דאָרטען איז געזעסען לייבקע מיט זיינס אַ חברה און עפּיס געטרונקען און צוגעביסען — האָט ער איהם דורך דעם פענסטער אויך נאָכגעקוקט, וויפיעל מאָל ר׳ נתנאל לויפט אַרוים אינמיטען דאַוונען און גיט זיך אַ שטעל צו דער וואַנד מיט׳ן האַנד־פּאַס... ער איז אַ שטאַרקער בעלן אויף זיין פיהרונג. און דאַדורך איז ער יעצט אויך אַזוי טשיקאַווע געווען איהם נאָכקוקען...

ער האָט געקוקט און געקוקט דורך דעם שפּאַלט פון צווישען דער טיר — און ער האָט זיינע אויגען ניט געקאָנט גלויבען. וואָס ער האָט זיך פאָרגעשטעלט, האָט זיך איהם עפּיס אויסגעדוכט פונקט, ווי מען וואָלט איהם געוואָלט מן השמים עפּיס אָבטהון אַ צו־להכעיס דערפאַר, וואָס ער געהט נאָכקוקען יודען. און שוין ניט קיין פרום וואַשען האָט ער געזעהן, נאָר פונקט פערקעהרט — אַ צו־להכעיס׳דיגע זאַך — ווי ר׳ נתנאל גיט אַוועק דעם ביינעל דער שיקסע, וועלכע איז נאָך דאָ

געשטאַנען און לייבקע אַליין האָט שוין געהאַט פערגעסען אָן איהר...

— נאַ, יאַדוויגאַ — האָט זיך איהם געדוכט, זאָגט צו איהר ר' נתנאל מיט אַ פערבאָרגענע שמייכעלע אין דער באָרד אַריין — נאַ, די בעל-הבית'טע למען-השם זאָל ניט זעהן...

אַזוינס וואָלט שוין לייבקע ניט געגלויבט. נאָר ער האָט בע-שיינפערליך אַליין געזעהן מיט זיינע אויגען — און אפילו דעם שמייכעל און דאָס שטופּען איהר דעם בייגעל... אָה, ניט גוט! און לייבקעלע דער קאָלבאַס איז געבליבען שטעהן אַ געפּלעפּטער!

עטעלע ווידער, וואָס זי האָט דאָך דאָס אַלץ ניט געקאָנט זעהן, וויל דאָס איז געשעהן אין קיך און זי איז געשטאַנען אין שענק אַוועק-געררוקט הינטער דעם שענק-פּאַס — האָט אָבער עפּיס אַנדערש געזעהן, זי האָט געזעהן, ווי דער גנב-יונג דרעהט זיך עפּיס אין די ווינקעלעך און קוקט איהר שוין דורך די שפּאַלטען, מן הסתם ניט אויף צו גוטען...

נאָר פּאָרט אַ יודענע, בפרט נאָך אַז מען לעזט געלד און די שקצים קאָנען נאָך אַלע ווילע צו'גנב'ענען אַ גלעזעל אין קעשענע אַריין... דאַרף מען דאָך זיי אויך היטען, האָט זי זיך שוין דערוויל צוגעכאַפּט צו זיי...

און דאָ הערט לייבקע מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ, ווי עס מאַכט זיך שוין אויף די ווייטערדיגע טיר אין קיך, די, וואָס געהט אַרויס אין הויז הינטער דער לייטער... און ר' נתנאל מיט דער שיקסע שאַרען זיך שטילענקערהייט אַרויס דאָרט אַהין. ער קוקט, אפשר איז עס ניט ר' נתנאל, אפשר אַ טעות, ער וויל זיך אַליין די אויגען אויסרייסען, אפשר אַ פערשטעלעניש... אָבער פערפאַלען: אינגאַנצען זיינע פּלייצעס און זיין קאָפּ... און פּאַמעלינקע, פּאַמעלינקע און אויף די שפּיצען נעגעל האָט זיך לייבקעלע אויך אָנגעהויבען נאָכצושאַרען הינטער יענער טיר, ווייטער — מילא, וואָס פאַר אַ ברירה האָט ער שוין געהאַט, און זיך געשטעלט קוקען דורך אַ קליין דין שפּעלטעלע... און אַצונד האָט ער שוין, לייבקעלע דער יונג, געהאַט דעם ערגסטען סוף. מיט אַנ'-איינגעהאַלטענעם אָטעם האָט ער געזעהן, ווי אויף דער לייטער, וואָס שטעהט אויפגעשטעלט צום בוידעם אַריין, קריכט צום ערשטען די

שיקסע שטאַפּעל בײַ שטאַפּעל, צוהאַלטענדיג זיך מיט די הענד, און סאַמע נאָך איהרע קנעכלעך, כּמעט אָנגעשפּאַרט מיט'ן קאָפּ אָן איהר „ספּאָדניצע" קריכט ווײַטער ר' נתנאל. אָבער אינגאַנצען ר' נתנאל. לײַבקעלע האָט זי שוין קוים דערלעבט אַרויפצו'פּטר'ן דאָרט אַהין — ערשט דעמאָלט איז ער אויך נאָכגעקראָכען...

קיינער ווײס ניט, וואָס דאָרט אויבען האָט זיך געטהון. צי האָט מען זיך געשטיקט און געריסען בײַ די גאָרגלען, צי ניט, נאָר עטעלע, וואָס דער יונג איז איהר אַזוי פּלוצלינג פערשוואונדען פון אויג און וואָס איהר האָבען יונגען-גנבים שוין אַ סך געהאַט אָנגעלערנט, איז אַצונד, דערהערענדיג פון בוידעם אַ שטאַרקען שאָרך, ווי פערגליווערט געוואָרען און אַ געשרײַ געטהון:

— וואו איז דער יונג?... אוי, לייד איז מיר געשעהן!

און מיט אַ שטיל קלאַפּען אין די צייהן פאַר קעלט, וואָס האָט זי באַלד אַרומגעכאַפּט, איז זי שוין נאָכגעלאָפען אַהין אַרויס, הינטער דער לייטער.

ערשט יענע וואָך, ווי די אייגענע שיקסע טאַקע האָט איהר גע-וואַשען די וועש, וועלכע הענגט נאָך היינט אויפ'ן בוידעם.

— געוואַלד און געוואַלד! — האָט זי אָנגעהויבען שרייען — אַ גנב!...

און אַז ר' נתנאל איז פאַר גרויס שרעק אַראָבגעפאַלען פון בוידעם, האָבען זיך דאָס געשרײַ און די גוואַלדען נאָך פערגרעסערט — און ניט נור בלויז אַ גנב איז עס שוין ערשט געוואָרען, אַ ג נ ב מ י ט אַ מ ע ס ע ר!... און ר' נתנאל האָט געכאַפּט עטעלע'ן און ענטלאָפען מיט איהר אין שטוב אַריין, הפקר לאָזענדיג אַלץ, אַבי זיך און דעם ווײַב דאָס לעבען אָבצוראַטעווען.

די וועש האָט דער גנב ניט געריהרט. און עטעלע האָט טאַקע שפּעטער גאָט געלויבט דערפאַר, וואָס זי ווײס אַליין ניט צוליעב וועמעס זכות האָט מען עס איהר געלאָזט... און ר' נתנאל האָט דערצעהלט, ווי דער גנב האָט שוין געהאַלטען דאָס מעסער אויס-געצויגען צו דער שטריק, אויף וועלכער דאָס גרעט איז געהאַנגען, נור איבערצושניידען, בּשעת ער איז אויפ'ן בוידעם אַרויפגעלאָפען ניט לאָזען; ווי ער האָט דערנאָך איהם געוואָלט דערשטיקען און דערשטעכען...

און אַז עס איז געקומען שבת, — האָט רבי נתנאל בפני כל עם ועדה געבענשט גומל, וואָס ער איז נצול געוואָרען... און דער עולם האָט געשאָקעלט מיט די קעפּ אויף דעם אונגליק, וואָס וואָלט געקאָנט זיין, ווען טאַקע אַ נס מן השמים זאָל ניט געשעהן...

דער לעהרער גרינשטיין.

דער לעהרער מאַקס גרינשטיין איז איינמאָל אַ לאַנגע צייט ניט געקומען צו־גאַסט אין זיינער אַ גוט־בעקאַנטער שטוב צוליעב דעם, ווייל די הויזען זענען איהם געווען אויסגעריבען אין די סאַמע ראַנדען איבער די קאַמאַשען און ווייל אין יענער בעקאַנטער שטוב איז געווען אַ שענע מאַדעמואַזעל מיט בלויע אויגען, אַ לענגליך געזיכט און אַ בלאָנדען לאָק האָר איבער'ן הויכען שטערען. אין דער בעקאַנטער שטוב מיט די אַראָבגעלאָזטע גאַרדינען איבער די פענסטער האָט שטענדיג גערוהט אַנ'אויפגערוימטע דונקעלהייט, וועלכע האָט צוגעגעבען דעם מאַדעמואַזעל זעהר אַ רוהיגע און סימפּאַטישע בלאַסליכקייט, און בשעת זי פלעגט אַרומשווימען איבער דער געוועקסטער פּאָדלאָגע אין די שטעק־שיכלעך, האָט זי אויסגעזעהן זעהר „ראָמאַנטיש און גראַציעז, ווי אַ גריכישע געטין". צום אונגליק, זענען גרינשטיינס הויזען געווען צו אָבגעריבען...

נאָר איינמאָל אין אַ שענעם פריהמאָרגען, ווען אין זיין שטוב האָט דאָס ערשטע מאָל געהאַט איבערגענעכטיגט אַ נייער אָנצוג אויפ'ן רוקען פון שטוהל, וואוהין דער שניידער האָט איהם נעכטען שפּעט ביינאַכט אַרויפגעהאַנגען, ניט טרעפענדיג מאַקס'ן אַליין אין שטוב — האָט מאַקס אויפשטעהענדיג פון געלעגער, שוין געהאַט אַ פול האַרץ מיט אַ שטילער פערבאָרגענער פרייד, וועגען דעם, אַז ער וועט זיך באַלד אָנטהון, און אין זיין נייעם געפּרעסטען אָנצוג אַריינקומען אין יענער בעקאַנטער שטוב, ווי אַזוי די מוטער דער פריילינס, פּאַאולינאַ'ס, וועט איהם בעגעגענען... און כאָטש דער וויזיט וועט אַצונד אויסקומען אַ ביסעל ניט אין זיין געוועהנליכער צייט, ווייל אַלע ווייסען, אַז אין דער פריה איז ער בעשעפטיגט מיט זיינע לעקציעס, און וועט אַודאי אַרויס־

רופען פערוואונדערונג, נאָר פונדעסטוועגען וועט זי, די מוטער, איהם באַלד פרעגען:

— אַה, וואָס מאַכט איהר, „פּנאַי“ גרינשטיין?

און ער וועט איהר פריינדליך ענטפערען, אַז נישקשה, מען לעבט און מען איז דאַנקען גאָט צופריעדען.

„דאַנקען גאָט“, ווייל מיט דער אַלטער — טראַכט ער שטיל בגנבה — דאַרף מען אַזוי שמועסען...

— מען פערדינט גוט... — וועט ער איהר דערצעהלען — מען לעבט זיך גאַנץ גוט, שטיל, שען און ווייטער גאָרנישט...

אונטערבינדענדיג דעם שלייף הינטערן קאָלנער ענטקעגען שפּיגעלע, וואָס שטעהט אויפ'ן טיש, שמייכעלט ער אַזש פאַר גרויס הנאה, ווי וואויל געפעלען עס וועט איהר אַזאַ ניט מיט קיין בעריהמעריי אָנגעפּילטער ענטפער...

אָבגעפאַרטיגט מיט דעם טואַלעט, האָט ער זיך גלייך געלאָזט געהן צו פּאַאולינאַ'ס שטוב אין דעם נייעם אָנצוג, מיט דעם שטעקעל אין דער האַנד, אויסגעפּראַנטעוועט אויפ'ן שענסטען שטייגער.

נאָר געהענדיג אויפ'ן וועג מיט דעם ניכטערען מאָגען, האָט ער זיך דערווייל איינגעקויפט: אַ פונט באַרנעס, אַ פונט עפּעל, אַ הענגעל וויינטרויבען און אַ קליין ביסעלע פלוימען, אַזוי ניט קיין סך, נור אַ רעשטעל, וואָס בלייבט איבער ביי די יודענעס אין קוישעל אויף צו לעצט, וואָס מען פערקויפט עס שוין ניט אויפ'ן וואָג, נאָר אויפ'ן קופּקעלע... אַוועקגעהענדיג פון דער יודענע מיט גאַנצע פיער פול אָנגעפּאַקטע פּאַפּיער-בייטלען אויף ביידע הענד, איז ער זיך געגאַנגען און געגעסען, געגאַנגען און געגעסען, אַלץ נעהנטער קומענדיג צו זיין ציעל, ס'הייסט, צו דעם הויז, וואו ער איז געגאַנגען. און גאָטס וואונדער! ווען ער איז שטעהן געבליבען הינטער יענער טיר, זענען די פּאַפּיער-בייטלען פונקט געוואָרען אויסגעלעדיגט, גלייך דער וועג מיט דעם מאָגען מיט די פּאַפּיער-בייטלען וואָלטען געהאַט אַ בעשטימטע אָבגערעדטע מאָס צווישען זיך; — און גרינשטיין, אָבהוסטענדיג און אויסגלייכענדיג זיך אין זיין גאַנצער פיגור, האָט זיך געקליבען שוין אַריינצוגעהן,

נאָר דאָס בעגעגענען איהם, איז עפּיס געוועזן אַ ביסעל טשיקאַווע,

ניט ווי ער האָט גערעכענט. ער האָט גערעכענט, צום ביישפּיל, אַז צום ערשטען וועט מען איהם פרעגען:

— וואו זענט איהר געוועזען, פּאַני גרינשטיין, אַזאַ לאַנגע צייט, פאַרוואָס האָט מען אייך ניט אָנגעזעהן, אָדער צו האָט איהר ניט, חלילה, עפּיס אַנטקעגען אונזער הויז?

און דאַן וואָלט ער, פערשטעהט זיך, ווי אָבגעשאָקעלט — חלילה!... אַז ער האָט גאָרנישט אַנטקעגען. און אויף אַ גאַנץ בעשיי־דענער שטילער אַרט וואָלט ער זיך ענטשולדיגט און געבעטען פערציי־הונג: אַז אַזוי ווי אין דער לעצטער צייט האָט ער זיך געגרייט צו די עקזאַמענס, וואָס קומען היינט פאַר, איז זעלבסטפערשטענדליך, אַז ער האָט ניט געקאָנט אַריינקומען — מחמת ער קלערט אַרויסצובעקומען אַנ׳אַטעסטאַט פון אַ יודישער גימנאַזיע מיט פּראַוועס אויף זעקס קלאַסען.

אַזוי, הייסט עס, האָט ער געקלערט גאַנץ איינפאַך צו ענטפערן. נאָר ווען איז דאָס, אַז די בעגעגעניש וואָלט געווען צוגעגאַנגען, ווי ער, צום ביישפּיל, האָט געטראַכט. ס׳הייסט, גאַנץ נאָרמאַל, ווי מען דאַרף בעגעגענען אַ מענשען, וועלכער איז שוין ניט געווען צו־גאַסט אַ לאַנגע צייט. איז אָבער די קליינע דאָרטשע, פּאַאולינאַ׳ס יונגסטע שוועסטערל, איהם ענטקעגען געשפּרונגען ביי זיין אַריינקומען און אָנגע־הויבען צו פּאַטשען אין די הענטלעך מיט אַ פרייד און אַ געקוויטשעריי.

— הערר גרינשטיין האָט שוין אַ נייעם גאַרניטור, אַ נייעם גאַרניטור...

ער ווייסט ניט וואָס די פרייד איז געוועזען. צי האָט עמיצער פון דער שטוב געזעהן איהם נעכטען אויף דער גאַס אין יענע אויסגעריבענע הויזען, אָדער אפשר האָט מען דאָ איבערגעשמועסט, אַז צוליעב דעריבער קומט ער ניט אַריין.

נאָר סיי ווי סיי, ווי אַזוי די מעשה זאָל ניט זיין, האָט זיך איהם געדוכט, אַז מען ווייס, פאַרוואָס ער איז ניט געקומען.

— מזל טוב אייך... — האָט אויך פּאַאולינאַ׳ס מוטער גערופען צו איהם פון הינטער דער פּלייצע. און ווען ער האָט זיך אומגעדרעהט, האָט ער דערזעהן זי אַנ׳אויסגעפּוצטע, שוין אָנגעפּודערט, מיט דעם פּעלץ־קראַגען איבער די אַקסלען, מיט אַ טעשעל געלד אין דער האַנד,

און די דיענסט מיט דעם קערבעל, מיט וואס מען געהט איינ־קויפען פראָדוקטען אַלע אין דער־פריה, איז שוין געשטאַנען בײַ דער זייט.

די דיענסט, האָט ער געזעהן, האָט אויך גאָר בע'חנ'ט געשמיי־בעלט, קוקענדיג אויף זיין נייעם אָנצוג — און ער איז אַריין אין גרויס פערלעגענהייט, צי ליגט ער ניט גוט: אפשר ברייט, ווי אַ זאַק, אָדער וואָס?

— וואָס אי?... — האָט ער זיך אַזוי ניט ווילענדיג אַרויסגערעדט.

— גאָרנישט — האָט פּאַאולינאַ'ס מוטער געענטפערט — זעהר זעהר פיין, ... — האָט זי נאָך צוגעשמייכעלט, און אָנדייטענדיג מיט'ן קאָפּ אויף דער טיר פון דעם ווייטערדיגען צימער, האָט זי איהם געבעטען.

— געהט, זייט־זשע מוחל, אַריין, מיין טאָכטער זיצט שוין ביים סאַמאָוואַר.

און די קליינע דאָרטשע, דערהערענדיג דער מוטער'ס לעצטע ווערטער, האָט זיך געגעבען אַ וואָרף צו איהם. אַרומגעוויקעלט זיך מיט ביידע הענדטלעך אַרום זיינע פיס אַזוי, אַז פון גרויס פּלאָנטער איז ער שוין ניט אַריבערגעגאַנגען איבער דער שוועל, נור אַריבערגעפאַלען גלייך אין שטוב אַריין, געבליבען שטעהן מיט אַנ'אָנגעשטרענגטען קאָפּ, פונקט אַנטקעגען אַ שפּיגעל, נור אָנצושטויסען זיך מיט איהם. צוגעפאַלען מיט'ן קאָפּ אין שפּיגעל אַריין, איז ער געבליבען שטעהן אַ דערשטוינטער. דער קראַגען און פון פאָרהעמדעל דאָס לעצעל, וואָס ליגט אויפ'ן קאַרק טיעף אַריינגעמאַכט הינטער'ן וועסטיל, איז איהם דאָס מאָל געלעגען אינגאַנצען פון אויבען איבער דעם קאָלנער פון דעם נייעם אָנצוג — און אויס פערצווייפלונג. ווען ער האָט דערזעהן, אַז פּאַאולינאַ, וואָס שטיקט זיך אַזש פון איינגעהאַלטענעם געלעכטער, פרעגט איהם: — אַה, „פּאַני" גרינשטיין, וואָס מאַכט איהר?!...—איז ער באַלד אַ היים געגאַנגען און אויסגעשפּיגען אַ שטיק לונג, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס ער איז געווען אַזאַ געזונדטער יונג, אַז איבער דעם קליינעם שטיקעל וועג פון גאַס ביז צו פּאַאולינאַ'ס שטוב האָט ער געקאָנט אויפ־עסען פיער פולע אָנגעפּאַקטע פּאַפּיר־בייטלען מיט אויבס.

II.

ערצעהלונגען.

קריינדעלע.

I. איהר לעבען.

אַ הייסער זומערטאָג. אין טיעפען בלאָען הימעל בלישצשעט די
זון און עס דוכט זיך, אַז זי ציטערט. דער פלויט, וואָס איז שוין האַלב
אַיינגעזונקען אין דער ערד פאַר אַלטקייט, איז העל בעלויכטען. אויף
יענער זייט פלויט, אויפ'ן בית=עלמין, איז שטיל, די ביימער דרעמלען
אַזוי ווי מיעד און פערחלשט פון דער היץ. די הינטערשטע צווייגען
הענגען אַראָב און קוקען שטום אויף די בערגלעך ערד. אויפ'ן גראָז
ליעגען דיקע שאָטענס. עטליכע גרעזלעך האָבען פלוצלינג אַ ציטער גע=
געבען — אַ זשאַבע איז דורכגעשפרונגען. אַ בלעטיל האָט זיך גע=
רודערט — אַ זומער=פייגעלע איז צוגעפלויגען צו'ם בוים, און אַ צווייטס
יאָגט דאָס ערשטע נאָך און ־רעהט זיך אַרום איהר אין דער לופט.
אַ צווייג ציטערט — אַ פייגעלע איז אַראָב פון בוים און פליהט אַוועק
ווייט, אַריבער דעם קליינעם הייזעל, אין אַ ווינקעל פון פלויט. דאָס
טהירל פון פלויט איז אָפען, אויף יענער זייט שטעהט אַ ברונען. די
הויז=טהיר איז צוגעשלאָסען, די לעדען פון די צוויי קליינע פענסטערלעך
זענען פערמאַכט, און פון די שפּאַלטען קוקען אַרוים גרינע שויבען
אויפ'ן ברייטען זאַמדיגען וועג אַרוים. די מיטאָג=ליכטיגקייט ליעגט אויס=
געגאָסען אויף אַלץ, דאָ און דאָרט פינקלען קליינע שטיינדלעך און
שטיקלעך גלאָז. דער וועג פיהרט פון איין זייט צו דעם הויכען שפּיץ
פון קלויסטער, וואָס אַרום דאָרט שטעהען קליינע נידריגע הייזלעך, פון
דער צווייטער זייט — דרעהט ער זיך און שלענגעלט איבער דעם ברייטען
פעלד צו די ווייטע ביימער צו, וואָס מען דערזעהט קוים מיט'ן אויג.
אויף דער לאָנקע שפּאַציערט אַרום פאַמעליך אַ באָציאַן, שאָקלענדיג
מיט'ן לאַנגען האַלז און אויסציהענדיג דעם שנאָבעל ביי יעדען טריט,
ווייטער דאָרט ליעגט אויסגעשפּרייט אַ גרינער סטאַוו. עפּעס אַזוי ווי

א טרויריג איינגעהאלטען געוויש שטערט די שטילקייט, און די ביימער פון בית־עלמין האָרכען שטיל, ערנסט...

דאָרט, ווייט אויפ׳ן וועג זעהט זיך אביידעל בעצויגען מיט ליינ־ווענד, קוים וואָס עס שלעפט זיך, און די רעדער סקריפען איבער דעם גליהענדיגען זאמד. פאַמעליך־פאַמעליך פאָהרט זי צו און שטעלט זיך אָב ביי׳ם טהירל פון פּלויט.

די לייוואַנדענע דעק ווערט אַריבערגעצויגען און עס בעווייזען זיך קעפּ פון עטליכע מענשען. דער ערשטער קריכט אַרויס א נידריג פעטט יידעל, מיט פעטטע הענד, ברייטע פּלייצעס און א קליינעם קאָפּ, וואָס ליגט אויפ׳ן דיקען האַריגען און שמוציגען האַלז. א פּנים — ווי א חיה, מיט שוואַרצע בלישטשענדיגע אויגען און א קליין שוואַרץ בערדיל א קיילעכיגעס. נאָך איהם וויזט זיך א דאַרער יונג מיט א פערסמאָלעט פּנים. ער שפּרינגט אַראָב פון וואָגען און בלייבט שטעהן אויפ׳ן אָרט. ער געהט באָרפיס, אין צוריסענע הויזען און דער דאַשעק פון היטעל איז צושפּאָלטען אין מיטען. ער לויפט צו דעם ברונען צו און קוקט אַריין... נאָך איינער — מיט א ברייט פּנים, פול שטויב, מיט א געלער באָרד, אָנגעטהון אין א וואַטענער קאַפּאָטע און לאַנגע ברייטע שטיוועל — קריכט אַראָב פון וואָגען מיט שווערע טריט. דערנאָך — צוויי ווייבער, איינע א יונגע, מיט א בלאַס נאַר פער־שמוצט פּנים, די צווייטע אַנ־עלטערע אָבגעריסען און צושליידערט אָנגעטהון, מיט א קינד אויף דער האַנד.

דער, וואָס מיט׳ן שוואַרצען בערדיל, קריכט אַרונטער אונטער די רעדער, בינדט אויף דעם עמער, שעפּט אָן וואַסער פון ברונען, און גיט דעם פערד טרינקען.

— ממזר — ברומט ער דערוויל אויפ׳ן יינגעל — זאָג דאָרט דעם בלינדען הונד — מיר האָבען זיך אָבגעשטעלט.

דאָס יינגעל רוקט אַוועק ווייטער די לייוואַנדענע דעק, און גיט דאָרט א פעסטען זעץ עמיצען, וואָס מען זעהט נישט אַרויס, און שרייט דערביי: געַנוג שוין, בלינדער הונד, גענוג שוין צו זיצען ווי א הוהן אויף די אייער!

א דאַרער מענש, מיט אַראָבגעלאָזענע אויגען־לעפּלעך, קריכט אַרויס פון וואָגען, פאַמעליך, פאָרזיכטיג און בלייבט שטעהן, ער גע־

ניצט אָב מיט אַ ברייט געעפּענט מויל, ווערט שטיל און ערנסט און שטעהט מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען קאָפּ.

פון יענער זייט פלויט, נעבען קליינעם הייזעל, בעוויזט זיך אַ יוד מיט אַ ווייסליכע באָרד און אַ יאַרמעלקע אויפ׳ן קאָפּ, ער לעהנט זיך אָן מיט די אָרעמס אויפ׳ן פלויט, און די הענד אין די אַרבעל פון העמד לאָזט ער אַריבערהענגען אויף יענער זייט פלויט. ער זעהט אויס, ווי ער וואָלט ערשט אויפגעשטאַנען פון שלאָף, און רעדט גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין:

— אָ! נאַ דיר געסט! די אויגען זיך אויסגעקוקט! מ׳דאַרף פער־שרייבען אויפ׳ן קוימען.

— גאָט העלף, בעל־הבית... זאָגט דער געלער, מאַכענדיג דערביי אַ משונה׳דיג חנ׳דיל און ציהט די פלייצעס און קראַצט זיך אויפ׳ן אַקסעל.

דער שוואַרצער קומט אויך צו:

— גאָט העלף! — ברומט ער צו, גיסט אויס די רעשט וואַסער אויף די פאָדערשטע רעדער, בינדט ווידער צו דעם עמער צו׳ם וואָגען, ציהט זיך אויס גלייך און שטעקט אַריין די האַנד אונטער דער דעק. ער נעהמט אַרויס פון דאָרט אַ זעקיל און עפּיס אַ פּעקיל און גיט עס דער בלאָסער יידענע.

— נאַ, קריינדעלע, געה גיב איהם דאָרט... און ווייזט מיט׳ן פינגער אויפ׳ן פלויט.

זי פאָלגט, טראָגט צו דאָס פּעקיל צו׳ם בעל־הבית און דערהייבט עס אַזוי ביז צו זיין יאַרמעלקע.

ער נעהמט עס אַריבער צו זיך.

— אַרבעס, ברומט ער צו זיך און כאַפּט דאָס זעקיל — אַרבעס, אַ כפּרה אויף זייערע קעפּ.

— ממזר, — שרייט דער שוואַרצער אויפ׳ן ייִנגעל — עפען דאָס טהויער און פיהר אַריין דאָסביידעל.

דער וואָגען רוקט זיך פון אָרט, און דער בלינדער פאַלט אַנידער אין מיטען וועג, בלייבט ליגען אויפ׳ן זאַמד און זיפצט.

אין טהויער פערטשעפּעט זיך דער וואָגען אין די קזשאַקעס און איין ראָד סקריפּעט שטאַרק.

— ממזר דו! — קריצט דער שוואַרצער מיט די ציינער און לויפט צו צו׳ם יינגעל מיט כּעס ווי אַ ווילדע חיה — ממזר! אַ ראָד צובראָכען! און מיט איין האַנד הייבט ער איהם אויף און גיט איהם אַ וואָרף אַראָב אויף דער ערד... מיט בלוט־פערלאָפענע און אַרויסגעזעצטע אויגען קוקט ער אַ ווייַלע אָן דאָס יינגעל ווי צומישט, פּלוצלינג גיט ער איהם מיט ביידע פויסטען איבער׳ן פּנים, און נאָך צו אַ קאָפּע מיט׳ן פוס אין האַרץ אַריין, און דאָס יינגעל פאַלט צו צו דער ערד מיט אַ דער־שטיקטען זיפץ. דעמאָלט ערשט לאָזט ער איהם אָב, לויפט צו צו׳ם וואָגען, נעהמט אָן פאַר די הינטערשטע רעדער און מיט איין נעהם דערהייבט ער דעם וואָגען און שטופּט איהם אַריין אין טהויער. דער־נאָך נעהמט ער אָן דאָס פערד פאַר דעם צוים, און פיהרט עס אַריין אין בית־עלמין. די גאַנצע קאָמפּאַניע געהט איהם נאָך. דאָס יינגעל געהט נאָך צו׳ם לעצטען און פערשליסט צוריק דאָס טהויער.

דער שוואַרצער שטעהט שוין מיט׳ן ביידעל אין מיטען בית־עלמין, שפּאַנט אויס דאָס פערד און לאָזט עס פּאַשען אין גראָז. דערנאָך נעהמט ער אַרויס פון וואָגען אַ זאַק קאַרטאָפּעל, שטעלט איהם אַנידער אויף דער ערד און מעסט אויס די גאַנצע חברה מיט אַ שטומען בייזען בליק.

— שיילען, שיילען... — זאָגט דער געלער און געהט צו מיט געזונטע טריט צו׳ם זאַק, וואַרפט אָן קאַרטאָפּעל אויפ׳ן גראָז, קוקט אויף קריינדעלען, שווייגט, אויף די עלטערע יידענע — און ברומט: — האָסט געהערט... שטיק שלאַקס? דו ממזר — האָסט געהערט? — ווענדעט ער זיך צום יינגעל.

דאָס יינגעל געהט צו צו׳ם זאַק. די יודענע זעצט אַנידער דאָס קינד אויפ׳ן גראָז און געהט אויך צו צו׳ם זאַק. קריינדעלע זעצט זיך אויך אַניעדער. דער געלער נעהמט אַרויס פון קעשענע קליינע מעסערס מיט הילצערנע הענטלעך און גיט זיי. מען נעהמט שיילען די קאַרטאָפּעל.

אין אַ ווייַלע אַרום נעהמט דער שוואַרצער אַרויס פון ביידעל אַ גרויסע לייַמערנע שיסעל און שטעלט זי אַנידער אויפ׳ן גראָז, אויף אַרייַנצולעגען די אָבגעשיילטע קאַרטאָפּעל! ער בייגט זיך אַיין צו

קרײנדעלען, נעהמט זי אָן פאַר'ן אָרעם. זי קוקט איהם אָן מיט אַ שטומען בליק.

— קום!... זאָגט ער און טײט מיט'ן פינגער אויף אַנ'אָרט צווישען די ביימער.

פּאַמעליך און טרויריג שטעלט זי זיך אויף און געהט איהם נאָך מיט אַ פוילקייט, זיי ווערען פערשוואונדען צווישען די בוימער, ווייט, אונטער די קברים.

ערשט פאַרנאַכט, אַז די זון זעצט זיך און בעלייכט די שפּיצען פון די ביימער, קעהרט דער שוואַרצער מיט קרײנדעלען צוריק צו דער קאָמפּאַניע.

— שוין פאַרטיג מיט'ן עסען?... פרעגט ער דעם געלען. דער געלער ענטפערט גאָרנישט.

ער זיצט מיט אַנ'אָראָבגעלאָזטען קאָפּ, ברומט עפּיס צו זיך אַליין... פלוצלינג גיט ער אַ שטויס מיט'ן פוס דאָס ייִנגעל:

— געה, ממזר!... שוין נאָכ'ן שלאָפען... ברענג דעם טאָפּ.

דאָס ייִנגעל הייבט זיך גיך אויף, לויפט אַריין אין שטוב, און אין אַ מינוט אַרום קומט ער צוריק און טראָגט אַ גרויסען טאָפּ קאַרטאָפּעל, אַרומגעוויקעלט מיט אַ שמאַטע, אין די הענד. אַ פאַרע געהט פון טאָפּ און פערציהט דעם ייִנגעל'ס מאָגער, שוואַרץ פּנים. ער טראָגט צו דעם טאָפּ און שטעלט איהם אַנידער אין מיטען. דער געלער גיט איהם אַ נעהם און דרעהט איהם איבער אין די גרויסע שיסעל אַריין. דער שוואַרצער וואַרפט אַריין צו שטיקער ברויט, נעהמט אַרויס פון ביידעל אַ פלעשעל אייל, אַ שאַכטעל מיט פעפער, און שיט דאָס אַלץ אַריין אין דער שיסעל; חברה נעהמט „אַרבייטען" מיט אַלע כּחות. אַלע חאַפּען, בלאָזען מיט די ליפּען, הראַפּען מיט די נאָז=לעכער, שלינגען אײלענדיג און בריהען זיך אָב די צינגער.

נאָר קרײנדעלע זיצט אין דער זייט, פערטראַכט און קוקט מיט טרויעריגע אויגען אויף די שפּיץ ביימער, וואָס ברענען קעגען דער זון. זעלטען נאָר שטרעקט זי אויס די האַנד צו נעהמען אַ קאַרטאָפּעל.

נאָכ'ן עסען נעהמט דער געלער אַרויס פוןביידעל אַ בינטעל שטרוי און שרייט:

— אַ געלעגער!... גיכער, מאַכט אַ געלעגער... גיכער, ממזר!...

— אַזוי פריה? — ברומט דער שוואַרצער.

— דו ביסט געשלאָפען! — בייזערט זיך צוהיצט דער געלער — חאַפּט עס די חאָלערא! איך בין נישט געשלאָפען!... איך האָב געשיילט קאַרטאָפעל. דו ביזט געשלאָפען!

-- חאַפּט דיך אַליין די חאָלערא! ווער איז געשלאָפען? איך? — קריינדעלע — קריינדעלע... איך בין געשלאָפען? זעהסט דו, געלער הונד... ער ווייזט אויף קריינדעלע — זעהסט — זי שווייגט... איך האָב קיין אויג נישט צוגעמאַכט.

דער געלער חאַפּט גיך פולע אָרעמס שטרוי און מיט אַ ווילדע רציחה לויפט ער דערמיט הינטער'ן הייזעל אַרונטער.

— ממזר! קריינדעלע! — שטרוי אַהער! — שרייט ער פון דער וויטען.

דאָס ייִנגעל נעהמט אָן דאָס גאַנצע איבערגעבליבענע שטרוי און טראָגט עס אַהין, אַלע צוזאַמען מיט'ן בלינדען גערען נאָך מאַכען אַ געלעגער.

די זון איז אונטערגעגאַנגען. דער הימעל איז טונקעל. צווישען די ביימער ליעגט שוין אַ פינסטערניש... חברה טהוט זיך אויס, די קאַפּאָטעס אין די שטיוועל לעגט מען צוקאָפּענס, און מען לעגט זיך שלאָפען, די קעפּ אַיינגעהילט אין יאַרמעלקעס און טיכלעך.

דאָס ייִנגעל אַליין נאָר שלאָפט נישט, ער ליגט מיט אָפענע אויגען קעגען הימעל. דאָרט, אויף יענער זייט פלויט ביים ראַנד פון הימעל אויף מערב-זייט, ליעגט אויסגעשפּרייט אַ שוואַרצער וואָלקען, אַזוי ווי אַ נאַכט-וועכטער איבער דער וועלט. אין טיעפען הימעל פינקלען די שטערען. אַ לייכט ווינטעל בלאָזט איבער די שפּיצען פון די ביימער, און די צווייגען שאָקלען זיך און ברומען שטיל, פּאַמעליך... מיעד און פערשלאָפען בלאָנדזען אַרום קליינע שוואַרצע וואָלקענדלעך און זוכען זיך אַ נאַכטלעגער אין וויטען פרייען הימעל... און מיעד און

פערשלאָפען הילט זיך דער בית־עלמין איין אין דער נאַכט... אַלץ שלאָפט.

פריה־מאָרגען. די זון בעווייזט זיך צווישען די ביימער, קוקט פערטראַכטערהייד אויף די שטומע קברים און וועבט איבער זיי אַ נעץ פון גאָלדענע שטראַהלען. אַ שטיל פריהמאָרגען־ווינטעל גלעט דאָס גראָז מיט גרויס ליבשאַפט און בענקשאַפט... און שטיל און פערבענקט קוקען די שטומע מצבות אויף די יונגע זון: „קוק אויף אונז שטיל... קוק, שענע, שענע" — — דאָס שטילע ווינטעל בלאָזט אויף די צווייגען, וואָס זענען בעלויכטען מיט אַ רויטען אָבגלאַנץ, און האַלב נאָך פער־שלאָפען שאָקלען זיי זיך, און די בלעטלעך זייערע ציטערען... דער רויטער פאַס אויף מזרח־זייט צושפרייט זיך, און די ביימער רייטלען זיך און מורמלען שטיל אַ געבעט... אין אַ ציטריגער קלאָרער שטימע צו־גיסען זיך די ערשטע טרעלען פון פייגעלע, וואָס האָט ערשט אויפגע־וואַכט, און פון צייט צו צייט ווערען די טרעלען פערמישט מיט דעם שנאָרכען פון די מענשען, וואָס שלאָפען האַלב־נאַקעט און ליגען צו־זאַמענגערוקט איינער צו׳ם אַנדערען אונטער׳ן קליינעם הייזעל.

אויפ׳ן וועג, פון וואַן מ׳זעהט אַרויס די נידריגע דעכער, זעהט מען אַ גרופע מענשען, און שטיל, האַלב־לויפענדיג, קומען זיי אָן אַלץ נעהנטער.

פלוצלינג האָט זיך געעפענט די טהיר פון הייזעל, און דער בעל־הבית איז אַרויס אויפ׳ן בית־עלמין. ער לויפט צו גיך צו די אויסגע־לעגטע שנאָרער, טופעט מיט׳ן פוס און שרייט: „מ׳געהט... אַ לויה געהט... הינד, שנאָרער! מ׳וועט אייך זעהן ליעגען צוזאַמען... גיכער... גיכער. — אין ווינקעל אַריין, הינד! צו׳ם פלויט, גיכער, גיכער!"

דערשראָקען און צעמישט הייבט זיך אויף אַ גאַנצע שורה קעפ: רויטע טיכלעך און יאַרמילקעס... די קעפ קוקען מיט אויסגעגלאָצטע אויגען אויפ׳ן בעל־הבית... ער שרייט אַלץ:

— גיכער, גיכער, הינד! אַ לויה... לויה געהט! גיכער צו׳ם פלויט!

זיי האַפּען דאָס שטרוי און לויפען אַריין אין ווינקעל צווישען פלויט אין קליינעם הייזעל.

פון אונטער'ן פלויט הערען זיך טריט... עס עפענט זיך די טהיר און אַ שוואַרצע מטה רוקט זיך אַריין און ווערט פערשוואונדען צווישען די בוימער.

אין ווינקעל ביי'ם פלויט הייבט מען ווידער אָן צו שנאַרכען. נאָר דער שוואַרצער שלאָפט שוין נישט, ער זיצט מיט קריינדעלען און ברומט: „קראַנק זענען זיי צו שטאַרבען בּיי טאָג... דוקא פאַרטאָגס... באַגינען... בעגראָבען זאָלען זיי ווערען!“

ער קוקט אויף קריינדעלען מיט אַ ווילדען שמייכעל און מיט תאוה־שפּראָצענדיגע אויגען... ער נעהמט זי אָן פאַר'ן נאַקעטען אָרעם: — האַ—חאַ—חאַ; ברומט ער ציטערענדיג מיט זיין שוואַרצער באָרד אויף זיין ברוסט... חאַ—חאַ—חאַ... אַזוי... קראַנק זענען זיי צו שטאַרבען בייטאָג... זיי אַלע צו'ם טוידט, דיר — צו לעבען... יאָ, קריינדעלע? חאַ—חאַ—חאַ— — הערסט? צווישען די ביימער... קדיש — חאַ—חאַ—חאַ . . . .

די מענשען פון דער לויה זענען אַרויס פון די ביימער און אַוועק־געגאַנגען.

באַלד קומט צוריק דער בעל־הבית מיט אַ לאָפּאַטע אין דער האַנד... ער קוקט אויף דעם אָרט, וואו די חברה איז פריהער גע־שלאָפען און ברומט צו זיך:

— נו, נו... אַ שענע חתונה... זיי וואָלטען דאָס געזעהן!

ער געהט אַוועק און פערשליסט אונטער זיך די טהיר. אַרום דעם קליינעם הייזעל איז ווידער שטיל. חברה שלאָפט פעסט און געשמאַק.

אַ שטיק טאָג איז שוין אַריבער. חברה איז שוין אויפגעשטאַנען פון שלאָף און זיצען אַרום צוויי גרויסע שיסעל קאַרטאָפעל, און אַלע „אַרבייטען“ געשמאַק. ווערגען זיך און בריהען פאַר גרויס אַיילעניש. דאָס יינגעל שטופט אָב יעדעס מאָל דעם בלינדענס האַנד, אַז ער דער־גרייכט שוין מיט'ן לעפעל צו דער שיסעל. דער בלינדער ווערט בייז, זיפצט, דאָס יינגעל לאַכט לוסטיג, און די איבריגע, בעזונדערס די מאַנספאַרשוינען, שלינגען, חראַפּען און הייבען ניך די לעפעל איבער די פערשמוצטע בערד.

די שיסלען װערען לעדיג. חברה שטעהט אויף פון די ערטער. די עלטערע יידענע טהוט זיך אָן אַ טוך, האַלטענדיג דאָס קינד אויף די הענד. דער געלער שטעלט זיך אויס גלייך, װישט אָב די באָרד מיט'ן אַרבּעל און שרייט: — „ממזר! הע, בּלינדער! אין שטאָדט אַריין! פרײטאָג, שוין שפּעט!"

די יידענע מיט'ן קינד שטעהט שוין גרייט. דאָס ייִנגעל נעהמט אָן דעם בּלינדען פאַר דער האַנד און צוזאַמען מיט'ן געלען געהען זיי אַרויס פון טהויער.

קרייַנדעלע בּלייבּט איבּער אַליין. זי געהט זיך איבּער אויפ'ן גראָז אַהין און אַהער. געהט פאַרבּיי דאָס „אוהל" און געהט װייטער אַריין צװישען די בּיימער. איהרע שטילע בּליקען בּלאָנדזשען אַרום די שטומע קברים, אַלטע פערגעסענע און צוטראָטענע קברים. זי זעהט מצבות, טייל איינגעזונקען אין דער ערד, טייל צובּראָכען, טייל, װאָס די אותיות זענען אָבּגעמעקט געװאָרען, זיי זענען מיט דער צייט שװאַרץ געװאָרען און מאָך איז אויף זיי אָנגעװאַקסען, און זיי פאַלען „כּורעים" איבּער די קברים. קרייַנדעלע זעצט זיך אונטער אַ בּוים. אַרום ליגט אויסגעשפּרייט אַ טיפער שאָטען, װי אַ שװאַרצע דעק, נאָר דאָ און דאָרט זעהען זיך ליכטיגע שטראַהלען, װאָס שיסען דורך די דיקע צװייגען מיט די ציטעריגע בּלעטער, און די שטראַהלען שפּרינגען אַרום אויף דעם װייכען גראָז. זי זיצט שטום, אַזוי װי די שטומע מצבות, װאָס רינגלען זי אַרום. זי דער־מאָהנט זיך אָן איהר מוטער. זי איז געשטאָרבּען און האָט זי איבּערגעלאָזט, װען זי איז נאָך געװען אַ קליין קינד. זי געדענקט שוין נישט, אין װעלכער שטאָדט זיי זענען דעמאָלט געװען און אויף װעלכען בּית־עולם ליעגט איהר מאַמע בּעגראָבּען. זי געדענקט פיעל שטעדט, פיעל הקדש'ען און בּית־עלמין'ס. און איינמאָל פאַרנאַכט איז איהר מאַמע געלעגען אויפ'ן גראָז אונטער דער װאַנד פון הקדש, װאָס איז זעהר ענהליך צו דער דאָזיגער װאַנד פון הייזעל... די זון איז געװען רויט װי אַ פייערדיג ראָד, אויף דער ערד זענען שוין געלעגען די שאָטענס, די שפּיצען פון די בּיימער האָבּען געבּרענט, און שטיל איז די מאַמע איהרע געלעגען אויפ'ן גראָז... דאָס פּנים בּלאַס, די אויגען — װייט געעפענט. זי האָט געקוקט אויף די שפּיץ בּיימער... דעמאָלט האָט איהר די מאַמע געזאָגט, גלעטענדיג

איהר די האָר: „מיין קינד... געה נישט מיט זיי... בלייב אין שטאָדט, צווישען יידען"...

צומאָרגענס האָט זי שוין מעהר נישט געזעהן איהר מאַמען, דעמאָלט האָט מען איהר געוויזען אַ לענגליך בערגיל זאַמד... אַזוי שען, אַזוי בלישצשענדיג איז געווען דאָס זאַמד.

און קריינדעלע גלאָצט מיט די אויגען לאַנג אויף אַ בוים קעגען־איבער. עטליכע זומער־פייגעלעך יאָגען נאָך אַנ'אַנדער זומער־פייגעלע. די לעצטע שטעלט זיך אָב אויף אַ צווייג, און די רעשט פאַלען אָן אויף איהר. קריינדעלע קוקט זיך איין, און ווער ווייסט פאַר וואָס זי הייבט פלוצלינג אויף אַ טרוקען שטיקעל צווייג און וואַרפט מיט כּעס אויף די זומער־פייגעלעך? זיי פליהען ווייטער און יאָגען איינס דעם צווייטען, דרעהענדיג זיך אין דער לופט... קריינדעלע לעהנט אָן דעם קאָפּ אויפ'ן גראָז און דרעמעלט.

נאָך מיטאָג. די זון שטעהט אויף יענער זייט בית־עלמין. אין עק, פאַר'ן קליינעם הייזעל, ליגען זיך דער שוואַרצער און דער געלער. אַ ביסעל אָבגערוקט פון זיי זיצט די יידענע מיט'ן קינד. דער שוואַרצער איז בייז און ברומט: „אַזאַ בלינדער הינד — ער האָט גאָרנישט „גע־מאַכט" אין שטאָדט"... ער וואַרפט אַ בליק אויפ'ן געלען: „הע, האָסט שוין אַ „פלעט" אויף שבת?"

— פלעט — ברומט דער געלער — אַ פלעט, פערברענט זאָלען זיי ווערען! דער גבאַי, אַ בראַנד זאָל איהם חאַפּען! ער האָט מיך גע־חאָלט שיקען צום קירזשנער, ווי דעמאָלט... האָב איך אַליין געקריגען אַ פלעט ביי'ם נגיד... אַ בראַנד זאָל איהם חאַפּען! — וואו ביזטו געווען?

— געווען... חאַ־חאַ — לאַכט דער שוואַרצער אין זיין באָרד אַריין — דאָ דאַנעבען אין אַ קליין דאָרף. — געלקה'נט אַ פּוטערעל... געהאַנגען אויפ'ן פּלויט... חאַ־חאַ.

— וויין נאָר...

— איך האָב עס בעהאַלטען אין „אהל".

בײדע װערען שטיל און שלאָפען אײן.

פאַרנאַכט קריכט קרײנדעלע אַרױס פון צװישען די בײמער. זי געהט פאַרבײ דעם אָרט, װאו די בײדע שלאָפען. אַז זי דערזעהט זײ, גיט איהר גאַנצער קערפּער אַ ציטער און אונגערן דערמאָהנט זי זיך: „מײן קינד, געה נישט מיט זײ"... זי װיל זיך זעצען אױפ'ן גראָז, נאָר עפּיס אַ בעהאַלטענע קראַפט שטופּט זי אַװעק פון דאַנען. זי קאָן זיך נישט געפינען קײן אָרט און געהט אַרײן אין הײזעל אַרײן. רעכטס װאױנט דער בעל-הבית, זי עפענט די קעגענאיבערדיגע טהיר.

אַ לעדיג פיער-קאַנטיג צימער, צװײ קלײנע פענסטערלעך מיט גרינע שױבען, אײן פענסטער געהט אַרױס אױפ'ן װעג, דאָס צװײטע — אױפ'ן בית-עלמין. דער קאַלך איז ערטערװײז אָבגעקראָכען פון די װענד. דער באַלקען איז שװאַרץ; שטיקער װײס לײהם ליגען אַרומגעצײגען מיט דיקען שפּינװעבעכץ און ציטערען אין דער לופט בײ דער מינדסטער בעװעגונג. בײ דער טיהר געפינט זיך אַנ'אױסגעקרימט אײזענדיל. עס איז שװאַרץ און טרױעריג װי אַנ'אָבל אין עפּעס אַזױ װי זי װאָלט זיך קלאָגען פאַר די גרינע גלעזלעך פון אומעטיגען פענסטער. אין װינקעל, קעגען אײזענדיל, ליעגט דער בלינדער אױף אַ בינדעל שטרױ, װײטער, נעבען װאַנד, ליגט אַ זעג, אַ גראָב-אײזען און אַ לאָפּאַטע. בײ דער טהיר — דאָס טהרה-ברעט און קיבלעס.

קרײנדעלע זוכט זיך אַנ'אָרט צו זעצען, נאָר עפּעס אַ בעהאַלטענע קראַפט שטופּט זי אַװעק אױך פון דאַנען. — „בלײב אין שטאָדט צװישען יידען"... זאָגט איהר דאָס האַרץ. װי פערגליװערט בלײבט זי שטעהן אױפ'ן אָרט, װי אָהן אָטהעם. אין דער זעלבער מינוט דערהערט זי שװערע טריט פון פאָדער-הױז... זי גיט אַ ציטער מיט'ן גאַנצען קערפּער און װאַרפט אַ דערשראָקענעם בליק צו דער טהיר צו. די קליאַמקע ריהרט זיך — עס עפענט זיך די טהיר. זי דערזעהט דעם געלען, און אַ לײכטער ציטער נעהמט זי דורך. ער װאַרפט אױף איהר אַ פײערדיגען בליק, נעהמט זי אין זײנע אָרימס און װאַרפט זי אַ נידער אין װינקעל נעבען בלינדען! אױפ'ן שטרױ — —

אין א ווײלע אַרום איז דער גנעלער אַרויס פון הויז און האָט גענומען גיהן אין שטאָדט אַלס „אורח״ אויף שבת.

קריינדעלע האָט זיך אויפגעהויבען פון דער ערד און איז אויך אַרויס פון שטוב. קוים האָט זי צוגעמאַכט די טהיר אונטער זיך, איז איהר אַנטקעגנען געקומען דער שוואַרצער מיט אַ פערשלאָפען פנים אין אַ שויבערטע באָרד:

— וואו אַהין געהסטו, קריינדעלע?

זי איז געשטאַנען פאַר איהם שטום און האָט געציטערט ווי אַ בלאַט אין הערבסט.

— קום... קריינדעלע... אַהער... און ער נעהמט זי אָן פאַר'ן אָרעם. ער שלעפּט זי אַריין צוריק אין שטוב און וואַרפט זי אַנידער אויפ'ן אָרט, וואו דער בלינדער שלאָפט...

אין אַ ווײלע אַרום געהט אויך דער שוואַרצער אין שטאָדט אַריין אַלס „אורח״.

קריינדעלע איז אַרויס אויפ'ן בית־עלמין, אַריין צווישען די ביימער און האָט זיך געזעצט אויף אַ בערגיל. זי זעהט די נידריגע הייזער פון דער ווייטען, און צווישען זיי דאָס קלויסטער, וואָס אַ פייערדיגער קופּעל בליצט אויף איהם.

די זון זעצט זיך און צושפּרייט די לעצטע שטראַהלען אויפ'ן בית־עלמין. די ביימער באָדען זיך אין אַ גינגאָלדענעם גלאַנץ, אויף מזרח־זייט איז דער הימעל רויט ווי פייער. לאַנגע זיילען פייער גיסען זיך איינער אויפ'ן אַנדערען און מישען זיך אויס, אַלע מיט אַרויסגעשטעקטע לאַנגע פייערדיגע צונגען, מיט פייערדיגע מיילער און פייערדיגע קעפּ. דאָ און דאָרט בלאָנדזשען אַרום קליינע וואָלקענדלעך, וואָס האָבען זייער וועג פערלאָרען, און זייערע קאַנטען זענען אַרומגעזוימט מיט שלענגלעך פייער. ביסלעכווייז צוגיסט זיך אויף מערב־זייט אַ בלאַסליכער שטראָם, אַזוי ווי קליינע צעשפּרייטע וואָלקענדלעך, אַזוי ווי די שופּען פון לויתן, און צולעגט זיך באַלד איבער'ן גאַנצען הימעל. דער הימעל ווערט טונקעלער און אויסגעזעצט מיט בלאַנקענדיגע שטערען. די שטילע נאַכט קומט אָן פּאַמעליך־פּאַמעליך און דערפולט דעם חלל צווישען הימעל און ערד. אַלץ ווערט גראָה און אַלץ ווערט פערזונקען אין אַ זיסען שלאָף. פינסטער, שטיל, דאָס בית־עלמין שלאָפט... און קריינדעלע זיצט שטום, ריהרט זיך נישט, און קוקט אויף די ווייטע נידריגע הייזלעך, וואָס זענען איינגעהילט אין אַ שוואַרצען פינסטערניש, און וואָס פינקלען

מיט די שבת=ליכט . קליינע נשמות, כשר׳ע, שבת׳דיגע נשמות . קריינ= דעלע פיהלט, אַז זיי ווינקען צו איהר, רופען איהר נשמה צו זיך און חבר׳ען זיך מיט איהר . . . און אַ בענקשאַפט בעהערשט איהר האַרץ, ביז זי ווערט מיעד און שלאָפט אַיין אויפ׳ן גראָז .

שפעט ביינאַכט האָט די חברה צוריקגעקעהרט און זיך פערזאַמעלט אַרום הייזעל . זיי זוכען קריינדעלען, שרייען און געפינען זי נישט, ביז לסוף געהען זיי זיך לעגען אָהן איהר .

קריינדעלע.

II. איהרע אידעאַלען.

שבת אין דער פריה.

דער ברייטער זאַמדיגער וועג שלאָפט נאָך, שטיל, חברה שלעפט זיך מיט שווערע טריט, פויל און פאַמעליך, און לאָזען איבער אין פייכטען זאַמד שפורען פון טריט. פוןביידע זייטען שמעקען די פעלדער, און אַ לינד פריהמאָרגען־ווינטעל בלאָזט, מאַכט די לופט פייכטיג און פריש, בלאָזט אויף די פאָלעס פון די בעטלער און פאָכעט מיט דער שירץ פון דער יידענע מיט דעם קינד אויף דער האַנד. חברה געהט.

אַריינקומענדיג אין שטאָדט אַריין צוגעהען זיי זיך אין פערשיעדענע זייטען. דער גרעסער געהט אין דער באָד־גאַס. דאָרט זעהט מען יונגע־לייטלעך מיט לענגליכע בלאַסע פנימלעך, פערשלאָפענע אויגען, צו־פלאָסענע פאות אין פערפעדערטע יאַרמעלקעס אונטער די סאַמעטענע היטלעך, וואָס לויפען מיט אַ התלהבות, ווי כרובימלעך פון הימעל — אין מקוה אַריין. עלטערע בעלי־הבתים געהען זיך בנעימות'דיג. שטעלען קליינע טריט און געניצען ברייטליך, קענטיג, זיי פיהלען זיך נישט גאָר שלעכט אויף גאָטס וועלט. אַנדערע לויפען שוין צוריק פון מקוה, פון אונטער די היטלעך קוקען אַרויס די יאַרמעלקעס מיט דער פאָטשעווקע איבערגעדרעהט... פון פיעל פענסטער הערט זיך דער נגון פון מעביר־סדרה זיין. דער גרעסער געהט אין בית־המדרש אַריין.

דאָ איז אַ געלויפעריי און געראַדעריי ווי צווישען בינען. מען לויבט גאָט מיט אַרומלויפען אַהין און צוריק, די עקען פון דער גאַרטעל אַראָבגעלאָזט און שלעפען זיך נאָך אויף דער פאָדלאָגע, די אויגען

פערגלאָצט און אין האַנד רייבט דעם שטערען. איינער דרעהט די פאה, איינער ברומט, און אַלע לויפען, לויפען, און קלאַפּען אָן איינער אָן אַנדערען.

דער געלער אין דער וואַטענער קאַפּאָטע זיצט אויף אַנ׳עק באַנק ביי דער טהיר. פון צייט צו צייט וואַרפט ער אַ בליק אויף׳ן לעדיגען עמוד, אויף די אַלע אַרומלויפענדיגע יידען קוקט ער מיט כעס — „פער־ברענט זאָלען זיי ווערען, אַ בראַנד!"

נאָכ׳ן דאַוונען שטעהט דער געלער אויפ׳ן הויף און קוקט מיט צומישטע אויגען. ער זעהט, אַז פון עולם שיידט זיך אָב אַ קליינע כנופיאָ און געהען צוזאַמען, דער געלער שלעפּט זיך נאָך.

מ׳קומט אַריין אין אַ שטוב. אַ געדעקטער טיש, בראָנפען און לעקעך — דער געלער ווערט אויפגערוימט, דאָס האַרץ ציטערט אַזש. ער שטעלט אָן אַ בעטענדיג רחמנות׳דיג פנים פאַר דעם ייד, וואָס טראָגט אַרום אַ טאַס מיט לעקעך, און דער ייד דערלאַנגט איהם אַ חלק, אַנ׳אַנדערער גיעסט איהם איין אַ גלעזיל בראָנפען.

ווייבער קומען אָן שטילערהייד, ווי אַריינגע׳גנב׳ט, און געהען אין דער אַנדערער שטוב אַריין. דער עולם נעהמט אויך צו גלעזלעך בראָנ־פען, ער ווערט היימליך, רוישענדיגער, און דער געלער האַפּט דער־ווייל אין גרויסען געדרודער איין גלעזעל נאָכ׳ן צווייטען, האַפּט פון רעכטס און פון לינקס און טרינקט און שלינגט איילענדיג, ווי אַ ווילדע חיה.

— בעל־הבית לעבען, — בעט ער זיך — גיט אַ ביסעל בראָנ־פען.

דער בעל־הבית נעהמט שוין דאָס פלעשיל אין דער האַנד אַריין איינצוגיעסען, נאָר איינער פון די געסט בעמערקט דאָס און זאָגט:

— וועמען דאָס גיסט דו?

— לאָז דעם אָרימאַן דעם...

— וואָס! איהם! ער טהוט נישט מעהר נאָר זופט. אַזאַ שנאָרער! שטעל אַנידער דאָס פלעשיל.

דאָ ווערט דער געלער אויפגעבראַכט, קריצט מיט די צייהן, דאָס פנים צופלאַמט זיך איהם, די אויגען בלישצשען און אַ שוים בעדעקט

אױש זײן מױל, מיט אײן ריס שלאָגט ער אױף בײדע האַלבע טהירען, לױפט אַרױס מיט אַ געשרײ.

— אַ בראַנד! פערברענט זאָלט איהר װערען! אַ בראַנד אױף אײך און אױף אײער מזל־טוב.

אַזױ לױפט ער איבער דער גאַס און שעלט און פלוכט, פון אײן גאַס אין דער צװײטער אַרײן. אַז ער װערט אַ ביסעל רוהיגער, דער־זעהט ער פון אַנ'אָפען פענסטער אַנ'עדה יידען. די טהיר איז אָפען, געהט ער אַרײן. דער בעל־הבית דערלאַנגט איהם אױף גיך בראָנפען און לעקעך און הײסט איהם, ער זאָל זיך גיכער אָבטראָגען... דער געלער קוקט אין אַ זײט, גלײך װי ער װאָלט נישט געהערט, װאָס מען זאָגט איהם. ער בעט נאָך אַ גלעזיל בראָנפען, און דאָס מאָל טרינקט ער אױס און לאָזט דאָס בעכעריל אַרײן אין טאַש. אין דער זײט זעהט ער שטעהן אַ מולטער מיט חלות, נעהמט אײנע און — אַרײן דורך דער אױסגעהױלטער טאַש אַרײן אין דער פאַלע.

איצט געהט ער ערשט עסען „שבת“.

ער קומט אַרײן אין אַ שטוב, װאו אַ יונג פאָר־פאָלק מיט אַ קלײן ײנגעל זיצען בײ'ם טיש. דאָ זעצט ער זיך, טרינקט אױס בראָנפען, װאַשט זיך און זעצט זיך בײ'ם טיש. דאָס יונגע װײבעל דערלאַנגט איהם פיש, דער יונגער מאַן מיט'ן ײנגעל זינגען דערװײל זמירות. דער געלער נעהמט זיך דערװײל צו'ם בראָנפען, גיעסט זיך אײן אַ גלעזיל, נאָך אײנס, און דרעהט איבער מיט'ן אַרבעל און פערגיעסט דאָס טישטוך. דאָס יונגע װײבעל קוקט אָן דעם מאַן און געהט אַלײן אַ װעק פון טיש. אַז זי דערלאַנגט פלײש, ברומט דער געלער:

— און קוגעל, קוגעל? גאָרנישט? —

ער איז האַלב שכור און װאַרפט אָן אַנ'אימה אױף אַלע אין שטוב. דער יונגערמאַן געהט אױך צו אױף אַ װײלע צו'ם פענסטער און קוקט אױף דער גאַס אַרױס, דאָס ײנגעל לױפט צו צו דער מוטער:

— מאַמע, איך האָב מורא פאַר דעם ייד.

דערװײל חאַפט דער געלער אַראָב אַ גאָפּעל און לאָזט איהם אין אַרבעל אַרײן, דערנאָך הײבט ער אױף די האַנד אַזױ װי ער װאָלט זיך געװאָלט אױסגלײכען.

— בעל־הבית לעבען, בעל־הבית לעבען — זאָגט ער — אייער חלק ווערט קאַליע — זאָל איך עס אויפעסען?

דאָ ווערט דער יונגערמאַן שוין בייז, וויל צו־לויפען, נאָר בלייבט שטעהן.

— אַרויס פון דאַנען, שנאָרער! אַרויס, אַרויס פון מיין שטוב!

דער געלער חאַפּט זיך אויף פון טיש, לויפט אַרויס מיט זיין געוועהנליכער קללה:

— אַ בראַנד זאָל אייך חאַפּען!

ער הייבט באַלד אָן פון צווייטען הויז און געהט פון שטוב צו שטוב, און די פּאָלעס ווערען וואָס אַ מאָל פולער. אין איין פּאָדער־הויז דערזעהט ער אַ קליין מעדעל, אויפ׳ן קאָפּ טראָגט זי אַ זיידען טיכעל. מיט איין ריס מיט דער האַנד רייסט ער איהר עס אַראָב פון קאָפּ. דאָס מעדעל הייבט אָן וויינען און ציטערען פאַר שרעק — דאָ עפענט זיך די טיהר און די מוטער פון מעדעל בעוויזט זיך, זי פאַלט אָן אויפ׳ן געלען און וויל אַרויסרייסען צוריק דאָס טיכעל, ער גיט זי אַ שטופּ צוריק און אַנטלויפט, זי לאָזט זיך נאָך, עס ווערט אַ געלויף, אַ געשריי: וואָס איז געשעהן וויים קיינער נישט. נאָר אַ חברה קונדסים לאָזען זיך נאָכלויפען נאָך דעם געלען, וואָס לויפט און די שווערע פּאָלעס קלאַפּען איהם אָן אויף די פיס; חברה נעהמט וואַרפען שטיינער אויפ׳ן געלען, און ער לויפט און לויפט ביז עק שטאָדט. וואָס אַ מאָל, אַז ער זעהט, אַז חברה לאָזט איהם נישט אָב, ווערט אַלץ מעהר אין כעס, צורייצט ווי אַ משוגענער הונד, זוכט אויך שטיינער אויפ׳ן וועג און נעהמט צוריקוואַרפען. אָט איז ער אָנגעקומען צו אַנ׳איינגעפאַלענעם קוימען פון אַנ׳אָבגעברענט הויז, ציגעל — וויפיל דאָס האַרץ גלוסט, ער נעהמט וואַרפען די ציגעל מיט אַ שנעלקייט און לייכטקייט, אַזוי ווי נים. די קונדיסים לאָזען איהם אָבער נישט אָב, דער ציגעל פליהט נאָך אין דער לופט, און חברה דערזעהט שוין, וואו זי וועט פאַלען און בייגען זיך אַוועק. אַ האָגעל שטיינער פאַלט פון זייער זייט. די לופט שווישצשעט און קרעכצט פון די לויפענדיגע שטיינער, און דער געלער פאַלט אַנידער צובאַלט.

חברה צולויפט זיך באַלד אין אַלע זייטען, און דער געלער בלייבט ליגען אויף דעם באַרג שטיינער, און דאָס פּנים זיינס איז בע־

שפּריצט מיט בלוט. ער וואַרפט זיך ווי אַ שלאַנג, בייסט די פינגער פאַר ברענעדיגען האַס... אַם ענדע ווערט ער מיער און אַנטשלאָפען.

אַרום איז שטיל. דער גאַנצער פּלאַץ איז בעוואָרפען מיט שטיינער, און דער האַלב=אַיינגעפאַלענער קוימען קוקט וויט=וויט אַרויס אויף דעם גרינעם פעלד מיט די זאַנגען וואָס שאָקלען זיך. די זון שיינט אויף דעם געלענ׳ס קאָפּ, וואָס איז בעפלעקט מיט בלוט און ליגט און שנאָרכט. נישט וויט פון דאַנען הערט זיך דאָס צוריקגעהאַלטענע בלאָזען פון אַ קאָוואַלניע, און די קולות ווערען פערשטומט אונטער׳ן וויטען ברייטען בלאָהען הימעל.

פאַרנאַכט, אַז די זון האָט זיך שוין געזעצט, האָט זיך דער געלער ערשט אויפגעחאַפּט און געגאַנגען זיין וועגס.

שפּעט ביינאַכט איז דער געלער צוריקגעקומען. ביי׳ם קליינעם הייזעל ליעגט חברה און שלאָפט. אויפ׳ן בית=עלמין הערשט אַ שטילקייט, מען הערט נאָר דאָס גערויש פון די ביימער און דאָס שנאָרכען פון די שלאָפענדיגע. פינסטער איז. דער געלער וואַרפט אַראָב פון זיך די קאַפּאָטע און שטופּט זיך אַריין צווישען חברה. איצט איז שטיל, אַלץ שלאָפט.

קעגען מיטען נאַכט איז די לבנה אויפגעגאַנגען, פאַמעליך=פאַמעליך האָט זי זיך אַרויסגערוקט איבער די שפּיצען פון די ביימער. פאַרטראַכט קוק זי אויפ׳ן בית=עלמין, וואו די ביימער שטעהען אַיינגעהילט אין דער פינסטערניש, און בעגיסט מיט אַ בלייכער שיין די וואַנד און דעם הייזעל, וואו חברה ליעגען צולעגט אויף דער ערד. פון איין זייט ליעגט דאָס יינגעל מיט דעם שוואַרצען מאָגערען פּנים. פון דער אַנדערער זייט — די יידענע מיט׳ן קינד, ווייטער — קריינדעלע. דעם קאָפּ אין אַ טיכעל אַיינגעוויקעלט... אָט האָט זיך דער געלער אַ ריהר געגעבען. ער עפענט די אויגען און הייבט אויף דעם קאָפּ, ער רייבט מיט ביידע הענד זיין באָרד און רעדט צו זיך: „קריינדעלע שלאָפט, שלאָפט". ער רוקט זיך צו צו איהר און ריהרט זי אָן מיט דער האַנד פאַר׳ן לייב...
קריינדעלע עפענט אויף די אויגען דערשראָקען און רוקט זיך אָב ציטע=

רענדיג... דער געלער וויל זיך נאָכרוקען נאָך איהר, נאָר האַלט זיך צוריק און וואַרפט אַ בליק אויפ׳ן שוואַרצענס באָרד, דער שוואַרצער מאַכט עפּיס א בעוועגונג, לעגט ער צוריק דעם קאָפּ און מאַכט זיך שלאָפען — קריינדעלע דערהייבט דעם קאָפּ און קוקט איהם אין די אויגען אַריין. באַלד דערהייבט זי זיך און אַנטלויפט צווישען די ביימער — דער געלער קוקט איהר נאָך. ער הייבט זיך שטיל אויף, לאָזט דערוויילע נישט אַראָב קיין אויג פון שוואַרצען, און גערט אויף די שפּיץ פינגער צו קריינדעלע. ער גערט אַריין אין „אהל“ און געפינט דאָרט קריינדעלען, „אַרויסגע׳גנב׳עט זיך, קריינדעלע, אַזוי? אַרויסגע׳גנב׳עט זיך!“ זאָגט ער און וואַרפט זי אַנידער אויפ׳ן קבר פון אוהל.

דער געלער בעמערקט גאָרנישט, אַז אין טהיר שטעהט שוין דער שוואַרצער אונטער זיינע פּלייצעס, מיט אַ דערשטיקט ברומען וואַרפט ער זיך אויפ׳ן געלען און חאַפּט איהם אָן מיט ביידע הענד פאר׳ן האַלז. דער געלער וואַרפט זיך, רייסט זיך, אַז ער ליעגט שוין אויף דער ערד מיט׳ן קאָפּ אַרויף. ער זוכט צו בייסען מיט די צייהן דעם שוואַרצענס האַנד, נאָך אַ מינוט, בלייבט ער ליגען אָהן כח, נאָר די פינגער זיינע גראָבען זיך און קראַמפּפען איין אין דער ערד, די פיס ציטערען, און אינגאַנצען וואַרפט ער זיך.

דערוויילע איז שוין קריינדעלע אַרויסגעלאָפען פון אהל. דער שוואַר־צער לאָזט אָב דעם געלען און לויפט איהר נאָך.

— שטעה! — שרייט ער, און דאָס ווידער־קול ענטפערט אָב פון די ביימער.

זי איז געבליבען זיצען אויף אַ קבר, ווי אַ דערשלאָגען היהנדעל, וואָס נעהמט צוזאַמען די פליגלען און לאָזט אַראָב דעם קאָפּ. דער שוואַרצער גערט צו:

— אַנטלויפען? נישט אַנטלויפען וועסטו — הערסט? קיינמאָל נישט, זאָג איך דיר.

פון צווישען די צווייגען פאַלט אַ בינטעל שטראַהלען פון דער לבנה און בעלייכט די מצבה מיט די גרויסע לאַנגע אותיות: „הגאון אב״ד דק״ק“... און דאָס בערגיל גראָז אין די צווי קעפּ, וואָס ליגען דאָרט — אַ יאַרמעלקע און אַ טיכעל, אַרומהאַלטענדיג זיך אין די נאַקע־טע אָרעמס.

זונטאָג נאָך מיטאָג. אַנ׳אָפּענע פרייע וועלט פון אַלע זייטען. איבער דעם בית־עלמין ליעגט אויסגעשפרייט דער הימעל ווייט־ווייט אַרום. די זון שיינט העל. דער ברייטער זאַמדינגער וועג ברענט. אַ לייכטער ווינד דערהייבט אַ ביסעל שטויב... פאַר׳ן הייזעל שטעהט ווידער דאָסביידעל, חברה מאַכט זיך גרייט אין וועג אַריין. פויערים און פויערטעס געהען צוריק אין די דערפער אַריין פון שטאָדט. די רויטע פּנימער אין די רויטע טיכלעך אויף די קעפּ פינקלען קעגען דער זון; גראַנאַטענע היטלעך גלאַנצען אַראָב פון פרעהליכע פּנימער, און די אַלע מענשען געהען, רעדען און לאַכען, אויפגערוימט, פרעהליך. פון דערווייטען קוקט זיי נאָך דער שפּיץ פון קירכע און ווינקט צו זיי לוס־טיג. אַט טראָגט אַ פויער אַ פּאָר נייע שטיוועל אויפ׳ן אַקסעל, אַ צוויי־טער — אַ פּאָר הויזען און אַ וועסט, און אַ דריטער האַלט אַ פייפעל אין מויל און פייפט־צו לעבעדיג צום טאַקט פון געהן...

— זעהט, ברידער! וואָס מ׳בעקומט אין שטאָדט פאַר פיער גראָשען... אין שטאָדט בעקומט מען אַלץ. נו, אַדרבא, זאָל עמיץ פון אייך פּראָבירען צו מאַכען אזא פויגעל, קיילעכיג, הויל, לעבעלעך — אַלץ איז דאָ...

עס קומען אָן אַנדערע צוויי פויערען, זיי זענען ביידע שכור און האַלטען זיך אַרומגעאַרעמט און וואַקלען זיך צוזאַמען.

— זעהסט אַט דאָ דאָס ביידעל?

— כ׳זעה.

— ווער זענען די ציגיינער די? אַט איז דער מיט דער שוואַרצער באָרד. זעהסט? —

— דאָס זענען יידען, ניט ציגיינער.

חברה האָט שוין איינגעפּאַקט אַלץ אויפ׳ן וואָגען, שטעהען שוין גרייט אַוועקצוזעצען זיך, נאָר זיי וואַרטען נאָך אויף קריינדעלען. אין דער זעלבער צייט קומט אָן דאָס אייגענע יינגעל און זאָגט אָן, אַז ער האָט נישט געקאָנט געפינען קריינדעלען. די עלטערע יידענע דערצעהלט, אַז זי האָט געזעהן קריינדעלען אין דער פריה געהן אין שטאָדט אַריין. דער שוואַרצער נעהמט אָן דעם געלען פאַר׳ן אַרבעל און געהען צו־טראָגען אַרויף אויפ׳ן בית עולם.

באַלד קומען זיי צוריק. רעדען צווישען זיך קיין וואָרט נישט, נאָר

די אויגען זייערע בלישטשען און זיי קוקען איינער אויפ׳ן אַנדערען, צעמישט און בייז.

— קום! — שרייט דער שוואַרצער.

— קום! — ברומט צו דער געלער און לויפט דער ערשטער, דער שוואַרצער — נאָך איהם. ביידע לויפען אין שטאָדט אַריין צעהיצט און צעמישט.

זיי לאָזען זיך איבער דער שטאָדט, לויפען אויס אַלע גאַסען און זוכען אין אַלע בעהאַלטענע ווינקעלעך, אין מקוה — נישט געפינען. זיי לויפען אין דער ווייבער־שול אַריין. זיי זוכען, קלאַפען, דרעהען אום אַלע בענק און עמורים. פּלוצלינג דערזעהט דער געלער — אין אַ ווינקעל דאָרט ריהרט זיך עפּעס די קופּע „שמות״, ער געהט צו, טאַפּט — קריינדעלע! ער האַפּט זי אָן פאַר׳ן אָרעם מיט אַ געשריי — זי ציטערט אין גאַנצען, הייבט אויף דעם קאָפּ און קוקט איהם אָן מיט אַ בליק פון אַ הוהן, ווען דער שוחט פליקט די פעדערען איהר פון האַלז.

דער שוואַרצער שפּרינגט אויך צו, זיינע אויגען בליצען פאַר פּלוצלינגער פרייד.

— דו ביסט דאָס, קריינדעלע? דו? אַנטלויפען?

ביידע נעהמען זי אָן, דערהייבען זי אין דער לופט און לויפען מיט איהר אַרוים אויף דער גאַס.

— יידען, געוואַלד! ראַטעוועט, יידען — הייבט זי אָן צו שרייען, מען קומט זיך צוזאַמענלויפען פון אַלע זייטען, מענער, ווייבער און קינדער. עס ווערט אַ רעדיל אַרום זיי.

— ראַטעוועט! שרייט זי — ראַטעוועט אַ זינדיגע נשמה!

דער עולם וויל זי אַרויסציהען פון זייערע הענד, נאָר דער שוואַרצער לאָזט נישט. ער שלאָגט, סאָפּעט און ברומט ווי אַ ווילדער אָקס.

דער עולם ווערט וואָס אַ מאָל גרעסער, ביז צום סוף שלאָגען זיי אָב קריינדעלען פון זייערע הענד.

— מיין ווייב! — שרייט דער שוואַרצער און פאַר כעס צערייסט ער מיט די צייהן זיין היטעל — מיין ווייב, מיינע...

— ניין, יידען, — בעט זי זיך — ניין, גלאַט אַזוי אַ זינדיגע נשמה...

— אַ כתיבה איז דאָ? — פרעגט איינער דעם שוואַרצען.

— איך האָב נישט, איך האָב נישט — קריצט ער מיט די ציינער — מיין ווייב, מיינע!

— געה פון וואַנען דו ביסט געקומען, — שרייען עטליכע פון די פערזאַמעלטע.

— מיין ווייב! מיין ווייב!

— אַ פּאַספּאָרט האָסט דו? פאַלט איהם איינער אַריין אין מיטען.

דער שוואַרצער ווערט פּלוצלינג אַנטשוויגען, דער געלער זוכט זיך אַ לויז אָרט צו ענטקומען.

— רופט אַ סטראַזשניק, אַ סטראַזשניק, — שרייט מען ווידער.

דער געלער נעהמט לויפען, דער שוואַרצער — נאָך איהם, און ביידע ווערען פערשוואונדען אויפ'ן וועג, וואָס פיהרט צום בית־עלמין.

פון דעמאָלט אָן האַלט זיך קריינדעלע דאָ אויף. יאָהרען קומען, יאָהרען געהען, קריינדעלע ווערט עלטער און איז צופרידען פון איהר לעבען און פון איהר ווינקעל אין דער ווייבער־שול, אַ שבת אָדער אַ יום־טוב, ווען עס קומען אַ סך אויסגעפּוצטע ווייבער, ווייזט זי זיך נישט. נאָר אין דער וואָכען, אַז קיינער איז נישטאָ, זיצט זי זיך אויף אַ באַנק אין אַ ווינקעל, אָנגעטהון דאָס זעלבע טיכעל אויפ'ן קאָפּ זומער ווי ווינ־טער... טיילמאָל הייבט זי זיך אויף פון אָרט, געהט אַרום צווישען די שטענדערס און געהט צוריק אין איהר ווינקעל אַריין און זיצט, גאַנץ אָפּט שטעהט זי שעה'ן־וויז ביי'ם פענסטעריל און קוקט אין בית־המדרש אַריין אויפ'ן אָרון־הקודש.

אַ מאָל מיטאָג־צייט, נעהמט זי הלב נע ליכט, צושטעלט זי אויף אַלע שטענדערס, צו עטליכע אויף יעדען, און צינד זיי אָן. זי נעהמט אַרויס דאָס פּעקיל מיט די תכריכים, וואָס זי האָט זיך צוגעגרייט, טהוט זיי אָן און שטעהט אַזוי צווישען די ברענענדיגע ליכט, ווי אַ ווייס מאַרמאָרענעם בילד.

די ווייסע חברה לאָבּעסעוועט אַרום אין בית=המדרש און דערזעהען קריינדעלען אין איהר ווייסען אָנטהויבּץ. אַלע לויפען אַרויס צוזאַמען פון בית=המדרש, אויפ׳ן חזיר=מאַרק אַרויס, דאָרט האַפּען זיי דעם ווייסען בּאָק, וואָס שטעהט בּיי אַ קלאָץ און גריזעט די שאָל, זיי נעהמען איהם אָן פאַר די הערנער און פיהרען איהם צו דער ווייבּער=שוהל צו. דערנאָך נעהמען זיי פאַר געוואַלט קריינדעלען אין די תכריכים און זעצען זי אַרויף רייטען אויפ׳ן בּאָק. חברה פיהרט דעם בּאָק פאַר די הערנער, אַנדערע האַלטען אונטער קריינדעלען אויפ׳ן בּאָק, זי זאָל זיצען גלייך, און מען פויקט און מען שרייט — מ׳פיהרט קריינדעלען איבּער אַלע גאַסען.

טיילמאָל געהט קריינדעלע אַרויס פון דער ווייבּער=שוהל; בּייגט זיך איין אונטער אַ טרעפ, נעהמט אַרויס אַ קריגעל מיט אַ פּעקיל שטריק און לאָזט זיך געהן אין גאַס אַריין. אין טיפען, בּלאָהען הימעל שיינט די זון און ווינקט אַראָבּ אויף די אויסגעטריקענטע דעכער פון די נידריגע הייזער. אין עטליכע הייזער שטעהען די לערען האַלבּ=אָפען און זעהען אויס אַזוי ווי פערהלשט פאַר היץ. די וואָס שטעהען אין שאָטען קוקען דורך די אָפענע פענסטער אויף די בּרייטע ווייטע וועלט אַרויס. פון איין אָפען פענסטער זעהט מען אַ ייד, וואָס שאָקעלט זיך, מיט אַ בּלאַס פּנים, מיט אַ יאַרמעלקע אויפ׳ן קאָפּ, רעכטס און לינקס זעהט מען אָבּ=געבּרענטע פּנימלעך פון קינדער, וואָס שאָקלען זיך מיט, און אין לופט ציטערען קינדערישע קוליכלעך: כּי — ווען, תשאָ — וועסט ענטפאַנגען, את׳ן... ווייטער, אויפ׳ן ערשטען שטאָק זעהט מען אַ געזיכט פון אַ מעדעל און עס הערט זיך דאָס קלאַנג פון דער מאַשין און אַ לידעל:

און אַז דו וועסט בּשלום קומען פון „לאָס"
און וועסט מיך נישט נעהמען ווועלען...
לאָמיר פאָהרען קיין אַמעריקע
און דאָרט אַ חופּה שטעלען.

ווייטער אַבּיסעל אונטער אַ פענסטער זיצט אַ הוהן און פּיקט אין דער ערד, אַריינגראָבּענדיג דעם בּויך אין דעם זאַמד... אַ האָהן לויפט צו איהר צו מיט איילעניש, לויפט אַרום איהר מיט אַראָבּגעלאָזטע פלי= געל. בּיי אַ וואַנד ליעגט אַנ׳אָבּגעשניטענער בּוים פון וואַלד, און די זון

ווארעמט איהם, צולאָזט די סמאָלע אויף איהם, און ער זעהט אוים, ווי אַ רשע וואָס ווערט געבראָטען נאָכ׳ן טויט אין גיהנום. דערנאָך געהט דער מאַרק אָנגעשטעלט אינגאַנצען מיט פויערישע וועגען, אונטער זיי ליגען גוים, אין שטרויענע קאַפּעלושען. קריינדעלע געהט דורך מיט דעם קריגעל אין דער האַנד, קומט צו דעם ברונען אין מיטען מאַרק און שעפּט אָן אַ קריגעל וואסער. פאַמעליך, מיט דעם טיכעל אויפ׳ן קאָפּ, געהט זי צו צו די קרעמערינס, וואָס זיצען אין מאַרק, און נישט רעדענדיג קיין וואָרט, דערלאַנגט יעדערער דאָס קריגעל. די ווייבער טרינקען, בענשען זי מיט גן־עדן, און קריינדעלעס אויגען לויכטען פאַר פרייד.

אז דאָס קריגעל ווערט לעער, געהט זי נאָך אַ מאָל צו צום ברונען.

ווייסע חברה׳ניקעס לויפען איהר נאָך, ווילען פון איהר צונעהמען דאָס קריגעל אָנצושעפּען וואסער, נאָר זי וויל נישט געבען. איינער רייסט איהר אַראָב דאָס טיכעל פון קאָפּ, אַנ׳אַנדערער נעהמט אָן דעם קריגעל פאַר׳ן העלזיל, אַ צווייטער פאַר׳ן הענדטיל, ביז דאָס קליינע קריגעל ווערט צובראָכען, און די שאַרבען פאַלען אויף דער ערד. קריינדעלע פּראָטעסטירט נישט, זי שטרעקט נאָר אוים איהר שוואַרצען דינעם האַלז, שאָקעלט אַביסעל מיט׳ן קליינעם קאָפּ און לאָזט אַרויס אַ מאָדנעם קרייה ווי אַ קראָה. חברה צולויפט זיך, און קריינדעלע בלייבט שטעהן און קוקט שטום אויף די שאַרבענס. דערנאָך געהט זי אַוועק מיט׳ן שטריק אין דער האַנד.

זי געהט אַריין אין אַ געוועלב, די קרעמערין לעגט איהר אַנידער אויפ׳ן בופעט אַ שטיקעל צוקער, קריינדעלע נעהמט נישט און ריהרט זיך נישט פון אָרט.

— פאַרוואָס נעהמסט דו נישט, קריינדעלע? — פרעגט די קרעמערין און שמייכעלט צו אַ צווייטער יידענע, וואָס שטעהט אין געוועלב.

— אַ גראָשען... — זאָגט קריינדעלע.

— אַ צרה אויף אַלע מיינע שונאים... נאָר גראָשען׳ס. וואָס טויג דיר גראָשענס?

— אַ ספר שרייבען... אַ זינדיגע נשמה... ענטפערט ווידער קריינדעלע.

— מען ווייסט שוין — אַ „ספר“ שרייבען, — בייזערט זיך די קרעמערין און קוקט אויף דער צווייטער יידענע. — שטענדיג דאָס איי־גענע — אַ ספר שרייבען, אַבי אויסצונאַרען גראָשענס.

— מען קאָן נישט וויסען — זאָגט די צווייטע יידענע — אַ יידישע קישקע קאָן מען נישט אָבשאַצען.

די קרעמערין גיט איהר אַ גראָשען, און קוקענדיג אויף די יידענע, זאָגט זי:

— אַנדערש קאָן מען פון איהר נישט פּטור ווערען.

קריינדעלע געהט פון דאַנען אין אַן׳אַנדערער שטוב. אין קיך שטעהט אַ מעדעל מיט אַרויפגעשאַרצטע אַרבעל און שווענקט דאָס גע־פעס. די טהיר עפענט זיך, און צוויי ווייבער אין לייכטע שענע טיכלעך אויף די קעפּ קומען אַריין אין קיך. אין איין האַנד האַלט זי אַ רויט טיכעל, זי קוקט נאָך אין שטוב אַריין און בענשט צניעות׳דיג: אַ גוטען טאָג, שרה׳לע, הלואי דו זאָלסט שטענדיג קאָנען געבען מיט דער פולער האַנד.

— אַ גוט יאָהר — ענטפערט אַ קול פון דער צווייטער שטוב, דער־נאָך בעוויזט זיך די בעל־הבית׳טע אַליין אין קיך, זי דערזעהט קריינדע־לען און וואַרט ביז די צוויי ווייבער וועלען אַרויסגעהן. דעמאָלט רופט זי קריינדעלען אַריין צו זיך.

— נו וואָס, קריינדעלע? האָסט עפּיס געוואָלט?

אַנשטאָט אַן׳ענטפער נעהמט קריינדעלע אַרויס דאָס קניפּעל פון אַ שוך און דערלאַנגט עס איהר. שרה׳לע נעהמט דאָס קניפּעל, בינדט עס אויף און צישפּרייט אויפ׳ן טיש קאָפּיקעס און גראָשענס. קריינדעלע שטעהט שטום, שרה׳לע ציילט... דערנאָך בייט זי איהר אוים די גראָשענס אויף זילבערנע מטבעות און גיט צוריק קריינדעלען. זי לעגט עס צוריק אויפ׳ן אָרט.

— האָסט קיין העמד נישט אויפ׳ן לייב? — פרעגט שרה׳לע זעהענ־דיג דאָס נאַקעטע לייב, וואָס זעהט זיך אַרויס.

— יאָ, אַ העמד... רוקט קריינדעלע אַרויס אַ מין אַלטע סמאַטע.

— און מעהר האָסטו נישט קיין וועש?

— געהאט. אין וועש האבען די יינגלעך צוריסען, און נאך אין וועש — דא.

שרה'לע געהמ־צו צו דער קאמאדע, נעהמט ארויס א ווייס ריין העמד און גיט איהר...

— א לאנג לעבען, לאנג לעבען זאלט איהר — בענשט קריינדע־לע און געהט ארויס.

איינמאל איז קריינדעלע אריינגעגאנגען צו אפרים תבואה־הענדלער. זיין ווייב האט איהר געגעבען א טעלערל איבערגעשטאנען געקעכץ, געוויס נאך פון געכטען. קריינדעלע איז געשטאנען אין א ווינקעל און האט דאס געגעסען מיט ברויט, וואס זי האט מיטגעבראכט, דערוויל איז אפרים אנגעקומען.

— זעהסט, מאַמע... — שמייכעלט ער, קוקענדיג דא אויף זיין ווייב, דא אויף קריינדעלע'ן — זי איז דאך א גאסט ביי אונז.

— יא, יא, א גאסט, איך האב איהר געגעבען א ביסעל געקעכץ און ברויט האט זי געהאט איהרס.

— א מציה געמהון, בעסער געגעבען א שמור'ן גוי — זאגט ער צוגעהענדיג צום טיש, וואס שטעהט ביים פענסטער צווישען די בעטען — אזוי לעבט זי ווי א בהמה.

— אפרים, דו ווייסט? זי לאזט דאך שרייבען א ספר.

— הם... פאר וואס נישט? דא א שטיקעל ברויט, דארט גע־קעכץ, אזוי קאן זי אנזאמלען א שפאר ביסעל געלד.

קריינדעלע שטעהט אין ווינקעל, הארכט וואס זיי רעדען און קוקט אויף מאשע'ן.

— נו, און וואס האסט דו אויפגעטהון היינט אין דיינע געשעפטען? — פרעגט מאשע איהר מאן.

— וואס קאן מען אויפטהון? קענסט נישט די קלינבוסקים, זיי לאזען נישט רעדען מיט זיך, באשר בבן זיי האבען אנגעקויפט דעם גאנצען האבער.

מאשע זעצט זיך ביי'ם טיש אנגעלעהנט מיט דער האנד אויפ'ן בעט.

זי איז אַ הויכע דאַרע יידענע, אַ שוואַרץ געזיכט, טריבע בלאָע אויגען און אַ שאַרפע נאָז, ברייטע דינע ליפען, פון וועלכע עס קוקען אַרויס צוויי גרויסע פאָדערשטע ציינער. די געהאָפטענע קאָפּקע אויפ'ן קאָפּ גיט איהר צו גאָר אַ בעזונדערן חן.

זי זיצט און בעטראַכט איהר מאַן, וואָס זיצט אַנטקעגען איהר אויף אַ בענקיל.

מאַן און ווייב שווייגען. די זון קוקט אַריין דורכ'ן פענסטער און איהר שיין ליעגט אויפ'ן טיש צווישען זיי. דער שיין לאָזט זיך דערנאָך אַראָב אויף דער ערד און דערגרייכט אַזש ביז צו קריינדעלע'ס פערבלאָטעטע שיך, אויף דער פאָדלאָגע אין מיטען שטוב זיצט אַ קינד מיט בלאָנדע האָר. מיט פערטראַכטע אויגען קוקט דאָס קינד אויף די מויזענדער שטויבען און די שלענגלעך, וואָס לויפען אַרום אין דעם פאַס ליכט.

מאַשע שווייגט און קוקט אויפ'ן מאַן מיט אויגען פון נקמה, „זאָל ער וויסען, ווי צו געבען געלד פאַראויס" — טראַכט זי.

ער זיצט מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען, טיעף פערטראַכט, ער בייסט די נעגעל, בעטראַכט די צוויי בלאָהע וואָרצלען אויף זיינע פינגער און זיפצט שטיל: פאַר זיך פערגינט מען זיך נישט קיין גראָשען, און פאַר'ן טייוועל איז שטענדיג דאָ.

זיין בליק פאַלט אויף קריינדלען, זי קייעט אַלץ נאָך דאָס טרוקע־נע ברויט.

„וואָס פעהלט אַזאַ בעשעפעניש! וואָס האָט זי צו זאָרגען! אָנ־שנאָרערען אַזוי פיעל געלד! אַ ספר קאָסט טייער! ווער ווייסט, וויפיעל געלד זי האָט שוין!"

— מאַשע, — ווענדעט ער זיך פלוצלינג צו'ם ווייב, — פרעג נאָר קריינדעלע'ן, וואו זי נעכטיגט.

מאַשע קוקט איהם אָן פערוואונדערט. און קריינדעלע קוקט אָן זיי ביידע, דערהערענדיג איהר נאָמען.

— וואָס האָב איך זי צו פרעגען! די ווייבער־שיהל איז נישט פערשלאָסען.

— דו מיינסט, אַז אויף אַזאַ נשמה דאַרף מען נישט רחמנות האָבען! פאָרט נאָט'ס בעשעפעניש.

— רחמנות ? — וואונדערט זיך מאשע נאך מעהר און קוקט אויף איהם, גלייך ווי ער וואלט עפּיס אַנ'אַנדערער מענש געוואָרען.

— וואָס קוקסט אַזוי, נאַרישע יידענע!... מסתמא, אַז איך זאָג רחמנות, איז רחמנות.

— מילא, זאָל אַזוי זיין. וואָס געהט דאָס מיך אָן.

— אַוודאי נאַרנישט. און די מיינסט, מ'וועט האָבען אַנ'עבירה, אַז מען וועט איהר געבען צו נעכטיגען ביי אונז.

— פאַר וואָס — אַנ'עבירה! — זאָגט מאַשע און לאָזט אַראָב די אויגען — הלואי דער מאָג זאָל זיך גוט ענדיגען.

— ווייכטו זשע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? זאָג איהר, זי זאָל היינט קומען נעכטיגען צו אונז.

מאשע הייבט זיך אויף, געהט־צו צו קריינדעלע'ן און זאָגט איהר דאָס — זי וועט איהר אָן אַנ'אָרט אונטער'ן אויבען, וואו צו שלאָפען.

קריינדעלע געהט באַלד אַרויס. דערנאָך נעהמט אפרים מענה'ן מיט זיין ווייב:

— צי קאָן אַ ווייב וויסען, ווי דעם מאַנ'ס קאָפּ פלאַצט פאַר זאָרג!

— און וואָס קאָן איך דיר העלפען, איך זאָל יאָ שוין וויסען!

— אויב דו זאָלסט וויסען, אויב דו זאָלסט וויסען — זאָגסט דו? איך מיין, דו ווייסט נישט. עס אַרט דאָך דיך גאָרנישט — זאָגט ער און נעהמט אָן דעם שפּיץ פון זיין געל בערדיל מיט די פינגער — הער־זשע, מאַשע, הער... אַזוי פיעל געלד איז אַריינגעלעגט געוואָרען אין דעם פלאַץ... נאָך מעהר בעצאָהלט פאַר האָלץ, און איצט, וואָס וועט איצט זיין דער תכלית? די שכנים וועלען נאָר דאָ אַנוואַרפען מיסט, און דאָס האָלץ וועט פערפוילט ווערען פון רעגען, און קיין שטוב וועט נישט זיין...

— וואָס זשע קלערסטו די צו טהון?

— דאָס פרעג איך דאָך דיך.

— מיך? די זאָגסט דאָך, אַז איך בין אַ נאַרישע יידענע.

— דאָך ...

— ווייס איך? אפשר ווילסט דו צוריקנעהמען פון יאַלעווער פּריץ די 500 רובל?

— אַזוי, אַזוי? — זאָגט ער מיט אַ צופּריעדען שמייכעלע — אַ גוטע עצה געגעבען, און פאַר וואָס, מיינסט דו, וועט ער מיך דאָס האַלטען פאַר זיין סוחר. איך האָב איהם אַ שענע דרשה ג'עדרש'ט? ער האָט אַזאַ גרויסע זאָרג מיט זיין תבואה? ער האָט נישט וועמען צו פערקויפען? האַ?

— אַזוי, אַזוי, פרעג מיך ווייטער נישט קיין עצות — בּייזערט זיך מאַשע.

בּיידע שווייגען און קוקען אַרויס דורכ'ן פענסטער, דער בּלינדער פּיטעל מאַפּט מיט'ן שטעקען בּיי דער וואַנד פון זייער שטוּב, ער שלעפּט זיך און רייסט זיך צו צו דער טהיר פון פאָדערהויז.

אפרים קוקט אָן זיין ווייב, זי שפּרינגט=צו צו דער טהיר און רוקט אויף דעם ריגעל, בּאַלד דערהערט זיך אַ טאַפּען אָן דער טהיר, נאָר דאָס געשאָרך ווערט בּאַלד פערשטומט ווי דאָס שאָרבען פון אַ מייזעל.

בּאַלד דערנאָך געהט אפרים אַרויס אויף דער גאַס. ער טרעפט אַנ'אַלטען פויער אַ בּעקאַנטען און רעדט מיט איהם וועגען תבואה, וויפיעל בּיי דעם פּריץ געפינט זיך האָבער, ווייץ; אָבגעפרעגט, געהט ער זיך ווייטער בּנעימות'דיג, מיט אַ רחמנות=פּנים, ווי איינער וואָס איז גאָט שולדיג די נשמה; אַז ער דערזעהט אַ פויערישע פוהר, געהט ער צו מיט פאַמעליכע טריט און בּעטאַפּט די זעק. און טהוענדיג מסחר, פערגעסט ער, דערווייל צו עסען, צו טרינקען און איז יוצא מיט אַ פּאַפּיראָס אויף אַ גאַנצען טאָג.

פאַרנאַכט, אַז בּיידע יינגלעך זענען צוריקגעקומען פון חדר, האָט מאַשע אַרויסגענומען אַ ראָגאָזשע פון אונטער'ן אויבען און איז אַרויס פון שטוּב איבערלאָזענדיג די קינדער אַכטונג צו געבען אויפ'ן ביסעל בּעטיל.

אין אַ פֿיערטעל שעה אַרום קומט זי צוריק מיט אַ פֿולע ראָנאָזשע שפּענער אויף די פּלייצעס. זי וואַרפֿט אַראָב פֿון זיך דאָס פּעקיל אין מיטען שטוב, בינדט עס אויף און נעהמט מאַכען פֿייער. די שפּענער פֿלאַקערען, קנאַקען, פֿונקען שפּרינגען, באַלד איז דאָס געקעכץ פֿערטיג. זי רופֿט אַריין די קינדער:

— חיים׳ל! דווי׳ל! — שרייט זי.

— וואָס, מאַמע, וואָס!

— נאַכט=עסען!

די קינדישע אויגען שטראַהלען פֿאַר פֿרייד. זי שטעלט זיי אַנידער אויפֿ׳ן טיש צוויי קליינע שיסעלעך. די קינדער עסען אָב, און די מוטער לעגט זיי שלאָפֿען.

קריינדעלע קומט אַריין.

— עס זעהט אויס, זי האַלט וואָרט... ברומט מאַשע אונטער דער נאָז און גיט קריינדעלע׳ן אַ ביסעל אַרבעס אויפֿ׳ן דנאָ פֿון שיסעל.

אפֿרים קומט אויך. דערזעהענדיג קריינדעלע׳ן לאָזט ער אַראָב די אויגען אויף זיין געלער באָרד. ווער ווייס פֿאַרוואָס.

מאַן און ווייב זעצען זיך ביים טיש עסען. קריינדעלע קריכט אַרונטער אונטער׳ן אויבען.

אין שטוב הערשט אַ שטילקייט. עס הערט זיך דאָס ליכטע עטהמען פֿון די קינדער און אַ שטיל געראויש פֿון אונטער׳ן אויבען. זיי זיצען ביידע שטום, ווי פֿערטראַכט. דאָס לעמפּיל, וואָס הענגט אויף דער וואַנד, וואַרפֿט אַ טונקעל=רויטע שיין אויף די קינדישע שלאָפֿענדיגע פּנימ׳ער, אויף מאַן און ווייב און אויף אַלץ אין שטוב. און אַלץ צוזאַמען מיט דעם פֿלאַם פֿון דער לאָמפּ ניעמט זיך צונויף אין איין שטילען סוד. פֿון אונטער׳ן אויבען דערהערט זיך שטילע, צוריקגעהאַלטענע קלאַנגען. אַזוי ווי מען וואָלט ציהלען זילבערנע מטבעות. די בליקען פֿון מאַן און ווייב טרעפֿען זיך, און די אויגען שיינען. ער לאָזט אַראָב די אויגען און צירט מיט איין האַנד זיין קליין בערדיל, זי דערקוּ׳ט עפּיס אַ בעהאַלטענעם סוד אין זיינע אַראָב=געלאָזטע אויגען און נאָך מעהר — אין דעם צופּען ביי׳ם בערדל. זי דערמאָהנט זיך פֿליצלונג זיינע ריעד מיטאָג=צייט...

ער הייבט זיך אויף און געהט אַרום צומאַכען די לעדען. באַלד

קומט ער צוריק און לעגט זיך שלאָפען. מאַשע דרעהט זיך נאָך אַ ווײַלע אַרום אין שטוב און לעגט אַלץ אויפ'ן אָרט. — — — — — — — —

— —

צו מאָרגענס איז קריינדעלע אַריינגעגאַנגען צו שרה'לען, האָט איהר ווי געוועהנליך איבערגעגעבען איהר קניפּעל, שרה'לע האָט עס אויפגעבונדען און אויפ'ן טיש זענען צושיט געוואָרען — שטיקלעך שאַרבען.

— זעהט אויס, דו ביזט שוין טאַקע משוגע געוואָרען, קריינדרעלע, אַ גוט יאָהר אויף דיר... בייזערט זיך שרה'לע, אָנווייזענדיג אויף די שאַרבענס.

קריינדעלע קוקט צומישט אויף שרה'לען, אויף די שאַרבענס. זי ציטערט. דאָס פּנים ווערט איהר געל, ווי אַ בלאַט אין אָסיען, זי לאָזט פלינק אַריין די האַנד אין קלייד אַריין, טאַפּט און נעהמט אַרויס מיט ציטעריגע הענד נאָך עפּיס אַ פערבונדען טיכעל... זי בינדט עס אויף— צוריסענע שטיקלעך פּאַפּיר.

קריינדעלע נעהמט בימער ווײַנען און אַרויס פון שטוב.

„היינט איז זי שוין באמת משוגע געוואָרען״ — רעדט שרה'לע צו זיך.

און קריינדעלע לויפט איבער די גאַסען מיט אַ געשריי, שוואַרץ ווי די ערד, און איהרע הייזעריגע קולות ציטערען אין דער לופט... ווייסע חברה'ניקעס רינגלען זי אַרום, און צוזאַמען מיט זיי לויפט זי צו אפרים'ס הויז. זי פאַלט אָן מיט ביידע הענד אויפ'ן פענסטער, האַקט אויס אין שויב נאָך דער אַנדערער: „מיין געלד! מיין געלד!״ ציטערט איהר הייזעריג געשריי.

אין דעם זעלבען מאָמענט איז אפרים אַרויס פון שטוב מיט אַ גראָבען שטריק אין דער האַנד, און מיט אַ ווילדע רציחה האָט ער דעם שטריק אַראָבגעלאָזט עטליכע מאָל אויף איהרע דאַרע פּלייצעס.

זי ליעגט אויף דער ערד און וואַרפט זיך ווי אַ שלאַנג.

ווייסע חברה'ניקעס נעהמען זי פאַר די הענד און שלעפּען זי איבער די גאַס מיט אַ „הוראַ!״

הורא! הורא! — קלינגט עס אין דער גאַנצער גאַס. און דאָס לעבעדיגע בעשעפעניש שלעפּט זיך נאָך אויף דער ערד, דער קאָפּ שלאָגט זיך אָן אַלע ווילע אין אַ שטיין. חברה שרייט אַלץ „הורא“ און בעמערקט נישט, אַז זי איז שוין לאַנג שטיל געוואָרען.

מען האָט זי אָבער נאָך דערמיגמערט, גוטע מענשען האָבען געבראַכט וואַסער פּיכט צו מאַכען איהר די ליפּען... אָח, וואָס לאָ-בוסעם קאָנען! — וואונדערען זיך אַלע.

קריינדעלע עפענט די אויגען, קוקט צומישט אויף די מענשען, אַרום איהר און ברומט מיט אַ שוואַך קול: „מאַמע... איך געה.. מאַמע... צווישען יודען... געוואַלד יודען... ראַטעוועט! דער שוואַרצער...“

דער עולם אַרום שיעסט אויס אַ געלעכטער און געהען יעדער אַ היים.

— פון יענער צייט אָן האָט מען זי נאָך טיילמאָל געזעהן אין אַ ווינקעלע אין שאָטען. גאַנץ אָפט פלעגט זי זיצען אונטער אפרים'ס פענסטער, שוואַרץ, דאַר און איינגעשרומפּט, ווי אַ שטרוי פון האָבער צו'ם סוף זומער, ווען אויפ'ן פעלד איז אַ קאַלטע לופט און אַ דינער רעגען, וואָס מאַכט פערגליווערט יעדעס געוואוקס.

איינמאָל איז זי געזעסען פאַרנאַכט פאַר'ן פענסטער. די שויבען פון די פענסטער האָבען אויסגעזעהן ווי בעדעקט מיט פייער. די זון איז אונטערגעגאַנגען. אין גאַנצען הימעל זענען געלעגען צושפּרייט קליינע ווייסע וואָלקענדלעך. אויף דער גאַס האָבען זיך צולעגט לאַנגע שאָטענס פון די נידריגע הייזלעך. אויף דעם שפּיץ-קירכע האָט געפינקעלט דער קופּאָל, און אַ צוריקגעהאַלטען שטיל קלינגען האָט דערפולט די לופט מיט אַ טרויריג ברומען. קאַלטבלוטיג קוקט די זון פון עק הימעל אויף דעם פערבענגטען שטעדטיל, און וואַרפט אַ קאַלטען דורכבויערענדען בליק אויף קריינדעלע'ן, און קריינדעלע קוקט אויף די זון מיט בענג-שאַפט אין איהרע אויגען, וואָס פערלעשען, אַזוי ווי עס קוקט אַן'אַלטער מאַן אויף זיין יונג בליהענדיג ווייב, ווען זי לאָזט זיך נישט אַרומנעהמען פון איהם. ביידע, די זון און קריינדעלע, קוקען זיך שטום אָן, ביז די זון פערגעהט אונטער'ן באַרג.

און די שווארצע נאכט איז אראָבגעקומען פאַמעליך און האָט פער־
כּשופט דאָס שטעדטיל מיט א טויטער שטילקייט, בעהאַלטענדיג זי
אונטער איהרע שווארצע פליעגעל און האָט איינגעשלונגען אין זיך דעם
לעצטען אָטהעם פון קריינדעלע, וואָס האָט געציטערט אונטער אפרים׳ס
פענסטער.

דער אָרימער יונג.

ווען ער איז אַלט געווען פינף יאָהר איז די מוטער געשטאָרבען, איבערלאָזענדיג איהם מיט צוויי יונגערע שוועסטערלעך אויף דעם פאָטערס הענד. פון יענער צייט געדענקט ער כמעט נישט — נאָר, ער, קוקענדיג פון אַ שכנ'ס פענסטער מוז זיין, האָט געזעהען אַ סך מענשען, ווייבער און מענער שטעהען אויסגעמישט הינטער די פענסטער פון זייער שטוב. דאָס הערצעל האָט איהם אַזוי געשראָקען, און ער געדענקט שוין נישט, צי האָט איהם עמיצער געזאָגט, אַז דער „בורג־מישטש" פון שטעדטעל האָט אַלע אַהער צונויפגעזאַמעלט און מען וועט זיי ערגעץ אַוועקפיהרען שעכטען... ער האָט געזעהען אַזוי פיעל פערקרימטע פנים'ער און אויגען, וואָס האָבען זיך געקוועטשט צום וויינען — און דערנאָך ווי אַ גאַנץ קופקעלע מענשען האָבען זיך געפּאַקט פון זייערע טיהרען אַרויס, עפּיס טראַגענדיג צווישען זיך, מיט אַזעלכע אָנגעשטרענגטע פנים'ער, און פערשפּאַרענדיג זיך מיט די הענד אין די פּיטחינעס פאַר גרויס ענגשאַפט, אַז ער האָט געמיינט — די דאָזיגע פנים'ער מיט די קעפּ, וואָס רייסען און באָרען זיך צווישען זיך, ווילענדיג זיך אַרויסשטופּען איינער איבער'ן אַנדער'ן, וועלען אַזש פּלאַצען פאַר אָנגעבלאָזענקייט.

עס האָט זיך אויפגעהויבען אַ געווימעל צווישען די מענשען, וואָס האָבען זיי אַרומגערינגעלט, ווען זיי האָבען זיך שוין פון די טיהרען אַרויסגעפּאַקט אין אַזאַ שטורמדיג פערזונקען גערויש, פונקט ווי צווישען די ביימער אין וואַלד — און די אַלע ציהענדיג זיך אַזוי און שטופּענדיג זיך צווישען זיך, האָבען וואָס אַ טריט ווייטער בעקומען ערנסטערע געזיכטער מיט שטילערע אַראָבגעלאָזטערע אויגען, נאָר וואָס פון הינטען זענען נאָך געלאָפען עטליכע ווייבער און זיך געשלאָגען מיט די הענד

אין די קעפּ. וואָס ווייטער איז געיואָרען אַלץ שטילער, ביז דער גאַנצער עולם איז פון פּלאַץ אַראָב פערשוואונדען. עס איז געוואָרען ליידיג, אַרום און אַרום ווי אויסגעקעהרט, און אין דער לופט האָט זיך נאָר אַרומגעדרעהט אַ שטיל סימען, ווי פון אַ געשעהעניש. וואָס איז דאָ ערשט געשעהען און עס איז שוין גאָר נישט געוואָרען דערפון.

דערנאָך, געדענקט ער, איז געווען זייער שטוב, וואו עס איז געוועזען אַ ליימערנע פּאָדלאָגע, אויסגעשיט מיט געל זאַמד — און ביי-נאַכט איז דער טאַטע געזעסען אויף דער ערד פאַר אַ בענקעל, וואו עס איז געשטאַנען אַ בלישצענדיג צוגעטריפט ליכטעל, און ער האָט געקוקט אין אַ ספר אַריין. דער קאָפּ איז איהם געוועזען געבויגען, די גאַנצע פיגור ווי אַיינגעבראָכען, דער שאָטען ענטקעגען איבער איז געשטאַנען אויף דער וואַנד, און דער זייגער האָט זיך געוויגט: טיק-טאַק, טיק-טאַק...

דער קליינער האָט שטאַרק מורא געקריגען און זיך אַיינגעטולעט, דאָס איבערבעט איבער'ן קאָפּ.

וואָס ווייטער איז געווען, געדענקט ער אויך נישט. נאָר איינמאָל אין דערפריה, ווען ער האָט זיך אויפגעחאַפּט פון שלאָף, האָט זיך אין שטוב אַרומגעדרעהט אַ הויכע דאַרע יודענע אין אַ ווייס קרעטאָנען קלייד מיט בלאָהע שילקערלעך — און דער טאַטע, ווען ער איז אין יענעם מאָרגען אַהיים געקומען פון שוהל, האָט ער געהאַט אַנ'אויסגעפוצט בערדעל און הינטערן אָרים — אַ שעהנעם טלית-זאַק מיט פּערעל-מוטערנע קנעפּעלעך...

די הויכע יודענע האָט קיינער נישט געקענט פערשטעהען. זי האָט גערעדט, זינגענדיג און פערקוועטשענדיג יעדעס וואָרט צווישען די צייהן. מען האָט געזאָגט אויף איהר, אַז זי איז אַ ליטווישע, אָדער פון גרוים-פוילען, און ער האָט געמיינט, אַז פון דאָרט קומען אַרויס אַלע שטיפ-מאַמעס... חברים פון זיין עלטער און ווייבער שכנ'טעס, האָט זיך איהם גערעכט, קוקען אויף איהם מיט רחמנות, ווייל מען בעט איהם אויס אַ געלענער פאַר'ן אויווען...

אין גיכען איז געוואָרען ביי זיי אַ פולע שטוב מיט קליינע באָר-פיסע פיסלעך און טריפענדיגע נעזלעך. ווינטער בלאָהע פאַר קעלט, און זומער שוואַרצע פון יאַגדעס און פערבלאָטיגטע פון קריכען איבער

די שוועלען פון דער שטוב-טיהר צו דער הויז-טיהר און פון דער הויז-טיהר — ארויס אין דרויסען הינטער דער וואַנד און אַזויערנאָך זיצען אין די איינציגע העמדלעך און אויסגעשמירטע פנים׳לעך עטקענען דער זון.

עס האָט דאָ אויסגעזעהען, ווי אַ שוואַלבען-נעסט. נאָר פון צווישען די אַלע האָט זיך דאָס יונגעל מיט זיינע צוויי יונגערע שוועסטערלעך שטענדיג געשפּיעלט בעזונדער. און צווישען אויווען. וואו העלצער זענען געלעגען הינטערן בעליק, פלעגט ער זיי דערצעהלען מעשה׳לעך פון דעם, וואָס מען טהוט אויף יענער וועלט, ווי מען שמייסט מיט פייער-דיגע ריטער, ווי גאָט שטראָפט ווי באַלד מען טשעפּעט מיט אַ יתום, און אַז ביינאַכט קען די מאַמע זייערע קומען ווערגען — יאָ, יאָ... פלעגט ער זיי צושאָקלען מיט זיין שטיל קעפּעל און ערנסט פנים׳ל — און די שוועסטערלעך פלעגען איהם אָנקוקען מיט נאָך שטילערע און אויסגעשטעלטע אויגען, און איינע פלעגט זיך פלוצלונג צעוויינען:

— איך וועל נישט טשעפּען דיך, אַברהמ׳לע...

— און איך דיך אויך נישט... — האָט אַברהמ׳לע געזאָגט.

— און איך בין אויך אַ יתומ׳ל?... — האָט די צווייטע קליינע געפרעגט, בעטענדיג. און אַברהמ׳לע האָט איהר אויך צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ — יאָ...

— איהר זענט ביידע יתומים׳לעך. — האָבען זיך די שוועסטער-לעך ערשט געטרייסט און אויסגעווישט די טרערעלעך, וואָס האָבען אַזוי ליכטיג געבלישצעט אין זייערע קינדערישע אויגלעך.

נאָך אַזאַ אויסשמועסען האָבען זיי זיך שטענדיג אָנגענומען ביי די הענטלעך, פיהרענדיג זיך צוזאַמען אין דרויסען אַרויס, און אוועקזעצענ-דיג זיך אויף אַ קלאָץ, וואָס איז געלעגען אויף זייער פּלאַץ, האָבען זיי געקוקט מיט שטילע פערטראַכטע פנים׳לעך אין גאַס אַריין.

זיצענדיג שוין, פלעגען זיי זיך נאָך אויך נישט אָבלאָזען ביי די הענטלעך. אדרבה, וואָס שטילער, פערטראַכטער זיי זענען געוואָרען און וואָס מעהר זיי האָבען זיך פערגעסען — אַלץ מעהר האָבען זיי זיך צוגעטוליעט און אַלץ פעסטער האָבען זיך געהאַלטען זייערע הענטלעך געשלאָסען איינס אין דאָס אַנדערע.

אַברהמ׳לע איז שוין אָבער געוואָרען אַ גרויס יונגעל און געדאָרפען

אַנהויבען געלד צו פערדינען. און דאָס האָט ער שוין געטהון ביי זיין עלפטען יאָהר. ער האָט געהאַט היימישע פּאַפּיראָסען צו פערקויפען, און ער פלעגט זיי אויסבּרענגען אין בית המדרש. אין דערפריה און צווישען טאָג און נאַכט האָט ער געלייזט ביי שוסטער און שניידערס, בייטאָג פון וואָהל־לערנער. נאָר סיי ווי סיי איז שוין אַבּרי״מ׳עלע געווען פערנומען אַ גאַנצען טאָג. טיילמאָל נאָך אַ גוט לייזונג האָט ער זיך אַרויפגעכאַפּט אויפ׳ן בית המדרש־בוידעם מיט אַ האַלב פונט ווייסע חלה, וואָס ער האָט געקויפט ביי שפּרינצע די בעקערין און אַצינד שוין געהאַלטען זי ביי זיך אין קעשענע — און דאָ פלעגט ער זי אויפעסען, קיינער זאָל נישט זעהען. די ברעקע׳ך, פאַר וועלכע ער האָט די גאַנצע צייט עסען אונטערגעהאַלטען די האַנד אונטער׳ן מויל, אַז זיי זאָלען נישט אַראָבפאַלען — פלעגט ער צום סוף שטעהען מיט זיי און קלערען, וואו מען נעמט אַ פויגעלע... ביז ער האָט זיי צו זיך אַליין אַריינגעשיט אין מויל.

אַז ער איז אַהיים געקומען אויף דער נאַכט, און שטוב איז געווען קאַלט, דאָס לעמפּעל האָט קוים געבּלישטשעט אויף דער וואַנד — און פאַר׳ן אויווען זענען געלעגען די שוועסטערלעך און געשלאָפען מיט זייערע אויסגעמאָגערטע בלאַסע פּנים׳לעך קעגען דעם בלישצענדיגען שיין — האָט איהם אַ שטאָך געגעבען אין האַרץ. אַ מעהר וואָלט ער מיט די שוועסטערלעך אויפגעגעסען דאָס האַלבע פונט חלה. און ער פלעגט זיפצען און קרעכצען: אַ הולטיי, אַ הולטיי! וואָס פרעגעסט זיינע שוועסטערלעך, זיין אייגען בלוט און פלייש און וואָס געהען שלאָפען אָהן אַ וועטשערע.

עס פלעגט איהם אַזש שטיקען אַ ביטערקייט אין האַלז, און מיט אַ צושטורמט קעפּעל פלעגט ער זיך טיילמאָל וועלען אַנידערוואַרפען אויף זייער געלעגערעל און אויסקושען און אויסהאַלזען זיי און בענקען זיי מיט טרערען.

און איינמאָל אין דערפריה, ער ווייסט נישט ווי אַזוי דאָס איז געשעהען, נאָר ווען דער טאַטע האָט איהם מיט אַ שטיל פערביטערט קול אויפגעוועקט פון שלאָף, אַננעהמענדיג איהם ביי אַ הענטעל — האָט ער דערזעהן, אַז ער ליגט מיט די שוועסטערלעך נאַקעטערהייט אויף איין געלעגער. ער האָט געזעהען זיין פאָטערס בעטריבטען בליק, מיט וועלכען ער האָט געקוקט אויף איהם און, אַ שוידער איז איהם

איבער׳ן גאַנצען לייב אַ דורך, — ער איז געשלאָפען מיט די שוועסטער־לעך אַ גאַנצע נאַכט — און אַצינד ווען דער פאָטער האט איהם ביי אַ הענדטעל אויפגעריסען, איז עס געוועזען די האַנד, מיט וועלכע ער האָט דעם שוועסטערלס קערפערל אַרומגעהאַלטען...

ער האָט יענעם מאָרגען נישט געקוקט דעם פאָטער אין די אויגען אַריין — און די שטיף־מאַמע איז אַרומגעגאַנגען און געקרעכצט: וואָס קען גוט זיין, אַז מען לערענט נישט קיין יונג קיין שום דרך־ארץ. אַזאַ יונג, אַזאַ בייזע בעשעפעניש, לעגט זיך מיט שוועסטערן...

אָט דער „לעגט זיך מיט שוועסטערן"... — האָט אברהם׳עלע געשפירט, ווי מען וואָלט איהם אַ שניט געגעבען אין האַרץ. נאָר אין די אויגען זענען איהם שוין געשטאַנען די טרערען, אין האַלז האָט איהם ווי געשטיקט, און ער האָט געשוויגען.

מעהר האָט ער זיך מיט די שוועסטערן שוין נישט אָבגעגעבען. און אום צו וויסען אַליין ביי זיך, אַז ער איז שוין טאַקי אַ גרויס יונגעל, האָט ער זיך נאָך מעהר אָבגעגעבען צו געלד פערדינען.

עס איז אָבגעגאַנגען אַ קליין שטיקעל צייט און דער טאַטע האָט איהם שוין איינמאָל אין פרייטאָג נאָך האַלבען טאָג ארויסגערופען אויף אַ סוד הינטער דער וואַנד, אַז ער זאָל איהם לייהען אַ קערבעל אויף שבת... דערביי האָט איהם דער פאָטער צוגעזאָגט, אַז ער וועט איהם צונעמען פאַר אַ שותף צום מישעל שפּילקעס, נאָדלען, מעסערלעך און בענדלעך, וואָס די שטיף־מוטער שטעהט דערמיט אין אַ יאַרידס־טאָג אין מאַרק, אויסער וואס ער וועט איהם אָוועקגעבען דאָס קערבעל אויך, נאָר פאַר׳ן דינעם פּראָצענט נעמט ער איהם פאַר אַ שותף...

אברהמ׳לען האָט דאָס זעהר געפרעהט צו ווערען דעם טאַטעס אַ שותף, צו זיין שוין אַ מענש גלייך מיט דעם טאַטען. נאָר זאָלען שוין אברהמ׳לעס שונאים אַזוי לעבען, צי דער טאַטע האָט איהם אמת גע־זאָגט. אַזוי האָבען איהם אויך אויסגענאַרט די בית־המדרש׳ניקעס פּאַפּיראָסען, צוזאָגענדיג איהם אַריינצונעמען אין דער חברה „משמורת הלילה". אַזוי האָט ביי איהם אויך אויסגענאַרט אַ יונגעל, זיינער אַ חבר, בוגעלעך מיט פוטער, בשעת בר מצוה ווערען, צוזאָגענדיג איהם אַז ווען יענער וועט אָנהייבען צו לייגען תפילין צוריק אָבצוגעבען. אַפילו דעם שבנ׳ס אַ מיידעל, חוה׳לע, האָט ביי איהם אויסגענאַרט דעם פער־גאַנגענעם חול המועד סוכות אַ פולע קעשענע נים, וואָס ער האָט גע־

וואונען פריהער ביי א חברה יונגלעך און קומענדיג צו זיך אהיים, זעהענדיג ווי זי האט געהאט פערשפילט אלע איהרע נים ביי זיינע שוועסטערלעך און נאך אנדערע מיידלעך, וועלבע האבען דעמאלט גע־שפילט ביי זיי אין שטוב, האט ער זי אונטערגעשטיצט, ביז צו דער לעצטער נוס — און היינט אז זי זעהט איהם, ענטלויפט זי גאר פאר איהם. ער וויל גאר נישט מאנען. ער וויל איהר נאר זאגען:

— חוה׳לע, קום; האב נישט קיין מורא... איך וועל דיר גאר נישט טהון...

נאר יענע וויל זיך אפילו נישט אומקוקען.

און ענדליך נארט איהם נאך עד היום אב די שטיף־מוטער, זי נעהמט ביי איהם כמעט א צוויי־דריי מאל אין דער וואך אויף צו האלבע פונטען לעבער, וואס זי זאגט איהם צו איינצוקאכען אין א בעזונדער טעפעלע. נאר שטענדיג טרעפט, אז זי קען נישט געפינען דעם „גנב״ (אזא מין שטיקעל זייטיג פלייש ביי די לעבער, וואס קינדער פאטשען עס צו צום בעליק) און אויף די לעבער, זאגט זי, איז געווארען א שאלה, און שטענדיג בלייבט זי טרייף... און אזוי בלייבט ער שטענדיג נאר אבגענארט! —

נאר אברהמ׳עלע איז נאך עלטער געווארען און דערוואקסענער.— און איינמאל, ווען די זון האט אויפגעשיינט אין א שעהנעם ליכטיגען טאג, האט זי אויך געשיינט פאר אברהמ׳עלעם וועגען.

גאר אומגעריכט פאר׳ן פאטער און שטיף־מוטער, גאר אומגעריכט פאר די שוועסטערלעך און פאר יעדען בעקאנטען, אזוי, אז עס האט קיינער נישט געוואוסט, ווי אזוי און פון וואנען דאס האט זיך צו איהם גענומען, איז ער געשטאנען אויפ׳ן מארק ארויסגעשטעלט מיט א טישעל סחורה, פונקט אזעלבעס ווי די שטיף־מוטערס, ווייל אין דער בראנזע איז ער געווען גוט געניט — און ער האט שוין געהייסען פאר זיך סוחר.

דעמאלט האט ער דערשפירט, וואס עס הייסט עולה לגדולה גע־ווע׳, און זיינע אויגען האבען געשאסען גאנצע בינטען שטראהלען איבער די קעפ פון די פויערים אויפ׳ן מארק. די בעקלעך האבען געבליהט, און ער האט שוין געטראכט וועגען א שעהנער כלה אין א חסידיש הויז מיט נבירישע עלטערען, און צו זיין ציזישען איידעמ׳ס מיט זיידענע

קאַפּאָטקעלעך — נאָר די כלה, שאַדט נישט, אַז זי זאָל זיין אַ היינט־װעלטיגע... האָבען ראָזע קיילעכדיגע בעקעלעך, אַ שוואַרצען קאָפּ האָר מיט שוואַרצע ברעהמען און שוואַרצע אויגען מיט קליינטשיקע רויטע ליפּעלעך, אַז ווען זיי וועלען זיך עפענען, זאָל עס זיין, פּונקט ווי פון אַ קריינטשיק בלומעלע, מיט וועלכעס ער וואָלט זיך געשפּילט אַזוי צאַרט און געגעבען איהר אַ מאָל אַ קליינטשיקען קוש גלייך אין אָפענעם מייל־בעל. עס שאַדט נישט, אַז זי זאָל קענען אויך אַ ביסעל דייטש שרייבען... זי זאָל איהם שיקען בריוועלעך און ער וועט איהר ענטפערען: „צו מיין ליבען ענגעל, אָדער האָכגעשעצטע און פיעל געאיידעלטע ברייטע"...

און טראַכטענדיג אַזוי, פלעגט ער פערקריכען אין רעיונות — גאָר נישט, ווי אויף דער וועלט. און פון גרויס פערטהוועגקייט אין זיינע הויכע געדאַנקען האָט ער גאָר נישט געפּלעגט צו בעמערקען, ווי אַנ־איטע גויה מיט אַ גלאַנציגען שרינט און גרויז־גראָהע האָר אויפ׳ן קאָפּ מיט אַ בלישצענדיג שטיל פייערל אין די אויגען, שטעהט אונטער זיינע פּלייצעס און לאָקערט מיט די אויגען איבער זיין פּראָפיל, און ווען ער נימט זיך נאָר ביי עפּעס אַ פערדרעה — האפּט זי איהם אַרוים אַלע מאָל עפּעס אַנדערש פון מעשעל סחורה און לייגט עס צו זיך אין בוזעם. זי אײלט זיך אפילו גאָר נישט אַוועקצוגעהן — און וויל איהם דוקא מאַכען אויף איינמאָל באַלד אויס נגיד...

אויך די שטיפ־מוטער, האַלטענדיג מיט איהר אין איין שטוב זיין כהורה, פלעגט זי גאַנץ אָפט פערבלאָנדזעט ווערען צו זיין פּעקעל און דורך אַ טעות אַרויסגעהאַפּט עפּעס פון דאָגען און צוגעלעגט עס צו איהרען.

אפילו די סוחרים פון דער בראַנזשע, מיט וועלכע ער האָט גע־האַנדעלט, פלעגען איהם בדלות שטעלען. געגעבען איהם אַרויספאַל און גערעכענט איהם פאַר „פּרימאַ"...

נאָר פונדעסטוועגען, נישט קוקענדיג אויף דעם אַלעם, איז אברהמ׳לע געוואַקסען.

און איינמאָל איז געקומען אַ שדכן צו זיין פאָטער אין שטוב אַריין — ער האָט געהערט, אַז דער זוהן זיינער איז שוין גאָר אַ היבשער בחור... גאָר אַ לייטישער... אדרבה... און ער האָט פאַר איהם גאָר אַ וואָהל ענין...

אברהמ׳ל האָט זיך אונטערגעלייגט ווי אַ לעמעלע אונטערן שדכנ׳ס

רייד, דער פאָטער האָט איך צוגעבויגען אנ׳אויער: יאָ, וואָס קען עס איהם אַרען... און דער שדכן האָט גערעדט:

— אַ וואָהל ענין!... — דאָט ער אַזוש פערגלאָצט מיט די אויגען, און אַראָבּגלעטענדיג זיך איבער דער גאַנצער לענג פון דער צוויי־שפּי־צעבדיגער באָרד — האָט ער אַזוי גע׳טענה׳ט — צו אַלעם ערשטען איז דאָס פון דער פרעמד... איהר פערשטעהט די מעלה?... אַזאַ שטיי־נער יונגערמאַן, ווי דו, מיט וואָס האַנדעלסט דו?

— מיט אַ טישעל סחורה... — האָט אברהמ׳ל געענטפערט.

— נו, יאָ... מיט אַ טישעל סחורה, מיט שניט־סחורה...

— יאָ... — האָט דער פאָטער געקוואַלען, צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ.

— צוויטענס, פערשטעהסט דו מיך — האָט ער ווייטער גערעדט, קלעפּנדיג אויפ׳ן טאָמען און צודייטענדיג מיט אַ פינגער אויף אברהמ׳לען — ביסט די אַ גאַנץ לייטישער יונגערמאַן, מיט אייגען געלד, אַ סוחר, אַ מענש, אַ „קופּיעץ״...

— יאָ, יאָ... — האָט דער טאַטע נאָך מעהר געקוואַלען.

— און די כּלה וואָס איז? — האָט אברהמ׳ל קאָרטשענדיג דעם שטערן געפרעגט.

— אָה, די כּלה? — האָט דער שדכן געזאָגט — דאָ זעהסט דו, גוטער ברודער, מעגסט דו דיך שוין יאָ גוט אונטערגאַ־טלען... פון אַ שעהן הויז, קען עטליכערליי שפּראַכען, אַ גביר׳ישע טאָכטער און נאָר אַ שעהנע דערצו...

— נו יאָ, אָבער נו ווי אַזוי זשע? — האָט אברהמ׳ל געפרעגט מיט אַ שטילען ערנסט, וואָס האָט זיך איהם כמעט ווי אַ זאָרג אויפ׳ן פּנים צולייגט.

— וואָס, ווי אַזוי זשע? וועט די קאַץ קומען איבער׳ן וואַסער? וועט איהר זיך, הייסט עס, צונויפקומען?

— יאָ?... האָט אברהמ׳על געפרעגט.

— אָט דאָס — האָט דער שדכן געענטפערט — זאָלסט דו מיר נאָר נישט פּאַראיבּעל האָבען, ביסט די אַ נאַרעלע... דערויף בין איך דאָך דאָ...

— נו שוין... האָט אברהמ׳ל צונעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

ער האָט אפילו נאָך עפּעס געוואָלט פרעגן: „צו ווען דאָס לאַנג געדויערען?“... נאָר ער האָט מורא געהאַט, אז דער שדכן זאָל נישט שמייכלען און זאָגען, אז ער איז אַ נאַרעלע...

— אָבער ווער וועט קומען פריהער: צו מיר צו זיי, אָדער זיי צו אונז?

— פערשטעהט זיך, דער מחותן פון דער כּלה אהער פריהער, זיך נאָכפרעגען... און דערנאָך, אם ירצה השם, אז עס וועט זיין אלץ בּשורה, וועלען מיר פאָהרען אהין שוין אויף תנאים צו מזל...

עס איז אוועקגעגאַנגען אַ וואָך און צוויי, אברהמ׳ל איז ארומגע-גאנגען מיט אַ שטילער בעהאַלטענער פריידעאין הארץ, וואָס איז איהם שיער ארויסגעשפּרונגען פאר אומגעדולד, יעדעס מאָל ווען ער האָט זיך דערמאָנט אָן זיין שעהנער רייכער כּלה, וועלכע מען רעדט איהם, און וועלכעס פאָטער וועט באַלד קומען אהער צו פאָהרען זיך נאָכפרעגען... און יעדעס מאָל, ווען אברהמ׳ל האָט דערזעהן דעם שדכן אין גאַס, האָט אין איהם אזש דאָס הארץ אַ טאַנץ געטהון.

און שוין נישט לאַנג וואַרטענדיג, עס האָט כּמעט קיין גאַנצען חודש נישט געדויערט, איז אָראָבגעקומען אַ יוד מיט אַ שוואַרצער באָרד און אין אַ בּאַרענקאָווען פּאַלטאָ. דער שדכן האָט זיך געריבּען ארום איהם, געהאַט אַ האָפענונג, אַז זיינע עטליכע קערבּלעך וועט ער מיט גאָט׳ס הילף פערדינען, און דעם חתן האָט ער אלע מאָל אריינגעוואָר-פען אַ וואָרט בסוד: „נישט קשה, גאָט וועט העלפען“...

דער מחותן האָט נאָר געגעסען איין וועטשערע אין דעם שטעדטעל, אין דער אכסניה, פון וואַנען דער שדכן האָט נישט ארויסגעטרעטען פון איהם אויף איין מינוט, און וואוהין דער חתן מיט דעם פאָטער זיינען אויך אריבערגעקומען אויפדערנאַכט, און פאר דעם מחותנ׳ס וועטשערע עסען — געטרונקען צווישען זיך „לחיים“.

אין אַ פּאָר וואָכען ארום איז שוין אברהמ׳ל מיט׳ן פאָטער געפאָה-רען קיין לובלין אויף תנאים.

אַז ער איז צוריק געקומען מיט די תנאים אין קעשענע, האָט ער זיך נישט געקענט איינהאַלטען, אז ער זאָל מיט עמיצען אַ פריינד זיך נישט

טײלען מיט זײן פרייד, און ער איז אריבער צו אײנעם, משה'ל, זיינער א בעסטער חבר.

אריינקומענדיג צו יענעם האט יענער פונקט געגעסען קארטאפלים מיט סמעטענע. ער האט נאך פריהער געוואוסט, אז אברהמ'ל איז געפאהרען חתן ווערען — און דערזעהענדיג אצונד זיין שיינענדיג פנים, איז ער געבליבען זיצען שטארק פערוואונדערט מיט א נאר וואס האלבע אבגעביסענע הייסע קארטאפליע אין מויל.

— נו, וואס, ביסט שוין געוואָרען חתן?

— נא, זעה... האט איהם אברהמ'ל אונטערגעטראגען די תנאים פון קעשענע ארויס.

— זאל דיר זיין מיט מזל, — האט דער חבר איהם געוואונשען, פערטיפענדיג זיך באלד אין די תנאים: א שטריימעל, א גילדען זייגערל, א פארטסיגאר, פיער הונדערט רובעל געלד — אם ירצה השם סוף מרחשון, ס'הייסט באלד נאך סכות, די חתונה אין א מזל'דיגער שעה מיט הכלה הנערה והיפה מרת רחל בת זעלדע...

— און פריהער האט איהר זיך גאר נישט געקענט? — האט משה'ל געפרעגט.

— ענקעגען וואס פרעגסט דו? — האט אברהמ'ל איהם געקוקט אין די אויגען אריין, צי קלערט ער נישט, אז מען האט איהם עפעס איינגעשלייערט א כלה א קלאג. — די כלה קען עטליכערליי שפראכען...

— ניין, נישט ענטקעגען דעם פרעג איך. — האט משה'ל געזאגט — נאר צי איהר האט גאר קיין שום ליבע נישט געפיהרט?...

— ניין, צו וואס?... — האט אברהמ'ל געקוועטשט מיט די פלייצעס — מיר ווען זיך אזוי שרייבען בריף...

— האסט אבגעשמועסט?

— אוודאי.

— נו מילא, זאל אייך זיין מיט גליק! — האט משה'ל נאך א מאל צוגעוואונשען, אצונד געבענדיג שוין זיין אמת'ע הסכמה.

משה'ל האט אויך א קוק אראב געגעבען הינטען, וואו עס איז

געשטאַנען אונטערגעשריבען די כּלה׳ס נאָמען אויף פיער שפּראַכען, יודיש, פּויליש, רוסיש און דייטש, און אַלע צווישען טאָג און נאַכט פּלעגט ער זיך אַריבערחאַפּען צו אברהמ׳לען געוואָהר ווערען, וואָס ער מאַכט און וואָס עס הערט זיך.

ער האָט געהאַט זעהר אַ שטילע ציהונג צו חתנים, איבערהויפּט נאָך צו אַזעלכע וואָס האָבען געהאַט גרויס-שטעטישע, געבילדעטע כּלות, און, אַז עס איז אָנגעקומען צו אברהמ׳לען דער ערשטער בריף, האָט זיך משה׳לע מיט איהם פערשלאָסען אין זיין בעזונדער צימערל, וואוהין די מאַמע פּלעגט נאָר אַריינגעהן שבת אָנטהון זיך דאָס שבת׳דיגע קלייד מיט די הויב און מיט דעם צירונג, און דאָרט האָבען זיי ביידע געלעזען שטיל, אות ביי אות, און פּינטעלע ביי פּינטעלע.

דערנאָך איז משה׳ל אַרויסגעגאַנגען שפּאַצירען מיט אברהמ׳לען פאַרביי דעם שטאָדט-גערטיל, שוין בעצייטענס מעשה איידעמס, קעסט-קינדער — רוהיג, געלאַסען, און יעדער בעזונדער, פערטיפט אין זיך, ערשט אַרומגעקלערט די בעדייטונג פון: „צו מיין ליבען, פיל געשעצטען אונד האָכווירדיגען ברויטגאַם״!...

און עס איז געווען אַזאַ מין שטילקייט אין דעם גערטיל. אַ ווינטעל אַ קיהלס מיט אַ שטיל שורכען פון בלעטלעך אויף די בוימער האָט זיך געטראָגען צו זיי פון אינעווייניג דורכ׳ן פּלויטעל אַרויס. משה׳לס אויגען זענען געווען פער׳חלומ׳ט, מיט אַ מאַטע בעטהויטקייט — און איהם האָט זיך געדאַכט, אַז צוזאַמען מיט דעם ווינטעל ווייהט און פּאַכט ערגעץ אַרום צווישען די ביימער מיט אַ שלאַנקער ווינטיג-לייכטער פיגור, וואָס רעדט און שמייכעלט אַרויס פון צווישען די ביימער: „צו מיין ליבען, גע-שעצטען און האָכווירדיגען ברויטגאַם״!...

נאָך דעם שפּאַציר האָט משה׳ל פערבעטען אברהמ׳לען צוריק צו זיך אין בעזונדער׳ן חדר׳ל, און געפרעגט איהם, צי וויל ער נישט אַ מאָל אָנשרייבען צוריק אַנ׳ענטפער אויף אַ קליין קיילעכדיג אויסגעשווירען רע-דעלע פּאַפּיר, אַזוי ווי ער האָט אַמאָל געהאַט אויסגעשריבען גאַנץ „ויהי בימי אחשורוש״? —

אברהמ׳ל אַליין האָט געקענט ווייניג שרייבען. אַמאָל, ווען ער האָט נאָך געהאַנדעלט מיט פּאַפּיראָסען, האָט ער פערשריבען ביי זיך אין אַ ביכעלע די נעמען פון די בית-המדרש׳ניקעס, וואָס האָבען גענומען ביי

איהם אויף קרעדיט, האָט ער זיך פון דעם אויסגעלערנט עטוואָס, אָבער אָנשרייבען א דייטשען בריף צו א כלה, דאָס האָט ער נישט געקענט. האָט ער געזאָגט צו משה'לען:

— שרייב ווי אַזוי דו ווילסט, אַבי גוט...

און משה'לע האָט זיך אַנידערגעזעצט אָנשרייבען א בריף מיט „א טרוים", ווי איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ער געהט איינמאָל אין א וואַלד שפּאַצירען, און די זון האָט געשיינט, די פייגעל האָבען געשפּילט און די נאַכטיגאַל האָט געזונגען. נאָר פּלוצלינג איז געקומען אָנצופליהען א שרעקליכער וואָלקען און האָט פאַרשטעלט פאַר איהם דער זונ'ס שעהנעם געזיכט...

און אַזוי איז אויך היינט, פון צייט אָן איהרס, דער כלה'ס, שענעם געזיכט איז פאַר איהם פערשטעלט געוואָרען... עס האָבען אויפגעהערט צו שפּילען די פויגעל און עס זינגט שוין נישט מעהר די נאַכטיגאַל...

אַזוי האָט משה'ל געשריבען דאָס בריוועל, מיט אַזא שענער מליצה.

און ווי אברהם'ל דערהערט דאָס, בלישצען זיינע אויגען פון גרויס פרייד, און מען חאַפּט שוין דעם בריף און מען שיקט איהם אַוועק אויף דער פּאָסט.

האָט די געליבטע כלה דעם בריף געקריגען, איז זי ענטציקט געוועזען, און זי האָט זיך אָנגעהויבען פאָרצושטעלען, וואָס פאַר א צאַרטע יונגעלשע האנד אין א ווייסען מאַנקעט עס האָט דאָס געשריבען „דיזע ליבע וואָרטען".

און פאַרנאַכט, ווען זי איז געגאַנגען שפּאַצירען הינטער דער שטאָדט צווישען די בערג, ווי יפתח'ס טאָכטער, איינגעהילט אין איהר שלייער — האָט זי שוין אויך געקוקט מיט פער'חלומ'טע אויגען אין דער ווייטער לופט אריין, פּונקט ווי משה'ל, און צוזאַמען מיט דעם פאַרנאַכטיגען ווינטעל, האָט זיך איהר ווייטער פאָרגעשטעלט, ווערט אַרום א הערליך יונגליש געשטאַלט מיט שוואַרצע לאָקען און שוואַרצע אויגען, וואָס ציהען איהר דאָס הארץ אַרויס. און ווען זי איז אַהיים געקומען, האָט זי צוריק אָבגעשריבען א בריוועל, אַז זי בעט, מען זאָל איהר שרייבען נאָך א סך, און אַז זי איז נאָר נישט זאַט לעזענ'יג.

האָט מען איהר געשריבען און זי האָט צוריק געשריבען, ביז עס איז געקומען שבת נחמו. האָט מען דעם חתן אַראָבגעבראַכט צו דער כלה, כדי צו געבען איהם דעם גאָלדענעם זייגער, און משה׳ל איז אויך מיטגעפאָהרען, גלאַט אַזוי, אַלס דעם חתנ׳ס אַ גוט־בעקאַנטער.

האָט זי, די כלה, דעם חתן גאַנץ שען אויפגענומען, גאַנץ שען געלאָזט איהם זיצען ביים טיש צווישען דעם מחותן און מחותנת׳טע און שוועסטערן און שוואָגערס, און אַליין איז זי זיך מיט משה׳לען אַוועקגע־גאַנגען אַזוי אַביסעל אויף אַ שפּאַציר הינטער דער שטאָדט..

אַז זיי זענען געקומען צוריק, האָבען שוין משה׳לס אויערען גע־פלאַמט, און אויף איהר געזיכט האָט געשוועבט אַ לייטזעליג שמייכעלע, מיט אַ בלישצעל אין די אויגען, קוקענדיג אויף די אַלע שטוב־מענשען און דעם חתן, וואָס זענען שוין לאַנג מיעד געוועזען פון זיצען בײ׳ם טיש.

— וואו ביסט דו דאָס געוועזען, טאָכטער? — האָט דער פאָטער געפרעגט.

— אדרבה, לאָמיך אויך וויסען, וואו איז עס דאָ צו געהן בשעת אַ חתן קומט?

— בשעת אַ חתן קומט? — האָט זי געזאָגט — אַזוי האָט מען זיך שוין דאָ נישט געקענט בעגעהן אָהן מיר?

— נו, אדרבה, איך וויים?... — האָט דער פאָטער געזאָגט.

— נו, זאָל זיך איך דאַכטען, אַז איך בין נישט קיין הינגע־דיגע... — האָט זי געענטפערט — אַז איך בין נישט אייערס קיין טאָכטער!...

עס איז געוועזען האַלבע נאַכט, אַלע שטוב־מענשען זענען שוין לאַנג געשלאָפען, נאָר אין אַ זייטיג צימערל, וואָס מען האָט אָבגעגעבען עקסטרע אויף נאַכט־לעגער פאַר דעם חתן, איז געזעסען דאָרט די כלה אויך, און ביי דעם שטאַרק ברענענדיגען לאָמפּ האָט זי פאַר דעם חתן אין די אויגען געבריוועט צולייגען די בריף זיינע צו זיין אונטערשריפט אויף די תנאים:

— אדרבה, ווייז מיר, ווי איז דאָס גלייך?...

אברהם׳לען האָט געדרוישט אין קאָפּ, עס האָט איהם געסימיעט אין די אויערען, דאָס האַרץ האָט זיך געריסען אויף טויזענד שטיק און פּאָר די אויגען, ענטקעגען דער בלענדענדער שיין פון לאָמפּ, זענען געפלויגען בלאָהע רעדער — און זי איז געשטאַנען און געפּאָדערט:

— אדרבה, ווייז מיר, ווי איז דאָס גלייך?...

דערנאָך האָט זי גענומען אַ חומש׳ל און אויפגעמישט:

— אדרבה, ווייז מיר, צו קענסט דו חאָטש דאַוונען...

אַ שרעקליכע נאַכט, אַ נאַכט ביז טאָג האָט אברהם׳ל איבערגע־לעבט. און צומאָרגענס אין דער פריה האָבען שוין אפילו די קליינע קינדער אין שטוב געוואוסט, אז די כלה האָט די נאַכט, מיט׳ן טאָג צוגלייך, געמאַכט אַ געוואלד, אז דער חתן חלש׳ט...

מעהר איז שוין גאָר נישט געווען צווישען זיי. ער האָט נאָך אוועקגעגעבען צוריק די תנאים, און אהיים איז ער געפאָהרען אפילו שוין אָהן משה׳לען אויך. משה׳ל איז נאָך איבערגעבליבען דאָרט אויף אַנ׳אַכטאָג.

דער פאָטער האָט אברהם׳לען געוואָלט צורייסען, ווי אַ הערינג! ווי געהט מען עס נישט חאָטש אַ פּאָר מאָל צום רב זיך לאָרען? ווי רייסט מען נישט אוים חאָטש אַ חצי נדן קנס?! נאָר, געה טענה מיט דעם בהמה־יונג. בהמה, וואָס ביסט דו געלאָפען דאָרט אהין, ווי אַ נאַר אויפ׳ן מאַרק! — —

עס האָט זיך אָבגערוקט אַכט טאָג, און אַנשטאָט איהם האָט שוין משה׳ל ערשט אהיים געברענגט תנאים.

אזוי אומגליקליך האָט זיך אויסגעלאָזט דאָס פריינדשאַפט צווישען איהם און משה׳לען.

און איינמאָל ביי נאַכט, דער דונקעלער שפּיץ פון „קאָשציאָל" איז געשטאַנען אין דער פינסטער איינער אַליין, פערריסען דעם קאָפּ אין הימעל אריין, אַלץ ארום איז געווען שטיל, ערגעץ וואו האָט נאָך אַ הינטעל געבילט, און פון איבער דעם טייך האָט אַ פייכטער ווינד גע־בלאָזען, און דאָס געשאָקלעריי און גערויש פון די ווערבע־ביימער אויף זיין ברעג האָט זיך אין דער לופטען געטראָגען — האָט אברהם׳ל ארומ־געבלאָנדזעט דאָרט ביי דער זייט, אויפ׳ן וועג וואָס פיהרט צו דער פּאָסט, וואוהין ער פלעגט קומען אָבנעמען בריף פון זיין רוחטשען „דאָ וואָסטרעבאָוואַניאַ". ער האָט נישט געפיהלט דעם ווינד, וואָס האָט

איהם געבלאָזען. דאָס הארץ זיינס איז געווען איינגאַנצען אויפגעדעקט, די האָר צושויבערט, און די אויגען האָבען געקוקט מיט אַ שטאָלערנעם גלאַנץ אין דער ווייטער נאַכט אַריין, פון וואַנען עס האָט צוריק אַרויסגעשיינט אַ ווייט בלישצעל פון אַ שטעהענדיגער סלופּ־לאַמטער, וואָס איז געווען פאַר דעם גערטעל, וואו דאָס הויז פון דער פּאָסט איז געשטאַנען, און דאָרט אַהין האָט ער צוגעבלאָנדזעט און געבליבען שטעהען פאַר די שטאַכעטלעך פון גערטעל. דורך די פענסטער האָט ער געזעהן — אַ גרינע שיין, אַ גרינעם לאָמפּ און עפּעס אַזאַ גרינע ליכט אויסגעגאָסען איבער דער גאַנצער שטוב! און אַלע פּנים'ער, וואָס האָבען זיך דאָרט אַרומגעדרעהט, אָדער געשטאַנען מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען איבער אַ טישעל — זענען געווען אַזוי שטיל, אַזוי שטיל, ווי עס וואָלט גאָר קיין שום קלאַנג קיינמאָל נישט אַרויסגעגעבען דאָס דאָזיגע שטיבעל פון צווישען איהרע פיער ווענד, נאָר ווי אַלץ וואָס מען טהוט דאָ, בלייבט פערשטאַרט און פערגליווערט, ווי טיילמאָל אַן אָפּענער גומען צום שרייען — און גיט קיין קול נישט אַרויס.

אברהמ'ל האָט טאַקי געפּריבט עפּעס שרייען, עפּעס האָט איהם אַ קוויטש געגעבען אין האַלז, נאָר עס איז טאַקי קיין קול נישט אַרויס. און מיט נאָך מעהר פערבלאָנדזעטע אויגען איז ער אַריין אין דער פאָדער־שטוב פון דער פּאָסט. דאָ איז ער ווייטער געבליבען שטעהען הינטער די שטאַכעטען, און דורך די שטאַכעטען־לעכער האָט ער געזעהען אפשר טוזענד בלאָהע און גרינע פייערלעך אַרומשוועבען אין דער לופט, אָהן אַ שום האַך, אָהן אַ שום קלאַנג. אַלע פּנים'ער זענען ווייטער געווען שטיל און גרין, מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען איבער די טישלעך — און דער דינסט־שייגעץ איז צו איהם צוגעגאַנגען און אַרויסגעשטופּט איהם צוריק אין דרויסען הינטער דער טיהר — — — —

— „ניעט דליאַ טעבּיאַ ניטשאָוואָ!... —

נאָר אברהמ'ל האָט נישט אויפגעהערט אַהער צו בלאָנדזען, טיילמאָל צעהן מאָל, טיילמאָל צוואַנציג מאָל אין טאָג, און ביינאַכט, אפילו דאָס ליכט אויף דער פּאָסט איז שוין געווען אויסגעלאָשען, האָט ער אויך נישט אָבגעטרעטען פון דעם אָרט.

ביז איינמאָל, ווען פאַר משה'לעס טיהר האָט זיך אָבגעשטעלט אַ דראָשקע, פון וועלכע עס איז אַרויס אַ יונגע דאַמע אין אַ הייכען הוט, מיט אַ בלישץ פון אַ ווייס שטיקעל ספּודניצע פון אונטערן זוים פון

קלייד אפּער, וואָס האָט זיך עטוואָס פערשאַרצט, בשעת איהר אַרויסשטייגען, און נאָך איהר האָט נאָכגעטראָגען משה׳ל — אַ קליין רייזעטעשעל, מיט אַ שירם און אַ פּעכער גלייך צו זיך אין שטוב אַריין.

ערשט דערמאָלט האָט אברהמ׳ל פערלאָזט די פּאָסט. און אַלע בעגינען, ווען די נאַכט־וועכטער פון שטעדטעל זענען אַהיים געגאַנגען צו זייער ווייב און קינד שלאָפען, פערלאָזענדיג שוין דעם דרויסענדיגען נאַסען נעבעל, האָבען זיי אברהמ׳לען געפלעגט צו זעהען ליגען איינגעטוליעט אין זיין האַלאַטעל אויפ׳ן שטיינערנעם ברוק הינטער משה׳לס פענסטער, וואוהין די יונגע דאַמע איז נאָך גאָר נישט לאַנג צוריק אַריין און געהאַט אַריינגעשלאָגען דעם ערשטען מטשוואָק אין דער וואַנד אויפצוהענגען איהר מאַנטעל...

דאָס לעבען.

עס איז געווען אַ שטילע ווינטער־נאַכט, ניט ווי אַלע נעכט, ווען חסידים בלייבען נאָך אין די שטיבלעך אַ שטיקעל נאָך מעריב און מען צינדט רעדוויל אשר־יצר'לעך פאַר'ן עמוד, מען רייבערט לולקעס און מען שמועסט מיט פערשטעקטע הענד אין די גאַרטלען מכּה דעם און מכּה יענעם — נאָר אַ נאַכט, וואָס קומט אויפ'ן שטעדטעל נאָך אַ יריד־טאָג, ווען אַלע פויערים מיט די שכור'ע קולות אויף די וועגעלעך זענען שוין לאַנג פון מאַרק אַראָבגעפאָהרען, איבערלאָזענדיג ניט מעהר נאָר קופּקעלעך פערד'ס־מיסט אויפ'ן לעדיגען פּלאַץ, און דאָס גאַנצע שטעדטעל איז מיעד, ווי געהרג'עט.

אין אזא נאַכט בלישצעט נאָך זעלטען וואו ערגעץ אַ גראָשענדיג ליכטעל פון אַן אַלמנה'ס־געוועלבעל אַרויס, אָבער דאָס גאַנצע שטעדטעל צעהלט שוין געלד ביי אַן אָנגעצונדען לעמפּעל ביי זיך אויפ'ן טיש, אונטער פערמאַכטע טהיר און לאָדען, שטילינקערהייד, אַז עס זאָל קיינער ניט הערען, קיינער ניט זעהען.

אַ פריש דין שנעעלע ליעגט שוין אין דרויסען אָנגעלעגט הינטער די לאָדענס, דער גאַנצער מאַרק זעהט אויס ווי צוריק פריש אָבגעווייסט, אַז עס איז שוין אפילו ניט צו דערקענען קיין שפּור פון דעם מאַרק־טאָג. אַ שטילע סטאַרע הינד מיט בלישצענדיגע אויגען אין דער שטילער אַכטינגער לופט אַריין לאָזען זיך לויפען מיט דראָבנע, געשווינדע און וייכע טריטעלעך איבער'ן פרישען אָנגעפאַלענעם שנעע, וואו דער ערשטער פון דער סטאַרע לויפט צו בעשמעקען דעם אָרום פון מאַרק־פּלומפּ, אַנידערשטעלענדיג זיך איבער איהם אַ ווײַלע מיט אַן אויפגעהויבען פיסעל — און נאָך איהם בעשמעקען ערשט אַלע דאָס זעלבּיגע אָרט און

אנטלויפען ווייטער פערשווינדענדיג אין דער שטילער נאכט ערגעץ אין א געסיל אריין. עס בלייבט נאר איבער די אויסגעלאשענע מויער׳ן פון די מארק־געוועלבען און דער מארק־פלומפ, וואס קיקט, דאכט זיך, מיט א שטילער פערזונקענהייט אין הימעל אריין, און פערשטארטען גומען, ווי ער וואלט עפעס געוואלט שרייען.

די לופט איז אזוי שטיל און ווייך, אז יונגע יונגלעך קענען זיך ביי קיין שום אופן נישט איינהאלטען אין אזעלכע נעכט אין די שטובען, זייערע שטילע בליקען און מעלאנכאליש־בלאסליכע געזיכטער קוקען דעמאלט טרויעריגליך אין דעם שטעדטעל און עס ציהט זיי, עס מאניעט זיי ערגעץ ווייט א פרויען־געשטאלט אין א ליכטיג ווארים שטיבעל.

און, אז דאס גאנצע שטעדטעל איז שוין הארט געשלאפען, איז אין א ליכטיג ווארים שטיבעל, מיט אזא קלאר און וויים פרויען־געשטאלט, געזעסען אברהמ׳טשע דעם היגען שענקערס א יונגעל. ער איז געזעסען ביי דעם טיש, וואו עס איז געשטאנען א ברענענדיגער לאמפ מיט א פארצעלאיענע שיין ארום גלעזעל, און צוויי פענסטער, וואס זענען געווען ביי זיין רעכטער האנד. די פענסטער זענען געווען פערהאנגען מיט שטארען און זענען אראפגעגאנגען פון א גארען. אין איין בעט הינטער זיין פלייצע איז געלעגען א צוויי־יעהריג שלאפענדיג קינד מיט צעווארפענע פיסלעך איבער׳ן איבערבעט — דאס אנדערע, וואס איז געשטאנען איבער דער אנדער זייט טישעל, איז געווען פערבעט, מיט א קלאר וויים ליילעך געשפרייט. ווי קיינער וואלט זיך צו דעם נישט צוגעריהרט. איבער דער שטוב האט זיך נאר דאס וויבעל אליין פון דעם גארען־שטיבעל אַרומגעדרעהט, און ער האט איהר, זיצענדיג ביי׳ם טיש, נאכגעקוקט מיט פייכטליך שווארצע בליקען פון אונטער׳ן שטערן אפער, פון אונטער וואנען ער האט איהר גאנץ קיילעכדיג קערפעריל בענעהמען און צוריק די ברעמען אראבגעלאזט שטיל און לאנגזאם, ווי ער וואלט אין זיך א דריקענדיגע שטילקייט בעהאלטען, בלייבענדיג זיצען מיט א געזונקענעם קאפ.

זי ווייטער האט געפיהלט, ווי זיינע בליקען דרינגען איהר גאנצען קערפער אדורך, און זי האט זיך צוליעב דעם נישט געקענט דערנעהנטערען צו איהם און נישט געקענט קוקען אין זיין זייט אנדערש ווי מיט אראפגעלאזטע ברעמען.

איהרע אראָבגעלאָזטע ברעמען און שטילע רויטלענדיגע באַקען האָבען אָבער איהם נישט געגעבען קיין רוה. ער ווייסט אינגאַנצען פון וואַנען דאָס שטאַמט, וואָס זי שאַרט זיך זייטיג. ער האָט פריהער, נישט מאַכענדיג זיך גלייך ער איז עפּעס אויסען, אָנגעטשעפּעט זיין האַנד אָן איהרער — האָט זי אויך, נישט מאַכענדיג זיך, אַז זי ווייסט וואָס זי טהוט, איהרע לאַנגזאַם צוריק אָבגעשלעפּט, און אין אַ ווײַלע אַרום איז זי שוין אינגאַנצען אויפגעשטאַנען פון טיש אַוועק.

ער האָט דעמאָלט געפיהלט, ווי זיין בלוט איז אין איהם פערקיהלט געוואָרען מיט איהר אָברוקען זיך פון איהם, און געוואָלט זי בעטען ענטשולדיגונג.

... נאָר ווען איך בין די פרוי — איז איהם אָבער באַלד איינגעפאַלען אַ געדאַנק — וואָ״ט איך דאָך דאָס נישט געהאַלטען פאַר קיין אמת, נאָר פאַר ווייטער זיך וועלען צו מעקלען״... — און דאָס האָט איהם עפּעס ווי דערשלאָגען און אָבהענדיג געמאַכט, אַז ער האָט שוין נישט געקענט אויפמאַכען דאָס מויל און אויפהויבען די אויגען קעגען איהר, פיהלענדיג אַליין, ווי פאַלש ער וואָלט גע׳טענה׳ט, אַז עס וואָלט אונמעגליך געווען, אַז זי זאָל דאָס איהם פון זיינע אויגען נישט אַרויסזעהען.

„ענטשולדיגען זי״... — האָט ער אין זיך שטיל גע׳חזר׳ט, קנייטשענדיג דעם שטערען און מיט אַ פינסטערן בליק פון הינטער איהם אפּער אַ קוק געגעבען אויף איהר, פאַרוואָס פאַר אַ סאָרט זי האַלט איהם שוין ערשט...

„שוין, אַצינד ווייסט זי שוין, מיט וואָס־פאַר אַנ׳אָרענטליכען מענש זי האַנדעלט״... — איז איהם געוואָרען ביטערליך אויף דער נשמה און מיט דער גאַנצער אינערליכער פערטיפטקייט פערזונקען אין זיך אַריין.

און עס וואָלט איהם שרעקליך געוואָרען, נישט קענענדיג זיך שוין אויפהאַלטען איין מינוט לענגער ביי איהר אין שטוב און נישט קענענדיג אויך אַרויסגעהן גלאַט אַזוי, אָהן אַ שום אָנווייזונג אין איהרע בעציהונגען צו איום, צי זאָל ער קומען צו איהר, צי נישט — ווען זי אַליין וואָלט נישט באַלד אויף די שפּיצען נעגעל פערבייגעהענדיג פאַר׳ן בעט, וואו דאָס קינד שלאָפט, צוגעקומען צו איהם און שטעהן געבליבען מיט אַנ׳אַראָבגעלאָזטען בליק.

— ווי שפעט איז? — האָט זי מיט אַ שטיל און איינגעהאַלטען קול, אַז דאָס קינד זאָל זיך נישט אויפוועקען, געפרעגט.

— איך ווייס נישט. — האָט ער אין אָנפאַנגס שטיל און לאַנגזאַם געענטפערט, נאָר אין מיטען זיך באַלד אַנ'אונרוהיגען קעהר געגעבען אויף דעם שטוהל — איך ווייס נישט; אָבער איהר ווילט שוין געהן שלאָפען?

— ניין, ניין, זיצט. — האָט זי איהם געבעטען.

— איך מיין, עס איז אייך נישט אַנגענעהם... — האָט ער שטיל איבערגע'חור'ט שוין מיט אַראָבגעלאָזטע ברעמען.

— אדרבא — האָט זי געזאָגט — ווען מיין מאַן זאָל היינט היע זיין, וואָלט איהר אפשר געקענט אַזוי זאָגען...

— אַז יאָ?

— אַז איך וויל אייך נישט דאָ האָבען.

ער האָט אַ פלינקען קוק געגעבען אויף איהר, ווי פון איבער־ראשונג. „הייסט עס, אַז וויל איהר מאַן איז נישטאָ, וויל זי מיך דאָ יאָ האָבען"...

און זי ווייטער, נאָך נישט פיהלענדיג זיך אינגאַנצען גלאַטיג אַרויסגעזאָגט און אַז עפּיס האָט זי דאָ אין מיטען געקענט אַרויסזאָגען אַזוינס, וואָס מען קען שלעכט מיינען דעריבער, האָט זי ערשט אין אַ ווײַלע אַרום צוגעגעבען:

— היינט בין איך צופרידען מיט אייער זיצען דאָ, אַבי איך זאָל נישט דאַרפען פון תחילת נאַכט אָן זיין אַליין אין אַזאַ שטוב.

זיין אָנגעשטרענגטער אָטהעם איז צוריק אַראָבגעפאַלען:

אָט אַזוי יאָ... — האָט ער זיך געטראַכט און אַראָבגעלאָזט לאַנגזאַם צוריק דעם קאָפּ — „הייסט עס, אַז שטעהן שטעהט זי נישט אָן מיר"...

„אָך, ווי ער האָט זיך געקענט אָפּנאַרען"... — האָט ער מיט אַ ביטערליכען שמייכעל אויף די דינע ליפּען געטראַכט, און פערקרימענדיג דאָס פּנים העפטיג נאָך טיפער עס אַראָבגעלאָזט, אַזש אָנשפּאַרענדיג מיט זיין בלייכען גאָמבעלע אויף דער סאַמע ברוסט.

„פונדעסטוועגען איז שוין שפּעט"... — האָט ער נאָך אַמאָל גע־

פרובט זיין בליק אויפהייבען פון אונטער'ן שטערן, און אָנגעהויבען זי חושד צו זיין, זעהענדיג ווי אזוי זי זיצט נעבען קינד אויפ'ן בעט, און זי האָט מורא פאַר איהם שלאָפען צו געהען.

ער האָט, נישט ווילענדיג, עפּיס אַ בליק געוואָרפען אויף דעם שיין פון לאָמפּ, און אויפשטעלענדיג זיך פון דעם שטוהל, אָנגעהויבען זיך איבערצובינדען דאָס ווידענע טיכעל אויפ'ן האַלז און צו פערקנעפּלען דאָס אויבערשטע קנעפּעל פון קאַפּאָטקעלע.

— וואָס, איהר ווילט שוין אוועקגעהען? — האָט זי איהם געפרעגט.

— איך ווייס נישט... — האָט ער געזאָגט אַביסעל אויסקרימענדיג זיך אויפ'ן געזיכט.

— נו זיצט נאָך דאָ אַביסעל — האָט זי איהם געבעטען.

דאָס האָט איהם שוין געהאַלטען אַביסעל אין פערלעגענהייט און ער איז געשטאַנען פערטראַכט איבער איין אָרט מיט אַ געזונקענעם קאָפּ. ענדליך האָט ער זיך אַליין געמאַכט אַביסעל קוראַזש, און אום צו פערטרייבען פון זיך די נישט אָנגענעהמע פּויזע, און וועלכער ער איז געשטאַנען, האָט ער איהר אָנגעוויזען, ווי אזוי דאָס קינד שלאָפט, אז עס ליגט פערדרעהט אויף אַ זייטעל מיט אַ הענדטעל אונטער זיך.

זי האָט דעם קינד אויסגעגלייכט דאָס הענדטעל, און דאָס יונגעל, אַברהמ'טשע, האָט איהר שוין זיין האַנד אויסגעשטרעקט צום אוועקגעהן.

— טאָ וואוהין געהט איהר? — האָט זי איהם שטיל געפרעגט מיט אַ בלישטשעל אין אויג.

ער איז געבליבען שטעהן אין דער מיט און די ליפּען האָבען זיך איהם עפּיס נאָר איין קרים געטהון; און נישט געהאַלטען זיך ווייטער אין בעוועגען צום קענען איהר עפּיס אַרויסזאָגען עפּיס אזוינס, וואָס זאָל שוין זאָגען איהר אויף קלאָר, אז ער קען שוין נישט דאָ לענגער פערבלייבען.

— איהר קלערט אפשר, אז איך קען נישט געהן שלאָפען איבער אייך? — האָט זי איהם געפרעגט — אָט ליעג איך שוין, אז איך וויל. — האָט זי איהם געוויזען, אַרויפנעהמענדיג די פיס אויפ'ן בעט

און אינגאַנצען אָנשפּאַרענדיג זיך דערויף מיט דער פּלייצע צום קינד און מיט דעם געזיכט אויף דער שטוב אַרויס.

ער האָט זיך דערפיהלט, ווי זיינע אַלע געדאַנקען, וועגען וואָס ער האָט זי חושד געווען, אַז זי מיינט איהם נאָר צו פּטר'ן פון שטוב אַרויס, זענען פערשוואונדען אויף איין מאָל, און עס איז איהם געוואָרען לייכטער און שטילער אין זיין גאַנץ איגערליך וועזען.

— נו יאָ... — האָט ער געזאָגט — אויב איהר ווילט נישט, אַז איך זאָל אוועקגעהן, דאַרפט איהר קענען זיך נישט קרעמפּירען אויך...

ער איז אַ ווײַלע געשטאַנען אומעכטיג און בערווישט פון דעם, וואָס איהר גלאַטיג ווייך הענדטעל האָט איהם פלוצלינג אָנגענומען ביי זיין האַנד און צערטליך האָט זי איהם געשעפּטשעט:

— בלייבט דאָ...

און ווי דורך אַ פערכשופטער זיסקייט, וואָס האָט זיך אין אַלע זיינע חושים אַריינגעגאָסען, האָט ער אָנגעהויבען דעם קאָפּ מיט די אַקסלען נידעריגער צו שוואַנקען פאַר איהר, און ווי אַ טיעוועלשע מוזיק, וואָס קומט־צו נאָר צו דעם'ס געהער, וועד עס הענגט שוין אויפ'ן שטריק און דאָס בלוט פון די אָדערען בלייבט פערשטעקט אין קאָפּ און עס ציהט איהם די נשמה ערגעץ אין ווייטע זיסע וועלטען אַריין, אַזוי האָט איהם זיין נשמה געצויגען...

— וואָס־זשע ווילט איהר? — האָט זי געפרעגט.

— איך וויל גאָר נישט... — האָט ער געענטפערט שוין ווי דורך אַ זיפ, וואָס האָט זיך געלעגט אויף זיין קלאָרען פערשטאַנד...

און אין אַ ווײַלע אַרום איז ער שוין געלעגען פאַר איהר אויף די קניע און מיט אַ הייסער ציטערדיגקייט געדריקט איהר האַנד און גע־שעפּטשעט:

— אוי, פייגעלע... ווי שען דו ביסט!

זי האָט איהם גאָר נישט גערעדט, און ער האָט איהר שוין דאָס ערשטע מאָל געהאַט געזאָגט „דו" — מיט אַזאַ איבערגעבענהייט, וועלכע מען קען נישט מיט קיין טויזענד מאָל „איהר" אויסדריקען.

זי האָט איהם נאָר געגלעט איבער'ן קאָפּ, איבער די האָר, לאָזענ־דיג איהם זיצען נעבען זיך.

ער האָט איהר מיט ווערטער, וואָס האָבען זיך נישט געקלעבט איינס צו דאָס אַנדערע, איבערגעגעבען, ווי ער האָט שוין גאַנצע צוויי זומערן און איין ווינטער — און ערשט געהט שוין דער צווייטער ווינטער — געבענגט נאָך איהר. ווי יעדעס מאָל, ווען זי פלעגט די פענסטער אָפען האַלטען און ער פלעגט שטעהען און הערען פון זייער קעגען־איבערדיגען פענסטער, ווי זי זינגט ביינאַכט לידער, — פלעגט זיך איהם דאָס האַרץ אין דער געדאַנק פערוויגען אין אַזעלכע זיסע טענער, אַז ער האָט אַליין נישט געפיהלט, ווי די טרערען האָבען איהם גערינען איבער די באַקען, נאָר ערשט דורך דעם ווינקעל, וואָס פלעגט פאַרבייציהען פאַר זייער אָפענעם פענסטער, ווען זי האָט שוין געהאַט אויפגעהערט צו זינגען, האָט ער זיי ערשט דערשפירט שוין פערטרוקענט אויף זיינע באַקען.

זי האָט דאָס אויסגעהערט מיט דעם גרעסטען חשק.

. . . .

שפעטער האָבען שוין ביידע געטראַכט: ער, ווען זיין מאַמע זאָל דאָס וויסען, און זי: ווען איהר מאַן זאָל דאָס וויסען...

און נאָך שפעטער איז זי שוין געלעגען און געוויינט מיט'ן פנים אין קישען אַריין.

זי האָט שטיל און פ'רכטערליך געגאָסען מיט טרערען.

ער האָט זיך אויף שנעל אָנגעטהון און אויף גיך אַוועק אַהיים שלאָפען.

אין דער פריה האָט ער שוין מעהר נישט געקוקט אַזוי אומ־גליקליך בעטריבט אויף דער גאַס אַרויס, ווי אין אַלע פריהערדיגע מאָרגענס אין דער זעלבער שעה. ער האָט שוין היינט פאַר זיך זיין דערגרייכטען ציעל.

און טעג זענען געגאַנגען און דאָס יונגעל, אַברהמ'טשע, האָט אַזוי גוט אויפגעפאַסט דעם מאַן איהרען, אַז ער האָט צו יעדערע צייט גע־וואוסט אפילו, אין וועלכען אָרט ער זיצט אָדער שטעהט ביי זיך אין שטוב, און אַז ער איז אַוועקגעפאָהרען, טהייל מאָל יעדע עטליכע טעג אויף אַ נאַכט אָדער צוויי, פון דער היים — דעמאָלט האָט זיך פאַר אברהמ'טשען ווייטער געעפענט אַ וועלט.

ער פלעגט אויסער זיך ווערען פאַר אונגעדולד, איידער ער האָט דעם מאַן איהר'ן דערלעבט שוין צו זעהען אויף יענער זייט בריק.

נאָר איין זאַך איז דאָ געווען אַ שטערונג פאַר זיינע שטילע און צאַרטע געפיהלען, וואָס ער האָט געהאַט פאַר איהר. ער פלעגט זי שטענדיג נאָר טרעפען אַ בלאַסע, און אַ שטילע פערקלעמטקייט איז איהר געלעגען אויסגעגאָסען אויפ'ן פנים. דערביי האָבען איהרע אויגען געקוקט מיט אַ שטילער מעלאַנכאָלישער בעטענדיגקייט, ווי זי וואָלט איהם נאָר וואָס געוואָלט אַרויסזאָגען: „אברהמטשעלע, פאַר וואָס ווער איך אַזוי פיל געפייניגט?“ און עס פלעגט איהם אַ שטיל רחמנות אָנגעהמען.

פערזונקען אין אַנגסט פלעגט זי שטענדיג בלייבען נאָך זיין אַוועקגעהן פון איהר, אַזוי, אַז אויב ער האָט עס אַמאָל צייט געהאַט צו דערזעהן, האָט ער געמיינט, אַז אַ שטילע חרטה ליגט אין איהרע שוואַרצע אויגען פאַר די אַלע מעשים, וואָס זי טהוט מיט איהם אָב, און איהם פלעגט זיך דאָס הארץ צוזאַמענפרעסען. נאָר יעדעס מאָל, ווען ער איז ווייטער געקומען, האָט זי איהם ווייטער צוגענומען און ווייטער שטיל און טרויריג געבליבען ביי זיין אַוועקגעהען.

„וואָס קען דאָס זיין?“ — האָט אַ שטילער וואָרים אין זיין הארץ גענומען שוין פעסט נאָגען, און די גאַנצע פרייד איז איהם געוואָרען געשטערט, קוקענדיג אויף איהר פנים ווי זי געהט פון טאָג צו טאָג אַיין, ווי זאַלץ אין וואַסער. איהר געזיכט ווערט בלאַסער, אָבגעצויגענער און די אויגען — פייכטער בלישצענדיגער — אַזוי ווייט, אַז נישט איינמאָל האַלטענדיג זיין קאָפּ אויף איהר ברוסט האָט ער איהר שוין נישט געטרויעט, און מיט אַ קוק פון שטילען חשד אין איהרע אויגען אַריין האָט ער געקלערט, צי וועהטאָגט נישט אַמאָל איהר הארץ פון זיין גאַנצער בעציהונג צו איהר?

און דעמאָלט, אַז זי פלעגט נאָך אויך אַ שטילען קרעכץ אָדער זיפץ לאָזען — האָט ער זי שוין אָבהענדיג אָבגעלאָזט און איינגאַנצען זיך צוריק געצויגען פון איהר. אין אַזאַ קרעכץ, אָדער זיפץ, האָט זיין גאַנצע שענע וועלט אויף איין מאָל אויפגעפלאַצט, ווי אַ גלאָז, און אַ שטילע פערביטערונג איז איהם אין זיין לעבען אַריינגעקומען.

דאָס יונגעל איז איבערהויפּט נישט געווען פון יענעם טאָרט יונגלעך, וואָס בשעת זייער פרייד קענען זיי גלאַטיג פאַרבייגעהן פאַר יענעמ'ס לייד. אדרבה, ערשט דעמאָלט האָט איהם זיין פרייד געקענט בלייבען שטעקען, ווי אַ ביין אין האַלז; וואָרום אויף איהם האָט קיינמאָל אין אַ מאָמענט פון זיינע אייגענע ליידען געמאַכט אַן אָנאיינדרוק יענעמ'ס,

נאָר דוקא בשעת איהם איז געוועזען פרעהליך אויפ'ן הארץ. ער וואָלט ווי מורא געהאַט, אז דורך זיינע פרעהליכקייטען וועט ער יענעם נאָך גרעסער מאַכען די וואונדען. און ער פלעגט בלייבען ווי איינגעקרעמפּירט אין זיך מיט זיינע אַלע געפיהלען, נישט ווילענדיג אפילו צופיעל קוקען אין יענעמ'ס זייט, טאָמער וועט זיין בליק אפילו שלעכט טרעפען יענעם.

אויף אַזאַ אַרט פלעגט ער אויך פון פייגעלען אין פערזאָרגטע שווערע מאָמענטען אָבטרעטען. און פרעגען זי, וואָס איהר איז איינגעטליך אַזוי שווער אויפ'ן הארץ — דאָס האָט ער נישט געקענט. דאָס איז געוועזען איהר שרעקליכע חרטה — האָט ער שוין געוואוסט אויף קלאָר.

מענשען האָבען שוין אַזאַ טבע, פריהער צו זינדיגען, דערנאָך חרטה צו האָבען.

משה־אהרן שינדעל־רעקער וואָלט געהאַט אויף זיינע עלטערע יאָהרען פּאָר וואָס ווינטער בעגינען אין די גרעסטע פרעסט אַרומלויפען אונטער די לאָדענס וועקען צו תהלים, ווען ער זאָל נישט האָבען געהאַט אמאָל אַ יונגענד אויף זיך?...

אויף די אַלע זינדיגע האָט ער מיט אַ ביטערליכקייט געקוקט. און אויך ביי זיין פייגעלען האָט ער מיט זיין גאַנצער אינערליכער קראַפט געפיהלט, וואָס ער האָט איהר געטהון, און זיין געפיהל האָט שוין אָנגעהויבען אַרויסצושרייען צו איהם: דו ירבעם בן נבט — וואָס שעכסט דו מענשען מיט דיין ליבשאַפט! ער ווייסט, אַז זי ליגט שוין ביינאַכט מיט'ן פנים אין קישען און וויינט. נאָר טרייסטען קען ער נישט, ער קען איהר נאָר דאָס הארץ מיט דער נשמה אַוועקגעבען, אַבי זי זאָל זיך נישט פיהלען זינדיג. נאָר ער ווייסט, אַז דאָס איז שוין אַ פערפאַלענע זאַך.

„אַזוי פיהרט זיך שוין די וועלט״, — האָט דאָס יונגעל זיך שטאַרק געערגערט און זיך מיט דער האַנד אַוועקגעמאַכט. און יעדעס מאָל קומענדיג צו זיין שענער פייגעלען און טרעפענדיג זי אַליין, וואָס אַ טאָג ווייטער, מעהר פערוויינטער און שטילער איינגעשרומפּענער, — האָט ער דערפיהלט, וואָס פּאָר אַנ'אָבגרונד עס עפענט זיך שוין צווישען זיי ביידע, און אַ פערביטערטער פלעגט ער איהר שטיבעל פערלאָזען, נישט בע־

ריהרענדיג זי שוין מעהר, ביז ער האָט ענדליך אַליין אויך מיט אַ שטי־לער און פײַנענדיגער חרטה אין האַרץ אויף דעם פריהערדיגען — אויפגעהערט אינגאַנצען צו איהר צו קומען.

דעמאָלט פלעגט שוין נישט זי אַליין, נאָר ער אויך, ליגען די נעכט מיט'ן פּנים אין קישען און פערגיסען טרערען דערויף, וואָס פון דער שענער פײגעלע איז געוואָרען.

„נישטאָ קיין ריין קוועלכעל, אפילו דאָס לויטערסטע וואַסער לאָזט אין דער וועלט זאָל פליסען, און אַז עס זאָל קיין שלאַם נישט אַנטראָגען אויף די ברעגעס"... האָט זיך איהם אין זיין יונגעלשען קאָפּ אַ מין געדאַנק אויסגעשטעלט, בײַ וועלכע ער האָט געפלעגט אַ שרעקליכען זיפץ אַרויסצולאָזען און האָט שוין קיין גאַנצע נאַכט נישט געקענט שלאָפען.

און פײגעלע, וואָס אַ חודש ווײַטער, האָט זי אַלץ מעהר דערשפּירט, אַז זי טראָגט, נישט ווײסענדיג פון וועמען...

דאָס ערשטע קינד האָט זי געהאַט טאַקי פון מאַן, אַ סימן, אַז דאָס קען אויך זיין זיינ'ס — אָבער קען ער איהר שוין גוט־שטעהן דע־רויף? — האָט זי שטיל געגאָסען מיט ביטערע טרערען, וואָס פלעגען זיך ווי קײַלעכדיגע בלישצענדיגע פּעריל קויקלען איבער איהרע שטילע געפּײניגטע באַקען אַראָב. און טאָג טעגליך פלעגט זי אָבשטעהן מיט דעם קרבן־מנחה־סדור גאַנצע צוויי שעה אין איין ווינקעל מיט דורכגע־נעצטע אויגען, קוקענדיג אויף דער שמונה־עשרה, אין וועלכער זי פלעגט אפילו די אותיות נישט קענען זעהען, אַזוי צונויפגעגאָסען האָבען זיי זיך אַלע אינאײנעם דורך דעם קוקען אויף זיי מיט טרערען אין די אויגען.

עס האָט געדויערט נאָך אַ שטיקעל צייט, אין איינמאָל בײַנאַכט האַפּט זי זיך אויף פון שלאָף מיט אַ געשריי און שרעקליך קול, אַז דער מאַן איז מיט איין שפּרונג פון זיין בעט געשטאַנען שוין איבער איהרען, אַ צוטומעלטער, מיט אַ צושויבערטען קאָפּ און מיט שרעק אין די אויגען אָנגעהאַפּט זי בײַ די באַקען:

— פײגעלע, דיר האָט זיך עפּיס גע'חלומ'ט?

זי ענטפערט נישט, זי קוקט איהם שטאַרק אָן, נאָר איהר האַרץ צורייסט זיך אויף שטיקער, און אויף די ליפּען ליגט שוין דאָס וואָרט נאָר אַרויסצושרייען: „געוואַלד איך בין זינדיג... לויפט פאַר מיינעט־וועגען צו גוטע יודען!.."

— פייגעלע, פייגעלע — שרייט ער און וויל איהר דאָס פּנים אַרויסהייבען פון קישען, נאָר זי לאָזט זיך נישט, אַמפּערט זיך, און ענדליך אַרויסגעשריען, אָבטרייבענדיג איהם פון זיך:

— אַוועק פון מיר, איך בין זינדיג...

ער בלייבט שטעהען אין מיטען שטוב אַ געלעהמטער.

— סטייטש, פייגעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר, אפשר האָט זיך דיר עפּיס געחלומ'ט?

— יאָ. יאָ... — האָט זי אַ גרויסען זיפץ אַרויסגעגעבען, אַז עס האָט געקאָנט אַ האַרץ צו רייסען — עס האָט זיך מיר שוין גוט גע־חלומ'ט... — און מיט אַ שוואַרצען פערצווייפעלטען בליק אָבגעקעהרט דאָס פּנים צוריק אין קישען אַריין.

— פייגעלע, פאַר וואָס ענטפערסט דו מיר נישט צו דער זאַך? — שרייט ער.

נאָר זי בעהאַלט דאָס פּנים און מען זעהט נישט מעהר נאָר ווי איהרע אַקסלען ציטערן און דער גאַנצער קערפּער חליפּעט פון געוויין.

דער מאַן האָט זיך שוין קיין אָרט נישט געקענט געפינען אַ גאַנצע נאַכט. און אין דער פריה האָט זי איהם ערשט אַליין דערצעהלט, נישט קענענדיג איהם קוקען גלייך אין די אויגען אַריין, אַז עס האָט זיך איהר טאַקי עפּיס געחלומ'ט אַ גאָר שרעקליכער חלום...

ער האָט זי איינגענומען מיט גוטע ווייכע רעד, געבעטען, אַז זי זאָל זיך נישט אָבגעבען צו קיין חלומות און זאָל זיך נישט אַריינלאָזען אין זיי. נאָר וואָס מעהר ער האָט איהר געוויזען געטרייישאַפט, וואָס מעהר איהם האָט דאָס שטילע רחמנות־געפיהל אַדורכגעדרונגען צו איהר — אַלץ מעהר שטעכענדיג איז עס געווען פאַר איהרטוועגען, מעהר האָט זי איהם נישט געקענט קוקען אין די אויגען אַריין, און שרעקליך פּיינענדיג איז געוועזען זיין האַנד, מיט וועלכער ער פלעגט זי וועלען גלעטען. זי האָט לאַנגזאַם אַראָבגעלעגט זי צוריק יעדעס מאָל פון זיך און נישט געלאָזט זיך אָנריהרען.

שפּעטער איז אויך געקומען זיין מוטער און איהר מוטער, האָבען אַוועקגעטראָגען די מזוזות צום סופר איבערצוזעהען. די ביידע מאַמעס זענען אויך געוועזען ביי'ם רבין דערצעהלען איהם, אַז זייער טאָכטער, אַ מעוברת'ע אין אַכטען חודש, האָט זיך די נאַכט איבערגעשראָקען

עפּיס איבער אַ חלום — און דער רבי האָט זי אויך נישט אָוועקגעלאָזט לעדיג, פערשפּראָכענעם בּוימעל זיי געגעבען אויסצושמירען, אז עס זאָל איהר די שרעק נישט שאַדען צום „טראָגען".

נאָר זי לאָזט זיך אַפילו מיט קיין האַנד נישט אָנריהרען, יעדערע האַנד, וואָס ריהרט זיך צו איהר לייב צו, דאַכט זיך איהר, ווערט אָנגעשטעקט מיט זינד, און זיי ווייסען אפילו גאָר ניט ווי זינדיג זי איז, נאָר דרעהען זיך נאָך ארום איהר מיט אַזוי פיעל געטריישאַפט, ווי זי װאָלט טאַקי אַ כשר פרום ווייבעל געווען...

אַזוי, מיט אַזעלכע אויגען האָט זי אויף אַלץ געקוקט אַרום זיך, און ווער קען נאָך דאָס אַלץ ווייסען, וואָס אין אַזאַ האַרץ, וואו עס האָט זיך אַריינגעחאַפּט די שטילע חרטה צו זיין אייגענע זינד, עס טהוט זיך אָב.

און אָט איז זי געוועזען דערווייל נאָך געזונד און פריש, אויסער דער מעלאַנכאָליע און דאָס בּלאַסקייט — איז געקומען איין פריה־מאָרגען, ווען זי האָט נאָר געהאַט פערמאַכט דעם סידור און געוואָלט נעהמען עפּיס צו־צושטעלען פאַר אָנבייסען אין דעם אָנגעהייצטען אויבעלע — ווי עס איז געקומען אַריינצוגעהען די אַלטע גישעל, אַנ'אָרעמע יודענע נעבעך מיט אַ פאַטשיילע אויפ'ן קאָפּ, מיט טריפענדיגע האַלב־בּלינדע אויגען, און דערצעהלט איהר אַזאַ מעשה:

„נישט דאָ געדאַכט, נישט היע געדאַכט, ניין מאָל נישט היע געדאַכט—האָט שוין ביילע, נעבעך, געהאַט איהר „ונתנה תוקף", אויף אַלע ווייסטע וועלדער געזאָגט געוואָרען..."

— האַ? — האָט פייגעלע מיט אַ צומישטקייט אין די אויגען זי אָנגעקוקט — ווי אַזוי?

— נישט געדאַכט זאָל עס זיין, עס געהען אַרום שלאַפקייטען אויף קינבעטאָרינס — — משטיינס־געזאָגט; ווער ווייסט, נעבעך, אין ווענענס זינד...

מען האָט געשפּירט, ווי פייגעלען ווערט דאָס בּלוט פערגליוועט און איהר בּלאַסליך פּנים מיט דעם קלאָרען שטערען האָבען זיך אָנגע־הויבען צו רונצלען.

— ווען איז דאָס געשעהען?

— היינט, זייגער פינף פאַרטאָג.

— זי ליגט נאָך אין שטוב?

— מילא... — האָט די אַלטע גישעל אָנגעהויבען צו ציטערן מיט דער גאָמבע — די אויגען זאָלען שוין אַזוינס נישט זעהען, עס זאָל שוין גאָר קיינמאָל אַזאַ בראָך נישט געשעהן. האָט מען זי אָבגעהויבען אין אַ שטאַנד — פערגאָסען אַלע לייַלעכער, ווי מען וואָלט געשאָכטען אַ קוה. די שטרוי אפילו פון בעט וועט מען איהר דאַרפען מיטגעבען אין קבר אַריין.

— אוי וועה מיר... — האָט שוין פייגעלע שטיל פאַר זיך איבערגע'חזר'ט. — אַלץ, נעבעך, אויף דעם זינדיגען מענש...

זי האָט אַרויסגענומען אַ גראָשען, געגעבען דער אַלטער גישעל, און חאָטש יענע האָט זיך באַלד פון שטוב אַרויסגעריהרט, אָנקושענדיג פריהער די מזוזה, ווי איהר געוועהנונג איז, ווען זי האַלט אין מיטען קריכען איבער דער שוועל אַרויס — דאָך איז שוין פייגעלע געבליבען שטעהן אַ צוגעקאָוועטע צו דעם אָרט און פאַר גרויס צומישטקייט, וואָס האָט זיך דעמאָלט אָבגעטהון אין איהר קאָפּ, האָט זי אפילו נישט גע־דענקט שוין, וואו דאָס טעפעל צו געפינען, און וועלכען זי האָט גע־דאַרפט צושטעלען דאָס אָנבייסען.

שפּעטער, ביי־דער־נאַכט, האָט זי זיך שוין אַליין אויך גערעכט אין קינדבעט אַריין פונקט, ווי יענע, פון וועלכער די אַלטע גישעל האָט דערצעהלט. און נאָך ערגער — זי האָט זיך גערעכט צו שטאַרבען אויך פונקט ווי יענע. דער פאַק מיט אַרבעס־שטרוי, וואָס מען האָט יענער בעדאַרפט מיטצוגעבען אין קבר אַריין, איז איהר אַ גאַנצען טאָג נישט אַרויסגעגאַנגען פון זינען — אין זי איז עקסטרע צוגעגאַנגען צו איהר בעט געבען אַ קוק אַריין, וואָס דאָרט ליגט, געוועהנ־יך שטרוי צי אַרבעס־שטרוי, חאָטש זי האָט אַלע טאָג זיי אַליין אויפגערודערט מיט איהרע אייגענע הענד ביי יעדען מאָל פערבעטען אָדער אויפבעטען.

דער טויט האָט זי שוין אַזוי אויך געשראָקען אַ לאַנגע צייט, זי פלעגט נאַכט ביי נאַכט נאָך קריאת־שמע לייענען ביים אויסטהון די שיך עקסטרע האָבען בכונה, אַז אַוועקלעגענדיג זיי ביי איהר בעט, זאָלען זיי נישט אויסקומען מיט די פּאָדעשוועס צו דער טהיר... און אַז זי איז שוין גאָר איינגאַנצען געלעגען אין בעט, איז זי נאָך אויך נישט געוועזען רוהיג מיט זיי און דערמאָנט זיך, אַז אין יענער זייט אַריין, וואוהין זיי

ליגען אצונד אָנגעווענדט מיט די פּאָדעשוועס, ציעלט גלייך צו יענעם ווינקעל שטאָדט, וואו עס געפינט זיך דער בית עולם... און אזויערנאָך פלעגט זי נאָך פון בעט אויך אַראָבקריכען מיט אַ שטילען קרעכץ און איבערלעגען זיי אַנדערש...

און אַמ איז אָנגעקומען שוין די נאַכט, אין וועלכער זי האָט אָנ־געהויבען צו קרעכצען שוין צום קינד־האָבען. דעמאָלט איז דער מאַן אויפגעשטאַנען אין מיטען דער נאַכט, געמאַכט פייער און געגאַנגען פריהער נאָך זיין מאַמען, נאָך איהר מאַמען און דערנאָך נאָך דער הייבּ־אַם. און עס איז נישט אויסגעגאַנגען נאָך די זעלביגע נאַכט, ווי פייגעלע האָט געבוירען אַ יונגעל.

נאָר באַלד אין דער פריה, ווען דער ליכטיגער מאָרגען איז קוים אין שטיבער געשטאַנען, איז זי שוין געלעגען אין אַ שטאַנד מיט איבער־גערדרעהטע אויגען, און פלאָנטערנדיג אין געדאַנקען האָט זי מיט אַנ'און־מעכטיג קול געשריען:

— נעהמט איהם צו פון מיר, דעם רשע... וואָס האָט ער גע־וואָלט פון מיינע יונגע יאָהרען האָבען!

— ס'טייטש, פייגעלע — האָבען אַלע ווייבער, וואָס זענען געשטאַ־נען אַרום איהר בעט, זי געבעטען — ס'טייטש, וועמען מיינסט דו? דעם מאַן איז דאָך גאָר נישט דאָ אויך... ער איז דאָך געגאַנגען נאָך דעם דאָקטאָר.

זי האָט אויפגעעפענט אַ פּאָר קריטיש־אויסגעשטעלטע אויגען, מיט וועלכע מען קוקט ברייט פונאַנדערגעעפענט, נאָר מען זעהט גאָר נישט, — און אַראָבזינקענדיג צוריק די ברעמען האָט זי נאָר אַ שטילען זיפץ גע־טהון און געבליבען ליגען מיט פערטריקענטע פערשמאַכטע ליפּען און אַ פּנים, ווי אָבגעגאָסען מיט געל וואַקס.

דער דאָקטאָר איז געקומען, אַנידערגעשטעלט זיך איבער איהר בעט, האַלטענדיג איהר האַנד אין זיינער, ווי זי האָט ווייטער ברייט פונאַנדערגעעפענט די אויגען, ווי פון עפּיס געשטערט און מיט צוטראָגע־גערדאַנקען, — און דעמאָלט האָט דער דאָקטאָר אַ שאָקעל געגעבען צו די זייטיגע ווייבער און צו דעם מאַן מיט'ן קאָפּ:

— ס'איז שלעכט, זי קריגט היץ...

אַלע זענען געבליבען שטעהען מיט אויסגעבלישצעטע אויגען און

ציטערדיגע ליפּען, קוקענדיג דעם דאָקטאָר אין די אויגען אַריין. און דער מאַן, שטעהענדיג פאַר׳ן דאָקטאָר מיט׳ן בלויזען קאָפּעל אויף דעם קאָפּ און מיט דעם היטעל אין דער האַנד, האָט זיך אַזש אָנגעהויבען איינגאַנצען צו טרייסלען און געקלאַפּט מיט די ציינער אין מויל. דער גומען איז איהם ווי פערשלאָסען געוואָרען און מיט אַ שטאַמלענדיג קול אָנגעהויבען פאַר דעם דאָקטאָר צו פּאַלען:

— ראַטעווע זי מיר, דאָקטאָרשי. איך גיב דיר אַוועק אַלץ, אַבי זאָלסט זי מיר ראַטעווען.

דער דאָקטאָר האָט אַרויסגעריסען אַ בלעטעל פון אַ טאַשען-ביכעלע, אַנידערגעשטעלט זיך מיט דעם קאָפּ אין דער שייב אַריין פערשרייבען. איינמאָל אָנגעשריבען און צוריסען, דאָס צווייטע מאָל אָנגעשריבען און געקלערט אַ רגע און ווייטער צוריסען, און צום דריטען מאָל האָט ער זיי ערשט דערלאַנגט דאָס קווּיטעלע:

— נאַ, לויפען זי געשווינדער אין דער אַפּטייק אַריין...

דער מאַן האָט געחאַפּט געשווינד און אַנטלאָפען אין אַפּטייק אַריין. דער דאָקטאָר האָט אויך נישט לענגער געזוימט. נאָר אין שטוב האָט שוין געהערשט די פערצווייפלונג אין דער העכסטער אַרט:

— ס׳טייטש, פייגעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר — האָבען די שכנ׳טעס און די מאַמעס געבעטען — זעה נאָר אַ שען קינד, דו האָסט געבוירען, און דו ווילסט גאָר נישט די אויגען אָפען האַלטען...

נאָר פייגעלע האָט זיי נישט געקענט צוליעב טהון, העכסטענס ווייטער געבען זיך אַ ברייטען בליק פונאַנדער און צוריק אָנגעהויבען פריש צו פּלאָנטערען מיט די געדאַנקען.

— אוי, אַברהמ׳טשעלע, געוואַלד, אַברהמ׳טשעלע... וואָס וויל ער פון מיר האָבען...

— געוואַלד, וואָס פאַר אַ אַברהמ׳טשעלע — האָבען זיך די ווייבער אָנגעקוקט ערשטוינט. און אַז דער מאַן איז שוין געקומען צו לויפען מיט דער מעדיצין אין דער האַנד, איז ער געשטאַנען און געציטערט ווי אַ בלאַט.

— פייגעלע, וואָס פאַר אַ אַברהמ׳טשעלע? — האָט מען זי שוין אָנגעהויבען צו וועקען.

זי האָט ווייטער דעם גאַנצען עולם אַרומגעקוקט מיט אַ שאַרף גלאָצענדיגען בליק:

— וואָס ווילט איהר פון מיר האָבען? — האָט זי געפרעגט מיט אַזאַ שאַרף בעליידיגטען טאָן, ווי עס קען נאָר אַ מענש, וואָס וויל שוין מעהר קיין שום מגע ומשא נישט האָבען מיט קיין מענשען.

— וואָס־פאַר אַ אברהם׳טשעלע? — האָט מען זי געפרעגט.

— אברהם׳טשעלע דעם שענקערס — האָט זי ווידער קלאָר און שאַרף אַרויסגעזאָגט, און אויסקרימענדיג דאָס געזיכט, האָט זי פּלוצלינג עפּיס אַ שטילען פערענדערטען קוק־אַרויף געגעבען צום בעליק און אָנ־געוויזען זיי אין דער הויך: זעהט נאָר... — און זי האָט בעהאַלטען דאָס פּנים פאַר שרעק אין קישען אַריין.

צווישען אַלע ווייבער איז געוואָרען אַ יללה און דער מאַן האָט זיך אָנגעהויבען צו שלאָגען מיט די פויסטען אין קאָפּ אַריין.

שפּעטער, ביינאַכט, האָט זיך איהר געדאַכט, ווי אין שטוב הייבט זיך אָן צורוקען ענטקעגען איהר בעט אַזאַ ברייט מענשען־קלעצעל, שלאָמפּערט און שלאָמפּערט אַזוי איבער דער פּאָדלאָגע אין געשטאַלט פון אַ יודענע־פּנים, נאָר אַראָבגעבויגען דער קאָפּ צוזאַמען מיט די אַקסלען און פלאַטשיג און ברייט, פּונקט ווי אַ מצבה...

פייגעלע האָט זיך מיט האַסט געגעבען אַ זעץ־אויף אויפ׳ן בעט, און אַז מען האָט זי נישט געלאָזט ווייטער, האָט זי נאָר נאָך אַ שרעקליכען בליק געוואָרפען איבער דער שטוב און צוריק בעהאַלטען דעם קאָפּ אונטער׳ן איבערבעט.

פאַרטאָג איז זי שוין גאָר אינגאַנצען צומישט געווען. די היץ האָט פון איהר געברענט און זי האָט נישט אויפגעהערט צו שמועסען וועגען זאָקען־בענדלעך, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט ביי דעם וואַסער אונטער דער בריק, נאָך דעם טובל־זיין, אַז זי האָט זיך פערגעסען מיט זיי אַרומצובינדען די פיס, און אַצונד קען זי נישט אַריבערשוועבען איבער דעם בית־עלמין־פּאַרקאַן...

— אַך שווער, שווער... — האָט זי ווי פון מיטען שלאָף אַרויסגעע־קרעכצט און ליגענדיג אין בעט אָנגעשטרענגט די הענד אין דער לופט

אַריין, זיי באַלד צוריק אַראָבקנאַקענדיג ווי צווי שווערע קלעצער איבער דעם איבערבעט.

עס איז געוואָרען ווידער אַ געשריי אַ יללה פון די אַרומשטעהענ־דיגע אַרום איהר בעט.

מיט'ן טאָג צו גלייך, ווען דער פרישער מאָרגען קומט אָן און וויסט אויס אַלע שטיבלעך, אפילו די אָרעמסטע, מיט אַ פרישען שטראָם מאָרגען־ליכט און אַלע קראַנקע ווערען בעסער, דעמאָלט איז איהר אויך אַביסעל בעסער געוואָרען.

נאָר אין דריי טעג אַרום איז זי געשטאָרבען, פּאָלקאָמען געשטאָר־בען, איינמאָל פאַר אַלע מאָל אַנטשלאָפען געוואָרען אויף אייביג, ווי אַ שטיל היהנדעלע.

עס האָט זיך דעמאָלט געדרעהט אַברהם'טשע הינטער די פענסטער און מיט אַ פינסטערע דערשלאָגענהייט אין די אויגען שוין אויף אייביג, האָט ער נאָך פון דער ווייטענס אַריינגעקוקט צו זיי, און זיי זענען געווען ווי איינגעהילט אין שטומע פערהוילענע אָבקלאַנגען פון פערצווייפעלטע גע־שרייען און געוויינערייען, וואָס האָבען זיך, ווי איהם האָט זיך געדאַכט, פון שטיבעל אַרויסגעריסען און אָנגעפילט די גאַנצע וועלט מיט אַ הימעל־געשריי.

„פערפאַלען — האָט ער שטיל אָבגעזיפצט — אַ מענש איז אַוועק פון דער וועלט און קיינער וועט איהם שוין צוריק קיינמאָל נישט אומקעהרען".

ער איז ביי דער לויה אויך געשטאַנען פון דער ווייטענס, הינטער'ן בית־עולם־פּאַרקאַן, מיט אַ פערשטומט און פערקלעמט געזיכט, מיט פערשלאָסענע ליפען, אַריבערקוקענדיג מיט אַ שוואַרצען אויסגעלאָשע־נעם בליק דאָרט אַהין צווישען די ביימער, וואוהין מען לעגט זי ערשט אין דער קאַלטער נאַסער ערד אַריין, כדי זי שוין דאָרט צו פערשליסען אויף אייביג...

צוריקגעהענדיג פון דער לויה האָט ער זיך שוין מעהר קיין אָרט נישט געקענט געפינען, געהענדיג דעם גאַנצען וועג מיט אַן'אַראָבגע־לאָזטען קאָפּ און זייענדיג די טרערען אויף די שטיינער פון גאַס. און מיט די טרערען אין די אויגען האָט ער זיך אויפגעהויבען און אויך צו איהר מאַן צוגעגאַנגען און געזאָגט איהם:

— הער זשע, דו מענש, איך האָב דיין ווייב געטייט...

— ווער, דו אַברהם'טשע?...

אַברהם'טשען האָט אַ שלאָג געטהון אַ היץ אין קאָפּ אַריין. איהם האָט שרעקליך אויפגעבראַכט זיין קאַלבּישער בּליק, מיט וועלכען יענער האָט איהם אָנגעקוקט.

— וואָס־זשע, דו גלויבּסט גאָר נישט, אַז מענשען זאָלען וויסען אַ גוטע קראַנק וועגען זאַכען, ווי אַזוי זיי געשעהען?

— אוי מענשען, גע'פּגר'טע מענשען! — האָט ער מיט דער האַנד אַ וואָרף געגעבּען אין דער לופטען, אָנגיסענדיג זיך אינגאַנצען מיט בּלוט אין פּנים און די אויגען האָבּען אַזש אַ בּליץ געטהון. און אָבּוועג־דענדיג זיך אָן אַ זייט האָט ער שטיל אַליין פאַר זיך געטראַכט, אַז „עס איז אפילו נישט דאָ פון וועמען צו פערלאַנגען, ווער עס זאָל נקמה נעהמען פון מיר"...

און ערשט האָט ער געפיהלט אַ טיעפע פעראַכטונג אין זיין האַרץ צו אַלע מענשען, דערפאַר, וואָס ער האָט זיי שלעכטס געטהון און זיי וויסען אפילו נישט, ווער, אַזוי ווי זיי וויסען נישט אויך קיינמאָל, ווער עס טהוט זיי גוטס — און צווישען אַזעלבע קוממ־אוים צו לעבען זיין גאַנץ לעבען לאַנג!

פון רבינ'ס שטוב.

פון רבי'נס שטוב.

יצחק'ל האָט ער געהייסען. זיין אויפפיהרונג ביי'ם רבי'ן אין שטוב איז שטאַרק נישט געפעלען געוואָרען דעם רבי'ן. שוין אַ צייט לאַנג ווי ער קומט אַלע אין דער פריה אין אויסגעפוצטע שטיוועל, אונטער'ן קעלנערל פון העמד געפעלט איהם שוין אַ שוואַרץ בענדעלע אונטערצובינדען, די פאָה'לעך קרייזעלט ער מעהר ווי געוועהנליך און שטעהט טיילמאָל אָב ביי דער רבי'צין אין חדר, ביי טאָג, ווען קיינער איז דאָרט נישט דאָ, גאַנצע שעה'ן־וויז אין שפיגעל. איבערהויפט דאָס אויסגעלייגטע קעלנערל געפעלט נישט דעם רבי'ן, און ער טראַכט, אַז עס איז נישט אַנדערש, נאָר אין דעם יונגעל דערוועקען זיך שוין יוסף'ס שפילערייען אין מעשה נערות. און טהיילמאָל גיט ער אויף איהם אַ קוק פון אונטער די ברעהמען. אפשר, אַז ווען יצחק'ל זאָל עס זעהען, וואָלט אין איהם דאָס בלוט פערקיהלט געוואָרען. יצחק'ל אָבער ווייסט נישט און געהט זיך זיין וועגס. טיילמאָל זינגט ער זיך אונטער שפאַצירענדיג אויף און אָב איבער'ן רבינ'ס בית־המדרש'ל עפּיס אַ ניי זמר'ל; טיילמאָל געהט ער גלאַט אַזוי אַרום פערטיעפט אין מחשבות און שוין אַ צייט לאַנג, ווי יצחק'ל נעמט נישט קיין יודיש וואָרט אין מויל אַריין.

פון דעם בית המדרש'ל געהען אַרויס די פענסטער אין די גלעזערנע טהיר אין רבינ'ס גאָרטען אַריין, און דאָרט האָט ער ליעב אָבצולינען גאַנצע טאָג אויפ'ן ווייכען פרישען גראָז אונטער די געדיכטע ביימער, וואָס פערשטעלען אפילו דעם הימעל מיט זייערע געדיכטע צווייגען. און פון לערנען ווערט גאָר קיינמאָל ביי איהם אין קאָפּ נישט געדאַכט, כאָטש דאָס בית־המדרש'ל איז אַלע אין דער פריה פול מיט דברי־תורה פון יונגע־מאַנטשיקלעך, פון שטאָדט־גבירים'ס איידעמלעך.

וואָס קומען זיך אַהער מפלפל־זיין ביז אָרום צוויי דעם זייגער. ער ליגט זיך און ס׳איז נישט זיין דאגה.

— צי ס׳איז גלייך אַזוי?... — האָט דער רבי שוין נישט איינמאָל אַ טשעפּע געטהון, אַזוי פאַרבייגעהענדיג.

יצחק׳ל ענטפערט נישט. ער ווייסט טאַקי, אַז עס דאַרפט נישט אַזוי צו זיין, נאָר עס ציהט איהם פאָרט נישט צו דער גמרא, און דער רבי שאָקעלט אויף איהם מיט׳ן קאָפּ: אוי אוי, בטלה... צו וואָס דאָס קען ברענגען...

יצחקל׳ען ווערט אומעדיג אויפ׳ן האַרץ, אַז ער הערט דעם: „אוי, אוי, צו וואָס דאָס קאָן ברענגען“, און בלייבט טיילמאָל שטעהן מיט אַ שווערער חרטה אין האַרץ, פאַר וואָס ער שטאַרקט זיך נישט עפּעס צו טהון דערצו... נאָר וואָס זאָל ער טהון, אַז דאָס פוילקייט איז אַזוי גרויס און דער לוסט צום לערנען — אַזוי קליין, אַז ווילענדיג, נישט ווילענדיג, מוז ער זיך צוריק אַראָבלאָזען אויף דעם ווייכען שמעקענדיגען גראָז.

און וואָס אַ טאָג ווייטער בעמערקט דער רבי שוין אַ גראָבקייט אויף זיין געזיכט. אָט ערשט נישט לאַנג האָט ער נאָך געהאַט די יונגעל׳שע ליטערע איידעלקייט אויפ׳ן געזיכט און היינט איז עס שוין אַזוי פערגרעבט, די שטריכען אַזוי גראָב און אַזוי מאַסיוו, אויפ׳ן שטערען אַזאַ אויסגעשמירטע פעטיגקייט און אין די אויגען דעסגלייכען — אַז דער רבי טראַכט: ווער ווייסט, צי אין דעם יונגעל דערוועקען זיך שוין נישט די זיבעצעהנער־אַכצעהנער יאָהרען...

ביי דעם געדאַנק זיפצט דער רבי אָב: היינט זשע וויפיעל „משחיתים רעים“ בעשאַפט ער שוין... (די משחיתים רעים, וואָס דער „מדרש תלפיות“ רעכענט אויס, דאָס איז אַ געוויסער מין וואָס ווערען בע־שאַפען ספּעציעל נאָר פון איין זאַך...)

און אָט דעם פאַר פּסח האָט דער רבי פון איהם געזעהען אַזוינס, וואָס ער וואָלט עס קיינמאָל אין זיין לעבען נישט געגלויבט. ווען ער איז געגאַנגען נאָך מצה־וואַסער אויף מצה־שמורה צום סטעקעל, וואָס פליסט אונטער דער שטאָדט, און דער רבי איז זיין נוהג אַלע יאָהר דאָרט אַליין צו שעפּען דאָס וואַסער מיט נאָך עטליכע פון זיינע חסידים — איז געשטאַנען אַ שייגעץ און צומישט דאָס וואַסער מיט דער

בלאָטע, אַז דער רבי זאָל עס נישט קענען נעהמען, און ווי יצחק'ל האָט דאָס דערזעהען איז ער געגעבען אַ פאַל־אַרויף אויף דעם שייגעץ מיט אַזאַ גבורה און אַ שמעטער־אַוועק איהם געטהון אין מיטען פעלד אַריין, אַז אַלע זענען געבליבען שטעהן ווי פערגאַפט.

און דעמאָלט ערשט האָט דער רבי טרויעריג אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ: צי איז דאָס מעגליך, אַז פון מעשים טובים זאָל דאָס קומען — אָדער יצחק'ל אפשר ווייסט דו שוין גאָר פון אַנ'אשת איש...

אַ גאַנצען וועג געהענדיג צוריק האָט ער שוין פון איהם קיין אויג נישט אַראָבגעלאָזט, אַז ביי איהם אין שטוב, אין זיין הויז, אונטער זיין דאַך...

און איינמאָל האָט ער זיך בעשלאָסען דאָס צו דערגעהען ביי איהם... מיט וואָס? — מיט קוקען אין די אויגען אַריין — זאָל ער איהם נאָר נישט קענען גלייך קוקען אין פנים אַריין, וועט ער וויסען אַ סימן, אַז ער איז טאַקי זינדיג... נאָר דאָ האָט זיך אַרויסגעוויזען פונקט פערקעהרט, יענער האָט נאָך צו שטאַרק אָפען געהאַלטען די אויגען, ווייל שוין אַ צייט לאַנג ווי יצחקל'ען געהט אויך עפּעס נאָך אַ געדאַנק, אַז דער רבי איז איהם אין עפּעס חושד, האָט ער איהם גע־געבען ביידע אויגען אינגאַנצען אָפען: נאַט אייך, רבי, קוקט און זעהט, אַז איך בין ריין... און דער רבי האָט אַצונד נאָך מעהר געדרונגען זיך דאָס אייגענע: הייסט עס, אַז אַצונד איז שוין אפילו גאָר קיין תרופה נישט דאָ פאַר זיינעטוועגען? די קליפה האָט זיך שוין אויף אַזוי פיעל מתגבר געווען, אַז זי קען שוין קוקען דעם צדיק גלייך אין די אויגען אַריין?... און דער רבי האָט זיך געשטאַרקט און איינגעהאַלטען נישט צו געבען אַ געשריי־אַרוים:

— דו רשע בן רשע!...

דאָס האַרץ האָט איהם שוין געהאַט געגעבען אַ צאַפּעל דערויף, נאָר מ'מט אייזערנע כחות האָט ער זיך איינגעהאַלטען: ווייל אַ רשע בן רשע איז ער טאַקי... און דאַדורך איז נאָך גרעסער די סכנה צו טשעפּען מיט איהם...

אַ טאַטען האָט ער געהאַט — נישט געדאַכט זאָל ער זיין — אַ פישער, וואָס פלעגט די ווייבער פּאַטשען איבער די הענד אין מיטען מאַרק, ווייל זיי זענען איהם געקראָכען אין דער קויקע פיש אַריין און

איהם צופּאַטשקעט די בייכלעך פון די פיש, נישט צו קיין גנאי זאָל עס איהם זיין... נאָר דערנאָך, נאָך זיין טויט, האָט זי, דאָס ווייב, אָהער אַריינגעבּרענגט דאָס זיהנדעלע, אַז ער זאָל דאָ קדיש זאָגען, ווען מען וועט דאַוונען מיט מנין, כדי עס זאָל זיין אַ דערגרינגערונג פאַר דעם פאָטער דאָרט אויף יענער וועלט — און אַזוי פון דעמאָלט אָן איז ער שוין דאָ געבּליבען. אַ יודענע, זי האָט געוואָלט, איהר זיהנדעלע זאָל דאָ אויפוואַקסען צווישען די ווענד, כדי דאָס אויער זיינס זאָל איינזאַפּען אין זיך אַ ביסעל דברי־תורה, און ער זאָל טאַקי אַליין אויך לערנען, זי זאָל אויך זוכה זיין צו האָבען אַ גוט קינד, ווי אַנדערע מאַמעס... און דער רבי האָט איהם געהייסען בּלייבען. ער האָט אַ מאָל צוגע־האָלפען מיט אַ שליחות'ל, ווייל די ביידע שמשים זענען שוין אַלט און גראָה בעוואַקסען, ווי די בערען, און קענען זיך שוין נישט ריהרען. האָט ער אַריינגעחאַפּט אַ מאָל אַ פרישען טרונק וואַסער פון דעם ברונען, ביי טאָג ווען דער רבי שטעהט אויף פון שלאָף נאָך דעם אָנבּייסען, מחמת ער אַליין איז שוין אויך נישט קיין יונגער מאַן, אַז ער וויל עפּעס זאָגען, שאָקעלט זיך ביי איהם שוין די אונטערשטע ליפּ פריהער אפשר אַ האַלב שעה, איידער ער קען זי דערחאַפּען און אָנקערעווען זי וואוהין ער וויל... און אַז ער האַלט עפּיס אין מיטען אַ שמועס מכח ווייבּטיגע ענינים, קען ער שוין אין דער מיט ענטשלאָפען ווערען מיט דער לולקע אין מויל, און דאַדורך האָט ער דעם רבי'ן שטאַרק גענוצט — טייל מאָל אַריינצוגעהן אויף איהם אָנגעלעהנטערהייט אין זיין שלאָף־חדר, טייל מאָל איהם אָנצופּאַקען אַ לולקע טיטין, טיילמאָל די פּאַנטאָפּעלעך צו שטעלען צום בעט און דערלאַנגען איהם דעם שלאָפראָק, אַז ער זאָל קענען אַרויסגעהען אין „בית־הכבוד“ אַריין.

אָט דערויף האָט ער איהם געדאַרפען, און געהאָפט, אַז פון דעם יונגעל זאָל אַמאָל אויסוואַקסען אַ „לייט“.

און נישט נאָר ער אַליין, דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט אין דעם, וואָס דער רבי האַלט איהם צו אַזוינע נאָהנטע און לייבּליכע בעדינגונגען, איינגעזעהען אַ סימן פון גוטס...

און נישט איינמאָל האָט די מאַמע, די וויסטע אַלמנה, וואָס האָט זיך מפרנס געווען פון דעם טייט־העלצעל מיט דעם סדור'ל, מיט וועלכען זי פלעגט אַרומגעהען איבער די שטובּען און אָבּלערנען מיט מיידלעך, נעהמענדיג צו האַלבען גילדען פון אַ קעפּיל און האָט פונדעסט־

וועגן אָנגעקליבען שענע עטליכע הונדערט גילדען אין שמאַטקעלעך אַריין צו פערשטאָפּען זיי אין אַלע לעכער — אַט די וויסטע זינדיגע מאַמע, נעבעך, פלעגט שוין אויך אויף דער קאָנטאָ אַרומגעהן צו אַלע שכנים און שכנות'טעס דערצעהלען די גבורות פון איהר יונגעל און ווי דער רבי האַלט זיך מיט איהם נאָהענט...

נאָר די גדולה איז געוועזען נישט אויף לאַנג. יצחק'ל האָט אָנ־געהויבען אויסצוואַקסען און דער רבי האָט אָנגעהויבען נאָכצוקוקען מיט אַלע ביידע אויגען, פאַר וואָס ביי איהם אין שטוב זאָל אויס־זאַקסען עפּיס שלעכטס. און איינמאָל טאַקי בייַנאַכט, עס האָט שוין געמוזט זיין אַרום צוועלף דער זייגער, דעם רבי'ס גאַנצע הויז איז שוין געשלאָפען, אויסער פון דער רביצינ'ס חדר'ל האָט זיך דורכ'ן פענסטער אַרויסגע־לייכט אַ ברענענדיג ליכטעל און די שיין איז געפאַלען אין גאָרטען אַריין, ווי אַנ'אויסגעצויגענער פּאַס, איבער די גראָזען אַראָב. דער גאַנצער גאָרטען איז שוין געוועזען פערזונקען אין פינסטערניש. אַרום איז געלעגען אויסגעשפּרייט אַ שטאָק־טויבע נאַכט — און אין דער נאַכט־שטילקייט האָט זיך פּלוצלינג דערהערט אַנ'אויסגעשריי פון אַנ'ערשיטערנד קול, וואָס האָט אָבגעקלונגען פון צווישען די בוימער אַרום איבער'ן פּלויט אַריבער: האַלט זיי, האַלט זיי!... עס האָט זיך דערהערט אַ רווישען און ענטלויפען צווישען די בוימער און באַלד אַנ'אונטערגע־דריקט קול, ווי פון שרעק און ציטערניש, מיט איין און איינציגען געשריי: אוי!...

מען האָט עמיצען אָנגעחאַפּט און דאָס געשריי „אוי" איז געוועזען אַ מיידעל'יש קול.

צוויי יונגע מאַנטשיקלעך דעם רבינ'ס קרובים, וואָס האָבען שוין אויך געהאַט אַנ'אויג אויף יצחקל'ען, נאָר נאָר אַנ'אַנדערס ווי דער רבי'שי, אַ מערער פּראַקטישעס און אַ מעהר גליסטיגעס אויף נאָכצוקוקען אין אַזוינע זאַכען, וואָס אָנבעלאַנגען צווישען יונגלעך מיט מיידלעך, האָבען שוין נישט געקוקט יצחקל'ען אין די אויגען אַריין, ווי דער רבי, נאָר איינפאַך נאָכגעקוקט איהם זיינע טריט. און אַט איז ער אַריינגעפּאַ־לען, מיט אַ שטוב־מענש'ס אַ מיידעל, אַ משמש'ס אַנ'איידעמ'ס אַ טאָכטער פון אַ יאָהר זיבעצעהן, האָט ער געמאַכט בעשטעלונגען אויף אַלע נאַכט צו זעהען זיך מיט איהר דאָ אין גאָרטען, וויל אין דעם גאָרטען איז איהם געוועזען בעסער צו דער האַנד צו זעהען זיך מיט

איהר, און איהר דעסגלייכען, נאָר אין דער נאַכט האָט עס שוין געפלאַצט, ביידע יונגעמאַנטשיקלעך, וואָס האָבען זיך פערשטעקט צווישען די ביימער צום לאָקערן אויף זיי, האָבען איהר אָנגעחאַפּט, ווען זי איז שוין געהאַט צוגעשפּרונגען צום פלויט, און זיי האָבען איהר ביי דעם קליידעל פעסט אָנהאַלטענדיג צוריק געשלעפּט און אומגעוואָרפען, טאַקי דעמאָלט ווען זי האָט געגעבען דעם געשריי: אוי, און יצחק'ל האָט נאָך געקענט איילען איבער'ן פלויט אַריבערצושפּרינגען, איבערלאָזענדיג אויף דער זייט איין לאַטש אין די גראָזען, ווען ער איז צום פלויט געלאָפען.

עס איז זיך צונויפגעלאָפען דאָס גאַנצע הויז, אפילו דעם רבינ'ס איינִיקלעך מיט די קאַפּעלעך מיט שפּאַניע האָבען זיך פון שלאָף אויפגעחאַפּט, יעדערער האָט געקוקט דעם מיידעל אין די אויגען אַריין, וועלכע האָט אויסגעזעהען ווי אַ ווילדע סאַרנע מיט צושראָקענע אויגען, ווען זי קוקט אויף אַלע זייטען אַרומגערינגעלט פון יעגערס.

און עס איז געוואָרען אַ געקאָכעריי פון דעם גאַנצען עולם, בעטראַכטענדיג זי פון אַלע זייטען, און זי האָט זיך געשעהמט, דאָס פּנים האָט געפלאַמט פאַר בושה, אַז זי, דעם רבינ'ס משמש'ס אייניקעל, אַ שטענדיגע איינגעהערין... זאָל אַזוינס טהון? —

און מען האָט זי צום רבי'ן אין שטוב אַריינגעפיהרט, האַלטענדיג זי ביי ביידע אַקסלען, טאַקי פון די יונגעמאַנטשיקלעך'ס שטאַרקע הענד — האָט דער רבי געגעבען אַ שפּרונג־אויף מיט אַ קרעכץ:

— הולטייקע, וואָס האָסט דו געטהון?...

נאָר דאָס מיידעל האָט געציטערט און געפלאַטערט פאַר שרעק און נישט געקענט ענטפערן, פאַר די אויגען איז איהר אַ טונקעל־בלאָהע פאָן געשטאַנען, פייערדיגע פינטעלעך זענען אַרומגעפלויגען, אינגאַנצען האָט זי נישט געהערט און נישט געזעהען, נאָר ווי דורך אַ זיפּ אַדורך, אַלע פּנים'ער האָבען זיך געדרעהט פאַר איהר, אויך אַזעלכע טונקעל־בלאָהע, ווי דער פאָן, נאָר וואָס האָבען זיך אויסגעדריקט מיט אַ בולט'ערע ליכטיגקייט, אָבער זי האָט זיי נישט פערשטאַנען. אַלץ, וואָס האָט זיך געטהון מיט איהר, איז געוועזען ווי דורך אַ כשוף, אַלעם רעדען, אַלעם שרייען איז געווען ווי פון אונטער יענער וועלט אָפּער.

אין דער מיט נאָר האָט זיך איין קול אַריינגעשניטען שאַרף:

— שיקט נאָך דעם פאָטער איהר'ן...

דאָס איז געוועזען דאָס שאַרפסטע קול, וואָס האָט איהר ווי מיט אַ מעסער אַ שניט געטהון איבער'ן מח. און די רעשט איז זי שוין געלעגען אין חלשות.

וואָס עס האָט זיך נאָך מיט איהר געטהון אין יענער נאַכט געדענקט זי שוין נישט, נאָר צומאָרגענס אין דערפריה, ווען זי איז נאָך געלעגען אין בעט מיט אַ נאַס טוך דעם קאָפּ צוגעבונדען, און זי האָט קוים די אויגען אויפגעמאַכט, פיהלענדיג אין זיך אַנ'אָבגעשוואַכטקייט אפילו צו קענען זיך איבערדרעהען — האָט זי שוין ווי דורך אַ לייכטען געוועב, וואָס האָט געדרימעלט אין איהר מידען קאָפּ, געזעהען דעם פאָטער אַרומגעהען אויף און אָב איבער דער שטוב מיט זעהר אַ בלאַס פּנים, אַראָבגעלאָזטע ברעמען צו דער ערד און טיעף פערקנייטשטען שטערען.

דערנאָך האָט זיך איהר געדאַכט, ווי דער פאָטער איז געבליבען שטעהן פאַר דער מוטערס בעט, וואָס איז געשטאַנען ענטקעגען איבער איהרס, און האָבען ביידע עפּיס געשמועסט, זעהר איינציגע געצעהלטע ווערטער וועגען איהר, אָנגעזאָפּט פול מיט טרויער. אין דער מוטערס קול האָט זיך געהערט דאָס דערשטיקטקייט פון טרערען. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז זי זעהט אויך איהר בלאַס פּנים, און אַ שטאַרק רחמנות, אַ זעלבעס, וואָס קען נאָר קומען אַ מאָל אין מיטען אַ שלאָף, האָט איהר האַרץ אָנגעפילט און שרעקליך אומגליקליך האָבען אין איהר אַלע געפיהלען אָנגעהויבען צו וויינען.

אַזוי איז זי אָבגעלעגען אַ גאַנצען טאָג, און בייננאַכט, ווען זי האָט זיך שוין דערפיהלט אַ ביסעל בעסער, זי האָט שוין אויך געהאַט גענומען שטיקלעך פּאָמעראַנץ און זאַפט אין מויל אַריין, וואָס מען האָט איהר דערלאַנגט — האָט זי ווייטער געהערט, ווי דער פאָטער שטעהענדיג פאַר דער מוטערס בעט זאָגט:

— עס איז נישט דאָ קיין אַנדערע ברירה, מען מוז זי זעהען חתונה צו מאַכען וואָס פריהער.

די מוטער האָט אפילו געשריגען:

— גזלן, וואָס רעדסטו? דאָס קינד זאָל נאָר קודם געזונד ווערען...

נאָר דבורה׳לע איז שוין געווען אַנ׳אומגליקליכע. די גילדענע בשורה, אַז ס׳איז נישט דאָ קיין אַנדערע ברירה, ווי זי חתונה צו מאַכען — האָט איהר שוין געטראָפען, ווי אַ פערסמ׳טע פייל אין האַרץ אריין, און זי האָט זיך שוין גערדערהט אויפ׳ן געלעגער אַ גאַנצע נאַכט, וויינענדיג אין קישען אריין, און געזוכט פּלענער ווי אַזוי פון דערהיים צו ענטלויפען.

דבורה׳לעם איינציגער פּלאַן איבער אַלע פּלענער איז געווען, אַז יצחק׳ל זאָל מיט איהר ענטלויפען, נאָר זי האָט שוין געשפּירט, ווי אונמעגליך דאָס איז פאַר יצחק׳לען. וואו וועלען זי צוויי עלענדע קינדער לויפען אַליין אין דער וועלט אַריין? יצחק׳לען היט מען שוין אויף יעדען שריט און טריט, דאָס גאַנצע שטעדטעל קוקט איהם שוין נאָך, און מען טייט אויף איהם מיט די פינגער, און ער זיצט אַוודאי פערבאָרגען ביי זיך אין שטיבעל, און קוקט די ליכטיגע שיין נישט אָן.

און זי האָט זיך נאָך שטאַרקער צעוויינט.

זי האָט געוואָלט האָפען, אַז אפשר האָט מען זיך וועגען איהם נישט דערוואוסט, ווייל ער איז דאָך אריבערגעשפּרונגען איבער׳ן פּלויט, נאָך איידער זיי זענען צוגעקומען, נאָר ערשטענס האָט זי געוואוסט, אַז די צוויי יונגעמאַנטשיקעס האָבען שוין לאַנג געלאָקערט אויף זיי, און זיי האָבען גאַנץ גוט געוואוסט, ווער עס האָט דאָ צו זיין — און צווייטענס, אַז יצחק׳ל האָט איבערגעלאָזט אין לאַטש צווישען דעם גראָז, וועלכען מען האָט צוזאַמענגעמאָכט אין דער פריה געפונען און אריינגעטראָגען איהם צום רבי׳ן: הכר נאָ...

אין דער רבי, זאָל לעבען, האָט אַ גוטע ראיה... ער האָט איהם באַלד דערקענט. ער האָט צו מאָל נישט געדאַרפען האָבען קיין ברילען צו איהם, נאָר איבערגעדרעהט איהם אַ פּאָר מאָל אין דער האַנד, אַהין און אַהער, אפילו זיך אַ ביסעלע שטאַרק געחידושט, אַרומקוקענדיג איהם פריהער גוט מיט זיינע ליכטיגע אויגען — נאָר פּלוצלינג איז ער געגעבען אַ שפּרונג אויף בחרדה גדולה, און מיט אַ קול, וואָס האָט געוואָרפען אַ שרעקליכע אימה, האָט ער געגעבען אַ געשריי־אוים:

— זאָל מען איהם ברענגען אַהער דעם יונגאַטש אין איין לאַטש און אין איין באָרפּים... — אַז די שטוהל האָט אַזש געציטערט.

— ס'טייטש, געוואלד, רבי, איהר פיהרט דאך מיך איבער—האט דער שמש, דער זיידע דבורה'לעס, נעגעבען א פראל אריין אין דער טהיר און געקומען צריינצולויפען נישט טויט, און נישט לעבעדיג — איהר וועט שיקען נאך דעם יונגאטש, און די גאנצע שטאדט וועט זיך דער־זויסען, אז מען האט איהם געחאפט מיט מיין איניקעל. וואו וועט זי שוין דערנאך קריגען א שידוך? געוואלד, רבי, עס וועט דאך איהר אויס־קומען צו פערזיצען...

— אוי, אוי... — האט דער רבי שוין אנגעהויבען צו קרעכצען — ס'איז שווער, רבונו של עולם, צו פערשעהמען א בת ישראלית... טא זאל מען האטש געבען א קוק אויף דעם יונגאטש, צי האט ער מאקי נאר איין לאטש...

און דאס האט מען באלד געטהון.

דערווייל איז דער רבי ארומגעלאפען איבער דער שטוב און גע־פאטשט זיך אין די הענד אריין, שטארק צוטראגען, אז אזא נבלה זאל געשעהען ביי איהם אין שטוב.

— געוואלד — האט ער געשריגען — וואו זענען מיינע אויגען געווען... צי האב איך דען נישט געזעהען אן דעם פערגראבטקייט פון זיין פנים, אז די קליפה האט זיך אויף איהם ארויפגעצויגען, און פאר וואס האב איך דאס געשוויגען און געלאזט אין דער לאנגער באנק אריין, ביז עס איז געקומען צו א נסיון?...

— און איהר ווייסט — האט ער ענדליך אויסגעשריגען — צו וואס דאס קען נאך קומען!

און באלד דעם ערשטען שבת נאך דעם, ווען די מוטער האט יצחק'לען נישט אבגעלאזט, נאר ער זאל נישט אויפהערען אריינצוקומען צום רבי'ן, אז אדרבה, ער זאל אליין אריינגעהען, און דער רבי איז א מאריך אף און ער וועט איהם אוודאי שענקען, נאר ער זאל זיך אומקעה־רען צוריק צום רעבטפארטיגען וועג, — ווען יצחק'לען איז געוועזען פער־שלאגען דער קאפ פון דער מאמעס וויינען און געשרייען, און ווען דאס הארץ האט איהם אליין אויך נישט געלאזט רוהען, וואס איבער דעם אבריסען זיך פון רבי'ס הויז פערלירט ער שוין דבורה'לען אויף אייביג, אזא מייער ליכטיג דבורה'לע, וואס האט זיך געקושט מיט איהם אין שמחת־תורה, אין רבי'ס גארטען, פאר פרייד, וואס אין שטוב האט

מען געמאַכט הקפות, און דאָרט אויסגערופען אַלע טייערע אָבות — איז דערפאַר, וואָס ער האָט דאָס נישט געקענט ביי זיך פועל'ן און דעם ערשטען שבת איז ער צוריק אַריינגעקומען צום רבי'ן, האָט דער רבי אין דעם אייגעזעהען אַ גוטען סימן פון אַ הרהור תשובה, און איהם אָנגעהויבען מקרב צו זיין. האָט ער איהם ביי דעם טיש זיצענדיג צווישען עולם דערלאַנגט איבער אַלעמענס קעפ דאָס ערשטע שטיקעל חלה פון זיין המוציא און געזאָגט:

— יצחק'ל עס...

דער עולם אויך האָט אין דעם אייגעזעהען אַ חידוש, און געטראַכט, אַז מן הסתם איז עס נישט קיין פּראָסטע זאַך, און, אַז דאָ האָט ער נישט צו טהון מיט יצחק'לען, נאָר מיט דעם גאַנצען שער הטומאה, און ער מוז איהם נאָך צוריק דערנעהנטערען צו זיך און נישט דערלאָזען דעם שטן המשחית די געלעגענהייט צו פאַנגען אַ יודישע נשמה, כדי דורך דעם זאָל זיך דער כח הקליפה נאָך מעהר קענען שטאַרקען איבער דעם כח הקדושה. האָבען אַלע די קעפּ אַראָבגעלאָזט, און נאָר געקוקט צייטענווייז פון אונטער די ברעהמען אַפער אויף יצחק'לען מיט אַזאַ ביטערליך רחמנות'דיגקייט אין די פּנים'ער, אַז איין גאָט זאָל זיך דערבאַרמען, אַזוי ווי דעם גאַנצען יודישקייט וואָלט חלילה פאָרגעשטאַנען די גרעסטע סכנה, און מיט שטילע פרומע בליקען האָבען זיי נעבעך דעם קליינעם מיטגעפיהלט, דאָס וואָס ער שטעהט נעבעך אין אַ עת צרה און געהאָפט, אַז ער וועט פאָרט אויסגעלייזט ווע־ען פון בעל דבר'ס הענד.

— יצחק'ל עס... — האָט דער רבי געזאָגט, דערלאַנגענדיג איהם שוין נאָכאַמאָל אַ שטיקעל פיש.

דער עולם האָט ממש געפיהלט, ווי עס פאַלט זיי אַראָב אַ לאַסט פון די הערצער, נאָר יצחק'לען האָט שוין געטריפט דאָס בלוט פונ'ם האַרץ פון יעדערן מאָל — עס!...

און שטעהענדיג אַזוי האָט ער אַליין נישט געפיהלט, ווי די טרערען קייקלען זיך איהם איבער די באַקען אַראָב, ווי די אַרבעס גרויס, און ער האָט נאָר די אויגען אין דער ערד אַריינגעזעצט פאַר גרויס בושה געגען די צעהנדליגער אויגען, וואָס האָבען אויף איהם פון אַלע זייטען געקוקט מיט אַזאַ גרויס רחמנות.

— יצחק׳ל עס! ... — האָט דער רבי קיגעל דערלאַנגט איהם, און יצחק׳ל האָט געגעבען אַ בוך אַרויס מיט אַ קוואַל טרערען.

— מילא, נישט קשה — האָט דער רבי געזאָגט — זאָל ער זיך אַביסעל איבערוויינען ... אַיי טרערען, טרערען—האָט דער רבי אָנגעהויבען צו דרש׳נען — איז אַ גרויסע זאַך... און אַזויערנאָך, אָט אויף דעם פּאָדעם האָט ער זיך אָנגעהויבען אַראָבצולאָזען אין די טיעפסטע אָבּגרונדען פון פלפול...

ווען יצחק׳ל האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אַהיים, נאָך דעם שטיקעל אָפּעראַציע, וואָס דער רבי האָט איהם געמאַכט, איז ער שוין אָבגעלעגען דריי טעג צום בעט, בלייך ווי אַ טוך, און פערשטומט אויף גאַנצע לאַנגע וואָכען, נישט אויסרעדענדיג צו קיינעם קיין וואָרט, און אַ שווערער וואָלקען איז איהם געלעגען שטענדיג אין די אויגען. איהם איז אויך נישט אַרויס פון געדאַנק דבורה׳לעס בלייך פנים, און ער האָט זי געזעהען פאַר זיך טאָג מיט נאַכט, סיי אין וואַך, סיי אין חלום, און איהרע פערוויינטע אויגען האָבען אויף איהם מיט אַזוי פיעל פאָרוואורף געקוקט דערפאַר, ווייל זי ווייסט נישט, וואָס וועט אַצונד צווישען זיי ביידע זיין...

נאָר לאַנג קלערען האָט ער נישט געדאָרפען וועגען דעם, ווייל דער רבי האָט שוין אַליין אויך געקלערט וועגען דעם, וואָס צווישען זיי ביידע וועט זיין... און דאָס ערשטע וואָס ער האָט געטהון דערפאַר איז געוועזען, וואָס ער האָט געשיקט אַ שרבן צו איהר פאָטער, אָדער ער האָט איהם נאָר אַליין אַריינגערופען צו זיך און איהם פאָרגעלעגט אַ שדוך מיט איינעם, טאַקי זיינס אַ חסיד פון אַ נאָהענט שטעטעל, אַנ׳אַלמן פון פערציג יאָהר מיט פינף קליינע קינדער, נאַקעטע יתומים׳לעך צום וואַשען און צוואָגען. און עס האָט נישט געהאָלפען דבורה׳לעס געוויין טאָג מיט נאַכט אין קישען אריין, ליגענדיג מיט׳ן פנים אַראָב. מען האָט זי חתונה געמאַכט און אַרויסגעשיקט פון שטעדטיל, אַזוי ווי איינער זאָגט: ווילסט נישט זיין קיין לייט — געה ווער אַ בעקער, האָב דיר אַ שוואַרץ יאָהר!...

מען האָט זי אַרויסגעשיקט צווישען יאָ און ניין, און יצחק׳ל איז געבליבען שוין אַ דערופענער אויפ׳ן גאַנצען לעבען. זיין גאַנץ אַרומדרעהען זיך אויף דער וועלט איז געווען ווי פון איינעם, וואָס מען וואָלט איהם שוין געהאַט אַ מאָל אָבגעהויבען אויף דער ערד, נאָר עפּעס דורך אַ נס פון הימעל איז ער צוריק דעריסען געוואָרען, און ער איז אויפגע-

שטאַנען נאָכאַמאָל צו לעבען אויף דער וועלט. ער האָט שוין געזעהען, וואָס מען האָט פון איהם צוגענומען מיט געוואַלד, און נישט ווישענדיג נאָך דעמאָלט אַליין קלאָר, וועד ס'איז גערעכט, צי דער רבי, וואָס האָט געוואָלט מלחמה האַלטען מיט דער קליפּה, צי ער, וואָס דאָס האַרץ האָט איהם נישט געלאָזט רוהען נאָך דבורה'לען, האָט ער אָבער דאָך איינס געפיהלט, אַז די גאַנצע וועלט איז איהם שוין איבערגעקעהרט געוואָרען און מען מעג שוין מיט איהם טהון וואָס מען וויל, ווי מען האָט געטהון מיט דבורה'לען, און אַז ער האָט זיך שוין נישט איבער וואָס נישט צו לאָזען.

און עס איז געקומען איינמאָל אַ בעגינען, ווען פאַר זיין מוטערס טיהר איז געשטאַנען געשפּאַנט אַ פערד און וואָגען, און מען האָט איהם געהייסען גלאַט פון דער העלער הויט אויפציצען און אַוועקפאָהרען — אויך חתונה האָבען...

אין יענעם בעגינען, זענענדיג אין די אַלע פריהערדיגע טעג ביז אַהער פערשטעקט מיט דער נשמה אין דער טיפקייט פון זיינע צרות און אין דער איינזאַמקייט פון זיין אָבגעריסען וועלטעל, צייט מען האָט איהם דבורה'לען אַוועקגענומען — האָט ער זיך ערשט אין יענעם בעגינען פערגונען צו געבען אַ קוק אַרויס אויף דער אויסערליכע וועלט. און מיט וואָס פאַר אַ פערשטיינערטקייט האָט ער דאָס צוגעקוקט, ווי זיין מוטער, אָנגעטהון אין דער שבת'דיגער הויב און אין די שבת'דיגע קילטשים, זילבערנע לאַנגע אויריננגלעך מיט רימענטלעך, וואָס עמיצער האָט זיי בּיי איהר פערזעצט פאַר עטליכע רובל, ווי זי פּאָרעט זיך מיט די קיישלעך און פעקלעך אויף דער פוהר אַרויף, גלייך אַ גדולה האָט זי געטראָפען, איהר זוהן פאָרט חתונה האָבען... און נאָך שרעקליכער, וואָס זי האָט דערזעהען — אפילו יענע צוויי יונגע־מאַנטשיקלעך, דעם רבי'ס קרובים, שטעהען אויך דאָ בּיי דער פוהר אין די שבת'דיגע קאַפּאָטעס און אין די הויכע סאַמעטענע היטלען און מיט רויטע פּאַ־טשיילעס הינטען פון די קאַפּאָטעקעשענעס אַרויס אויך מיטצופאָהרען אויף דער חתונה, גלייך זיי וואָלטען איהם גאָר קיין שלעכטס נישט געטהון אויף זייער לעבען. דאָס, האָט ער פערשטאַנען, האָט דער רבי זיי איהם מיטגעשיקט פאַר כּבוד, און וויל ער איז אַנ'עלענדער יתום, אַז ער זאָל נישט פאָהרען אַליין.

יצחק'ל האָט זיך גאָר נישט ווישענדיג געמאַכט, נאָר איינגעזעסען

צווישען די צוויי יונגעמאַנטשיקלעך אין דער מיט אין וואַגאָן אַריין, הינטען הינטער זיי איז געזעסען די מוטער אויף די אָנגעלאָדענע קעסטלעך און קיישלעך, וואָס זי האָט אָנגעלעגט ביז אַרויף. פאַר זיי איז געזעסען נאָך איינער עפּעס אַ יוד מיט אַ געלער באָרד, מוז זיין אַ שרייבער, אָדער אַ חזן, ווער ווייסט איהם — און גאָר פון פאָרענט דער בעל-העגלה.

די פוהר האָט געריהרט פון שטאָדט אַרויס. אין די גאַסען זענען נאָך געווען די לאָדענס פערמאַכט, דער הימעל אין מזרח האָט זיך גערייטעלט, די ערד איז געוועזען פייכט און פוכקע פון דער טוי, וואָס איז אויף איהר געלעגען — די שטראַהלען פון דער זון האָבען זיך שוין גערייטעלט אויף די שפּיצען ביימער, די פלויטען פון די גערטנער הינטען האָבען נאָך גענעכטיגט אין דעם קיהלען שאָטען פון פאַרטאָג, עס האָט זיך נאָך די איבערגעלאָזטע שטילקייט פון דער נאַכט געשפּירט אין דער לופט, און די פוהר איז פון שטאָדט אַרויסגעפאָהרען.

שפּעטער אַ ביסעל, אויפ'ן וועג, איז עס געווען אַ שעהנער רויטליכער פריה-מאָרגען. די זון איז שוין לאַנג אויפגעגאַנגען און בעלויכטען די וועלט מיט טויזענדער בלישצענדע טראָפּען טוי, וואָס האָבען פון די ביימער אַראָבגעהאַנגען, די פייגעל האָבען שוין לאַנג געזונגען, און זייערע טויזענדער שטימען האָבען זיך צוגאָסען אין דער מאָרגענדיגער פרישער לופט. נאָר איין יצחק'ל איז געזעסען בלייך און בעטריבט, פאָהרענדיג פאַרביי פעלדער און וועלדער.

פון דעמאָלט אָן איז אַ קליין שטיקעל צייט פערבייגעגאַנגען. יצחק'ל האָט געלעבט מיט זיין ווייבעל צוריק אין זיין שטאָדט, נאָר וועה צו די מענשען, וואָס האָבען געליבט, און נישט דערגרייכענדיג האָט מען זיי אפילו נישט געלאָזט אויסשטעהען אין זייערע צרות, און וועלכע די איינציגע רפואָה איז זיך צו באָרען אין זיי אַזוי לאַנג ביז דאָס האַרץ ווערט שטילערהייט אויסגעלייטערט און שטיל אויסגעפיינט, אויב מען האָט די צרות כח אַריבערצוטראָגען, און אויב נישט איז חאָטש גלייכער צו פאַלען אונטער זייער לאַסט מיט אַ'אויסגעהויכטער נשמה — איידער צו בלייבען אַ נישט-דערשטאַכענער אויפ'ן גאַנצען לעבען. יצחק'לען אָבער האָט מען דאָס נישט געלאָזט, מען האָט איהם אין דער מיט בעשעפטיגט מיט אַ לעבען-פיהרען, און שוין נאָך דער חתונה, ווען זיין בליק האָט נאָך געהאַנגען איבער זיין געליבטער, ווי אַ טרויריג אויג אין

הימעל איבער די ליכטיגע פעלדער זאַנגען, ווען אויסער דער געליבטער האָט ער נאָך אַ ברייטע אַרומיגקייט מיט טוויזענדער בלומען און גרינע טהאָלען געזעהען, אין וועלכע איהר שטילע באָרפיסע טריט האָבען זיך אין טוי געבאָדען, קומענדיג צו איהם, לויט ווי איהם האָט זיך גע־דאָכטען, מיט אַ שטילען פאַרטאָגעדיגען פעלד־ריח, אין די לאַנגע האָר און שטילען שורכען איבער די גראָזען, וואָס דאָס ווינטעל האָט שוין צו איהם פון דערוויטענס צוגעטראָגען אויף דעם בערגעל, וואו ער איז געזעסען הינטער׳ן וואַלד און געוואַרט אויף איהר — איז פון דעם אַלעם האָט מען איהם אין אַ טרויריגער נאַכט געגעבען אַ שטיל ווייבעריש פנים׳ל מיט אַ ווייס קאָפּקעלע אויף דעם אָבגעגאָלטען קאָפּ, און נישט ערגעץ אַנדערש, ווי אין אַ שטיל טונקעל חדר׳ל מיט פיער ליידיגע ווענד ביי אַ קוים בלישצענדיג לעמפּעל, וואָס איז דאָרט אויף דעם טישעל געשטאַנען. און נאָך ערגער, מען האָט איהם נאָך נישט גע־שווינגען און פרנסה געמאָהנט, נו ווי קען יצחק׳ל ערשט ווערען אַ פרנסה־געבער און זיך אַיינשליסען אין דעם, וואָס ער בעשטעהט נישט דערויף און וואָס עס האָט נישט ביי איהם דעם ווערטה, ווי ביי אַנדערע מענשען? אַלע מענשען לעבען דאָך נאָר כדי זיי זאָלען האָבען וואָס צו עסען, — האָט זיך יצחק׳לען גערדאַכטען, און נישט ביטערער איז דעם אָדלער, וואָס האָט פריהער מיט זיין האַרץ געשפּאָלטען די העכסטע שפּיצען פעלזען אונטער׳ן הימעל, און מען הייסט איהם דערנאָך מגולגל ווערען אין אַ האָהן אַריין, צו שטעהען איבער אַ בערגעלע מיסט, צו שאַרען מיט די פיסלעך אונטער זיך, צו געבען אַלע מאָל מיט זיי אַ דראַב און אַ רייב אין דער ערד, כדי פון דאָרט אַרויסצוקריגען אַ ווערמעל.

נאָר יצחק׳לם מוטער האָט אַזאַ צושטאַנד פון שטאַרבען פאַר הונגער נישט געקענט דערליידען און זי האָט אָנגעהויבען אונטערצו־העלפען דער שטוב.

פלעגט זי אין דער פריה אויפשטעהענדיג און געהענדיג צו איהם געוואָהר ווערען, וואָס ער מאַכט — קלויבען שפּענדעלעך איבער׳ן מאַרק און אַ גאַנצען וועג, דאָ אַ שפּענדעלע אין דאָרט אַ שפּענדעלע: אוי מיין יצחק׳שי, מיין יצחק׳שי... און דאָס אַלץ האָט זי צונויפגעלעגט אין פאַרטוך אַריין און אַנידערגעלעגט עס ביי איהם אויפ׳ן קוימען.

דערנאָך האָט זי גענומען דאָס פאַטשיילעכעל איבער׳ן קאָפּ,

אוועקגעגאנגען זיך אויף דער הינטער דער שטאָדט-לאַנקע, זיך דאָרט ארומגעדרעהט מיט דעם טיכעלע אויפ'ן קאָפּ, אין דער פריה-מאָרגענ-דיגער זונען-שיין צווישען די מיליאָנען בלישצענדיגע טראָפּען טוי אויף די גרעזער — מיט אַ פערוווירטען קאָפּ און פערגאָסענעם בלאַשק פאַר די אויגען, און האָט זיך דאָרט געקליבען איינציגע שטשאַוועלעך אין גאַר-שטשיקעל אַריין, און אַרויסקומענדיג פון דאָרט שוין אַרום זייגער צוועלף, אַריבערהייבענדיג די נאַסע שיך איבער'ן פלויט, וואָס האָבען זיך אין גראָזען איינגענעצט און אַצונד אַזוי שעהן געגלאַנצט קעגען דער זון, האָט זי דאָס אַ היים געטראָגען און איז זיך ווייטער אוועקגעגאַנגען מיט אַ טעפּעלע נאָך מילך פאַר אַ גראָשען אין מארק אַריין, און דערפון אונ-טערגעשלאָגען אַ באָרשטש, אָנגעלייגט אַ פייער'ל פון די שפּענדעלעך און אָבגעקאָכט: נאַ דיר, יצחק'ל, עס, און וויים, אַז דו האָסט אַ גוטע מאַמע — —

אַזוי האָט זוך יצחק'ל געשפּייזט מיט זיין ווייב.

נאָר אַזוי ווי יצחק'לען איז דאָס נישט ניחה געווען, אַזוי, און אפשר נאָך גיכער, איז דאָס זיין מאַמען פערמאוסט געוואָרען.

זי שטעהט איבער'ן שעפעל, שייהלט אַ הערינגעל פאַר אַ דרייער אַראָבציהענדיג די הויט מיט אַ מעסערעל און וואַרפענדיג זי אין שעפעל אַריין און קרעכצט ביטערליך:

— אוי אַ מאַמען, אַ מאַמען איז גוט צו האָבען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר... וואָס אַרט דאָס דעם יונגען מאַן גאָר?...

און דערביי פלעגט זי וואַרפען אַזאַ פינסטערען בליק אויפ'ן יונגען מאַן, אַז דאָס האַרץ האָט זיך געקענט אָבשטעלען אין מיט'ן גאַנג.

נאָר דער יונגער-מאַן האָט זי נישט געהערט, מעלאַנכאָליש, בלאַס און אין וואָלקען איינגעהילט פלעגט ער זיך אַרומדרעהען איבער דער שטוב אויף און אָב.

איין גאָטס רחמנות איז נאָר געווען אויף דעם יונגען ווייבעל, וואָס האָט נישט געוואוסט, פאַר וואָס זי ליידט און פאַר וואָס איהרע טרערען גיסען זיך אַזוי אין דער שטיל איבער איהרע

באקען אראָב, און זי שלינגט זיי מיט אַ פערשלאָסענעם האלז פון דריקונג און זיי קייקלען זיך נאָר און קייקלען ווי די ארבעס גרויס.

און זי בעמערקט שוין, ווי ביסלעכווייז קוקט שוין די שווינער קרוב אויף אַלע שטוב-זאכען, לעגט אַן דאָס פייער'ל אייפ'ן קוימען אַלע אין דער פריה מיט אַ ברוגז'ל אין פנים, און אין איהרע אויגען בלישצעט שוין עפּעס שטילס און בעהאַלטענס, שטעהענדיג אַ פערביסענע ענטקעגען דעם פייער'ל. זי קוקט טיילמאָל אויך נאָך דעם זוהן מיט אַ שטילשווייגענדיג נאָבשאָקלען מיט'ן קאָפּ הינטער זיינע פּלייצעס, און דעמאָלט בלישצעט אויך דאָס אייגענע שטילע פייער'ל, פאַר וועלכען די שנור וואָלט אַזוי גערן ענטלאָפען אין יענעם עק אריין.

און ביסלעכווייז, ביסלעכווייז — דערנעהנטערט זי זיך איינמאָל צום זוהן:

— יצחק'ל, וואָס וועט זיין דיין תכלית? — פרעגט זי איהם מיט אַנ'אָבגעלעגען קול — הא?...

— וואָס ווילסט דו, מאַמעשי, האָסט מיך געהייסען חתונה האָבען, האָב איך חתונה געהאַט — ענטפערט ער מיט אַ שטאַרקע מעלאַנכאָליע אין פנים, און דאָס ווייבעל ברעכט אויס אין אַ געוויין.

אין שטוב איז געוואָרען אַ יום-כפור, עס האָט זיך געהערט אַ ביטערע יללה פון ווייבעלס צוהעשיטען האַרץ אַרויס, נאָר יצחק'ל איז שוין געשטאַנען צוריק מיט'ן פנים אין דער שויב, צוגעלייגט דעם הייסען שטערען צום קעלטליכען גלאָז און זיך גאָר נישט ווייסענדיג געמאַכט.

די זינדיגע מאַמע, די וויסטע אַלמנה, האָט געקוקט אויף איהם פון הינטער די פּלייצעס מיט צוויי גרויסע אויסגעשטעלטע טרויער-אויגען, ווי אויף אַ לעבעדיגען בר-מינן, און האָט אָבזיפצענדיג גענומען דאָס טיכעלע אויפ'ן קאָפּ און זיך אַרויסגערוקט פון שטוב צו זיך אַהיים.

דאָרט האָט זי ליגען קניפּלעך, וואָס איין גאָט ווייסט, אַז דאָס איז איהר אייגען בלוט פון האַרץ — צייט איהר מאַן איז געשטאָרבען און דאָס רווישיגע לעבען האָט זיך איהר געענדיגט. דער מאַן איז שוין מעהר נישט אַהיים געקומען מיט אַ רווישיגען קלינג פון אויסשיטען די

קעשענע געלד אויפ׳ן טיש נאָך דעם אָבליזען פאַר דער קויקע פיש — האָט זי זיך אין איהרע פיר אײלען שטיבעל מיט׳ן קלײנעם פענסטערל מיט די גרינע שײבלעך, וואָס לאָזען קײן שטראַהל פון דער זוהן נישט אַדורך און ס׳איז טונקעל אין שענעם העלען טאָג, ווי אין אַ גריבעל, ווייל דאָס שטיבעל האָט טאַקי אַנ׳ערדערנע פּאָדלאָגע אויך — האָט זי זיך דאָרט אײנגעטוליעט מיט איהרע אַלע געדאַנקען אין אײנעם אַרײן, אַז זאָל זי חאָטש האָבען אַ פּאָר שמאַטקעלעך מיט געלד, אַז זי זאָל חאָטש אין דעם אַ טרײסט געפינען אויף איהר אַלטען האַרץ. זאָלען אַנדערע ווייבער האָבען מאַנען און זי אַ שמאַטקעלע געלד. זאָל זיך יענע דאַכטען, אַז זיי לעבען אויף דער וועלט, און זי גאָר נישט. נאָר אַז עס קומט בײנאַכט, ווען יענע שלאָפען שוין אַלע אין די בעטען, און איהר לעדער־דיל דאָס קלײנטשיקע איז שוין אויך פערמאַכט, און אין דרויסען הערט זיך שוין קײן שורך נישט פון קײן לעבעדיג בעשעפעניש, און דאָס שטיבעל מיט די פיער ווענדלעך, דאַכט זיך, איז אין שטילקייט פערזונקען — ערשט דעמאָלט האָט זי זיי אַלע אין דער ערד, און עס הויבט זיך אָן איהר וועלט. און אין נאָט ווײסט, אַז שטענדיג ווען עס קומט די האַלבע נאַכט, זיצט זי בײ אַ האַלב־גראָשענדיג ליכטעלע און צעהלט שטיל און קלינגט שטיל, און איהר אויער פערנעמט דעמאָלט אַזוינע זיסע קלאַנגען פון דעם געלד׳טוניו... פון דעם געלד׳טוניו... אַז קײן בעסערע שירה דאַרף מען שוין אין הימעל פון די מלאָכים נישט הערען, ווי זי הערט דאָ אויף דער ערד. און נישט אײנמאָל טראַכט זי, שוין ליגענדיג אויפ׳ן געלעגער, נאָך דעם ווי זי האָט שוין דאָס ליכטעלע פערלאָשען, און נישט געלאָזט עס ברענען קײן איבריגע רגע נאָך די שמאַטקעלעך צוריק אײנפּאַקען, אַז ווען מען זאָל זי פרעגען אויף יענער וועלט, וואָס פאַר אַ גן־עדן ווילסט דו? וואָלט זי געזאָגט: זיצען און צעהלען געלד. מעהר נישט ווי די צוויי ווערטער. דערבײ פאַלט איהר אײן: אויב ס׳איז אמת, ווי מען זאָגט, אַז אין גן־עדן איז פאַרהאַנען געפלאַסטערטע ווענד, טאָ וואוהין וועט זי איהרע שמאַטקעלעך קענען פערשטעקען? און זי קלערט זיך באַלד איבער, אַז זי וועט זיך אויסבעטען אויך מען זאָל איהר געבען צוריק דאָס שטיבעל פון דער וועלט: וואָס טויג מיר געפלאַסטערטע ווענד... — וועט זי מכלומר׳שט זאָגען אין אַ געלעכטערל — געפלאַסטערטע ווענד זענען פאַר די ווייבער, וואָס האָבען מאַנען...

נאָר פונדעסטוועגען זעהט וואָס אַ מאַמע איז, נאָך אין יענעם טאָג, ווען דער זוהן איז געשטאַנען מיט׳ן פנים אין דער שויב אַרײן און די

שנור האָט אַזוי ביטערליך געוויינט, האָט עס איהר האַרץ גערירט, און צום „ויהנעשי“ איז זי געקומען צוקריכען באַלד צומאָרגענס.

— ויהנעשי, וואָס וויל איך דען פון דיר? איך וויל דאָך נאָר דו זאָלסט נישט אויסגעהען פאַר הונגער.

נאָר דער זוהן האָט זיך נישט אומגעדרעהט צו איהר.

— נו וואָס זשע פאַר אַנ׳עצה זאָגט איהר, שוויגערשי? — האָט זיך די שנור ביי איהר געבעטען.

— איך וויל אייך אויסלייהען עטליכע קערבלעך — האָט די שוויגער געזאָגט.

— עטליכע קערבלעך?

— יאָ... נאָר נישט חלילה אויף אויפצועסען, איך וויל איהר זאָלט זיך מאַכען אַ שטיקעלע האַנדעל.

— און וואָס־זשע פאַר אַ האַנדעל פאַר עטליכע קערבלעך?

— וואָס גאָט וועט געבען, אַ „טשיינע“ מאַכען, אַ קעסעל אויף טהיי אַיינמויערען, און אַז גאָט וויל קען ער דאָ אַהער אויך שיקען הצלחה.

— נו זאָל שוין זיין, שוויגערשי, וואָס איהר ווילט — האָט די שנור מיט טרערען אין די אויגען געבעטען.

— און זאָג זשע נאָר, דו האָסט דאָך, דאַכט זיך, מיר עפּעס אַ קייטעל?... דו ווייסט דאָך, אַז קיין אייגען געלד האָב איך נישט, פון וואַנען, נאַריש קינד — זאָלען מיר אַזוי ביידע נישט וויסען פון קיין צער, ווי ביי מיר אין שטוב געפינט זיך נישט אַ גראָשען. און אַז געהען ווייטער לייהען צו אַ פרעמדען מוז מען דאָך געבען עפּעס אַ משכון?...

די שנור האָט אַרויסגענומען איהר אַרבעס־קייטעל, וואָס מען האָט איהר געקויפט צו דער חתונה און וואָס איז ווערט געווען אפשר אַ פינפונצוואַנציגער, און די אַלטע שוויגער האָט עס צוגענומען צוואָגנג־ רינג צו שאַפען עפּעס געלד.

— קיין סך — האָט זי געזאָגט — וועט זי נישט קענען. נאָר עט־ ליכע רובל וועט זי מן הסתמה שאַפען...

— מילא... האָט די שנור געווישט די טרערען פון די אויגען מיט אַ שפּיץ פאַרטוך, קוקענדיג אויף איהר לעצט צירונג, וואָס געהט שוין פון שטוב אַרויס. — זאָל זיין עטליכע רובל, וויפיעל מען וועט דאַרפען אויפ'ן קעסעל און אויף אַיינצומויערען.

באַלד האָט די שוויגער צוגעשיקט אַ פוהרעל לייהם מיט ציגעל צו דער שטוב, מען האָט אַ קעסעל אויך געשאַפט און איינגעמויערט, און אין שטוב, האָט זיך גערעכטען, האָט אַ ביסעל נאָכגעלאָזט די דריקונג...

אַלע בעגינען פלעגט שוין דער וואַסער-פיהרער צופיהרען אַהער צוויי פעסלעך וואַסער, אָנצוגיסען דאָ אַהער אין ליידיגע פעסער. מען האָט שוין געזעהען ווייבער אַרויסטראָגען בעהאַלטענע טשייניקעס טהיי אונטער די פאַרטיכער, אַז עס זאָל נישט קאַלט ווערען איבער'ן וועג, און אַלע אין דער פריה פלעגט שוין די מוטער קומען אַ קוק טהון, וואָס די צוויי קינדער מאַכען, זעהען ווי אָנגעלעגט עס איז ביי זיי, דאָס וואָס זי האָט זיי ממש דאָס לעבען געראַטעוועט.

און דאָ פלעגט זי שטעהען, שוין נישט ווי פריהער, אַלס מאַמע וואָס קומט צוגאַסט, אָדער נאָר צו צוהעלפען מיט עפּעס אַ וואָס עס איז, נאָר ווי אַ מאַמע אַ קאַפּיטאַליסטקע, וואָס האָט דאָ אַהער איהר קאַפּיטאַל אַריינגעלעגט, און וויל האָפען אַ גרויס נחת דערפון צו דער-לעבען. דערביי האָט זי דער שנור, וואָס האָט זיך געריהרט אַרום קעסעל, פעריסט, פערשאַרצט די הענד און פערהאַרעוועט, אַז דער שוויס האָט גערונען — געגעבען פערשיעדענע עצות פון וועגען דעם, ווי אַזוי עס וואָלט געווען בעסער צום ברענען און דער קעסעל זאָל האַלטען לאַנג היץ, אַז ער זאָל נישט דאַרפען אַזוי פיעל הייץ-מאַטעריאַל איינ-צושלינגען; אפשר אַ שטיקעלע טאָרף, אפשר אַ שטיקעלע דאָס, און אפשר אַ שטיקעלע יענץ, אַבי מען זאָל זיך קענען עפּעס איינברענגען, און דערביי האָט זי אויך נישט פערגעסען נאָכצוקוקען די אַלע קונים מיט די אַלע גראָשענס וואַסער אין די טשייניקעס אַריין, וואָס האָבען זיך איבער דער צייט, וואָס זי שטעהט דאָ, אַדורכגעוואָרפען, און האָפען שלעניש דעם רעכנונג, וויפיעל דאָס מאַכט אויס אַלץ צוזאַמען, און גע-קומען צו דעם בעשלוס, אַז ווען די שנור זאָל נישט זיין אַצינד קיין פּראַסערין (אויסבּרענגערין אויף לוקסוס-זאַכען) אָט אַצינד ווען עס הייבט זיך אָן צו שלעפּען דער גראָשען לייזעניץ, וואָלט זי געקענט ווערען אַ

שטיקעלע לייט. און נאָך דעם אַלעם נישט פערגעסען זי אויך צודער־מאַנען וועגען איהר חוב, אויף וועלכען די שנור האָט געענטפערט מיט אַ טרויעריגען שאָקעל מיט׳ן קאָפּ: מילא גאָט וועט העלפען...

— האַ — האָט די שוויגער געזאָגט — אָבער וואָס פאַר אַנ־ענטפער איז דאָס?

— אַז וואָס, אַז גאָט וועט העלפען?

— יאָ...

— נו מילא איך זאָג דאָך אייך שוויגער, אַז גאָט וועט העלפען...

— אָבער, מיין קינד, אין קיין לעערע כּלי קומט דאָך די ברכה נישט אַריין און גאָט העלפט דאָך נאָר, אויב מען האָט עס אויך אין זינען. אויב מען טהוט עפּעס דערפאַר.

— אודאי האָב איך עס אין זינען, אודאי טהו איך עפּעס דערפאַר.

— אַזוי, איז שוין גוט... האָט די שוויגער געזאָגט — זעה־זשע, מיין קינד, דו זאָלסט עס אין זינען האָבען.

— וואָרען הערסט דו דאָך; וועגען דעם „גאָט וועט העלפען“ דערצעהלט מען אַ שעהן מעשה׳לע — האָט זי אין אַ ווײַלע אַרום ווייטער אָנגעהויבען מכלומר׳שט מיט אַ געלעכטערל דער שנור אין פּנים אַריין און גלאַט אַזוי, גלייך זי איז גאָר נישט אויסען — מען דערצעהלט, ווי אַ קאָזאַק האָט אַ מאָל ביי אַ יוד צוגענומען דאָס גאַנצע געלד און גע־זאָגט איהם: „ניע באָיסיאַ, יעווריי, גאָט וועט דיר העלפען... איך ווייס, אַז די „יעווריעים“ האָבען אַ גוטען גאָט“.

— נו ענטקעגען וואָס זאָגט איהר דאָס? — האָט די שנור איבערגעפרעגט — ענטקעגען דעם, וואָס איך האָב פריהער גע־זאָגט...

— ניין, ניין, חלילה... איך זאָג נאָר גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַריין... האָט די שוויגער זיך פערענטפערט — איך מיין ענטקעגען דעם אָ... גלאַט אַזוי...

— נו יאָ... האָט די שנור געזאָגט. און ביידע ווייבער האָבען זיך גאַנץ גוט פערהאַלטען צווישען זיך.

דערנאָך האָט די שוויגער אַרויסגענומען אַ סיצען טיכעלע פון קעשענע און געגעבן דער שנור:

— דו זעהסט אַ — האָט זי איהר געזאָגט,—אַז גאָט העלפט, אין אַ שטוב, אַז עס לייזט זיך, לעגט מען דאָ אַהער אַראָב אַ גראָשעלע, אַלע טאָג אַ גראָשעלע, אַ גראָשעלע צו אַ גראָשעלע, מען פערבינדט עס און מען שטופּט עס אונטער'ן בעליק אַרונטער, אָדער וואו אויף אַ זיכער אָרט. און דערנאָך, אַז גאָט העלפט, קומט עס שוין צונוץ — אַ חוב אָבצוגעבען, אָדער וואָס...

דער שנור האָט שוין דער קאָפּ וועה געטהון פון שטעהן און אויסהערען אַזוי פיעל געפּלוידעריי און זי האָט געמוזט צונעמען דאָס טיכעלע און צוזאָגען איהר, אַז זי וועט שוין אַזוי טהון.

דערנאָך איז זי, די שוויגער, צו צום זוהן.

— נו, יצחק'ל, ווי געהט עס דיר עפּעס?

— אין וואָס?

— ס'איז גוט אַ מאַמען צו האָבען, האַ?...

— אוי, איך ווייס נישט וואָס דו ווילסט פון מיר — האָט ער זיך שוין געמאַרטשעט אויפ'ן שטערען, ווייטער קוקענדיג שטאַרק קרענקליך אויף איהר.

— צי ס'איז דיר עפּעס, זוהנ'עשי?

— ניין...

— נו פאַר וואָס-זשע דען ענטפערסט דו נישט צו דער זאַך? איך פרעג דאָך דיר, ווי עס געהט דיר עפּעס אין געשעפט.

— וואָס פאַר אַ געשעפט?

— וואָס, דו ווייסט נאָך גאָר נישט? — האָט זי אויסגעשטעלט אויף איהם אַ פּאָר אויגען פערוואונדערט.

— איך ווייס גאָר נישט...

— דו ווייסט נאָך גאָר נישט — אַ בראָך איז צו דער מאַמען!

— וואָס ווילסטו פון מיר, מאַמעשי? לאָז מיך אָב, האָט ער זיך קרענקליך געבעטען.

— איך וועל דיך נישט אָבלאָזען, ווי הייסט דו ווייסט נאָך פון גאָר נישט?

— אָבער איך וויל נישט וויסען . — האָט ער שוין האַרטער געזאָגט .

— וואָס, דו ווילסט נישט וויסען ?... ליבער גאָט אין הימעל — האָט זי אָנגעהויבען שטאַמלען. און פון מיין געלד וואָס איך האָב דיר געגעבען ווייסט דו חאַטש ?

יצחק׳ל האָט זיך אַוועקגעדרעהט מיט׳ן פּנים אין שויב אַריין און זי איז איהם אונטער׳ן אַקסיל אַרונטערגעשפּרונגען .

— אָבער פון מיין געלד, וואָס איך האָב געגעבען, ווייסט דו חאַטש?

יצחק׳ל האָט נישט געענטפערט , און בלאָס דערשראָקען און אויפגערעגט האָט ער געקוקט דורך דער שויב אַרויס .

— געוואַלד, רבונו של עולם אין הימעל — האָט זי אויסגעשריען — דער מענש ווייסט דאָך גאָר נישט וואָס מען רעדט צו איהם, און אַז דיין ווייב טראָגט שוין און אַז דו ביזט שוין באַלד אַ טאַטע פון אַ קינד, דאָס ווייסט דו שוין ?... דו שפּירסט דיך, צו נִיט ?... געוואַלד דער מענש איז משוגע !

— האַ ? — האָט יצחק׳ל געגעבען אַ קוק אום , נאָר איהר אויף צו־להכעיס, אַז ער זאָל זי דערקרענקען צום טויט, האָט ער געגעבען צוריק אַ שטעל־אָן דעם בליק אין דער שויב אַריין ווי פריהער, זאָל זי טאַקי מיינען, אַז ער איז משוגע... איז איהם איינגעפאַלען פּלוצלינג אַ געדאַנק .

— געוואַלד , ער איז משוגע !... — האָט זי אין דער געשווינד צייט געהאַט נאָך איין מאָל אויסצושרייען . נאָר מעהר האָט שוין יצחק׳ל נישט געקענט דולדען און מיט אָנגעגאָסענע אויגען פון בלוט און וואָס האָבען געשפּריצט און געקאָכט מיט משוגעת און אויפרעגונג האָט ער ז געגעבען אַ חאַפּ מיט איין האַנד אונטער׳ן קאָלנער, אַ טראָג־צו צו דער טהיר און אַ וואָרף אַרויס .

יצחק׳לען איז באַלד דאָס בלוט ווי אויסגעלערט געוואָרען פון פּנים , אַקאַלך־ווייסער מיט נאָך ווילד צושראָקענע אויגען איז ער גע־בליבען שטעהען און ביסלעכווייז איז עס איהם אינגאַנצען פערגאַנגען געוואָרען , דאָס פּנים, אין אויסגעלאָשען , אַ חלשות האָט זיך דערויף געלייגט .

און פון אונטער דער טהיר האָט זיך שוין געהערט אַ קלאָג־לידעלע אויסזינגען . דאָס ווייבעל אין שטוב, וואָס האָט דאָס אַלץ צוגעקוקט, האָט

אויך אָנגעהויבען צו וויינען. אַ האַלב שטעדטעל איז זיך צונויפגעלאָפען אונטער דער טהיר הערען, ווי דאָס מאַמעלע וויינט פאַר איהר האָב און גוטס, וואָס דער זוהן האָט בײַ איהר אַוועקגערויבט. און אין שטיבעל האָט זיך געמאַכט צוריק יום כפור.

ערשט דעמאָלט האָט זיך די מוטער אויפגעהויבען פון דער ערד אונטער דער טהיר, אַ גאַנצען וועג אַ היימגעהענדיג האָט זי זיך געזונגען איהר קלאָג-לידעלע, אַז קופּעס מיט מענשען, יונגלעך און ווייבער, האָבען זי צו בעגלייט ביז צו איהר טהיר וויטער — און ערשט דאָרטען האָט זי זיך אײַנגענעצט אַ פּאַטשיילעכעל אין וואַסער, און געלייגט זיך אין בעט אַריין מיט אַנ'אַרומגעבונדענעם קאָפּ...

אין יענעם טאָג איז יצחק'ל געגאַנגען שפּאַצירען אייגער אַליין אונטער דער שטאָדט און איז שטעהן געבליבען בײַ'ם טייך, ווי אַ סטאַטוע...

ער האָט שוין אַליין נישט געוואוסט, אויף וועלכער וועלט ער דרעהט זיך אַרום, און צו וואָס טויג ער נאָך דער וועלט, צו וואָס דאַרף זי איהם צו האָבען?

אַז עס קומט די נאַכט, בעהאַלט ער זיך פאַר זיין ווייב, ווי אַ פייגעלע פאַר דעם שפּאַרווער, און נישט איינמאָל חאַפּען זיי זיך בײדע אויף, בעגינען ווען דער טאָג געהט אויף, אין בעזונדערע ווינקעלעך. ער וואָס האָט געקלאָגט אַ גאַנצע נאַכט מיט'ן פּנים אין די הענד אַריין און זי דעסגלייכען, ווי די צעהן בחורים מיט די צעהן בתולות, וואָס זענען צונויפגעפיהרט געוואָרען אין חורבן ירושלים.

און איינמאָל האָט ער שוין גאָר אײַנגאַנצען דערשפּירט, וואָס עס הייסט זיך אַרומדרעהען אַנ'איבעריגער אויף דער וועלט. עס איז געווען אין אַ בעגינען, האָבען איהם אַ גאַנצע טשאַטע מיט ווייבער אַרויסגעריסען פון בעט און אַרויסגעשטופּט פון דער שטוב:

— אַרויס, אַרויס, קיין מאַנספּערשוין טאָר דאָ נישט זיין!... — האָבען זיי איהם אַלע בעגלייט מיט די הענד. ער האָט קיים געדווינזשעט צו חאַפּען אויף זיך די פּאַנטאָפעל מיט דעם חאַלאַטעל און צו ענטלויפען וואו די אויגען וועלען איהם טראָגען, מיט אַזאַ אימפּעט און צוקאָכטקייט זענען זיי איהם בעפאַלען.

ער האָט אויך דעמאָלט געהערט דאָס קרעכצען פון זיין ווייב אין

אַנדערען בעט, אַ פערשטיקט ברומען און ווייהען־אויסגעשרייען מיט פערדימפענע איינגעהאַלטענע קולות — און ווען ער איז געקומען צוריק, האָט ער שוין געטראָפען דעם ווייבס אַ פערהאַנגען בעט מיט ליילעכער, ווי אַ שפּאַנישע ווענטעל געמאַכט, אויפגעצויגען אויף שטריקלעך ביז אונטער׳ן בעליק, און אין דער מיט, אויף דער שטוב אַרויס, האָט געהאַנגען אַנ׳אָנגעשטאָכען שיר־המעלות־בריוועל...

ווייבער זענען איהם ווייטער ענטקעגען געלאָפען מיט פערייטעלטע פנים׳ער און בלישצענדיגע אויגען, יעדערע בעזונדער שטאַרק מאַכענדיג אויף איהם מיט די הענד, ווי יעדערע פון זיי וואָלט געוואָלט עפּעס אַריינחאַפּען וואָס פריהער — און אַלע אין איין קול און מיט איין אויסגעשריי:

— מזל־טוב, מזל־טוב, אַ יונגעל!... — אַז יצחק׳ל איז אַזש איינגעשרימפּען געוואָרען פאַר שרעק. ער האָט געמיינט, אַז מען לאָזט זיך אויף איהם מיט אַ געיעג, און ער האָט זיי דערנאָך לאַנג געקוקט אין די פנים׳ער, נישט דערקענענדיג זיי.

ערשט שפּעטער האָט ער זיך אָוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעלע און מיט שטילע אויגען אַרויסגעקוקט פון דאָרט אויף דער שטוב: צי קען דאָס מעגליך זיין, אַז ער, יצחק׳ל, דאָס קליינטשיקע יונגעל, וואָס האָט געליבט דבורה׳לען, זאָל שוין זיין אַ טאַטע, האָבען אַ ווייב מיט אַ קינד?...

די אַלטע מאַמע האָט זיך שוין אויך דאָ אַרומגעדרעהט. ווי נאָר זי האָט דערהערט, אַז די שנור געהט צו־קינד, איז זי געקומען צולויפען, און פערגעסען אָן דעם גאַנצען זוהנס בעליידיגען. זי האָט זיך גענומען רייסען ווינדעלעך, פילקעלעך און געפּאָרעט זיך ביי אַלץ וואָס מען דאַרף, און אַזוי ווי קיין וואַרטאָרין איז נישט געוועזען און קיין קעכין אויך נישט — האָט זי שוין געמוזט דאָרט פערבלייבען פאַר אַלץ.

האָט זי זיך אַריינגעחאַפּט צוריק, ווי אין איהר אַלט אַמאָליג גוט — געהיטען די קינדבעטאָרין מיט עפּיס אונטערצולעהנען דאָס האַריץ, און די גאַנצע שטוב אין זינען געהאַט. נאָר אַזוי ווי הולטייען האָט זי נישט געקענט דערלאָזען, עס זאָל דערנאָך נישט זיין מיט וואָס איהר חוב צו דעקען — און חאָטש עס האָט שוין היינט גיבער נישט געפעהלט דער גראָשען אי׳ן שטוב, ווי פריהער — דאָך האָט זי זיך

צוריק גענומען צו איהרע אַלטע געשעפטען; געקליבען שפענדלעך אויף דער גאַס, געגאַנגען אַלע אין דער פריה אָנקלויבען שטשאַוועלעך אויף דער לאָנקע, מיט פאַר אַ גראָשען מילך פון גאַס און געקאָכט אַ מאָהל־צייט פאַר זיך מיט דער גאַנצער שטוב, אַזוי גוט ווי פריהער, נישט אראָב קיין פלעק.

און דער זוהן איז געשטאַנען אויף איין אָרט. נישט געריהרט זיך, אָדער אַז גאָר גוט, האָט ער זיך געדרעהט פון ווינקעל צו ווינקעל, אַ שפאַן אויף אַ שפאַן די גרויס, און געוועזען שטאַרק פערטהון אין זיך אריין, זיך נישט אומקוקענדיג אפילו וואָס די מאַמע טהוט און וואָס אין שטוב טהוט זיך, גאָר נישט, עס איז נישט זיין דאגה געווען. מיט וואָס מען האָט איבערגעלעבט די גאַנצע אַכט טאָג האָט ער נישט אָנגע־הויבען צו וויסען און צו געדענקען. ער האָט טהייל מאָל נישט גע־דענקט אפילו וואָס פאַר אַ טאָג היינט איז, און שטעהענדיג אין טלית און תפילין אָנגעטהון אין אַ ווינקעלע מיט'ן פנים איינגעטיפט האָט ער געקענט אָבשטעהען מיט אַ פערקוועטשטען שטערען אַ האַלבע שעה צייט, בלויז אויף צו דערמאָנען זיך, וואָס פאַר אַ „יום" מען זאָגט היינט. און האָט ער זיך נישט דערמאָנט, האָט ער זיך געקענט ארומדרעהען, ווי לאַנג אַ פערמשכּונ־טער, און נישט אויסגעטהון פון זיך דעם טלית און תפילין, און האָט זיך דערוויל פערחלום'ט אין אַזעלכע חלומות אריין, אין אַזעלכע זומפיגע, אַז איין גאָט זאָל זיך דערבאַרמען — און דעם טלית און תפילין האָט ער אַלץ נישט געקענט אויסטהון; ווייל פון צווישען די אַלע חלומות ארויס האָט זיך ווי געפּיקט איין דרעמלענדיג געדאַנקעל, ווי עס פּיקט זיך אַ היהנדעלע מיט'ן שנאָבעלע פון דער אייער־שאָהל ארויס, און דאָס האָט איהם ווי געשלימערט אין געדאַנק, אַז עפּעס פעהלט איהם נאָך, עפּעס האָט ער נאָך נישט דערדאַווענט, און ער פלעגט ווייטער אָבשטעהען אַ האַלבע שעה, איידער ער האָט זיך דערמאָנט, וואָס עס פעהלט איהם נאָך, ביז ער איז ארויסגעקומען פון די אַלע געדאַנקען ווייטער צוריק אויף דאָס אייגענע, אַז דער „יום" פעהלט איהם. נאָר דאָ האָט ער ווייטער נישט געוואוסט, וואָס פאַר אַ „יום" מען זאָגט היינט...

פון דעם אַלעם זענען דאָך די טעג נישט געשטאַנען און עס האָט געמוזט אָנקומען דער אַכטער טאָג, דער טאָג פון ברית־מילה.

און דאָ איז ווייטער געשעהען מיט יצחק'לען אַזוינס, וואָס קיין

שום מענש פערשטעהט עס נישט. באַלד אין דער פריה האָט ער זיך אויפגעהאַפּט מיט אַ היילינען שווידער פון בעט אַרויס, עפּעס ווי אַ פּורכט און אַנ'אימה וואָלט איהם אַרומגעחאַפּט: געוואַלד, הייגט ברענג איך מיינס אַ קינד „בבריתו של אברהם אָבינו“, און ווי אַ פויגעלע אין שטורם אַזוי האָט ער זיך געשווינד אויפגעהאַפּט עפּעס צו טהון דערפאַר — און דאָס ערשטע וואָס ער האָט געקענט, איז געוועזען לויפען אין מקוה אַריין.

אַ גאַנצען וועג האָט ער זיך נישט אומגעקוקט, נישט לינקס און נישט רעכטס, אַזוי שטאַרק פערטהון איז ער געווען אין זיך אַריין. ער איז אַליין ביחידות אַריין אין וואַסער, האָט זיך גיך אָבגע'טובל'ט, אָבגעוואַשען דאָס לייב, קלאָר ריין, אַז ער זאָל קענען זוכה זיין, זיין קינד צו ברענגען אין יודישען דת אַריין בקדושה וטהרה, און ער האָט זיך נישט געוואָלט אָבשטעלען אויף קיין שום זינדיגע מחשבה. נאָר שנעל, בליץ שנעל צוריק אַרויס פון וואַסער אין דער הויך, וואו דאָס באָד איז געווען.

דאָס גאַנצע געביי איז ווי געשלאָפען אַ מידען שלאָף און די שטילקייט האָט מען געקענט אָנטאַפּען. דורך די קליינע שייבלעך אין דער הויך איבער די בענק, פערפּאַטשקעט מיט בעזים-בלעטלעך האָט זיך קוים דער טאָג אַריינגעליכט. אין דער מיט באָד איז געשטאַנען אַנ'אַל-טער פערצייטישער אייבען, ווי אַ קופּע אַ גאַנצע מיט ציגעל מיט צוויי שוואַרצע לעכער, וואוהין מען האָט דאָס וואַסער אויפגעגאָסען אויף די שטיינער, וואָס זענען געלעגען אינווייניג, ווען מען האָט געדאַרפען. און ערשט איז דאָרט געווען אַזוי פּוסט, אַזוי טונקעל און אַזוי וואַרמליך, און דאָס שפּילען פון אַ גריל האָט זיך פון דאָרט אַרויס צוגאָסען מיט אַ שאַרף און קנאַקענדיג געפּישצעריי, וואָס האָט געמאַכט די שטילקייט נאָך שטילער, נאָך שטאַרקער.

יצחק'ל האָט זיך צו אין ערגעץ נישט אומגעקוקט, נאָר אַריבער-געלאָפען געשווינד דאָרט, וואו ער האָט געהאַט ליגען דאָס אָנטהון. ער האָט זיך שנעל אָנגעטהון, און נאָך שנעלער, ווי מען ענטלויפט פון עפּעס געיאָגט, איז ער אַרויס ענטלאָפען צוריק אויף דער גאַס.

ער איז געלאָפען מיט דער כונה אַהיים צו קומען וואָס געשווינדער און זעהען ווייטער עפּעס צו טהון. נאָר דאָ האָט איהם די מאַמע בעגע-גענט נאָך אין דער מהיר שטעהענדיג, און דערצעהלט איהם מיט גרויס

פרייד, אז זי איז שוין געווען ביי׳ם רבין, מזכיר געווען די יולדת, געגעבען דעם רבין דאָס סנדקאות, די צוויי יונגעמאַנטשיקלעך דעם רבינ׳ס קרובים — אַנדערע מצוות, און מל-זיין מיט מציצה — דעם שוחט; דער רבי וועט שוין אַליין שיקען נאָך איהם, און זיי וועלען קימען אהער אַלע צוזאַמען.

און ווי יצחק׳ל דערהערט דאָס, ווערט איהם פינסטער פאַר די אויגען און ער הייבט זיך אָן צו וואַקלען אויף די פיס, צוהאַלטענדיג זיך בּיי די ביישטיהלרלעך פון דער אָפענער טהיר.

ער האָט זיך קוים דערשלעפּט צו אַ שטוהל און אַנידערגעפאַלען אויף איהר מיט אַ בּלישצעדיגע טרער אין אויג.

דאָס פּנים איז שוין צוריק בּלאַס און פינסטער אויסגע-לאָשען, דעם קאָפּ אַראָבגעהאַנגען, און די מאַמע שטעהט איבּער איהם:

— יצחק׳ל, וואָס איז דיר?

נאָר יצחק׳ל ענטפערט קיין וואָרט נישט.

— וויה, וויה — קלאָגט זי זיך אין דער שטיל אַבּוועגדערגיג זיך שוין אָן אַ זייט, און קוקט נאָך אַלע מאָל צוריק פון דערווייטענס מיט אַ פינסטערען בּליק.

און דאָס ווייבעל הייבט אויך אָן צו קלאָגען:

— יצחק׳שי, פאַר וואָס געהסט דו נישט עפּיס צוהעלפען, דער עולם וועט דאָך שוין בּאַלד קומען, חאָטש אַיין טיש ברייננ אַריין פון אַ שכן.

נאָר יצחק׳ל ריהרט זיך נישט פון אָרט, טהוט אפילו קיין ריהר נישט מיט קיין בּרעהם, און דאָס גאַנצע פיר-איילענדיגע שטיבּעל ווערט פול מיט יללה.

עס איז שוין געווען שפּעטליך, ווען דער עולם האָט זיך צונויפ-געקליבּען. דער רבי מיט זיינע קרובים די יונגעמאַנטשיקעס, דער שוחט און נאָך אַ פאָר יודען חסידים, אַזוי גרויס ווי אַנ׳אַנדערטהאַלבען מנינים מענשען. אין מיטען איז געשטאַנען דער טיש געדעקט מיט אַ ווייס טישטוך. אַנטקעגען איבּער איז געשטאַנען דער קינדבעטאָרינס בעט פער-האָנגען. די כּסא של אליהו — איבער דער אַנדער זייט טיש. עס

האָבען געפּרענט ליכט אין שטעהענדיגע לייכטער — און די מוטער איז געזעסען שוין אַנגעטהוענערהייט אונטער דער פויערהאַנג פון בעט, מיט דעם געוויקעלטען קינד אין קישען און מיט טרערען אין די אויגען אַריבערגע־האַנגען איבער דעם קינדס פּנים׳ל און געוואַרט שוין, ווען זי זאָל דאָס אָפּער געבען פון איהר רשות אַט אין די יודענס רשות אַריין: הייגט ווערסט דו אַ יוד — האָט זי עס הארציג געשישקעט און אָבגעוואַשען עס מיט טרערען — נאָר אַ יוד. נישט חלילה מיט אַ זעלכע הוריות, ווי דיין טאַטע איז... — האָט זי ביטערליך געוויינט.

די באָבעשי איז שוין אונטער דער פויער־האַנג אַרונטער געקומען און געגעבען איהר אַ שורך אָנמערקענדיג צום קינד: נו ס׳איז שוין גרייט?

— ס׳איז שוין גרייט, ס׳איז שוין גרייט... — האָט די שניר זיך אויסוווישענדיג די טרערען פון די אויגען דאָס קינד איהר איבערגעגעבען —

— קוואַטער! — — האָט זיך דערהערט אַנ׳ערשיטערענדע שטימע.

דער נאַנצער עולם האָט זיך ווי אַ ריהר געטהון, אַלע מיט די אויגען צו דער פאָרהאַנג. די שווינער האָט אָפּער געבּרענגט דאָס קינד אין קישען, וואָס איז געוועזען אַרומגענומען מיט אַ גאַרטעלע, אַז די עקען זאָלען זיך נישט צולאָזען, און אַ טינקעל רויטליך פּנים׳ל מיט פער־מאַכטע אויגעלעך און שאַרע קעפּיל האָט פון קישען זיך אַרויסגעזעהען. זי האָט עס מיט אַ שאָקעל איבערגעגעבען צו אַ יוד אויף דער האַנד, וועלכער האָט עס אויך מיט אַ שאָקעל צוגענומען, און באַלד האָט זיך דערהערט נאָך אַמאָל די זעלבע שטימע פון שמש:

— קוואַטאָר! — — —

און עס האָט עס איבערגענומען אַ צווייטער יוד.

אויף דער שטוהל איז שוין געזעסען דער רבי, נעבען איהם איז געשטאַנען דער שוחט, נאָך יודען אַרום, מען האָט דאָס קינד אַריבער דערלאַנגט אין דער מיטען אַריין, וואו דער רבי מיט אַ נייער אויס־געשפּרייטער רויטער פאַטשיילע אויף די קניע האָט עס גענומען אויף דער שויס.

און אַצונד האָט עס שוין געהאַלטען ביי׳ם פאַטער, ער זאָל נעמען

דעם טלית אויף זיך, מאַכען אַ ברכה „להכניסו בבריתו של אברהם אָבינו״, נאָר ער ווייזט זיך נישט פאַר׳ן אויג.

— אַברהם יצחק, יצחק! — ווערט אַ געקוקעריי פון גאַנצען עולם אויף אַלע זייטען.

דער עולם האָט איהם דערזעהען און מיט אַ פערוואונדערונג גע־קוקט אויף איהם, וואָס ער זיצט אַזוי אין אַ בעזונדער ווינקעלע דעם קאָפּ געזונקען.

— אַברהם יצחק, וואו האָסטו דעם טלית? — איז שוין געוואָרען אַ געשרייעריי פון צווישען עולם.

אַברהם יצחק איז געזעסען און געשוויגען מיט אַריינגעשלאָגענע אויגען אין דער ערד און געציפּט זיך מיט די ציינער דעם שפּיץ נאָגעל פון אַ פינגער.

אַלעמענס אויגען זענען געוואָרען ווי פערגליווערט אַ ווייַלע שטעהען איבער איהם.

— האַ? — האָט שוין דער רבי אַ פרעג געטהון. — וואָס זיצט ער?

— כ׳האָב נישט קיין קינד פאַר אייערט וועגען! — האָט יצחק׳ל אויסגעשריגען און די אויגען האָבען זיך איהם ווי מיט בלוט פער־גאָסען.

— וואָס, האַ, ער וויל נישט מל זיין? — האָט דער רבי אַ גע־שריי געטהון.

דער עולם איז בלאַס געוואָרען.

— געוואַלד, הייליגער רבי, ער וויל יאָ מל זיין, נאָר ער איז משוגע... — האָט די מוטער אויסגעשריגען.

— משוגע! — איז צווישען גאַנצען עולם אַ דורך געגאַנגען אַ בעוועגונג.

— ער איז משוגע, משוגע, פאַלקאָם משוגע! — האָט דער רבי מיטגעמאַכט מיט דעם קאָפּ און מיט אַלע ביידע הענד — לאָז מען דערלאַנגען אַ גלעזעל ווייַן און אַ טלית, מילא דאָס קינד איז דאָך אַ קינד... לאָז מען עם מל זיין!... האָט ער אויסגעשריגען.

עטליבע יודען זענען שוין געשטאַנען איינגעהילט אין די טליתים איבער די קעפּ, איבערגעבויגען אין דער מיט אַריין צום רבינ׳ס שטוהל, וואו ער איז געזעסען און געהאַלטען דאָס קינד מיט׳ן קישען אויף דער שויס. דער עולם האָט זיך שטאַרק פערטיפט, מען האָט זיך שוין מעהר

נישט אומגעקוקט אין יצחקל'ס זייט, ווי ער איז געזעסען נאָך אַלץ אין דער זעלבער פּויזע. אין שטוב איז געווען אַנ'איינגעהאַלטענע שטיל-קייט, עס האָט זיך מעהר נישט געהערט, ווי דאָס שטילע געוויין פון דער קימפּעטאָרין אונטער דער פּויערהאַנג, וואָס האָט דעם שטיבעל אַ שטילע יעמערליכקייט צוגעגעבען. און פּלוצלינג האָט זיך דערוועהען אַ שאָקעל אויף פון אַלע יודען אויף זייערע פּלעצער, ווי דער אָטעם פון דער איינגעהאַלטענער שטילקייט וואָלט נאָכגעלאָזט — און דאָס קינד האָט געגעבען אַ וויין ארויס. עס האָבען זיך נאָך דאָרט געזעהען בע-וועגונגען, אַ פּאָרען-זיך ביי דעם קינד — באַלד אַ ברכה „בדמיך חיי" — און אַ „מזל טוב, מזל טוב"... מען האָט צוריק ז'ערלאַנגט יצחק'ל'ס מוטער דאָס קינד. זי האָט עס גענומען מיט דעם קישען צוריק אונטער'ן פּאָרהאַנג, וואוהין דער עולם האָט זיך נאָכגעווענדט: „מזל טוב, קימפּע-טאָרין, מזל טוב"... — און זיך אָנגעהויבען צוריק ארויס צוריקען פון שטיבעל אונטערוויילבעס, נאָך אַלץ קוקענדיג אויף דער פּאָרהאַנג.

— נאָר דו — האָט זיך דער רבי געווענדט מיט זיינע לעצטע ווערטער צו יצחקל'ען, — מוזט על-פּי-דין שוין געבען גט דיין ווייב, נאָך איידער דער שכל ווערט דיר אינגאַנצען קאַליע... הערסט, ווייבעל, דו אויך... — האָט ער נאָך איבער דער פּאָרהאַנג אויך אַריבערגע-שריגען — וואָרען שפּעטער וועסט דו שוין זיין אַ פּערפּאַלענע.

אין שטיבעל איז געוואָרען אַ געוויינעריי. דער רבי אָן דער שפּיץ און דער עולם נאָך איהם האָבען זיך אַרויסגעריקט.

שפּעטער אַ ווילע איז שוין יצחק'ל ווייטער געגאַנגען שפּאַצירען איינער אַליין אונטער דער שטאָדט און שטעהען געבליבען פאַר'ן טייך...

אחתן ווערען.

א חתן־ווערען.

שוין א צייט לאנג, ווי גיטעל בעמערקט איהר זוהן אברהמ'ען א טרויעריגען. ווען ער ליגט און שלאפט, זענען איהם די אויגען אריין אין קאפ, די ברעמען שטארק פערקוועטשט, דאס פנים בלאס ווי קרייד, און פערטיעפט, אזוי פערטיעפט אין שלאף, אז דאס הארץ שרעקט זיך איהם עפעס זעהר. נישט איינמאל קריכט זי אראב ביינאכט פון איהר געלעגער שטילערהייד, א קוק צו טהון, ווי אזוי ער ליגט. און דערזעהענדיג קעגען דעם רויט־ליכען שיין פון לעמפעל, וואס ברענט אויפ'ן טישעל ביי דער זייט פון זיין בעטעל, מיט וואס פאר א פערקרימטע ליפען ער ליגט, ווי דאס פנים איז ביי איהם אויסגעצויגען און דער קאפ אזוי שטרענג, גלייך איבער'ן קישען — געהט איהר אדורך א שוידער איבער'ן לייב: אוי גאט, שטראף מיך חלילה נישט, שטראף מיך נישט... און אבזופצענ־דיג מיט א צוקנייטשט פנים פון צער, קריכט זי צוריק אוועק אויף איהר געלעגער און שלאפט־איין, ערשט מיטען טאג צו גלייך, אין גרוים אנגסט.

דער זוהן ווייטער זאגט איהר פון גאר נישט, ער איז נישט איהר'ם גלייכעז. ער איז א שטילער יונג פון געבוירען, אנ'אבגעפוצט קאפאט־קעלע, בייסט זיך שטענדיג א נעגעלע קוקענדיג אויף אלץ פון דער ווייטענס מיט א שווייגענדיג בליק, טראגט ברילען פון צייט ער האט גע־דארפען שטעהען צום לאס — און דערצו נאך האט ער א זייגער־מאכעריי־געשעפטיל מיט א שויב אויף דער גאס ארויס. פיהלט ער זיך פאר א שטיקעל יחוס און קוקט אויף אלץ און שווייגט.

נאר טייל־מאל קען ער זי א פרעג טהון גלאט אזוי אין דער וועלט אריין, פאר וואס זי געהט אזוי אין דער קופקע... און אז זי זעהט אוים ווי א „פשעקופקע“...

די מוטער ווייטער פערענטפערט זיך: וואָס ארט דאָס איהם — אבי די קינדער זענען מענשען.

— אָבער, אַז די קינדער זענען בעגראָבען אויך, דאָס ווייסט דו?... — פרעגט ער, און די מוטער ציהט זיך שוין צוריק נאָך אַזאַ ענטפער, וויל נישט אריינקריכען אין קיין גרויסע רעכינקעס, און פון דערווייטען ערשט קוקט זי אויף איהם מיט אַנ'אויסגעלאָשענעם בליק און טראַכט, אַז זי וואָלט שוין פאָרט געהאַט גענוג געלעבט...

מעהר נישט דאָס האַרץ טהוט איהר וועה, זי האַרט נישט וואָס איהר זוהן איז... ער זעהט פאָרט אַזוי שלעכט אויס.

און אָט איז געקומען איינמאָל אַ נאַכט און זי האָט זיך דערוואוסט.

ער איז געקומען אהיים צוגעהען און מיט אַ פייכטען בלישצידיגען בליק צו דער ערד האָט ער זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל טישעל און אַזוי אָבגעזעסען אַ שפּאָרע מיט אַ געזונקענעם קאָפּ.

די מוטער האָט זיך גערעהט פון ווייטען ווי אַ קימפּעטאָרין מיט וועהען, אַלע מאָל וואַרפענדיג אַ בליק אויף איהם, ווי אַזוי ער זיצט, און אַלץ נישט געווען דרייסט צו־צוגעהן פרעגען איהם, וואָס איהם איז.

ענדליך איז זי אָבער פאָרט צוגענאַנגען צו איהם הינטער'ן אַקסעל און מיט אַ וועה אין קול געפרעגט:

— זוהנ'עשי, זאָג מיר, וואָס דיר איז?...

— מיר איז גאָר נישט... — האָט ער געענטפערט, נישט קיין ריהר טהוענדיג מיט קיין ברעהם.

— וואָס דען זיצט דו אַזוי?

— איך האָב דאָך דיר געזאָגט, אַז מיר איז גאָר נישט. — האָט ער ווייטער געענטפערט.

נאָר די מוטער קען דאָך איהם — האָט זי אויף איהם געקוקט און געקוקט, און דערנאָך מיט אַ צוזייעטען בליק דערזעהען אויפ'ן טיש עפּעס אַ פּעקיל צושיטע איינלאַדונגס־קאַרטען. איהר האָט זיך עפּעס ווי אין געדאַנק אויפגעחאַפּט, אַז דאָס מיז אפשר האָבען אַ שייכות מיט זיין זיצען אַזוי, און איבערוואַרפענדיג אַ שטומען בליק פריהער אויף

איהם, דערנאָך אויף די קאַרטען, האָט זי אויפגעהויבען איינע צו'ם בעקוקען.

דער זוהן האָט אָבער פערהאַפּט און אַרויסגעדרעהט זי איהר פון דער האַנד און אַ שמיץ געטהון אָן טיש

זי איז געבליבען ווי איינגעקאָרטשעט און אָנגעהויבען זיך אָבצו־ריקען הינטערוויילעכס. זי האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אַזוינע פייערלעך אויפבלישצען אין זיינע אויגען, ווי דאָס מאָל.

זי האָט געוואָלט זיך אָבריקען מיט דעם גאַנצען לעבען, נאָר ער האָט זיך שוין אָבער געהאַט אויפגערודערט, און אויפשטעהענדיג פאַר איהר מיט דער גאַנצער אויסגעצויגענקייט, געקוקט איהר אין פנים אַריין און געפרעגט:

— וואָס טהוט מען אָבער פאָרט אָהן משפחה?
— ווי הייסט?...

— אַזוי הייסט עס... אָט ליגען פאַר דיר קאַרטען אויפ'ן טיש — האָט ער זי ביי אַ האַנד אָנגענומען — קוק אַריין, וועסט דו זעהען, ווי דאָס הייסט! — האָט ער זי ביי דער האַנד צוגעפיהרט צום טיש און פאַר גרויס גרימונג נישט ווייניג געקוועטשט איהר.

— וואָס פאַר אַ קאַרטען? — האָט זי מיט וועהטאָג אויסגע־שריען, זעהענדיג, אין וואָס פאַר אַ צורודערטען צושטאַנד ער פיהרט זי צום טיש.

— וואָס פאַר אַ קאַרטען? — האָבען זיך ביי איהם אַזש די האָר אויפגעשטעלט — צי ביזטו בלינד, צי האָסטו נישט די ברילען ביי דיר, אָדער צי קענסטו ניט לעזען, מען האָט דיך נישט געהאַלטען קליינער־הייד אין קיין גימנאַזיעס?...

— געוואַלד, וואָס ווילסט דו פון מיר האָבען? — האָט זי אַ געפייניגטען געשריי־אויס געטהון, דערפיהלענדיג זיין שטאַרקען קוועטש אין איהר האַנד, און זי האָט איהם אָנגעקוקט ווי איהם וואָלט עפּעס צו־געקומען...

ער האָט זי אָבגעלאָזט ביי דער האַנד.

„נישט אַנדערש"... — האָט אין איהר דאָס האַרץ געוויינט אין דער שטיל, קוקענדיג אויף איהר האַנד מיט שרעק, וואו עס איז גע־

שטאָנען אַ רויטער ציבען, ווי מיט אַ קלאַמבאַרע אַרומגענומען — „נישט אַנדערש”...

— גאָט אין הימעל! — וואָס איז מיט דיר, אברהמ׳ישי?

— וואָס זאָל זיין מיט מיר? — אָט האָסט דו קאַרטען, אָט האָסט דו — און דו האָסט עפּעס משפחה?

— צו וואָס טויג דיר משפחה? — האָט זי פערצווייפעלט גע־פרעגט, נישט פערשטעהענדיג איהם אינגאַנצען.

— צו צושיקען די קאַרטען! — האָט ער געענטפערט.

— זוהג׳עשי, איך פערשטעה דאָך דיך נישט, זאָג מיר, וואָס דו ווילסט?

— האָסט משפחה? — האָט ער געחאַפּט די קאַרטען און געגעבען זיי אַ זעץ אָן דר׳ערד.

די מוטער האָט זיך אָבגערוקט און געוואָלט אַרויסלויפען אין קיך אַריין, נאָר ער איז נאָכגעלאָפען און אָנגעחאַפּט זי ביי אַנ׳אַקסעל.

— דו האָסט משפחה?

— וואָס דען, כ׳האָב נישט! — האָט זי געגעבען אַ וויין אַרויס — וואָס דען, כ׳האָב נישט... — דער פעטער לייזער און די מוהמע יענטעלע און דער פעטער פייפיש מיט דער מוהמע רבקה ליעבע, וואָס דען, כ׳האָב נישט?...

— מיט דער מוהמע רבקה ליעבע מיט׳ן גראָבען פעטער פייפיש — האָט ער זיך אָן וואָרט אָנגעחאַפּט — דעם פעטער פייפיש?...

— נו וואָס איז, נו וואָס איז דער פעטער פייפיש?

— איך וויל משפחה, אז מען זאָל געהען צו מיר אויף תנאים — האָט ער שוין אַליין אויך אַ געשריי אַרויס געטהון מיט אַ האַרץ־פּלאַץ און זיך שיער נישט צעוויינט.

— אויף תנאים! — האָט די מוטער איהם אָנגעקוקט — מילא, אויף תנאים איז דאָך עפּיס אַנדערש...

די מוטער האָט זיך אַביסעל בערוהיגט, ער אויך, נאָר פונדעסט־וועגען האָט זי איהם געקוקט אין די אויגען אַריין, צי זאָגט ער אמת...

זי האָט איהם נישט געגלויבט, זי ווייסט, אז ער איז אַזוי צו־רודערט, אז נישט איינמאָל פאלט איהר איין א בייזע מחשבה, אז דער זוהן איז חלילה פון זינען אראָב... נאָר דעמאָלט וויינט זי אין דער שטיל און קלאָגט זיך אוים איהר הארץ פאר די לעדיגע פיער ווענד, ווען ס'איז קיינער נישט דאָ אין דער היים.

— וואָס, דו שרייבסט תנאים? — האָט זי אלץ נאָך געקלערט און געשוואנקט, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין.

— יאָ, איך שרייב תנאים... נו, דו האָסט עפּים משפחה?

— ווייטער משפחה!... — רבונו של עולם, וואָס האָט ער זיך עפּים היינט צוגעטשעפּעט צו משפחה!

— משפחה און משפחה און נאָך א מאָל משפחה — האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען, אזש די מוטער האָט זיך געוואָלט אראָבזעצען אונטער זיין קול, ווי אונטער א דונערן, וואָס וואָלט איהר דורכגעגאנגען איבער'ן קאָפּ.

— נו איז וואָס־זשע ווילסט דו פון מיר, אז די משפחה געפעלט דיר נישט? וואו זאָל איך דיר בעשאפען אנ'אנדערע, און וואָס טהוט מען, אז מען האָט חלילה גאָר נישט קיין משפחה?

— נו האָב איך דאָך אָבער יאָ.

— נו האָב נישט.

— נו האָב איך דאָך אָבער יאָ — און א מאמען האָב איך דאָך אויך!...

— נו האָב קיין מאמען אויך נישט.

— נו האָב קיין מאמען אויך נישט! — האָט ער געחאפּט אנ'־אייזערן טעפּיל פון דער פּליטע אראָב און געגעבען עס א זעץ אָן דר'ערד.

זוהן און מאמע האָבען זיך א ווילע אָנגעקוקט אין די אויגען. א מאָרנער כשוף און פערחאפונג האָט געשפּיעלט אין ביידעס, און נאָך דער ערשטער שווייגענדיגער שטילקייט האָט דער זוהן אָב־געטרעטען.

די אלטע האָט זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פּנים צו דער קיך, און בעהאלטענדיג עס אין די הענד, האָט זי שטיל געחליפּעט און געגאָסען

מיט הייסע טרערען, וואָס מיט איהר זוהן איז נעבעך צוהאָנען גע־קומען...

צו מאָרגענס האָט זי זיך געקלאָגט פאַר אַ שכנטע, אַז איהר זוהן איז עפּעס אַביסעל נישט געזונד, און אַז זי ווייסט נישט, וואָס פאַר אַנ'עצה זי זאָל זיך טהון. זי האָט איהם נעכטען ביי נאַכט געזעהען אַרומדרעהען אין שטוב זעהר אין אַ צורודערטען צושטאַנד — האָט זי פאַר דער שכנה דערצעהלט, נאָר דעם רעכטען אמת, ווי אַזוי ער האָט זיך אַרומגעדרעהט, אַז דער קאָפּ איז איהם געוועזען צושויבערט און די קאַרטען זענען געלעגען איבער דער פאָדלאָגע צושיט און ער האָט אַרומגעטרעטען צווישען זיי, דאָס האָט זי פערבאָרגען ביי זיך אין האַרץ...

און דער זוהן, ווייטער, צומאָרגענס — האָט בעשלאָסען אַנ'ענדע צו מאַכען צו דער גאַנצער זאַך. ער וועט געהען אַריבער צו דער כלה און אויסזאָגען איהר דעם גאַנצען אמת, אַז ער איז עלענד ווי אַ שטיין אין וואַסער און אַז ער האָט נישט קיינעם, וועמען צו בעטען פון זיין זייט — וועט זי בעשטעהען, וועט זי בעשטעהען, אַז נישט — דאַרף מען נישט!...

נאָר אָט ווי אַזוי ער איז געגאַנגען איהר ערקלערען דאָס:

— דו מיינסט — האָט ער אָנגעהויבען — אַז איך קום דאָ היע־אַרויס פון ישעיה פריוווים'עס?

— האַ? — האָט די כלה איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט — קענען וואָס זאָגסטו דו דאָס?

— איך זאָג דאָס ענטקעגען דעם, וואָס דו זעהסט, אַז איך האָב אַנ'איינען געשעפט... — האָט ער געגעבען עפּעס פלוצלינג אַ פאָהר אַרויס:

— נו איז וואָס?

— מיינסט דו, אַז איך קום אַרויס פון דור דורות סוחרים...

— וואָס הייסט?

— איך אַליין פערמאָג טאַקי אַ געשעפטעל, אָבער, אָבער...

— נו, וואָס אָבער? — מאַמישי, וואָס פאַר אַנ'אָבער וויל ער פון מיר האָבען? וואָס דערצעהלסט דו מיר, אַז דו האָסט אַנ'איינען געשעפטעל? נו האָב איך עס דיר איבערגעפיהרט, אָדער דו האָסט

מורא, אַז איך זאָל עס דיר נישט איבערפיהרען? — אַזוי פיל גאָלדענע קיטעלעך מיט בראָנזילעטלעך האָסט דו מיר שוין אָנגעמאַכט און אָנגעקויפט?

דער חתן האָט געקוקט אַ ווײלע מיט צושפּרייטע נאָזלעכער איבער איהר:

— אָבער דו זאָלסט וויסען, אַז איך האָב נישט קיין רייכע על־טערען! — האָט ער געגעבען אַ זאָג אַרויס.

— מאַמישי, וואָס וויל פון מיר דער מענש האָבען?

— וואָס רופסט דו עפּעס די מאַמישי, די מאַמישי דיינע לעבט דאָך שוין סיי ווי סיי נישט. איך טאָר דיר נישט זאָגען דעם אמת, אַז איך האָב נישט קיין רייכע עלטערען?...

— נו, איך האָב דאָך נישט דיין „מאַיאָנטעק פּערסטראַטשעט" — „רזשאַרזשאַ קאָבאַני!" — האָט זי געגעבען אַ רוף שוין אויף פּויליש — זאַביערזש מי טענאָ צלאָוועקאָ!...

— האַ, זאַבערזש מי טענאָ צלאָוויעקאָ? — האָט ער געגעבען אויף איהר אַ זיץ אויף, און דערווייל איז אַ ציידישי פון דעם צווייטען צי־מער'ל שוין אויך געקומען אַרויסצוקריכען און געשטעלט זיך מיט צחיי תמ'עוואַטע אויגען קוקען, וואָס דאָ טהוט זיך...

— און דו רופסט נאָך דעם זיידישי צו הילף? — האָט עס איהם שוין פערדראָסען — איך טענה דאָך צו דיר ווי צו אַ מענש... איך זאָג דאָך דיר, אַז דו זאָלסט דיך נישט ריכטען אויף קיין שום גרויסע גליקען פון מיין צד... און נאַ דיר צוריק די קאַרטען! — האָט ער זיי געגעבען אַ חאַפּ אַרויס פון בוזים־טאַש און אַ לעג זיי אַוועק צו איהר אויפ'ן טיש — נאַ, איך האָב זיי נישט וועמען צו שיקען...

די כלה האָט די גאַנצע צייט געזעהען אַ צומישטקייט אין זיינע אויגען, אין זיינע אָבהאַקונגען און בעוועגונגען אין מיט'ן רעדען און זי האָט געוואוסט, אַז ער האָט איהר דאָ צו זאָגען עפּיס אַ לעצט וואָרט, וואָס איז נישט אויף איהר גוטען — און ווי זי האָט דערזעהען די קאַרטען אַרויסחאַפּען, דאָס צוואַרפען זיי איהר צוריק און דעם פינקעל־צו מיט די אויגען, וואָס ער האָט געטהון, איז איהר נישט גוט געוואָרען און זי איז אַנידערגעפאַלען חלשות...

— וואסער, וואסער! — האָט דער חתן אַ געשריי־אויס געטהון, וואַרפענדיג זיך אויף איהר מיט די פויסטען צו די שלעפען.

— וואָס, זי חלש'ט טאַקי? — האָט דער ייִדישי געגלאָצט מיט די אויגען...

— זי חלשט, זי חלש'ט... — האָט דער חתן זי געריסען און זי האָט פּערוואָרפען דאָס קעפּיל. ערשט דעמאָלט איז דער ייִדישי געלאָפען הייבענ־דיג די פּלייצעלעך אין דער גיך, אין דער גיך צו זיך אין צימערל אריין און אַריינגעחספּט אַ טשיגונען קריגעל וואסער, וואָס ער האָט גראָד גע־האָט גרייט ביי דעם וואש־טישעל, און געגעבען עס איהם אַ דערלאַנג. דער חתן האָט עס געחאַפּט געשווינד, שטעהענדיג רייטענדיג איבער איהר, וואו זי איז געלעגען אויף דער שטוהל מיט דעם קאָפּ פּערוואָרפען און חאַפּענדיג אַ גאָרשטש וואסער מיט איין האנד פון קריגעל ארויס — האָט ער איהר געגעבען איין מאָל אַ שפּריץ איבער'ן פּנים, דאָס צווייטע מאָל און דאָס דריטע, אלע מאָל מיט מעהר האסט און מעהר צורודערט־קייט אין די אויגען, ביז די כלה'שי האָט געגעבען אַ צאַפּעל: אַ־ה־ה... און אויפגעמאַכט די אויגען, און ער איז אַראָבגעקראָכען פון איהר רייטענדיג.

נאָר זי, נאָך גיכער זי האָט די אויגען אויפגעמאַכט און זי איז געקומען עטוואָס צו זיך, האָט זיך שוין אַ קוויטשיג וויינענדיג קול'כעל דערהערט: „דושאַדושוליו קאָכאַני, וויגנאַט מי טעגאָ צלאָוויעקאַ...!"

דער ייִדישי אָבער האָט געגאַפּיט מיט די אויגען, אַ מאָל אויף איהר, אַ מאָל אויף איהם, שטעהענדיג איינגעבויגען מיט דעם קריגעלע וואסער אין ביידע הענד און די שיטערע לאַנגע ווייסע באָרד האָט אַריבערגעציטערט איבערן קריגעל, נישט וויסענדיג וואָס צו טהון.

— „טאָ יוזש וויענצעי ניע פּשידע!"... — האָט דער חתן אַליין אַ זאָג געטהון.

— ניע פּשידזש, ניע פּשידזש!... — האָט די כלה זיך צושריגען און דער חתן איז ארויס ווי פּיהלענדיג, אַז ער האָט דאָ טאַקי עפּעס נישט איינגאַנצען אָרענטליך געהאַנדעלט קעגען איהר — און איז ענט־לאָפען איבער די גאַס ווי אַ משוגענער הונד, בייסענדיג זיך אַליין, פּאַר וואָס ס'איז געקומען דערצו, וואָס ער ווייסט אַליין נישט, פּאַר וואָס ס'איז אַזוי געוואָרען...

נאָר אַז ער איז ענטלאָפֿען, איז שוין פֿערפֿאַלען, איז ער ענט־לאָפֿען.

און די כּלה'שי ווייטער האָט זיך נישט געקאָנט שטילען. וואָלט ער איהר האָטש געווען צוגעוואָרפֿען די בּילעטען, איידער זי האָט איהר חלק צושיקט — אַצונד, וואָס וועלען לייטען רעדען?...

זי איז געוועזען אַ יתומה, נאָר פֿון אַ פֿיינער „ראָדזשינע"... לויט ווי זי אַליין פֿלעגט זיך אויסדריקען. אַ טאַטען האָט זי געהאַט אין אַמע־ריקאַ, שוין פֿון אַ יאָהר אַכטצעהן, אַז ער איז אַוועק — און קיין מאַמען האָט זי אינגאַנצען נישט געהאַט. וואָלט איהר אויסגעקומען צו ליידען נויט. נאָר אַ מערכה, דער פֿאָטער האָט איהר געשיקט חודש'ליך געלד — און אַ פֿיינע „ראָדזשינע" ווייטער האָט זי אויך געהאַט, האָבּען זיי זיך מישב געוועזען און זי איינגעאָרדענט בּעזונדער (די ראָדזשינע זאָגט „אוזשאָנדזשיט"... דאָס קומט אויס אַ בּיסעל גרויסאַרטיגער...) געדונ־גען איהר צוויי שטיבּלעך, און צושטייערגעבּענדיג איהר נאָך עטליכע קערבּלעך יעדען חודש, אַ חוץ פּאַקונקעס, וואָס איינער האָט געבּרענגט אָבּטרעטענדיג אַ מאָל צוגאַסט — האָט מען איהר אויך צוגעלעגט דעם זיידישי, וואָס זיי אַלע האָבּען געהאַט בּשותּפֿות, אַז ער זאָל זיין איהר אַפּיעקון, ווייל זי איז דאָך אַ פֿריילין געווען און אַנ'אָנשטענדיגע פֿריי־לין... זאָל זי נישט וואָהנען אַליין, און צו דעם זיידישי צו איהר צו־געלעגט נאָך אַנ'אַלטע פֿאָרטעפּיאַן, אַ שוואַרץ־געליאַקירטע, וואָס איז געשטאַנען אין ווינקעל שטוב בּיי דעם פֿענסטער צו, מיט דער זייט־זייט צו דער וואַנד צו און מיט'ן פֿאָרענט אויף דער שטוב אַרויס, אַזוי אַז פֿון הינטערן קאַסטען האָט זיך אָפּגעזעהען די ערשטע צוויי נידעריגע פֿיסלעך, וואָס זענען געשטאַנען אויף דער פּאָדלאָגע — און פֿון אויבּען אַ בּיסעל אַ צורודערטע דעק, וואָס האָט זיך אַראָבּגעלאָזט משופּע צו דער וואַנד אַראָבּ.

און אָט איבּער דער פֿאָרטעפּיאַן איז דאָס אַלץ אַרויסגעקומען — ערשטענס, זיין גאַנץ וועלען חתן־וועריען פֿאַר איהר, און צווייטענס — זיין ענטלויפֿען פֿון איהר צוריסענערהייט.

ער איז געוועזען אַ פּשעקופּקים אַ זוהן און האָט זיך געהאַלטען פֿאַר אַ זכיה, פֿאַר דעם הייליגסטען וואונש, צו נעהמען אַ כּלה מיט אַ פֿאָרטעפּיאַן... און זי ווייטער איז דאָך דאָס געוועזען, און דערצו האָט זי נאָך געהאַט אַ פֿיינע „ראָדזשינע" אויך... איז ער פּשוט ענטציקט

געוואָרען אריינקומענדיג יעדען אָבענד צו איהר אין שטוב. און זי אַלס א פרייליין, וואָס צימבעלט ראָמאַנסען איוף דער פּאָרטעפּיאַן, האָט איהם פּשוט פערזיסט די טעג מיט די נעכט און פערכשופ'ט איהם מיט איהר שפּיעלען ביי יעדעס מאָל זיין דאָרט, אַז ער האָט זיך דערנאָך צום א היים געהן אויפגעחאַפּט פון בענקעל אָראָב, ווי איינער פון יענער וועלט — און פאָרט זיך געמוזט דערמאָנען אָן דער אַלטער מאַמעס ברודיגען שטיבעל...

און דאָס איז געוועזען זיין קרעכצען און זיפצען אויפ'ן געלעגער, שלאָפענדיג מיט א פערקרימטע בלאָס פנים יעדע נאַכט, ווען די מאַמע האָט איבער איהם שטיל געציטערט און געבעטען צום רבונו של עולם: ווער ווייסט צי מיט איהר זוהן איז נישט עפּעס... און אַז ער זאָל זיך מרחם זיין איבער איהר און איבער איהר קינד...

נאָך בעסער, פון וואָס ער איז פער'כשופ'ט געוואָרען:

דער זיידישי איהרער איז געוועזען אויף „פּריקאַט”... יאָ, יאָ — אויף אויסצאָהלונג... דהיינו? — וועלכער פון דער „ראָדושינע” עס האָט גענדאַרפען מאַכען עפּעס אַ שטיקעל שמחה — האָט מען דעם זיידישי גענומען אויף א קאַפּאָטע מיט שוואַרצע ביינערנע קנעפּ, מען האָט איהם געקויפט אַ ניי היטעל מיט אַ נייער פּאַטשיילע אין קעשענע אַריין, און אַ שיטערע ווייסע לאַנגע באָרד מיט אַ בלאַס אויסגעצויגען פּנים האָט ער געהאַט — האָט מען איהם אַוועקגעזעצט אויבען-אָן צווישען די געסט מיט גרויס כבוד, ס'הייסט אַזוי ווי, מי יודע ווער דער זיידישי איז פאַר איינער — און אַלע פון קליין ביז גרויס האָבען געשמייכעלט צו'ן איהם אַמאָל פון דערווייטענס פאַרבייגעהענדיג אַרום זיין שטוהל און אַמאָל ענטקעגען איבער שטעהענדיג, און דער זיידישי, דער תם, פלעגט זיך זיצען מיט אַ בערוהט שמייכעלע אויף די ליפּעלעך, ווי נישט איהם מיינט מען...

וואָרום אין דער אמת'ן האָט מען טאַקי נישט איהם געמיינט; מען האָט נאָר געמיינט דאָס צירונג, דאָס בעלייכטונג צו האָבען אויבען-אָן, כדי צו בעשיינען דערמיט די „ראָדושינע” — עס זאָל אויסזעהען פאַר דער וועלט, אַז אָט איז דער סאַמע אַלטער בוים פון די אַלע צווייגען און צווייגעלעך, אייניקלעך מיט אור-אייניקלעך.

צו דער לויה, ווען דער זיידישי שטאַרבט, וואָלט מען זיכער גע-

לעגט בלומען און קראַנצען, מיט אַזוינע טרויעריגע קלאָג־פּנים׳לעך, מיט אַזוינע טרויעריג־פייכטע פרומע אויגען, וואָס וואָלטען זיך אַזוי שטילערהייט צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ איבערן אָרון: אוי, אוי, „דזשאַדזשאַ קאָכאַני” און מען וואָלט נעבעך אַזוי געראָצט אין די נאָז־טיכלעך אַריין, אַז עס וואָלט אַזש געוועזן אַ גאָטס־רחמנות — נאָר דערוויל ביי׳ם לעבען, בפרט נאָך אין אַ ווינקעלע, וואו עס האָט קיינער נישט געזעהען, האָט מען איהם געגעבען צו עסען הארט ברויט מיט קנאָבעל אָנגעריבען, אויף וועלכעס דער זיידישי פלעגט זיך נעבעך שטאַרק קלאָגען, אַז ער האָט נישט קיין ציינער דערצו... און נעבעך גע־מוזט פערזופּען מיט לעבליך וואַסער פון טשייניק אַרוים, אַז עס זאָל זיך צעווייקען אין זיין הויל נאַקעט מויל, און אַז עס איז געקומען אויף אַ שטיקעלע באַל נאָך — פלעגען זיך די טעכטערלעך דרעהען פאַר איהם מיט אַזוינע ליעבליכע שמייכעלדיגע פּנים׳ער און געראַטען איהם, אַז ער זאָל עסען דאָס אָדער יענץ, אפשר וועט איהם בעסער שמעקען... און די אייניקלעך פלעגען איהם קריכען אויף דער שוים אַרויף און גע־שטופּט איהם מאַנדלען און טשעקאָלאַדקעס אין מויל אַריין: נעהם, זיי־דישי, נעהם... זאָל דער זיידישי אַזוי גוט זיין און נעהמען... און דעם סאַרוואַר פלעגט מען זאָגען בקול רם: אַז למען השם דעם זיידישי אַ לע־בעדיג שטיקעל שלייען, וואָרען ער האָט נישט קיין הנאה פון עפּעס אַנדערש...

— יאָ, ס׳איז אַלץ „לעבענדיג”... פלעגט זיך אַ צווייטע אָנרופען, מאַכענדיג מיט אַ מינעלע צו׳ם עולם, וואָס נישט „לעבענדיג„ קומט נישט אַריין אין מיין הויז אַריין — גאָט בעוואַהר...

און דער זיידישי איז זיך געזעסען און געשמייכעלט ווי אַ תם.

נאָך בעסערע שטיקלעך פלעגען זיי מיט איהם אָפּמאַכען. מען האָט איהם טיילמאָל געקאָנט נעהמען אין אַ אָבענד צו אַ משפחה, ווען אַ חתן האָט געדאַרפט קומען זעהען אַ כלה און אין זאַל איז געוועזען אויסגעפּוצט און ליכט פון די זשיראַנדלעס, וואָס האָבען בעגאָסען די ווענד מיט אַ העלער ליכט — האָט מען געקענט נעהמען דעם זיידישי און געבען אַ זעץ אַוועק אויף אַ רויטער פּלושענער שטוהל און אַריינלעגען איהם אַ קליין סאַמיט הינטעלע מיט ברוינע לאַפּקעלעך און ברוין מאָרדעלע אויף דער שוים — און נאַ, זיץ, זיידע, און שפּיעל מיט׳ן הינטעלע!...

אזוינע שטיקלעך פלעגט מען מיט איהם אָבטהון, דער ווידישי האָט זיך געשמייכעלט זיין וועגס...

און אָט אַ שטיק אויך איבער דעם ווידישי דעם תם איז דער חתן אברהם געוואָרען צוגעצויגען צו דער כלה׳שי זיינער. ער האָט דערזעהען דעם גאנצען בלאָשק פון ארום און ארום און דאָס האָט איהם פערחאפּט, אז ער פלעגט אָזש ארומגעהען הינטער די ווענד און וויינען טאָג מיט נאכט: ווי אזוי וועט ער קאָנען צוקומען צו דעם שדוך, אז מען וועט זיך דערוויסען, ווער זיין משפחה איז... און די נאכט, ווען ער האָט געקריגען די געדרוקטע קארטען, האָט ער עס אַליין זיינע אויגען נישט געגלויבט. און אצונד קאָן מען זיך פאָרשטעלען, מיט וואָס פאר אַ הארץ ער איז ענטלאָפען פון דער כלה׳ס שטוב ארוים, נאָך דעם, ווי ס׳איז ארויסגעקומען עפּעס אַזוינס צווישען זיי ביידע, דאָס קיינער פערשטעהט עס נישט...

נאָר ס׳איז פערפאַלען, ס׳איז איהם געווען ביטער אויפ׳ן הארץ און אַנ׳אומעדיגער איז ער זיך געזעסען צוריק אין זיין זייגער-מאַכערײ געשעפטעל און געקוקט מיט צווי גרויסע טרויעריגע אויגען דורך דער גרויסע שויב ארוים, וואו עס האָבען געהאנגען זייגערלעך מיט קייטעלעך אויף דראָהט אויפגעצויגען איבער דער מיט שויב.

ער איז אָבגעזעסען איין שעה און צווי שעה און נישט געפונען קיין רוה.

פּלוצלינג איז ער זיך מישב — קומען אין שטוב אריין צו איהר קאָן ער שוין נישט, וועט ער איהר האָטש אָנשרייבען אַ בריוועל.

נעהמט ער איהר אַזוי דיכטיווען:

„זאָלסט וויסען, מיין געליעבטע רוזשע, אז איך האָב אוראי געוואָלט, אז עס זאָל זיין אַלץ גוט און שען, נאָר דו האָסט אָנגעהויבען צו חלש׳ען אין דער מיט... בעט איך דיך, אז דו זאָלסט מיר אויף אַלץ מוחל זיין און זאָלסט מיך הייסען צוריקקומען צו דיר, וואָרען, ווי באַלד נישט — זאָלסט דו וויסען, אז איך וועל אויפפּלאַצען, ווי אַ באָמבע, און מאָרגען אין דער פריה וועסט דו שוין הערען פון מיר אַ בשורה, אז דיין חתן אברהם איז אַ טויטער!...“

גאַנץ גוט און שוין... מעהר האָט ער איהר נישט

געשריבען, און גענומען פערמאַכט דאָס בריוועלע און האָט עס איהר אָבגעשיקט.

די כלה רוּשאַלע אָבער, ווי זי האָט אַ קוק געטהון אויף דעם בריוועלע, איז איהר נאָכאַמאָל נישט גוט געוואָרען:

— „יאַקי טאָ סטיל?... טאָ דיאַבעלסקי סטיל!"... — איז זי פון דעם זיץ־בענקעלע פון פאַר דער פּאָרטעפּיאַנאָ אויפגעשפּרונגען מיט אַ קוויטשעל און געחאַפּט דאָס בריוועלע און געגעבען עס אַ וואָרף אָן דר'ערד און אַליין זיך אויך געגעבען אַ וואָרף־אַנידער אויף אַ בעט אין בעזונדערן צימער'ל און געלעגען און געקלאָגט מיט'ן פּנים אין קישען אַריין.

נאָר עס שאַדט נישט, זי האָט אַ פיינע „ראָדזשינע" און זעהר טייערע מיהמעשים, וואָס קענען אַ שווער האַרץ טרייסטען. די מיהמעשים זענען גרויסע ליעבהאָבערינס אויף נחת צווישען דער משפחה. וואו נאָר אַ ליאַדע שטיקעלע שמחה אין דער פאַמיליע — קומען זיי צוגעהען אין זייערע שוואַרצע סאַטינדיליאָנענע קליידער, בעוויזען זיך אויף דער שוועל פון דער טהיר מיט אַ ליכטיג ברייט שמייכעלע: ברוך הבא!... די פּנים'ער לייכטען, דער גוידער שיינט אַזש פאַר קלאָרקייט, די פיגור איז איינגאַנצען ווי אויסגעפּאַסט־מאַסיוו, די הינטערשטע טיילען ווי אָנגעזאָטעלט און אַרומגענומען מיט אַ פּאַסיק אַרום דער טאַליע, יעדעס נעהטיל אונטער די אָרעמס צוגעהט זיך אַזש פון אָנגעפּילטקייט פון דעם לייב, וואָס קוועלט אוֹיז דורך די געפּאַסטע אַרבלען און זייטען אַרורך — און די ברוסטען בעלעגט מיט געלעכערטע קאָרינעס זענען אַזוי אָנגעשטייפּט און אין פראָנט אַריין אויפגעשטעלט, האָטש נעהם אַ קרבן מנחה סידור, לעג אַרויף אויף זיי אויפגעמישטערהייט און שטעל דיך דאַווענען, ווי פאַר אַ שטענדער.

און אָט די מיהמעשים זענען אַזוינע גרויסע בעל־עקשנות'טעס אויף אַ האָבצייטעל אין דער פאַמיליע, אַז עס איז גאָר נישט דאָ אַזוינס אין דער וועלט. אַלע מאָל פערדרעהט אַנ'אַנדערע מיט'ן שנאָבעלע צו'ם סאַרווער: „עה, טענאָ יאַ ניע ליוביע... טענאָ ניע סמאַקויע"... — און כמעט האַלב־ברוגז'ליך ריקט זי אָב דעם טעלער צו דער זייט עלענבויגען און שטעלט שוין אָן די אויגען אויף דער קעגענאיבערדיגער וואַנד...

דער סאַרווער ווייטער האָט זיך שוין זיין מאָס. ער האַפּט נאָר

א קוק אויף דער דאַמעס הוט מיט פעדערען, ווייסט ער שוין, אויף וויפיעל ער דאַרף איהר צוליעב טהון... און ער לאָזט זיך פאַר איהר אַראָב מיט דעם גאַנצען פּולמיסיק אויף די קניען. ערשט דעמאָלט פּער-געהט דאָס ברוגז'ע מינעלע אויפ'ן פּנים, און זיי ווערען גאָר אַנדערש ליעבהאַרציג...

און די מענערלעך ווייטער, די פּעטערשים, זענען שוין גאָר אַנדע-רע מענשען. די מיהמעשים אין דער היים האָבען זיי שוין איינגעוועהנט, אַז זיי זאָלען נישט זיין קיין גרויסע איבערקלויבערס אויף עסען. זיי זענען זיך דאַר, ווי די וואָנצעלעך, מיט שפּיצעלעך צוגעשווירענע בערדעלעך אויף די שמאָלע אויסגעצויגענע געמבעלעך, מייעלכלעך ווי זשאַמושע-לעך, נאָר הויכע צילענדערס אויף די קעפּ, מיט הויכע קראַגענס ביז איבער די אויערען, וואו אַהין עס איז אַריינפּערזונקען דאָס גאַנצע קעפּיל, און זעהט זיך מעהר נישט אַרוים, נאָר ווי אַנ'אויסגעבלייכט פּנים'ל מיט צוויי פינקעלדיגע שוואַרצע אייגעלעך — און אַ נאָז, ווי אַ האַטשיק... און אָט די פּעטערלעך דאַרפען אליין גאָר נישט, און קוקען נאָר מיט גליסטיגע אייגעלעך, ווי די ווייבער זייערע עסען. און גליקליך איז דאַמאָלט אַזאַ מענעלע, ווען דאָס ווייב איז איהם מכבד מיט דעם פּעכער, אַז ער זאָל שטעהען איבער איהר און בלאָזען, שיקען לופט פון דער זייט, ווען זי האַלט אין מיטען עסען און די באַקען רודערן... און נאָך גליקליכער איז ער, ווען אַזאַ ווייב, אַזאַ מאַשין, פיהרט זיך מיט איהם אַרוים אין גאַס אַריין געאַרעמט, מיט דעם צילענדער-הוט דערגרייכט ער איהר קוים ביז אונטער'ן אָרעם, נאָר אַקעגען ווייסט ער, אַז ער פיהרט איבער'ן טראָטואַר אַ גאַנצען „קאָלאָס“—אַ גאַנצען מאַשין... און גרויסט זיך פאַר אַלע זיינע בעקאַנטע, וואָס גריסען איהם אויפ'ן וועג, ווייזענדיג זיי זיין שטאַנד, וואָס פאַר אַ ווייב אַ מאַשין ער פיהרט, און אַז אַזאַ ווייב אויסצושטעלען דאַרף אַבקאָסטען אַזוי פיעל, וויפיעל אַ הויז מויערען...

האָט זיך די כלה'שי רוזשאַלע געהאַט מיהמעשים אַזעלכע גאַנצע פיער שטיק -- און אַזוי ווי זי האָט אָוועקגעוואָרפען דאָס בריוועלע, זענען יענע געקומען אַריינצוגעהען און מן הסתם עס צוריק אויפגעהויבען, און האָבען זיך אַלע אָנגעקוקט פערוואונדערט: „צאָ אָנאָ חצע?... — פשעטשיש אָן טאַק שאַליעע, אָן טאַק זאַקאָכאַני... נו, טאַק צאָ אָנאָ חצע?“.

און איין מיהמעשי פערלעגט די הענד, די צווייטע לאָזט אַראָב די הענד, די דריטע מאַכט אַזוי אַ מינעלע און די פיערטע שטעלט נאָר צו אַ פינגערל צום גוידערל איהרען — און קוקט, וואָס די מויד וויל פון איהם האָבען פון דעם חתן איהרען...

— „יושאק, אָן זוואַריוע!“... מאַכט זי צו דער כּלה.

און די כּלה ענטפערט מיט אַ קלאָגען:

— מאוי מאַרני לאָס, מאוי מאַרני לאָס“...

— „מאָיאַ זלאָטשוכנאַ“ — מאַכט שוין אַ צווייטע מיהמעשי — סצעם טי פאָליעפּשיש טוואָוי לאָס, יעוּשעלי טי ניע וויאידזשעש זאַ מאָנזש?... בענרושעש שערזאַלאַ יז דושאַטקאָם ביז און גראָהען צאָפּ אַריין!“...

און אַ דריטע מיהמעשי מאַכט:

— אוי, אוי, אוי — יאַק באָנאַ קאָכאַם, זשע שטשענסליוואַ, זשע טאַקיעאָ דאָסטאַלאַ“... ער האָט דאָך אָנ'איינען געשעפּט, הייסט עס, אויף דער גאַם אַרויס, און דער יונג „שאַליעטט“ דאָך, ער, „טענסקנאָטיט“ דאָך פאַר דיר, ער וויל דאָך דיך אָבקייפען אַזוי ווי דו שטעהסט און געהסט, אויסמאָהלען צווי שטובען מיט אַ קיך, מיט פאַר פיער הונדערט רובּל מעבעל, מיט אַ דיענסט באַלד — טאָ צאָ טי חצעש?... זעה נאָר, ווי ער שרייבּט דיר, ער וועט אויפפּלאַצען, ווי אַ באָמבּע, ווי באַלד ער וועט נישט האָבען דיך!...

— „נו מאָיאַ זלאָטשוכנאַ, מאָיאַ זלאָטשוכנאַ“... — מאַכט אויך די פיערטע מיהמעשי — ער וויל דאָך דיך אָבגילדטען... און וואָס וועסט דו דאָ אויסזיצען מיט דעם ויידישי — עס איז שוין צייט, אַז דו זאָלסט דיר אויך „פּאָלעפּשען דעם לאָס“...

— נו, איך וויל דען נישט... ענטפערט שוין די כּלה רוּושאַלע דורך טרערען — נאָר ער האָט דאָך אוועקגעוואָרפען די קאַרטען...

— וואָס טויג מיר די קאַרטען, די קאַרטען... זעה בעסער דאָס בריוועלע. זאָלסט שוין שיקען נאָך איהם! — מאַכען די מיהמעשים.

און די כּלה שווייגט, איז נישט דערווידער.

און אַבּי זי שווייגט נאָר, דערציילט איהר שוין איין מיהמעשי,

ווי אזוי איהר מאַן איז געווען באַלד נאָך דער חתונה אַזוי נישט „אַשוויאַטשאַני” הן צווישען מענשען, הן אין געשעפט, און ווי אַז ער האָט איהר נישט געקענט געבען, וואָס זי האָט געדאַרפט, איז איהר נעבעך טאַקי גאַנץ ביטער געווען, ביז גאָט האָט געהאָלפען, עס האָט אָנגעהויבען צו געהען בעסער און ער איז היינט אַ גאַנצער סוחר — הלואי אויף רוזשאַלע'ן איהר שטאַנד.

און אַ צווייטע מיהמעשי ווייטער דערצעהלט, ווי אזוי דער מאַן דערלאַנגט איהר קאַווע מיט פּוטער-קוכען אין בעט אריין, באַלד ווי זי מאַכט נאָר די אויגען אויף.

און אַ דריטע: ווי באַלד נאָך דער חתונה, אַז זי האָט נאָר אָנגעהויבען צו שוואַנגערן, איז דער מאַן געווען אַזוי גליקליך, אַזוי גליקליך, אַז ער האָט זי געקאָרמעט מיט'ן לעפעלע און נישט געלאָזט זי אויפהייבען די האַנד צו'ם מויל און אַ ליאַדע פּישטשעלע — איז שוין געשטאַנען אַ פולער טיש מיט רעצעפּטען און אַלערליי סאַקען...

און די פירטע: ווי דער מאַן האָט פערשטעלט איהר בעט מיט אַ שפּאַניש ווענטעל, כדי זי זאָל קענען שלאָפען ביז אין האַלבען טאָג אריין, ווייל ביינאַכט, זאָגט זי, האָט ער ליעב געהאַט אַ סך אויף צו זיין און האָט זי אויך נישט געלאָזט שלאָפען...

און דערנאָך נעמט אראָב איין מיהמעשי די פעריל און זאָגט:

— זעה נאָר, רוזשאַלע, אַזעלכע פעריל וואָלסט דו חשק געהאַט, אַז איך זאָל זאָגען דיין חתן, ער זאָל דיר קויפען?...

און אַ צווייטע מאַכט: אפשר גאָר, אַזוי ווי מיין ארבעס-קייטעל...

און אַ דריטע: אפשר גאָר, אַזוי ווי מיין קאַליע...

און די פירטע איז זיך גאָר מישב און האַפּט זי גאָר ארום און הויבט זיך מיט איהר אָן צו קישען, אַז רוזשאַלע הייבט אָן צו קריגען צוריק דאָס שמייכעלע אויפ'ן פּנים און די אויגען הייבען איהר אָן צו שיינען שוין פון די טרערען ארוים...

אויף אַזאַ ארט געהט דאָס צו און רוזשאַלע לאָזט זיך צוריק איבערבעטען.

נאָר ווען חלילה די מיהמעשים ווילען דאָס פּשט'ל איבערדרעהען אַנדערש: — גיט איינע אַ פערציה דאָס שנאַבעלע:

— „מוו מניע, מאַיאַ דראָגע, ס'צעם טי פּאַלעפּשיש טוואוי לאָס?”

און א צווייטע מאכט:

— „וושאק טאָ ווסטיד וויאישטש זאַ טאַקעגאָ ליידאַקאַ!“ — און גיט זיך א וואָרף אַב פון דער כלה׳שי,

און א דריטע מאכט פערלעגענדיג די הענד אויף דער ברוסט:

— „חיבאַ ושע יושבי בילאַם טאַקאַ מושאַנאַ, זשבושי דליוואָשטש, אַלבאָ צוש טאַקאַ“...

און א פירטע קוקט גאָר גלאַט אזוי בעדויערענדיג און שאָקעלט צו מיט׳ן קאָפּ גלאַט אין דער וועלט אריין, אזוי ווי איהר באָבע יאַכנע אַמאָל ביי א גרויסען אומגליק, ווען מען האָט איהר חמצ׳דיג געמאַכט א טאָפּ געגזוען־שמאַלץ, וואָס איז געשטאַנען אוועקגעשטעלט אין הויז־שענקעל אָנגעגרייט אויף פסח.

אזוי קענען די מיהמעשים דרעהען מיט׳ן דישעל וואוהין זיי ווילען, און איבער א גאָר נישט, דער עיקר נאָר דער טאָן, ווי אזוי די ערשטע מיהמעשי הייבט אָן, אזוי לאָזט שוין די לעצטע אויך אויס — און די כלה׳שי ווערט אָבהענגיג און ווייסט שוין נישט וואָס צו טהון, ווייל דעמאָלט וואָלט מען איהר דערצעהלט גאָר פּינקט פערקעהרטע מעשיות — דהיינו: אַז נעהמען א מאַן דאַרף מען זיך פריהער גוט אונטערגאַרטלען, און אַז נאָך דער חתונה, מען הייבט אָן צו האָבען קינדער, און מען טרעפט א מאַן א שלעכטען, א בייזען, א קאָרטען־שפּילער — איז גאָר־נישט גוט, איז ביטער ווי דער טויט... און אַז די כלה׳שי וואָלט דאָס אויסגעהערט און נאָך אַזוינע מעשיות, וואָלט זי שוין גאָר־נישט גע־וואוסט, וואָס עס טהוט זיך מיט איהר, ביז זי וואָלט בעשטאַנען, אַז עס זאָל שוין פון דעם שידוך נישט ווערען.

נאָר דאָ צום גליק איז אַלץ גוט געוועזען, צו פערדאַנקען דער ערשטער מיהמעשי, וואָס האָט אָנגעהויבען באַלד גוט — מיט „מאַ׳אַ ולאָטשוכנאַ“, אַז די צווייטע און די דריטע און די פירטע זאָלען איהר אויך נאָכזאָגען דאָס זעלבע — און די כלה האָט זיך געלאָזט איבער־בעטען פאַר איהר בעליידיגען זיך פון חתן און בעשלאָסען צו שיקען איהם זאָגען, אַז ער זאָל זיך צוגרייטען צו תנאים.

עס איז שוין געווען גאָר שפּעטליך פאַר׳נאַכט און אברהם איז זיך געזעסען אין זיין געשעפטיל און אויסגעקוקט, פון וואַנען זיין הילף וועט קומען. באַלד אזוי ווי ער האָט נאָר דאָס בריוועלע זיינס אוועקגעשיקט,

האָט ער זיך שוין אָנגעהויבען אַרומצודרעהען אויף און אָב מיט אַ צורו־דערטקייט, און ווער עס איז פאַר זיין שויב פאַרבייגעגאַנגען האָט זיך איהם דער שטערען גערונצעלט פון אויסקוקען עפּעס, און ווער עס האָט ביי דער האַנד־דעבע פון זיין גלעזערנער טהיר אָנגעריהרט, האָט ער דעם קאָפּ אויפגעהאַפּט אין דער הייך מיט אַ צאַפּעל אין די אויגען, צי איז דאָס שוין נישט אַמאָל אַ גוטער שליח מיט אַ גוטע בשורה פון רוזשאַלע׳ן, נאָר דערווייל איז אַריבער דער גאַנצער טאָג, און איבער־געביסען האָט ער נאָך נישט געהאַט פאַר גרויס קרענקונג, און קיין ענטפער אויך נישט געזעהען — האָט ער זיך געגעבען אַ חאַפּ־אָן ביי דעם קאָפּ און אַ לעג זיך אַנידער ביי דעם טישעל, ווי אַ שטיר־אָקס, און די אויגען האָבען זיך פערגאָסען ביי איהם פון טרערען, און פון צייט צו צייט האָט ער געגעבען אַ שטאַרקען בלאָז מיט די נאָז־לעכער פול כעס און וועהטאָג, און אָנגעהויבען שעלטען זיך און רוזשאַלע׳ן און איהר גאַנצע משפחה, אַז ער זאָל זיי שוין נישט דערלעבען מעהר אָנצוקוקען, און געוואונשען זיך, אַז ער זאָל צופּלאַצט, צוריסען ווערען אונטער די טראַמווייען אויף טויזענד שטיק און אַז עס זאָל נישט פון איהם בלייבען קיין שטויבעלע... דערפאַר, וואָס ער האָט זיך געקענט אײַנליבען אין אַזאַ פּישצענדיג קוויטשערל!...

— „פּישצענדיג קוויטשערל״... — האָט ער אויפ׳ן קול אויסגע־שריגען און מיט אימפּעט געגעבען זיך אַ חאַפּ־אויף פון דעם טישעל אַוועק, שוין ווילענדיג חאַפּען אויף זיך דעם פּאַלטאָ, פערשליסען דאָס געשעפטעל און ענטלויפען ערגעץ אין דער וועלט אַריין...

נאָר דאָ האָט זיך געגעבען אַ מאַך אויף די טהיר און אַ „פּאָסלאַ־ניעץ״ אין אַ גרויען סיקמאַן מיט אַ שטעקען אין דער האַנד, מיט אַ פּאַסיק אַרומגענאַרטעלט, מיט רויטע פּעטילקים פאַר די קנעפּ און אַ רויטען לאַמפּאַס אויפ׳ן קאָפּ, מיט צוויי גרויע זוכענדיגע אויגען און בלאָנדע אָב־געפּאַטשטע און פייכטע וואָנסען פון ווינד — איז צו איהם אַראָבגעפאַלען פון די ערשטע צוויי שטיגלעך, וואָס איז געוועזען אַראָבצוגעהן פון דער שוועל אין זיין געשעפטעלע — און געבליבען פאַר איהם שטעהן נישט טויט און נישט לעבעדיג:

— „טו מיעשקאַ פּאַן״...

— „טו טו — האָט אַברהם אויסגעשריגען, שוין נישט לאָזענדיג איהם דערענדיגען, און דער „פּאָסלאַניעץ״ האָט איהם דערלאַנגט אַ פּער־

מאכט־ראָזע קאָנווערטיל. אברהם האָט עס געחאַפּט, נישט בעקוקט עס צומאָל און אַרויסגעחאַפּט אַ מטבע פון קעשענע, אויך נישט בעקוקענדיג זי, און געגעבען אַ שטופּ אַריין דעם „פּאָסלאַניעץ“ אין דער האַנד:

— נאַ, טאָ מאַש!... איטש!

דער „פּאָסלאַניעץ“ האָט זיך פערנייגט ביז אין האַלבען גאַרטעל אַריין, אָנשפּאַרענדיג זיך אויף זיין שטעקען, און האָט זיך אָבגעקעהרט צוריק צו דער טהיר:

— אלע טאָ יעסט טען סאָם? — האָט דער פּאָסלאַניעץ זיך געפּריוווט נאָר איבערצופרעגען, שוין שטעהענדיג אין דער טהיר.

— טען, טען סאָם!... איז אברהם געשטאַנען אַ צורודערטער און געוואָלט שוין מאַכען אַ שפּרייז צו איהם מיט אַזאַ בעוועגונג אין די הענד, ווי ער וואָלט איהם געוואָלט שוין אונטערהעלפען אַרויסצוגעהען פון דער טהיר און פערמאַכען זי, און אַזוי ווי דער פּאָסלאַניעץ איז אַוועק גאָכאַמאָל פערנייגענדיג זיך פאַר איהם, האָט אברהם געגעבען אַ רייס־אויף דאָס בריוועלע און דערזעהען איהר שריפט:

„פּשידוש פאַן“ — מעהר איז נישט געשטאַנען נאָר וואָס הינטען אונטערגעשריבען:

„רוזשאַ“...

אברהם'ען איז אַזש ליכטיג געוואָרען אין די אויגען, נאָך צוליכטיג, עס האָט איהם אַזש אַ שלאָג געטהון אין קאָפּ אַריין דאָס בלוט און ער איז געשטאַנען אַ מינוט, צוויי, מיט דעם בריוועלע אין דער האַנד מיט אַנ'אויפגעהויבענעם קאָפּ און פאַר זיינע אויגען האָבען זיך ווי געשיפּט קיילעכדיגע רעדער פון געלבליכע ליכטיגקייט מיט בלויליכע קאָלערען אַרום די זוימען...

ער איז קוים צו זיך געקומען, קוים צוריק געטהון אַ בלאָז־אָב מיט די נאָזלעכער, און אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ אויף דער ברוסט, שוין בע־געהמענדיג די גאַנצע זאַך.

איינער אמענש.

איינער א מענש

ערשטער קאַפּיטעל.

עס איז געווען אַ שענער פריהמאָרגען, ווען איינער אַ יונגערמאַן מיט אַ קורץ געשוירען בּערדעל און טיעפען הוט אויפ'ן קאָפּ האָט זיך אַראָבּגעלאָזט פון זיין שטיבּעל, וואָס איז געוועזען אונטער'ן סאַמע שפּיץ דאַך, און בּיי דער ערשטער בּעגעגנונג מיט דער ליבּטיגקייט פון דער זון איז ער געבּליבּען שטעהען אין מיטען הויף מיט אַ געזונקענעם קאָפּ, נישט וויסענדיג, וואו ער האָט צו געהן דעם היינטיגען טאָג. דריי טעג שוין, ווי ער האָט זיך געשפּייזט מיט אַ טרוקען שטיקעל בּרויט, וואָס ער האָט געקויפט, פאַרבּייגעהענדיג עפּעס איבּער אַ ווילדער לעערער גאַס בּיי אַ זעלנער, וואָס איז דאָרט געשטאַנען אין אַ ווינקעל, און נעכטען בּיינאַכט האָט ער שוין דאָס אויך נישט געהאַט און זיך געלעגט אָהן נאַכט-עסען.

נאָך אַ קורצער איבּערלעגונג, שטעהענדיג אַזוי פערקלערט, האָט ער פערשפּילעט דעם רעקעל, אַראָבּגערוקט צו'ם אָרט דעם הוט, און דערהויבּענדיג זיך אויף די שטיגען אין איין קאָרידאָר פון דעם זעלבּען הויז, איז ער געבּליבּען שטעהן הינטער אַ טהיר. אין די פענסטער פון דער דירה, וואָס הינטער איהר טהיר שטעהט ער אַצונד, האָט ער שטענדיג געזעהן זיצען אַ פרוי מיט אַ שטיל פערזאָרגט פּנים, אונטער-געשפּאַרט אַ האַנד אונטער דער גאָמבּע. און טיילמאָל אויך — אַ ייד מיט אַ שפּיציג האַלבּ גרויליך און שיטער בּערדעל, דורך וועלכען די קינבּאַקען האָבּען זיך מיט זייער עלטערער רויטליכער הויט דורכגע-לויכטען, און מיט אַנ'אַכט-קאַנטיג קאַפּעל, וואָס ער האָט געטראָגען אויפ'ן קאָפּ.

אין זיך האָט דער יונגערמאַן געגלויבט, אַז מען וועט איהם באַלד נישט עפּענען די טהיר, ווייל אַזוי שטיל האָט שטענדיג אין יענעם הויז אויסגעזעהן. נאָר ער מוז געהן פרעגען, אפשר ווייסט מען דאָ פון ערגעץ אַ שטעלע פאַר זיינעטוועגען.

ער האָט אָנגעקלונגען, בלייבענדיג שטעהן אַ ווײַלע ווי איינגעקאָרטשעט ביי דער זייט פון דעם גלעקעל, אַלס פּלוצלנג, נישט הערענדיג אפילו קיין טריט פריהער, האָט זיך דערהערט אַנ'אָבּלאָזען פון אַ קעטעל, און די טהיר האָט זיך אויפגעמאַכט. אין איהר איז פאַר זיינע אויגען שטעהן געבּליבען דעם איינגעטהימערס געזיכט מיט דעם שוואַרץ־גרוילּיכען בּערדעל.

דער יוד האָט איהם שטום אָנגעקוקט, צו ערשט גלייך אַרויסגעשטעלט אַנטקעגען איהם, דערנאָך, ווי אַליין נישט ווילענדיג, געמאַכט אַ טריט הינטער זיך, אַריינצולאָזען דעם יונגען מאַן.

אין דעם פאָדער־צימער איז געוועזען פינסטערליך, נאָר פון דער אַנטקעגענדיגער שטוב, וואו אַ טהיר איז געשטאַנען אָפען, האָט איהם אַ ליכטיגקייט און איין זייט וואַנט פון אַ פלושענער אָבּאָמאַנע פערהאַפט, און ער איז אַ ביסעל פערמישט געוואָרען, דערפיהלענדיג זיך אין אַ פרעמדער שטוב.

ער האָט געוואָלט שוין צוריק חאַפּען און זאָגען, אַז ער האָט אַ טעות געהאַט, נאָר ער האָט נישט געדענקט קיין איינציגען שכנ'ס נאָמען פון דעם הויף, כדי צו זאָגען, אַז צו דעם האָט ער געדאַרפט.

— ענטשולדיגט מיר... — האָט ער שטיל געשטאַמעלט און, וואַרפענדיג זיך מיט אַ צומישטען בּליק, ער ווייסט אַליין נישט פאַר וואָס, צו דער אָפענער טהיר פון דער פאָרענדיגער שטוב, געזאָגט: איך האָב, דאַכט זיך מיר, נישט געטראָפען...

— איהר זוכט, דאַכט זיך, דער היגענדיגער „רושאַנצע"? — האָט איהם שוין דער איינגעטהימער געפרעגט.

— יאָ... — האָט זיין וואָרט שטיל אַרויסגעציטערט און ווי עפּעס אַנ'ענגשאַפט וואָלט איהם אָנגענומען אין האַלז מיט אַ פערוואַסערונג, וואָס האָט איהם נישט געלאָזט ווייטער רעדען.

— מיט וואָס קאָן איך אייך דיענען?

— ניין, מיט גאָרנישט... איך האָב נאָר געוואָלט אַ קוק געבען, צי איז דאָ אַלץ אין אָרדנונג... צי רויכערט נישט די קיך...

— איך ווייס נישט — האָט דער יוד געזאָגט — זייט אַזוי גוט, טהוט אַ קוק, אָדער פרעגט מיין פרוי...

— מען האָט פון דאַנען ערגעץ אַריינגעזאָגט צו'ם ווירטה, אַז די קיך רויכערט... — האָט ער זיך פערענטפערט — צי איז עס נישט דאָ? — האָט ער שוין פרעגענדיג אָנגעהויבען צו רוקען זיך אין דער וויטערדיגער שטוב אַריין.

— געהט, זייט זשע מוחל, גלייך... — האָט איהם דער יוד אַריבערגעוויזען, אַריינפיהרענדיג איהם אין דער טהיר, דורכצוגעהען איבער דער שטוב צו אַ וויטערדיגער פערמאַכטער טהיר.

עפּעס האָט ער זיך פערבלאָנזשט מיט די בליקען איבער דער שטוב, ווי עס וואָלט איהם אויסגעוויזען, אַז נישט דאָרט אין יענער טהיר, צו וועלכער מען הייסט איהם געהן, איז די קיך, און ער האָט צעמישט אַ פרעג געטהון:

— וואו, דאָ?

— דאָ, דאָ, גלייך... — האָט איהם דער בעל־בית אונטער־קומענדיג די טהיר אויפגעעפענט, וועלכע דער יונגערמאַן האָט נאָך פריהער מיט דער האַנד אָנגעחאַפּט, ווי ער וואָלט געוואָלט עפּעס פער־חאַפּען. און דאָ האָט זיך געעפענט פאַר איהם ווייטער אַ שמאָלער און פינסטערליכער איינגאַנג, אין וועלכען רעכטס און הויך אין דער וואַנד איז געוועזען אַ ליכטיג שייבעל, און ער האָט פערשטאַנען דאָ צו זוכען די טהיר פון דער קיך.

אַ מיידעל, וואָס איז דאָ געשטאַנען מיט פערשאַרצטע אַרבעל און געהאַלטען דורך אַ וויש־טוך אַנ'אייזערען טעפּעל בּיי דעם אויער, האָט איהרע אויגען אויסגעשטעלט אויף דעם יונגענמאַן, און לויט איהרע שטילע אויגען און צעשויבערטע האָר, האָט זיך געקאָנט דאַכטען, אַז דאָס מיידעל קוקט קיינמאָל נישט אין דעם פרייען דרויסען און זיצט שטענדיג אַ פערשלאָסענע.

ער האָט עפּעס מיט אַ פינגער אַ פּרוב געטהון אויף דער פּליטע פון דער קיך, אַליין נישט ווילענדיג, מיט אַ פערקנייטשטען שטערען,

איינגעהערט זיך צום הוושען פון פייער אונטער דער קיך, און אָבמאַ־כענדיג אַ פּאָר מאָל מיט דער האַנד פאַר זיך, ווי ער וואָלט מיט זיך עפּעס געשמועסט, האָט ער אַפילו נישט אויפהויבענדיג קיין בליק אויף דעם מיידעל, וואָס איז געשטאַנען אַנטקעגען איבער איהם און געקוקט איהם גלייך אין פּנים, ווי זי וואָלט איהם אין עפּעס חושד געווען, זיך גלייך צוריק אויסגעדרעהט און אַרויס פון קיך.

אַראָבגעגאַנגען איז ער שוין נישט דורך פאָרענט, נאָר דורך דער הינטערשטער טהיר. וואָס איז געווען אין ווינקעל פון דעם זעלבען שמאָלען איינגאַנג פאַר דער קיך, און אויף שמאָלע, אַביסעל נישט קיין גלאַטיגע און ריינע שטיגען איז ער געבליעבען שטעהען מיט אַנ׳אַראָב־געלאָזטער האַנד אויף דעם אָנלעהן ביי דער זייט און געזונקענעם קאָפּ. איהם האָט זיך נאָך אין קאָפּ געמישט, און צאָרנדיג האָט ער גע־שטאַמעלט:

— וואָס האָט ער דאָ געוואָלט? — און פאַר וואָס איז ער עפּעס אַריינגעגאַנגען דורך דער פאָרענדיגער טהיר און אַרויס דורך דער הינ־טערשטער?

אַ שלעכט געמיטה איז אויף איהם אָנגעפאַלען:

„די נישט!... טפו!...“ — האָט ער אַ שפּיי אָב געגעבען מיט דעם גאַנצען אימפּעט, וואָס האָט זיך ווי אַרויסגעריסען נאָך דער גאַנ־צער צייט זיין אין פערשלאָסענהייט, און געבענדיג אַ וואָרף מיט דעם קאָפּ אין דער הויך האָט ער אַ בייז געלעכטער, ווי עקסטרע, האָט זיך געדאַכט, אַ שטויס אַרויס געטהון פון האַלז, בלייבענדיג שטעהן מיט אַנ׳אויפגעהויבענעם קאָפּ אַ מינוט, אין דער לופט אַריין.

נאָר דאָ האָט זיך אַ טהיר אויפגעמאַכט הינטער איהם פון דער אַנטקעגען־איבערדיגער זייט אין הויז, און אַ יודענע מיט אַ פערוויינט פּנים, אַלט און איינגעשרומפּען, מיט אַ דערעלע אויפ׳ן קאָפּ און עפּעס אַנ׳אָנ־געשריבען צעטעלע, וואָס זי האָט געהאַלטען צווישען די פינגער, איז אַרויס פון דאָרט און אַראָבגעלאָזט זיך פאַרביי איהם איבער די שטיגען, נישט בעמערקענדיג, אַז נאָך עמיצער שטעהט דאָ, נאָר אַליין טיעפער זיך אַראָבגעלאָזט, זיפצענדיג און אָכצענדיג, און דער יונגערמאַן איז איהר נאָכגעגאַנגען נאָך איהרע פּלייצעס.

פון שטאַרקען שיין פון דער זון און דער גרויסער ליכטיגקייט, אין

וועלכער די יודענע איז פּלוצלינג אַריינגעקומען מיט איהרע טרערען־פּערגאָסענע אויגען, האָט זי אָנגעהויבען ווי צו בלאָנזען איבער'ן הויף, נישט קאָנענדיג גערענקען, אין וועלכער זייט דער טויער געפינט זיך, און דער יונגערמאַן קוקענדיג אויף איהר, ווי פערווירט און פערבלאָנזעט איהר קאָפּ זעהט אויס, און מיט וואָס פאַר אַ שרעקליכער פערזאָרגטקייט און געקנייטשטען שטערען פערטהון אין זיך אַריין — ווייסט נישט פאַר וואָס ער האָט זיך פּלוצלינג אָבגעקעהרט מיט דעם קאָפּ אָן אַ זייט, און אויף זיין געזיכט האָט זיך צעלייגט עפּעס אַ גרימען.

דערווייל איז די יודענע ווי עס איז אַרויסגעקראָכען פון הויף, און ווען ער האָט זיך צוריק אומגעקוקט, איז ער שוין געשטאַנען איינער אַליין, און נישט וויסענדיג אַליין נאָך וואָס, האָט ער מיט לאַנגזאַמע טריט פון הויף אַרויסגעשפּאַנט. אויף דער אַנטקעגען־איבערדיגער זייט נאָס איבער'ן טראָטואַר האָט ערשט געבלאָנזעט די יודענע, און קוקענדיג אויף איהר איבער איהרע פּלייצעס און קאָפּ, וועלכע זענען געווען פערדעקט מיט דעם דערעלע, האָט זיך געדאַכט, אַזוי ווי נישט זי איז אַהין אַריבערגעקומען, ווי אַ ווינדטעל וואָלט זי אַריבער־געטראָגען.

נאָר אָט איז זי, אַרויפגעהענדיג אויף עטליכע שטיגלעך פאַר אַ טהיר מיט אַ גרויסער שווי־שויב פון אַנ'אַפּטייק, דאָרט אַהין אַריין, און דער יונגערמאַן איז זיך געגאַנגען ווייטער איבער די גאַסען צווישען די מענשען, וואָס האָבען זיך געיאָגט און געאיילט. געגאַנגען איז ער נאָר זיין וועג מיט אַ געזונקענעם קאָפּ.

אין יענער שטוב, נישט פון וועלכער דער יונגערמאַן איז אַרויס, נאָר פון דער אַנטקעגען־איבערדיגע, פון וואַנען די יודענע איז איהם נאָכגעקומען, בשעת ער איז געשטאַנען אויף די שטיגען, איז געלעגען אַ קראַנק מיידעל, צו וועלכער גיטעלע, די פרוי, וואָס דער יונגערמאַן האָט אַלע מאָל געזעהען זיצען אין פענסטער אַ פערזאָרגטע, איז אַלע טאָג אַריינגעגאַנגען, אַלס אַ שכנ'טע פון דער צווייטער שטוב, זעהן איהר איהר געזונד. עס איז נישט געוועזען קיין דאָקטאָר, וואָס זאָל קענען איהר העלפען... דאָס מיידעל האָט זיך איינגערעדט, אַז זי איז שטאַרק

זינדיג. און אָט אין וואָס איהר קרענק איז בעשטאַנען: זי מיט איהר מוטער אַנ׳אַלמנה האָבען מיט אַ צייט צוריק, אַ יאָהר פיער וועט שוין זיין פון דעמאָלט אָן, געוואָהנט אויף איינעם פון די פערוואָרפענסטע הינטער-געסלעך. אַ גאַנצען טאָג און אַ גאַנצע נאַכט פלעגט אויף יענעם געסעל זיין שטיל, און מען האָט נישט געזעהן קיין לעבעדיג בעשעפעניש. די מוטער פלעגט גאַנץ פריה אַוועקגעהן מיט אַ קוישעל גרינס אין גאַס און איז געקומען צוריק ערשט שפּעט אין אָווענד, ווען מען האָט שוין לאַנג געדאַרפט אַ לעמפּעל אָנצינדען, און ווען דאָס איינציגע איינזאַמע צימערל אויף אַ פּאַציאַטע אונטער׳ן סאַמע דאַך, אָבגעזונדערט פון דער גאַנצער וועלט, איז שוין געווען פערהילט אין דיקען שאָטען פון צווישען-טאָג און-נאַכט, נאָר וואָס דער גרויסער הימעל פלעגט דורך דעם קליינעם פענסטערל אַריינקוקען און אָנגעפילט מיט אַ גרוי־יבער דונקעלהייט דעם חלל צווישען די ווענדטלעך און איבער דעם קליינעם רויטען טישעל, וואָס איז געשטאַנען אונטער דער משופּע׳דיג אויסגעבויגענער וואַנד הינטער׳ן בעליק, פּעררוקט אָן אַ זייט. אין דעם שטיבעל פלעגט דאָס מיידעל, מרים׳ל, די איצטיגע קראַנקע, אָבזיצען גאַנצע שטונדען ביי דעם קליינעם פענסטער׳ל און אַרויסקיקען אויף דעם ווייס-פלויטיגען פערצוימטען געסעל, וועלכעס האָט אויסגעזעהן גיכער עהנליך צו אַ רייהע געלאָשענע קאַלך-גריבער, פּערקלאַפּט ביי די זייטען מיט געוויסטע ברעטער, אַז קיין מענש זאָל דאָרט אַהין נישט צוקומען. צווי רייהען פלויטען אַזעלכע איז געוועזען אין ביידע זייטען געסעל, און אַנטקעגען איבער איהר פענסטער׳ל, איבער׳ן פלויט, וואָס האָט פ׳ר-צוימט זייער הויפעל, איז געשטאַנען נאָר איין אַלטער מויער אויף דער אַנדערער זייט געסעל. אַמאָל, שוין גאַנץ לאַנג, די פּוסטקייט דאָ אַרום געדענקט עס שוין אַליין נישט, נאָר אפשר אין איהר טיעפען שטיל-שווייגען פיהלט זיך נאָך אַ שטיל טרוימען פון אַמאָל, איז דאָס הויז געוועזען בעלויכטען נאַכט ביי נאַכט מיט אַ רויטער ליכטיגקייט אין די פענסטער. נאַכט ביי נאַכט, דערציהלען אַלטע לייט, האָבען דאָ פּלי-זמרים געשפּיעלט, דאָ איז אַמאָל אַנ׳ערשט-קלאַסיגער חתונה-זאַל געוועזען. היינט אָבער לעבט שוין לאַנג נישט דער בעל בית דערפון, אפילו אויך די פּאָר-פעלקער, וואָס האָבען זייער גליקליכסטען אָווענד בעשטימט אַהער צו ברענגען. — און דאָס הויז שטעהט אַ ווייגענדיגס, מיט אָבגעשיילטע ווענד, פון וועלכע עס קוקען אַרויס האַלב-אָבגעבראָכענע נאַקעטע שפּיצען ציגעל. די אַראָבגעלאָזטע און צעשפּאָלטענע לאָדענס,

דורך וועלכעס ברייטע שפּאַלטען מען זעהט דורך די הוילע רעמלעך פון די פענסטער, זענען מיט טשוועקעס שוין לאַנג פערקלאַפּט, בעהאַלטענ־דיג הינטער זיך אַ טיעפע אייגגעשלאָסענע פינסטערניש, פון וועלכער עס פיהלט זיך אַרויס דאָס פייכטקייט פון יענער נאַסער ערד, אודאי אָהן פּאָדלאָגעס. און הינטער דעם הויז, אין אַ בלינדער וואַנד, שטעהען נאָך אַ פּאָר גרויסע אייגפאָהר־טויערען, אויסגעקרימטע, מיט די אויבערשטע טיילען אַרויסגעבויגען אויף דער גאַס, גאָר אומצופאַלען און בלייבען ליגען אויף די פּנים'ער.

אין יענעם געסעל, אז אַ מענש פלעגט אַמאָל פאַרבייגעהען, האָט זיין פּנים געמאַכט אַנ'איינדרוק פון אַ שטילען סוד, און די טריט האָבען ווי געצעהלטע, מיט אווידער־קול זיך אָבגעשלאָגען אין דער שטילער לופט צווישען די פּלויטען.

נאָר איינמאָל האָט זיך אין הויז, וואו דאָס מיידעל מיט איהר מוטער האָבען געוואָהנט, אריינגעצויגען אַ נייער לאָקאַטאָר, מיט איין שטאָק נידעריגער און סאַמע אונטער זייער שטיבעל אונטער די זעלבע שטיגען. אין זיין אויסזעהן איז געלעגען עפּעס זעהר נישט קיין גלייכס, אַ רויה און שטענדיג פערטיעפּט געזיכט אין זיך אריין, מיט אַ געהיימנים און שטילען בליק אויף יעדען אַנטרעפענדיגען מענשען, מיט אַ שטיל בלישצעל, וואָס האָט עפּעס געפּרענט, און זיך באַלד צוריק פערבאָרגען, ווי הינטער אַ שווערער דיקער מאַסקע, און אָט דער יונגער־מאַן האָט דאָס מיידעל געמאַכט פערלאָרען פון ביידע וועלטען. עס איז שוין גע־וועזען צווישען טאָג, ווען גיטעלע איז דעם זעלבען טאָג אריינגעקומען זי זעהן. וואָס זי מאַכט, און אומזיסט האָט זי איהר געשטופּט מיט דער האַנד צו'ם בעט אַ ביסעל ייזך, וואָס זי האָט אריינגענומען פון איהר שטוב. די קראַנקע האָט זיך נאָר אויפגעזעצט אין בעט און מיט אַ טרויעריגען בליק זיך אומגעקוקט צו'ם פענסטער, צי איז שוין פאַרנאַכט. אין דרויסען האָבען זיך שוין געררויטעלט די שפּיצען דעכער, און אין צימער האָט אריינגעשלאָגען אַ פאַרנאַכטיגע ראָזע ליכטיגקייט פון די לעצטע פערגעהענדע שטראַהלען, וואָס האָבען זיך געשפּיעלט אין אַ ווינקעל וואַנד, שיעף דורכ'ן פענסטער. ווי אַ שטיל אויסגעפּייניגט בע־שעפעניש האָט זי אין דעם ליכטיגען פּונקט אריינגעקוקט, האָט אַלץ נאָר געשאָקעלט מיט דעם קאָפּ און געזאָגט:

— אָבער דאָס אַלץ איז דאָך נישט פאַר מיינעטוועגען... — און

טרעהרען, שטילע טרעהרען האָבען געפינקעלט אויף איהרע שטילע ציטערדיגע ברעהמען.

— גלויב זשע מיר, מרים׳ל, — האָט זי גיטעלע אין יענעם פאַר־נאַכט געטרייסט — אַז דו וועסט נאָך געזונד זיין, עס וועט דיר אַל־דאָס שלעכטס אַוועקגעהן.

— ניין, גיטעלשי... — האָט די קראַנקע מיט אַ שטילען פערד־טרעהרטען בליק אויף איהר געקוקט, — איך ווייס שוין ביי וואָס איך האַלט... גאָט דער לעבעדיגער ווייסט, צי איך וועל נאָך ווען זעהן די זון שיינען אַזוי... — און בעהאַלטענדיג דאָס פנים אין די הענד אַריין, האָט זי געפרעגט גיטעלען, וועלכער טאָג היינט איז, און אַז גיטעלע האָט זי איבערגעפרעגט: צו וואָס? האָט זי געענטפערט:

— איך מוז, גיטעלשי, אין זינען האָבען, ווי איך האַלט אין דער וועלט. איך טאָר נישט אַזוי אַריבערלאָזען די מינוטען, אפשר וועל איך מיך נאָך צייט האָבען אויסצוקויפען פון מיינע זינד, ביז דער טאָג פון דין וחשבון אָבגעבען וועט אָנקומען.

און אַז עס איז געקומען איינמאָל פרייטאָג־צו־נאַכטס, ווען די בענש־ליכט אין די לייכטער אויפ׳ן געדעקטען טישעל האָבען דאָס שטיבעל אָנגעפילט מיט אַ בלישצענדיגער ליכטיגקייט, און אַרום דער קראַנקערס בעט זענען געזעסען עטליכע שכנ׳טעס און גיטעלע אויך צווישען זיי, אַלע אָנגעטהון שוין אין די שבת׳דיגע קליידער, האָט זיך מרים׳ל אויפ־געזעצט אויפ׳ן בעט, אַרומגעקוקט זיך און געפרעגט, וויפיעל דער זייגער האַלט; און מיט אַ פערטהוענקייט אין פנים און זיפץ אָב: אוי וועה, ווי שפעט עס איז שוין!... האָט זי זיך געהייסען דערלאַנגען קלאָרע וועש און געבעטען די ווייבער, אַז זיי זאָלען איהר העלפען זיך איבערטהון... אין שטיבעל איז געוואָרען אַ געוויינעריי. זי האָט זיי געהייסען שווייגען: ס׳איז היינט שבת... און הייסענדיג זיך דערלאַנגען נאָך אַ ביסעל יויך אויסצוזופען, האָט זי מיט דער זעלבער פערטהוענקייט געזאָגט: נו, מען מוז זיך גרייטען אין וועג אַריין... און אַז דער זייגער האָט אויסגעשלאָגען צוועלף, איז איהר אויסגעלייטערטע נשמה אויפגעגאַנגען אין הימעל אַריין.

אַלע שכנ׳טעס פון דעם הויף האָבען זיך פערנומען מיט איהר רעכטהון, און זונטאָג בעגינען, ווען מען האָט זי פון שטוב אַרויסגע־

טראָגען צו׳ם שוואַרצען וואָגען מיט די פּאָרהענגלעך , וואָס איז געשטאַנען
אין מיטען נאָך לעערען און שלאָפענדיגען הויף , האָט אַ געלאַרם און אַ
געשריי פון דער מוטער און נאָך ווייבער אויפגעוועקט פון שלאָף דעם
יונגען=מאַן , דעם רזשאָנזצע, וואָס איז אַזוי אויך שלעכט געשלאָפען די
נאַכט איבער זיין הונגער, און ער האָט זיך אַצונד געשטעלט , ווי אַ
בּלייבע סטאַטוע , אין דעם אָפענעם פענסטער׳ל פון זיין אוטער׳ן דאַך=
שטיבעל, אַראָבקוקען וואָס דאָ קומט פאָר . נאָר ווי ! ווען מען זאָל פאַר
איהם אַצונד אפילו אָבדעקען דאָס שוואַרצע טוך פון איבער דעם טויטענס
געזיכט, וואָלט ער זי שוין אויך נישט דערקענט. זי איז געוועזען דאָס
אונגליקליכע מיידעל , אונטער וועלכעס שטיבעל און אונטער די זעלבע
שטיגען ער האָט געוואָהנט מיט פיער יאָהר צוריק און וועלכע האָט גע=
האַט דאָס אונגליק פערפיהרט צו ווערען דורך זיין האַנד . עס קאָן זיין,
אַז ער האָט די מוטער , וואָס איז איהם נאָכגעקומען , בשעת ער איז
געשטאַנען אויף די שטיגען, אויך נישט דערקאָנט. נאָר פונדעסטוועגען —
ווער קאָן עס וויסען ...

צווייטער קאַפּיטעל.

עס זענען אַריבערגעגאַנגען עטליכע טעג. דעם יונגענמאַנס לאַגע
האָט זיך נישט געענדערט. גאַנצע נעכט האָט ער זיך געוואָרפען אויפ׳ן
געלעגער, ליעגענדיג מיט שטאַרק פערקוועטשטע ברעהמען אונטער׳ן
שטערען, דאָס געזיכט האָט אויסגעזעהן שטיל, נאָר שטאַרק פערטהון
אין זיך אַריין. און די טעג, ווען ער האָט לאַנגזאַם שפּאַצירט מיט אַ
געזונקענעם קאָפּ און די הענד פערלעגט הינטער׳ן רוקען, סיי ביי זיך
איבער׳ן גאָרען=שטיבעל, סיי אויף דער גאַס, וואו מענשען האָבען זיך
געיאָגט און געלאָפען, זענען איהם אויך נישט בעסער געווען. אַז ער
פלעגט זעלטען אַמאָל אויפהויבען דעם קאָפּ און וואַרפען אַ בליק פון
אונטער׳ן שטערען אַפער, איז ער געווען פינסטערער, ווי די נאַכט. נאָר
פון דער טיעפעניש, ווי פון אַ שוואַרצען אָבגרונד האָט אַ שטיל בליש=
צעל אַרויסגעשיינט — צו דאָס גאַנצע אַרומיגע. ביי איהם האָבען זיך
געצויגען די טעג און נעכט צוזאַמען, און עס האָט איהם אַזוי ווענינ

אינטערעסירט, צי געהט אַוועק דער טאָג און עס קומט אָן די נאַכט, אָדער פערקעהרט, און ער איז פאַר זיי אַזוי גלייכגילטיג פאַרבייגעגאַנגען, ווי זיי וואָלטען געווען ביידע אוים איין שטיק אויסגעגאָסען, און ער — ווי אַ שווערער שלעפענדיגער שאָטען, וואָס ווייסט נישט פון קיין צייט און פון קיין אונטערשיעד. אַזוי פערזונקען נאָר מיט זיך אַליין, ווי ער האָט געלעבט נעכטען, האָט ער געלעבט אויך היינט און האָט נישט בע־מערקט דאָס מינדעסטע פון אַרום. דאָך נאָך לאַנגע און שרעקליכע איבערלעבונגען האָט ער זיך מישב געווען, ער וועט נאָך אַמאָל אַרויפ־געהען צו דעם זעלבען שכן, ד״ם יוד, וואָס ער איז שוין איינמאָל גע־ווען ביי איהם — און אַצונד שוין מיט אַ בעשלאָסענהייט, נישט צו לאָזען זיך אויף קיין זייטיגע זאַכען, נאָר צו שמועסען באַלד וועגען דעם, נאָך וואָס ער איז געקומען.

און ער האָט זיך דערהויבען אויף די שטיגען אַ צווייט מאָל. אַצונד שוין נישט דורך דעם פאָדערשטען אייגנאַנג, נאָר הינטען, וואו די דיענסט זאָל איהם עפענען. און ער איז אַהין אַריין.

אין דעם שמאָלען לענגליכען און דונקעלען פאָדער־צימער איז פאַר איהם וויטער געשטאַנען דאָס דיענסט־מיידעל מיט דעם צעפודעלטען קאָפּ; און מיט איין האַנד אויף דער האַנד־העבע פון דער קיך־טהיר, האַלטענדיג זי עטוואָס אויפגעשפּאַרט, אַזוי, אַז עס זאָל אַריינשלאָגען אַ ליכטיגע שיין דאָ אַהער אין דער פינסטערניש, האָט זי האַלב אַרויס־געבויגען מיט דעם אויבערשטען טהייל קערפּער צו איהם אין דעם שמאָלען איינגאַנג, געשטאַנען אויף דער שוועל איינגעדרעהט מיט דעם רוקען צו דער טהיר און געקוקט אויף איהם און זיין פינסטער פּנים מיט אַ שטילען שרעק...

— וואָס זשע האָט איהר מורא? — האָט ער פּלוצלינג גע־פרעגט.

— וואָס איך האָב מורא?... ליעבער הערר... וואָס האָט איהר געוואָלט?... האָט זי געפרעגט, קוקענדיג איהם שיין שאַרפער אין די אויגען אַריין, ווי די שרעק וואָלט ביי איהר געוואַקסען אויפ׳ן געזיכט צוזעהענדיג.

— איך האָב גאָרנישט געוואָלט... — האָט ער געזאָגט פון צווישען די צייהן — נאָר זייט אַזוי פריינדליך און מעלדעט דעם הערר

אייערען, אז א מענש וויל אריינקומען צו איהם... דארף עפעס צו איהם.

— באלד. — האט דאס מיידעל געזאגט, און אפלאזענדיג די טהיר און עפענענדיג די וויטערע, די צווייטע, איז זי פערשוואונדען געווארען אין דער גרויסער מיטעל-שטוב. אין א ווייל ארום איז זי צוריק אריינגעקומען און געזאגט:

— גוט, דער בעל בית בעט אהין. — און ווען זי איז צוריק געגאנגען צו דער קיך איז ער שוין געשטאנען דארט אינעווייניג.

אין דער אפענער טהיר פון א בעזונדער קאבינעט, וואס געהט אריין אין דער גרויסער שטוב, איז שוין געשטאנען דער בעל בית, און דערזעהענדיג דעם יונגענמאן האט ער פריינדליך געזאגט:

— מיט וואס קאן איך אייך יעצט דיענען?

— „יעצט" — האט דער יונגערמאן איבערגעקייעט, — און אביסעלע פערנייגענדיג זיך האט ער וויטער געזאגט: — איך האב געוואלט פון אייך עפעס בעטען...

— איהר האט עפעס צו שמועסען? — האט דער אייגענטהימער געפרעגט — זייט אזוי גוט, קומט אריין אהער. — און אבטרעטענדיג אויף הינטערווייליכטס מיט א טריט צוריק אין קאבינעט, האט ער אריינגעלאזט צו זיך דעם יונגענמאן.

— איהר זענט, דאכט זיך, דער זעלבער, וואס איז דא געוועזען מיט עטליכע טעג צוריק? — האט פלוצלינג און אונגעריכט א פראגע פון דעם אייגענטהימער דעם יונגענמאנס צעשטרייטע געדאנקען איבער-געריסען.

— יא... דאס בין איך דער זעלבער. — האט אויך דער יונגער-מאן פלוצלינג און נישט ווילענדיג געענטפערט. א ביסעל בייז, און באלד ווי אליין פאר זיך עפעס א שמייכעל געטהון און געזאגט וויטער, אקצענטירענדיג די ווערטער: — נאר דעמאלט איז געוועזען עפעס אנדערש.

— מיט וואס? — האט דער בעל בית געפרעגט.

— מיט דעם, וואס איך האב נאך אויך דעמאלט געוואלט וועגען דאס אייגענע שמועסען... נאר אויסגעלאזט האט זיך גאר עפעס

אַנדערש... — האָט ער דאָס לעצטע וואָרט, ווי געצווינגען דורך די ציין. און ער איז פּלוצלינג שטיל געבליבען, אין פּלוג אָננעהמענדיג אַ פערדריסליכען אויסזעהן, ווי ער וואָלט זיך געפיהלט פון עפּעס בעלייזדיגט.

— זיצט, זיצט... — האָט איהם דער בעל בית אָנגעוויזען אויף אַ שטוהל.

— דאנק... איך האָב אייך נאָר געוואָלט עפּעס בעטען: לויט אייער שטעלונג, וואָס איהר פערנעהמט אַנטקעגען די אַלע לאָקאַטאָרען פון דעם הויף, איז מיר אַ סך ווינשענסווירדיגער זיך צו ווענדען צו אייך מיט דאָס, וואָס איך וויל בעטען, ווי צו אַנ'אַנדערן, רעכענענדיג, אַז איהר וועט מיר קאָנען העלפען.

— צו'םביישפּיעל: וואָס איז דאָס אַזעלכעס?

— דאָס איז אייגענטליך נאָר נישט קיין גרויסע זאַך. — האָט ער פערמאַכענדיג דאָס געזיכט און פינסטערליך קיקענדיג אויף דעם בעל בית געענטפערט — נאָר ווי באַלד איהר קאָנט דאָס...

— עס קאָן זיין, — האָט דער אייגענטהימער צוגעקוועטשט מיט די אַקסלען.

— איך האָב נאָר געוואָלט אַ שטעלע בעטען, און געווענדט זיך צו אייך, ווייל איהר קאָנט אפשר גיכער דאַרפען אַ מענשען, ווי די אַלע, צו וועלכע איך קאָן האָבען אַ פאָרשטעלונג אַריינצוגעהן צו זיי אין שטוב...

— דאָס אייגענטליך?...

— נישט מעהר.

— און ווי רופט מען אייך? — האָט דער בעל בית וויטער פּלוצלינג און פאַר דעם יונגענמאַן אונגעריכט געפרעגט.

— צי אין דעם איז דען עפּעס אַנ'אונטערשיעד? — האָט דער יונגערמאַן צוריק געפרעגט.

— ניין, נישט קיין גרויסער אונטערשיעד, — האָט דער בעל בית נישט קוקענדיג איהם אין פּנים אַריין געענטפערט, — נאָר אויב איך וועל וועלכען סוחר עס איז פון מיינע בעקאַנטע פרעגען, צי ער דאַרף נישט קיין מענשען אין זיין געשעפט, זאָל איך איהם וויסען אַ נאָמען אָנצוגעבען.

— איך וואָהן דאָך דאָ אויף דעם הויף. — האָט דער יונגערמאַן געזאָגט.

— וועגען דעם ווייס איך... און איבריגענס, דערווייל איז עס נישט נויטיג אויך... — דער יונגערמאַן האָט אנ׳אָטעם געגעבען:

— איך בעט אייך איבער, — האָט ער אַרויסגעשטאַמעלט — צו איהר שפּירט זיך עפּעס בעריהרט?

— ניין... פאַרוואָס? — האָט דער בעל בית גוטמוטהיג גע־ענטפערט.

— נו, איך קאָן דאָך אייך נישט זאָגען מיין נאָמען... עס וועט דאָך אויסקומען, ווי איך בין מיך געקומען פאַר אייך פאַרשטעלען... האָט דער יונגערמאַן העפטיג און אַ ביסעל מיט אַ וועהטאָגליכקייט אין געזיכט אַרויסגעזאָגט.

— בערוהיגט אייך, ליעבער מענש, — האָט איהם דער בעל בית געזאָגט — איך האָב דאָך אייך נאָר גלאַט אַזוי צוליעב שטייגער גע־פרעגט. איהר ווייסט דאָך, דאָס איז דאָך שוין אַזוי די געוואוינהייט ביי מענשען — נאָר אויב איהר קאָנט נישט זאָגען, איז ביי מיר אַזוי אויך רעכט. וואָס איך קאָן פאַר אייערטוועגען טהון, וועל איך אַזוי צו אַזוי מיט דאָס זעלבע אייך בעהילפיג זיין.

— דאַנק... האָט דער יונגערמאַן דעם אָטעם אָבגעחאַפּט.

— און אַצונד וועט איהר מיך ענטשולדיגען, — האָט דער בעל בית ווייטער פּלוצלינג געזאָגט, אויפשטעהענדיג פון שטוהל — וואָס איך געה אַריין צו מיין פרוי אויף איין קליינער ווייל, אויב עס מאַכט אייך נישט אויס צולאָזען אייך אַליין.

צווישען זיי ביידען איז פאַרגעקומען אַ מינוט פון טיעפען שטיל־שווייגען.

— איך וועל אפשר אויך שוין געהן... — האָט דער יונגערמאַן נישט אויפהויבענדיג די אויגען געזאָגט.

— ניין, קלערט נישט דאָס... איך קום שוין צוריק. — האָט דער בעל בית איהם געבעטען. דער יונגערמאַן האָט אַ נייג געטהון מיט׳ן קאָפּ, און דער בעל בית איז אַרויס פון דעם צימער אין זיין פרוי׳ס צימער אַריין.

דאָרט איז זי געזעסען ווי אַלע מאָל אַ פּערוואָרגמע ביי דעם פענ־סטער, אונטערגעשפּאַרט אַ האַנד אונטער׳ן פּנים.

ווען דער מאַן איז אַריין, האָט זי נאָר איהרע ברעהמען אויפגע־הויבען אַנטקעגען איהם און מיט שטילקייט זיי צוריק אַראָבגעלאָזט.

ער האָט זיך געזעצט אויף אַ שטוהל אַנטקעגען איבער איהר, און אָנגעהויבען:

— גיטעלע, עפּיס אַ יונגערמאַן, וואָס נויטיגט זיך, זעה איך, וועהר אין הילף, איז ערשט דאָ ביי אונז אין שטוב, און ער בעט אַ שטעלע.

— און דו ביזט עפּעס אַ געשעפטס־מאַן? — האָט זי איהר שטילען בליק אויפגעהויבען אויף איהם.

— וואָס הייסט, איך בין נישט קיין געשעפטס־מאַן. נו האָב איך בעקאַנטשאַפט מיט געשעפטס־לייט...

— נו טאָ קאָנסטו, שאַף איהם אַ שטעלע, פון קיין איבערמוטה קומט ער דאָך נישט בעטען...

— גאַנץ געווים נישט, גאַנץ געווים נישט. — האָט ער מיט׳ן קאָפּ צוגעשאָקעלט — נאָר פאַר וואָס זשע ביזטו ביז... איך האָב געמיינט, אַז ווייל דיר איז אומעדיג שטענדיג, דיר איז שלעכט אויפ׳ן האַרץ שטענדיג, וועל איך דיר אָנמאַכען אַ שטיקעל פערגעניגען דער־מיט, וואָס דו וועסט קאָנען אַ מענשען אַ טובה טהון...

זי האָט נאָר ווייטער אויף איהם אויפגעהויבען אַ שטילען בליק.

— נו טאָ וואָס זשע זאָגסטו, גיטעלע? — האָט ער בעטענדיג געפרעגט.

— איך האָב דאָך שוין געזאָגט... אַ מענש בעט אַ טובה, דאַרף מען איהם טהון.

— און דו אַליין ווילסט דיך נישט דערמיט פערנעהמען...

זי האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף ניין:

— דערווייל נישט...

און דער מאַן פערקוועטשענדיג מיט די פּלייצעס האָט זי צוריק פערלאָזט.

— איהר קאָנט האָפען אויף א שטעלע — האָט ער אריינקומענדיג צוריק אין זיין קאַבינעט זיך געווענדעט צום יונגענמאַן. — נאָר לויט ווי איהר האָט געהערט פריהער, ווי איך האָב אייך בעמערקט, אז טאָמער פרעג איך א בעקאַנטען סוחר, צי דאַרף ער נישט קיין מענשען אין זיין געשעפט — פערשטעהט זיך, אז נישט ביי מיר... וויל איך האָב קיין געשעפט נישט, נאָר איך קען אייך רעקאָמאַנדירען.

— נו, איז נישט ביי אייך, נאָר אַבי א שטעלע — האָט דער יונגערמאַן געזאָגט, און זיך אָבווענדענדיג האָט ער געוואָלט ווי שוין ארויסגעהען, האַלטענדיג אָפען דאָס מויל צו זאָגען א גוטען טאָג און מיט אַנ'אויסדריק אויפ'ן פנים, צו האַפּען די רגע, ווען צו געבען זיך א נייג.

— נאָר... ערלויבט זשע נאָר... — האָט דער בעל בית איהם ווי איבערגעריסען — איהר וואָהנט דאָ אין דעם הויף, וואו זשע וועט מען אייך וויסען צו זוכען?

— אויף דעם בוידעם-שטיבעל, אָט דאָ... אנטקעגען איבער אייערע פענסטער.

— גוט... — האָט דער בעל בית געזאָגט — נאָר איך וועל אייך זאָגען בעסער: קומט אריין צו מיר אַלע טאָג. כל זמן איך וועל אייך נישט קאָנען בעהילפיג זיין מיט דער שטעלע, א טאָמער וועט איהר זיך דערווייל אין עפּעס נויטיגען...

— דאַנק... האָט דער יונגערמאַן זיך פריינדליך פערנייגט — און נאָך דריקענדיג איהם די האַנד פאַר זיין אוועקגעהען, האָט זיך דער בעל בית דערווייל פאַר איהם פאָרגעשטעלט:

— אַברהם... — האָט ער איהם געזאָגט.

— און איך... — האָט דער יונגערמאַן געגרונצעלט דעם שטערען — ס'איז נישט קיין נפקא מינא... זאָל זיין גלאַט אַזוי א מענש... ענטשולדיגט...

— נו, נו, נישט קשה, עס מאַכט נישט אויס!... — האָט דער בעל בית צוריק געשאָקעלט מיט דעם קאָפּ, דריקענדיג איהם שטאַרק די האַנד, און אַרויס, בעגלייטענדיג איהם צו דער טהיר פון זיין קאַבינעט.

— דאָ, דאָ... — האָט ער דעם יונגענמאַן צוגעטייט מיט'ן פינגער צו'ם פאָדערשטען איינגאַנג, זעהענדיג, ווי ער וויל ארויסגעהען דורך דעם איינגאַנג, וואָס איז פאַרביי דער קיך. — און פערגעסט נישט אריינצוקומען. — האָט איהם דער בעל בית נאָכגעשריען, ווען יענער איז שוין געשטאַנען אין דער אָפענער טהיר, פון וואַנען ער איז באַלד ארויס אויף די שטיגען.

דאָ האָט ער ערשט פרייער אָבגעטעמט, נאָר בלייבענדיג באַלד אָבגעשאָקעלט, ווי פון אַ נעדאַנק, וואָס האָט זיך איהם מיט אַ ביטערער גרימאַסע צעלייגט איבער'ן פנים:

„ער האָט מיך איינגעלאַדען קומען צו איהם אין שטוב — כל זמן ער וועט מיר נישט קאָנען העלפען און איך וועל מיך דערווייל אין עפּעס גוטינגען...?"

„טאָ וואָס זשע בין איך פאַר אַ נישט — האָט ער ווייטער אין דער שטילקייט געטראַכט — וואָס איך האָב אַזוי העפליך אָנגענומען זיין איינ-לאַדונג?... צי קאָן ער אויך קלערען, אַז איך בין גרייט שוין צו געהן בעטלען נדבות?"..

„ניין, מיין ליבער פריינד, דאָס וועט נאָך אַזוי נישט בלייבען!"... — איז ער געשטאַנען אין אַ ביטערליכער לאַגע און גע-טראַכט און שוין האַלטענדיג צוריק דאָס גלעקעל אין דער האַנד, האָט ער עס אַ ציה געגעבען. דאָס גלעקעל האָט זיך דאָרט אינעווייניג יאָמערליך צעשריען, פון וואָס דער בעל בית איז באַלד ארויסגעקומען, בלייבענדיג שטעהען אין דער אויפגעמאַכטער טהיר, און פערוואונדערט געפרעגט:

— וואָס איז עס?

— גאָרנישט... — האָט דער יונגערמאַן געקוקט איהם אין פנים אריין, פינקלענדיג מיט די אויגען — איך האָב נאָר געוואָלט איך זאָגען, אַז איהר זאָלט נים מיינען, אַז איך בין שוין ביי מיר אַזוי געפאַלען, אויב איך קום בעטען אַ שטעלע...

— נאָט איז מיט אייך — האָט איהם דער בעל ביתאָנגע-קוקט — ווער שמועסט דאָ פון געפאַלענקייט?... געוועהנליך, אַ מענש זוכט אַ שטעלע, און וועלכער מענש האָט עס דען נישט קיין בעשעפטיגונג?

— יאָ, אָט אָ דאָס טאַקי... אָבער נישט מעהר!

— חלילה, ווער מיינט דען מעהר!...

— און דאָס וואָס איהר זאָגט, אַז מאָמער וועל איך מיך דערווייל נויטיגען אין עפּעס, איז אינגאַנצען נישט נויטיג, איז אינגאַנצען איבעריג, פערשטעהט איהר... — האָט ער צוגעטאַקעוועט.

— טאָ, וואָס זשע, איהר זענט אַליין אפשר אַ רייכער? — האָט דער בעל בית איהם איבערגעפרעגט אויך שוין מיט אַ ביסעל וועהטאָג-ליכקייט אין געזיכט.

— אָה, דאָס נישט... — האָט דער יונגערמאַן אַראָבגעלאָזט אַ בי-סעל די אויגען — ווען דאָס, וואָלט איך אַצונד נישט געדאַרפט און נישט געוואָלט אויך שטעהן אין אייער טהיר...

אַ שטילקייט האָט איינגעטרעטען צווישען זיי, אַנקוקענדיג זיך איינער דעם אַנדערען אין די פּנים'ער, און דער דאָזיגער מאָמענט האָט געדאַרפט אוודאי וועגען עפּעס וואָס עס איז ענטשיידען... נאָר דער בעל בית איז געשטאַנען פאַר איהם ווי אַ פערשולדיגטער און זיך פערענטפערט:

— גלויבט מיר, אַז איך האָב אייך נישט געמיינט צו בעליידיגען... איך חיים מין פפליכט: אַ מענש אָהן מעגליכקייטען בעהילפיג צו זיין, און אויב אייך פערדריסט אַביסעל, אויך מין דאגה... וויל איך מיך אויך ערשט גאָר נישט רעכענען מיט אייך... נו, איהר האָט עפּעס דאַגעגען?...

— ניין, איך האָב גאָרנישט דאַגעגען. —

— נו איז שוין גענדיגט?

— יאָ... — האָט דער יונגערמאַן אַ שאָקעל געטהון מיט'ן קאָפּ, פערבייגענדיג זיך.

דער איינגעטהימער האָט צוריק פערמאַכט די טהיר.

„פונדעסטוועגען ביזטו אַליינהערשער...“ — האָט דער יונגערמאַן שטעהן בלייבענדיג הינטער דער טהיר, שוין אַליין פאַר זיך נאָכגע-זאָגט — „פונדעסטוועגען, האָסטו געזאָגט, אַז דיין פפליכט איז גאָר אינ-גאַנצען זיך נישט צו רעכענען מיט מיר“... און אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ, שוין געשטילט אַביסעל, האָט ער אָנגעהויבען לאַנגזאַם זיך אַראָבצולאָזען איבער די שטיגען.

פונדעסטוועגען איז ער צומאָרגנס אין דערפריה אַרויפגעגאַנגען צו דעם בעל בית אין שטוב, און האָט געבעטען ענטשולדיגונג.

— איהר האָט זיך נעכטען עפּעס בעליידיגט? — האָט ער נאָך אַ קליינער ווײַלע שוויינענדיג זיצען איהם געפרעגט.

— ניין, גאָרנישט... אינגאַנצען גאָרנישט, — האָט איהם דער בעל בית געענטפערט.

— נו, יאָ... איך פערשטעה דאָך... — האָט דער יונגערמאַן צוגעטאַקעוועט — אפילו אַז יאָ, וועט איהר דאָך מיר אויך זאָגען, אַז נישט...

— פאַר וואָס זשע זאָל איך אייך זאָגען, אַז נישט...

— ווייס איך... — האָט דער יונגערמאַן אַ ציה געגעבען מיט די ברעהמען — דאָס איז שוין אַזוי די וועלטס אַ מאַניערע...

— טאָ פאַר וואָס זשע וואָלט איך מיך געהאַט פאַר אייך צו פערהוילען?

— דאָס אייגענטליך פרעג איך... וואָרום מיר זענען דאָך מענשען, מענשען, וואָס פיהרען אַ זעלבסטשטענדיג לעבען, און דאַרפען זיך נישט אָבלערנען אַלע שטותים, פאַלשהייט, אונטערגעגאַ־רעריי פון דער מענשהייט... — האָט ער מיט אַ טאָן פון אַ פרעדיגער אויסגעלאָזט.

— נאָר פון וועמען האָט איהר געזעהן, אַז ער זאָל זיך האָבען אָבגעלערענט פאַלשהייט און נאָך די אַלע שטותים...

— איהר זעהט שוין — האָט ער ווייטער צוגעטאַקעוועט — איהר פיהלט זיך שוין ווייטער בעליידיגט... אָט דאָס טאַקי איז עס; אַזוי דער מענש, דער איינצעלנער, ווי דער כלל, ווי עס קומט פאַר אַן אמת וואָרט...!

— אָבער גאָט איז מיט אייך — האָט דער בעל בית אויסגעשריען — אין געגענטהייל, איך האָב דאָך מיך נישט בעליידיגט.

— זאָגט איהר, אַז ניין?...

— ניין.

— נו, אויב אַזוי, קאָן איך גיכער האָפען, אַז איהר זענט מעהו

אמת'דיגער מענש, וואס אַנבעלאַנגט אין בעציהונגען צו מענשען, ווי אַלע אַנדערע זענען עס. און ווייטער וואָס אַנבעלאַנגט מיין ערשט־דינער נייער בעקאַנטשאַפט מיט אייך, קאָן איך זאָגען, אַז איך בין זעהר צופריעדען. נאָר איך וואָלט נאָר נישט געשטערט אייך מיט מיין געגענוואַרט...

— פון וואַנען זשע נעהמט איהר דאָס?

— וואָרום איך ווייס, אַז מענשען ווערט מען גיך צוגעגעסען...

— ניין, זעהט איהר, איך פיהל עס נישט אַזוי... — האָט דער בעל בית אַ פערשולדיגטער געזאָגט.

— נו, ווי אַזוי זשע קאָנט איהר דאָס נישט פיהלען אַזוי?...

— נו, איך פיהל עס נישט אַזוי, נו טאָ וואָס זשע זאָל איך טהון?

— דאָס אייגענטליך פרעג איך דאָך, פאַר וואָס זאָלט איהר דאָס נישט פיהלען אַזוי, ווען עס איז דאָך אַזוי?

— ווי איך זעה — האָט דער בעל בית מיט אַנ'אונטער־געגעבענהייט געזאָגט — ווילט איהר מיך נאָר פייניגען מיט נישט אַנגע־טרווישאַפט?

— אַזוי אייגענטליך האָט עס געדאַרפט אָננעהמען אַ פאָרם ביי אייך, מיינע רייד... פון וועלכע איהר, ענטשולדיגט, זעהט אויס, אַז איך מיין אייך צו פייניגען מיט נישט פערטרוילבקייט, און במילא זאָל שוין דערפון אַרויסקומען אַ נייע בעליידיגונג אויף אייער זייט... נאָר ענטשולדיגט... אַזוי טאָר נישט זיין. אַ מענש טאָר זיך נישט בעליידיגען אַ ליאַדע קליינינקייט... און איבער וואָס? ווייל אַ מענש שטעהט פאַר אייך, און בעט זיך מיט אויסגעשטרעקטע אָרעמס נישט מעהר ווי דעם אמת... און איך האָב דאָך אייך נישט געמיינט צו בעליידיגען. איך האָב נאָר געזאָגט: אַז אַ מענש קאָן מענשען צוגעגעסען ווערען...

— נו, הערט זשע, וואָס איך וועל אייך זאָגען, — האָט דער בעל בית אָנגעהויבען קראַצענדיג זיך דאָס בערדעל, — וואָס זשע וועט איהר מיר זאָגען אויף דערויף, אויב איך וועל אייך זאָגען, אַז איך האָב מיך ווייטער נישט בעליידיגט, און אַז אַ מענש זאָל ווערען צוגעגעסען מענשען, פיהל איך ווייטער נישט?

— נו איז דאָס זשע הייסט עס, וואָס איך זאָג דאָ — גאָר־נישט?...

— נו גאָרנישט...

— הייסט עס, אַז איהר פערשטעהט עס יאָ.

— יאָ... נאָר דאָס איז גאָרנישט...

— ניין, בעסטער הערר... דאָס איז עפּעס! איבערהויפּט נאָך פּאר אַזאַ שטוב, ווי אייערע, וואָס איז שטענדיג געוואוינט מיט דער שטילקייט און מיט דער אָבגעזונדערטקייט פון מענשען.

— נו יאָ, נאָר איהר מיינט, אַז איך לייד נישט קיין מענשען.

— איך זאָל אייך נישט בעליידיגען... איך זעה דאָך אייך שטענ־דיג איינע אליין זיין אין שטוב, און אויסער דעם דיענסט־מיידעל איז דאָך שוין דאָ הינען מעהר קיינער נישטאָ, און קומט נישט אויך.

— נו יאָ, נאָר פונדעסטוועגען איז עס נאָך נישט אַזוי..

— ווייס איך נישט... נאָר ווי איך זעה, זיצט איין פרוי שטענדיג איינע אליין אַ פערזאָרגטע בײ׳ם פענסטער...

דעם בעל בית האָט זיך עפּעס געשטעלט אין האלז:

— פון וואַנען זשע ווייסט איהר דאָס אלץ... — האָט ער אָבּ־הוסטענדיג געפרעגט.

— איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז איך בין „רושאַנדרצי“ אין דעם הויף, און איך וואָהן דאָ פונקט אַנטקעגען איבער אייערע פענסטער.

— פונדעסטוועגען איז עס נאָך נישט אַזוי... — האָט ער אַ צווייט מאָל, און ווייטער אָבהוסטענדיג בעשטעטיגט.

— אפשר — האָט דער יונגערמאַן צוגעשטימט האלב פערקווע־טשענדיג מיט די אַקסלען — סיידען בײנאַכט, ווען די שטאָרען זענען אַראָבגעלאָזט...

— טאַקי אַזוי, עס איז טאַקי אַזוי... — האָט זיך דער בעל בית ווי אויפגעכאַפּט מיט אַ בלישצעל אין די אויגען — און דאָס וואָס איהר זעהט מײן פרוי זיצען פערזאָרגט בײ׳ם פענסטער... דאָס איז איבער

א געוויסע אורזאך... האָט ער זיך צו'ם יונגען מאַן פּלוצלינג צוגע־בויגען, ענדערענדיג דעם טאָן און געקוקט איהם מיט א שטילקייט אין די אויגען אריין.

— וואָס איז דאָס אַזוינס, אויב עס קאָן אייך נישט בעליידיגען מיין פרעגען? — האָט דער יונגערמאַן אויך שטילער און צוגעבויגען געפרעגט.

— דאָס איז גאָרנישט... — האָט דער בעל בית א שאָקעל גע־געבען מיט דעם קאָפּ און א מאַך צו מיט דער האַנד, וועלכעס האָט די שטילקייט צווישען זיי און דאָס קוקען זיך אין די אויגען אריין נאָך פער־דאָפּעלט — מיר האָבען גאָר נישט קיין קינדער...

— אזוי... — האָט דער יונגערמאַן זיך פערוואונדערט — אויב אויף אזא אופן איז א פרוי א שרעקליך בעליידיגטע...

— פערשטעהט איהר שוין... — האָט איהם דער בעל בית נאָך אַנגעקוקט אַלץ גלייך אין די אויגען אריין.

— יאָ... און מיט וואָס בעשעפטיגט איהר אַליין זיך, ערלויבט מיר צו פרעגען.

— דאָס צו וואָס האָט דען?...

— ניין, נישט צו גאָרנישט. נאָר אויב איהר ווילט דאָס מיר אזוי גוט זיין און אויסוואַרטען א ביסעל, וועל איך אייך שוין שפּעטער זאָגען.

— מיר האָבען שוין געשמועסט וועגען דעם, אז ביי מיר זענען ביינאַכט די פענסטער פערשטעלט... איך לעב פון בּאָרגען געלד. און צו מיר קומען אין אָוועגד סוחרים, וואָס דאַרפען לייהען, און ווילען נישט קאָמפּראָמיטירט ווערען...

— און איהר נעהמט גרויסע פּראָצענטער?

— יאָ, פאַרוואָס זשע דאָס נישט?

— ניין, איך זאָג נישט... נאָר ערלויבט זשע אייך ווייטער צו פרעגען: צו וועלכען ציעל?...

— דאָס פרעגט איהר שוין ווי א קינד... איך זאָל אייך נישט בעליידיגען — האָט דער אַלטער איהם געענטפערט מיט א גוטמוטהיג

שמייכעלע — וואָס הייסט: צו וועלכען ציעל? צו וועלכען ציעל באָרג איך געלד. כדי איך זאָל נעהמען פּראָצענט. איהר מיינט, אז גלאט אזוי געלד באָרגען איז עפּעס אַ בעשעפטיגונג? ניין, דאָס בעשעפטיגונג ליעגט אין פּראָצענט נעהמען...

און דאדורך וואָס גרעסער דער פּראָצענט, אַלץ גרעסער פיהל איך מיך בעשעפטיגט... איך וויים, למשל, אז עפּעס טהוט זיך אין דעם, אז עפּעס ווערען די רעכענונגען אַנדערש פון טאָג צו טאָג, עס דאָפּעלט זיך, עס גרעסערט זיך און וואַקסט, מיט איין וואָרט, עס שטעהט נישט אויף איין אָרט. און דאָס הייסט די צופריעדענהייט, איהר פערשטעהט... אז עפּעס אַרבייט זיך, עפּעס שטעהט נישט ליידיג, און איבערהויפּט, וואָס מען וויסט נאָך, אז דאָס אַלץ שטאַמט פון מיר, ווייל איך, נעהמענדיג עס אין מיינע הענד אריין און אויף מיינע געדאַנקען, האָב עס אַזויערנאָך איינגעשטעלט און איינגעאָרדענט...

— איך פערשטעה, — האָט דער יונגערמאַן איהם צוגעגעבען.

— פערשטעהט איהר יאָ?... האָט דער בעל בית אויף איהם געקוקט מיט אַ וואונדערליך בלישצעל אין די אויגען און האַלב אָפען מויל, — און אָט אָ דאָס איז מיין בעשעפטיגונג... — האָט ער אויף צו'ם לעצט נאָך צוגעטאַקעוועט.

— און פון דאַנען זשע אויך האָט איהר בעציהונגען מיט סוחרים, אַז איהר זאָלט מיר קאָנען בעהילפיג זיין אין אַ שטעלע?

— פערשטעהט זיך... — האָט דער בעל בית מיט אַ זיכערקייט אין קול איהם צוגעגעבען.

זיי זענען נאָך געזעסען לאַנג איינער אַנטקעגען איבער דעם אַנדערען און געשוויגען, ווי דער יונגערמאַן האָט די גאַנצע צייט אַלץ נאָר געחמארעט מיט די ברעהמען און פּלוצלינג אַ פרעג געטהון:

— און פאַר וואָס האָט איהר קיין קינדער נישט?...

— וואָס איז דאָס פאַר אַ פראַגע! — האָט איהם דער בעל בית אָנגעקוקט.

— ... ענטשולדיגט? — איז דער יונגערמאַן געבליבען ווי איבער-

געשלאָגען אין דער מיט, און אראָבגעלאָזט דאָס פנים — מיר איז נאָך אלץ געלעגען אין זינען װעגען פריהערדיגען געשפרעך... — האָט ער צו־געגעבען.

און אויפשטעהענדיג פון אָרט האָט ער זיך אַ פּאָר מאָל שטיל ארומגעקוקט איבער'ן צימער, און זאָגענדיג דעם בעל בית: אויף װיעדערזעהן! איז ער ארויסגעגאַנגען.

„נאָר פאר װאָס זשע האָט איהר נישט קיין קינדער?"... — האָט ער זיך אַליין פאַרגעװאָרפען מיט אַ בייז געלעכטער, שוין שטעהענדיג אויף די שטיגען, און האָט שוין יענע נאַכט אַ גאַנצע נאַכט נישט גע־קאָנט שלאָפען דעריבער... ביז ער איז אַ צװייט מאָל געװען ביי דעם בעל בית אין שטוב.

און דעמאָלט האָט ער אָנגעהויבען אזוי:

— איך האָב דאָך אייך נישט געמיינט צו פרעגען, פאר װאָס איהר האָט נישט קיין קינדער... װייל דאָס האָט דאָך קיין זינען נישט... אויב איינער האָט נישט, נו האָט ער נישט, נאָר אָט װאָס איך האָב געמיינט... איך האָב געמיינט: צי װאָלט שוין נישט געװען קיין מענ־ליכקייט: אז איהר זאָלט נאָך האָבען?...

— ניין, מיין פריינד, שוין נישט אין מיינע יאָהרען איז נאָך צייט ערשט אָנהויבען צו קלערען װעגען קינדער „ערשט" האָבען, — האָט דער בעל בית די לעצטע װערטער ארויסגעזאָגט מיט אַ בעזונדערער צו־שאָקלונג פון קאָפּ.

— פונדעסטװעגען — האָט דער יונגערמאַן געזאָגט, אַרויפציהענדיג די ברעהמען, און װי פאר זיך זעלבסט אַ שאָקעל צו געטהון מיט'ן קאָפּ — איז נאָך אייער פרוי גאָר יונג. —

— יאָ, נו טאָ װאָס זשע?

— און מענער, װי מען זעהט אָפט, האָבען נאָך קינדער אפילו צו זעכציג יאָהר...

— נו, יאָ, דאָ איז עס נישט צו'ם אָרט...
— און איך װאָלט אייך געראַטען — נאָך קורירען זיך.
— נו, איך װאָלט גאָר נישט געהאַט דאגעגען, װען זי זאָל מיך נאָר הייסען.

— וואָס! הייסט זי אַליין נישט? האָט זי שוין בעשטימט איהר גורל צו טראָגען אַזוי?...

— מילא — האָט דער יוד געענטפערט — וואָס זשע זאָל מען טהון? אַז זי פערלאַנגט שוין אַליין נישט...

— ניין, דאָס איז בײַ מיר אַ רעטעניש. איך וואָלט גערן געקענט די פרוי, וואָס פערלאַנגט נישט קיין קינדער האָבען.

— אדרבה, בעקענט אײַך מיט איהר, און שמועסט טאַקי מיט איהר אויך וועגען דעם.

— זאָל איך מיט איהר שמועסען? צי איהר מיינט, אַז פאַר אַ פרוי איז דאָס אַ קליינע בעליידיגונג?

— אָבער בעקענען זיך מיט איהר מעגט איהר דאָך.

— נו, איז בעקענען... אָבער עס זאָל גאָרנישט געשמועסט ווערען וועגען עפּעס עהנליכעס אין מיין געגענוואַרט. אָה, ווער עס ווייסט נישט, ווי אונגליקליך און פערשעהמט געגען לייט אַ יודענע פיהלט זיך, אויב זי האָט קיין קינדער נישט.

ביידע זענען אַריין אין צימער, וואו זי איז געזעסען.

— נו, וואָס זשע מאַכסטו, גוטשעלע? — האָט דער אַלטיטשקער געפרעגט.

זי האָט אויפגעהויבען איהרע ברעהמען, דערזעהענדיג איהם מיט דעם יונגענמאַן, און מיט אַ שטילקייט זיך צוריק אַראָבגעלאָזט.

— אָט דאָ האָב איך די עהרע מיין פריינד פאַר דיר פאָרצושטע־לען, גיטעלע, אונזער ביידענס אַ פריינד.

זי האָט זיך עטוואָס אויפגעהויבען פון דעם שטוהל, און דערלאַנגט דעם יונגענמאַן די האַנד, און ער האָט זיך שטאַרק פערנייגט.

— פאַר וואָס זשע זיצטו גאָר אַזוי אין שטוב? — האָט דער מאַן געפרעגט.

— צו וועמען זאָל איך געהן, וואָס האָב איך, אַ קרוב, אַ גואל?...— האָט זי געפרעגט און טרעהרען האָבען זיך איהר געשטעלט אין די אויגען.

דער מאַן איז געקומען אין דער העכסטער פערצווייפלונג:

— די גאַנצע וועלט האָט וואוהין צו געהן: אין אַ גאָרטען, אין אַ געזעלשאַפט, נאָר דו האָסט נישט.

נאָר דאָ האָט זי זיך אינגאַנצען צעוויינט:

— די גאַנצע וועלט. דו גלייכסט מיך איך צו דער גאַנצער וועלט?

שוין, מעהר האָט זי שוין נישט געקענט אַרויסרעדען, איהר האַלז האָט געהליפּעט, און אַ שטראָם טרעהרען האָבען זיך איהר אַ גאָס געטהון פון די אויגען איבער'ן פנים, און געלאָפען מיט אַ געשווינדיגקייט, איין טרעהר נאָך דער אַנדערער.

ביידע מענער האָבען זיך פערלוירען און זענען געשווינד אַרויס פון איהר צימער, דער אַלטער מיט אַ וועהטאָגליכקייט און אויסגעלאָשענהייט אין די אויגען, און דער יונגערמאַן מיט אַ ברען, מיט אַ פייערל און אַ שטאַרקע פּרעטענזיע צו זיך אַליין, וואָס ער האָט דאָ אויפגערודערט...

— נאָר אַ מעהר, אין דעם — האָט ער צו'ם אַלטען אויסגעשריען, שוין זייענדיג צוריק מיט איהם אין דער גרויסער שטוב — זענט איהר דאָך אַליין שולדיג. איך האָב דאָך אייך געבעטען, אַז איהר זאָלט גאָר־נישט טענה'ן, גאָרנישט אויפרודערן ביי איהר אין האַרצען. איהר ווייסט, וואָס עס הייסט דאָס אַזוינס קרענקען אַ בעליידיגט מענשען? איהר פער־שטעהט דאָס, איהר פיהלט דאָס? — איז ער אַרויס אויף איהם מיט אַ צופלאַקערונג נאָר איינצושלינגען.

— גוטיטשקער פריינד — האָט זיך דער אַלטער נעביך איינגע־קאָרטשעט — איך האָב דאָך איהר גאָרנישט גערעדט, איך האָב זי דאָך נאָר געפרעגט, אדרבה, פאַר וואָס זי געהט נישט ערגעץ פערברענגען.

— און איהר האָט נאָך געהאַט דאָס דרייסט צו זאָגען וועגען איהר, אַז זי האָט שוין בעשטימט אַזוי איהר גורל צו טראָגען? און צי איהר זעהט חאָטש ערשט, וואָס אין אַ האַרצען קאָן ליעגען פערבאָרגען? נאָר דאָס איז שטענדיג אַזוי, אַז מען לעבט צווישען מענשען, וואָס קוקען נאָר אויף אַלע פון צווישען די פינגער...

— נו וואָס זשע זאָל איך טהון?

— גאָרנישט... — האָט זיך דער יונגערמאַן גענומען דרעהען

איבער דער שטוב, און ער ווייסט נישט פאַרוואָס איהם האָט געדאַכט, אַז אין דעם, וואָס זיי האָבען קיין קינדער נישט, איז ער און נאָר ער שולדיג... און אַז אפילו קורירען וויל ער זיך נישט, אַז עס איז איהם אַ שאָד געלד, אַז ער איז אַן'אַלטער פראָצענטניק, אַ הונד, אַ סיבירניק— און אויף לעצט האָט ער געגעבען האַסטיג אַ געה אַרויס אינגאַנצען פון שטוב, פערקלאַפּענדיג נאָך זיך די טהיר און נישט געזעגענענדיג זיך אפילו מיט דעם אַלטען.

דער אַלטיטשקער איז געבליבען איינגעקאָרטשעט אין אַ ווינקעלע, און נישט געוואַגט זיך פון דאָרט אַרויסצוריהרען, נישט בעגרייפענדיג אַליין קלאָר, וואָס מיט איהם איז דאָ פאָרגעקומען.

און אַט האָט זיך שוין דערהערט דעם ווייבס טריט און דאָס אויפ-מאַכען פון דער טהיר פון איהר צימער, און זי מיט טרעהרען אין די אויגען איז געבליבען שטעהן פאַר איהם:

— דו ווערסט נאָך האָבען אַ העזה מיר אַריינצובריינגען פרעמדע מענשען און מאַכען מיך פאַר זיי אין די אויגען, אַז איך זאָל וויינען, און זיי זאָלען דאָס זעהן? — האָט זי זיך אויפ'ן הויכען קול צעקלאָגט.

— נו, גיטעלע, דאָס איז דאָך נישט קיין פרעמדער... דאָס איז דאָך אונזער בעסטער פריינד! — האָט דער אַלטער נישט מיט זיין קול אויסגעשריען, און געפיהלט, ווי די פיס ברעכען זיך איהם שוין איין, ווי אינגאַנצען אַנידערצופאַלען. און איהם האָט זיך געדאַכט, אַז די גאַנצע שטוב איז אַצונד אויף איהם אויפגעשטאַנען, און אפילו דאָס דיענסטמיידעל האָט שוין אויך אין דער מיט אויפגעלעהנט די טהיר, וואָס געהט צו דער קיך, און אַריינגעקוקט, און אַלץ פאָדערט איהם אַצונד אַרויס אויף אַ מלחמה...

שפּעטער, ווען גיטעלע איז געזעסען אויף איהר שטענדיג אָרט ביי'ם פענסטער און אַרויסגעקוקט מיט פערטריבטע אויגען, האָט זי געזעהן דעם יונגענמאַן פון אַנטקעגען-איבער, אַן'אויפגערעגטען, אָהן אַ היטעל און מיט צערודערטע האָר שפּרייזען איבער'ן שטיבעל אויף און אָב. דאָס פענסטער איז געוועזען ביי איהם אָפען, מען האָט שאַרף געהערט די טריט פון זיין האַרטען שפּאַנען, און יעדעס מאָל, ווען ער איז צוגעקומען מיט'ן פּנים צו'ם אָפענעם פענסטער'ל, האָט ער אַ בייזען

פינקלענדיגען בליק פון הינטער'ן שטערען אַפער פערוואָרפען אויף די אָנטקעגען־איבערדיגע פענסטער, ווי ער וואָלט ערשט דאָרט געהאַט די שרעקליבסטע עולה אין דער וועלט דורכגעלעבט. און גיטעלע, קוקענדיג דערויף, האָט מיט אַ ביטערקייט און צעשפּרייט ווייענדיג פּנים געטראַבט:

„אָבער איהר זעהט האָטש, מענשען, ווי אַזוי איך לעב אויף דער וועלט!...״

און זי ווייסט נישט פאַרוואָס, זי האָט אין דעם יונגענמאַן דער־זעהן אַ שטיצע און אַן'אָנגעהאַלטער פאַר איהר קירץ, פאַר דאָס, וואָס זי האָט פון איהר מאַן אויסצושטעהן... ווען ער איז געוועזען ביי איהר אין שטוב, האָט זי הינטער דער טהיר פון איהר צימער געהערט, ווי ער האָט עפּעס געשריען און פאָרווירפע געמאַכט איהר מאַן — און אַצונד, וואָס מעהר ברענענדיג זי זעהט איהם קוקען איבער איהר מאַנס וואָה־נונג, אין דער זייט אַריין, אַלץ מעהר פיהלט זי איהר האַרץ געטרייסט, און זי וואָלט זיך געוואָלט ערשט ווי בעקלאָגען פאַר איהם, ער זאָל שטעהן אויף אַנ'אָרט און חאָטש זי מיט די בליקען אויסהערען איבער יענער זייט פענסטער אַריבער. עס האָט זיך איהר אויך אין דער מינוט געדאַכט, ווי זיי קענען זיך שוין לאַנג, ווי זיי וואָלטען שוין לאַנג צו־זאַמען געוואָהנט אין דעם הויף, און הינטער איין קאָמוניקאַציע וואָה־נינגען? נאָר עס פעהלט נישט מעהר ווי אַ בריקעל פון זיין פענסטער צו איהר'ס, אַז זיי זאָלען זיך קענען נעהנטער די הערצער אויסרעדען.

און ווי עס איז געקומען די נאַכט, האָט זי ביי אַ ברענענדיג ליכט, וואָס איז דאָרט געשטאַנען אויף איהר טישעל, גענעצט זיך אָנ־שרייבען אַ בריוועל, פערשלאָפענערהייד אין איהר צימער.

„טרעלער הערר, — האָט זי געשריבען — איך קאָן אייך באַלד צו'ם ערשטען מאָל נישט שרייבען וועגען דעם, וואָס פאַר אַ געפּייניגט לעבען איך געה אַדורך. איך האָב געהערט הינטער דער טהיר פון מיין צימער, ווי איהר האָט זיך אָנגענומען פאַר מיר היינט ביי־טאָג, ווען איהר האָט געשמועסט מיט מיין מאַן. איך קאָן אייך גאָר נישט אַזוי פיעל אָבדאַנקען דערפאַר. אויף מיין האַרץ ליעגט אַ גרויסער שטיין, וועלכען איך קאָן גאָר פאַר קיין מענשען נישט אַרויסווייזען, נאָר ווען איהר וועט זיין ביי מיר מאָרגען אין דערפריה, איך וועל אייך דאָס בריוועלע איבערגעבען; און נאָכדעם, ווי איהר וועט עס איבערלייענען

אין קומען צו אונז שפעטער אויף מיטאג, אויף וועלכען איך לאד אייך איין — וועל איך האבען א סימן, אז איך קאן פאר אייך רעדען, אז איהר ווילט מיך הערען... פון מיר „גיטעל" — האט זי זיך אונטערגעשריבען.

זי האט דאס בריוועלע איבערגעלעזען, האלטענדיג עס פאר דער שיין פון ליכט, א פאר גרויסע טרעהרען האבען זיך איהר נאך געשטעלט אין די אויגען, דערנאך האט זי ארויסגענומען א קאנווערט פון טישלערעל, פערקלעבט דעם בריעף, פערגלעטיגט דעם קאנווערט, און בעטראכטענ־דיג איהם, ווי שען, ווי ריין ער איז ארוים אויף אלע פיער זייטען, האט זי איהם אין טישלערעל אריינגעלעגט און פער־שלאסען.

זי האט זיך דערנאך ארומגעדרעהט איבער דעם שטיבעל אויף און אב, ווי דאס האט שוין לאנג נישט געטראפען בּיי איהר און ווי ס'איז גאר נישט איהר נאטור געווען: זי האט געקיקט דורך איהר פענסטער צו'ם יונגענמאנם פענסטער'ל, וואו עס איז געווען פינסטער און שטיל, ווי אצונד וואלט שוין דארט קיינער נישט געווען, און דערנאך האט זי זיך א מיעדע אוועקגעזעצט אויפ'ן בעט.

נאך „קריאת שמע" לייענען איז זי אנטשלאפען געווארען מיט א שטיל געמיטה, ווי דאס האט שוין אויך נישט לאנג געטראפען בּיי איהר אזוי איינצושלאפען, און אין האלבען דרימעל האט זיך איהר מיט א זיסקייט צעגאסען א שטילע אויסגעמאטערטע שיין אויפ'ן פנים, וואס קומט נאך א לאנגען און שטילען שווייגען, ווען דאס הארץ איז פערגליווערט, און ענדליך דערפיהלט עס א שטיקעל פערגרינגערונג.

עס איז צומארגענס אין דער פריה, דער זייגער איז שוין צעהן און עלף, זי קוקט מיט אונגעדולד אלע וויילע מיט א שטילען בליק אויף זיינע וויזערס; ציימענווייז, ווען דער מאן, אדער דאס דינסט־מיידעל קלינגען אן אין דער מהיר אריינקומענדיג, אדער פערקלאפען שטארק מיט איהר ארויסגעהענדיג, פערהאפט עס איהר געמיטה און זי הערט זיך איין, ווער דארט קומט. נאר ווער עס זאל נישט קומען אדער ארויסגעהען — דעם יונגענמאן זעהט מען אלץ נישט. זי געהט אויך טהייל מאל צו צו'ם

פענסטער פון איהר צימער אריבערקוקען צו איהם, אפשר איז ער פערשלאפען ביז אזוי שפעט. נאר אויך דא זעהט מען נישט און מען הערט נישט קיינעם, דאס פענסטער׳ל פון אנטקעגען-איבער איז, דאכט זיך, ווי אויסגעלעערט, און שטיל איז דארט, ווי אין אנ׳אויער. ערשט ארום צוויי בייטאג האט זי איהם דערזעהן טאקי דארט זיצען מיט אנ׳אנגעשפארטען עלענבויגען אן פענסטער, מיט א שטארק בלאס געזיכט און פינסטער קוקען אין דעם בלויען שטיקעל הימעל אריין, איבער זיין קאפ.

גיטעלע האט זיך אימויסט בעמיהט דעמאלס ארויסצושטעלען זיך אין איהר אפענעם פענסטער, כדי צוצוציהען אויף אזא ארט זיין אויפמערקזאמקייט; זי האט אפילו געפרובט סקריפען מיט דער אפענער קווארטיר פון פענסטער, אפשר וועט זי איהם איבערשלאגען אזויערנאך זיין פערטראכטקייט, און זי וועט מיט געוואלד קאנען אהער רייסען זיינע בליקען, נאר עס האט גארנישט געהאלפען, ער האט זיך גארנישט וויסענדיג געמאכט און זי האט גארנישט געקאנט ווירקען אויף איהם, ווי מען קאן נישט ווירקען אויף קיין שטיין.

דעמאלס איז גיטעלע לאנגזאם אוועק פון פענסטער, אריין צו איהר מאן מיט א טרויעריג שטיל געזיכט; און אזוי ווי ער האט איהר נעבטען געמאהנט, פארוואס זי געהט נישט א ביסעל ארויס פון שטוב און קוקט קיינמאל נישט אן די ליכטיגע שיין, אזוי האט זי שוין היינט אליין געמאהנט:

— וואס וועט זיין מיין תכלית, איך וועל אזוי אבפינסטערען מיינע יאהרען איינע אליין, נאר שטענדיג זיצענדיג אין שטוב?... און טרעהרען האבען זיך איהר געשטעלט אין די אויגען.

— נו וואס זשע ווילסטו פון מיר? — האט דער אלטער געקוקט אויף איהר מיט שרעק.

— ווען דו וואלסט אבער נישט קיין מורא געהאט נאר שטענדיג פאר דער שטוב, נאר אבהיטען זי טאג מיט נאכט, און דאס ווייב אויך אין זינען געהאט א ביסעל, וואלט איך דאך פערשפארט נישט אנצוקוקען קיינמאל די גאס.

— נו, גיטעלע — האט ער נעבעטען — געה א ביסעל אליין שפאציערען, אהן מיר, געה, וואס דארפסט דא מיך... אין דרויסען איז אזוי פרעהליך, לוסטיג...

— אָהן דיר, אָהן אַמאַן קאָן מיר שוין זיין לוסטיג? אָהן אַמאַן הייסטו מיך געהן. וועלכע פרוי געהט דאָס אַזוי? — האָט זי געגעבען אַ קלאָג אַרויס און שטיל און ציטעריג צוגעהליפּעט.

דער אַלטער האָט זי אָנגענומען בּיי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט, ווי אַ קינד, און ער האָט זי אַוועקגעזעצט אויף דער אָטאָמאַנע.

— נו שאַ. נו שאַ... — האָט ער זי געטרייסט, און זי האָט זיך צו איהם ווי געוואָלט צוטוליען, און ווישענדיג די טרעהרען פון די אויגען, האָט זי מיט אַ בּעקלאָגען פון אַ קינד געזאָגט:

— מיר אויף צו׳ם שלעכטען קאָן מיר נאָר בּרענגען געסט אין שטוב אַריין, און זיי פאַרשטעלען פאַר מיר דעמאָלס, ווען איך האַלט בּיי׳ם וויינען...

— האַ, גיטעלע, וואָס איז דאָס? — האָט ער זי אָנגעקוקט מיט אַנ׳אָפּען מויל.

— דאָס איז גאָרנישט; אַז איך זאָל מיך פערשעהמען, און יענער זאָל זיך פערשעהמען... — האָט זי געקלאָגט.

— נו ווער זשע האָט דיך געהייסען וויינען?

— פאַרוואָס האָסטו איהם מיר גאָר געבּרענגט אין שטוב אַריין?

— גיטעלע, איך האָב׳ן דאָך נישט געבּרענגט, ער איז דאָך אַליין געקומען פרעגען אויף אַ שטעלע.

— איך ווייס — האָט זי געזאָגט — פאַר דיינעטוועגען וואָלסטו אפילו דעם אויך נישט געבּרענגט קיינמאָל. און אונזער שטוב זאָל גאָר דאַרפען זיין שטענדיג אַליין, פערהאַקט...

— גיטעל — האָט ער געזאָגט — איך פערשטעה דאָך דיך שוין ווייטער נישט, ערשט האָסטו געזאָגט, פאַרוואָס האָב איך איהם געבּרענגט, און ערשט שוין — אַז איך וואָלט אפילו איהם אויך נישט געבּרענגט? — הייסט עס, אַז דו פערלאַנגסט איהם יאָ?

— נו זאָל שוין אפילו זיין אַז יאָ, ווייל ווי ערגעץ אַנדערש עס קומען אַריין אין שטוב פרעהליכערע געזעלשאַפטען וועלען צו אונז נישט אַריינקומען. נאָר אפילו אַזעלכען ווי דער, זאָג איך, וואָס האָט זיין שווער געמיטה פאַר זיך, האָסטו דאָך אויך נישט.

— נו דו ווילסט דען, אַז דער זאָל אַריינקומען ?

— ניין, דאָס איז מיר אַ ווילד פרעמדער.

— נו טאָ וואָס זשע דען ווילסטו פון מיר האָבען ? וואו זאָל איך דיר שאַפען בעקאַנטע, אַז איך האָב נישט קיינעם, אפילו קיין משפּחה ?

— און ווען דו וואָלטט יאָ געהאַט ?

— נו, וואָלט איך דען נישט געבעטען צו מיר ? צי בין איך אַזוי ווי אַנדערע פּראָצענטניקעס, איך וואָלט נישט פערגינען עמיצען אַ גלעזעל טהע, אָדער אפילו פערבעטען צו אַ מיטאָג, ווי עס פיהרט זיך ביי מענשען !

— נו געה זשע טאַקי אַרויף נאָך דעם יונגען מאַן. איז שוין טאַקי גלייכער דאָס גלעזעל טהע, אָדער דעם מיטאָג אַוועקצוגעבען איהם, וועל איך האָטש וויסען, אַז איך פערדיען מיר אַ מצוה...

— ווי אַזוי זשע זאָל איך געהען, גיטעלע ? אַרויפשיקען נאָך איהם דעם סטרוזש ?

— דורכ'ן סטרוזש וועסטו פערבעטען אויף אַ מיטאָג ? אַ קלאָג איז צו מיר. ער האָט אפילו קיין שכל נישט ווי אַזוי זיך צו בעגעהן, נישט צו בעליידיגען... דורך דעם סטרוזש וועט ער געהן איינלאַדען אויף אַ מיטאָג !

— נו ווי אַזוי זשע דען ?

— גיב איהם אַ רוף דורך דעם פענסטער, אפשר זיצט ער, איך זעה איהם דאָ טהייל מאָל אַנטקעגען־איבער.

דער מאַן איז אַריינגעגאַנגען צו זיך אין קאַבינעט, וואוהין גיטעלע איז אויך נאָך, און ביידע האָבען זיך געשטעלט אין פענסטער, זי הינטער זיינע פּלייצעס און אויף די שפּיץ נעגעל, און ער פאָראויס, מיט'ן קאָפּ אַרויסגעבויגען. און האָבען ביידע אַרויסגעקוקט, ביידענס אויגען האָבען געזוכט און געקוקט. ענדליך האָבען זיי זיך צוריק אָבגעווענדעט פון פענסטער און מיט אַראָבגעלאָזטע פּנים'ער געזאָגט :

— ער איז נישטאָ...

— מען וואָלט איהם געדאַרפט געהן אַרויסרופען... האָט זי ווייטער געזאָגט.

— ווי אַזוי זשע?

— ער מוז אפשר ליגען אויפ׳ן בעטעל, אָדער ער האָט זיך פערדוקט מיט זיין שטוהל אין אַ ווינקעל.

— נו, זאָל איך געהן אַליין?

— פאַרוואָס האָסטו געבטען נישט געבעטען אַליין!... — האָט זי אָנגעהויבען שוין צוריק מיט אַ שטיקעל פּרעטענזיע.

— נו, זעה זשע, גיטעלע, ערגער דיך נישט... איך וועל אַליין געהן אַרויף צו איהם, אַבי האָב נישט קיין ענמת נפש.

דער אַלטער האָט אויסגעטהון דעם שלאָפראָק, גענומען אויף זיך די קאַפּאָטע און איז אַליין אוועק נאָך דעם יונגענמאַן.

יענער ווייטער, וואָס האָט זיך שוין נישט געקאָנט ריכטען, אַז מען זאָל נאָך קומען איהם בעטען, איינמאָל, איבער דעם נישט געלונגענעם פאָרשטעלען איהם, ווי איהם האָט זיך געדאַכט, פאַר דעם אַלטענם ווייב, און צווייטענס, איבער דעם אינצידענט, וואָס איז שפּעטער אַרויסגעקומען דערפון צווישען איהם און דעם אַלטען, וועלכען ער האָט שפּעטער געפיהלט, אַז ער האָט בעליידיגט, דאָך דערפיהלענדיג ערשט, אַז מען געהט צו איהם אויף די שטיגען, האָט ער זיך פּאַמעליכיטשקע אויפגעשטעלט פון דעם שטוהל, וואו ער איז טאַקי געזעסען פערדוקט אין אַ ווינקעל פון זיין שטיבעל, ווי גיטעלע האָט שוין פריהער געזאָגט, און עפּעס ווי דאָס האַרץ וואָלט איהם געזאָגט, אַז דאָס קומט מען צו איהם פון דאָרט, האָט ער זיך אויף די שפּיץ נעגעל אַוועקגעשאַרט צו זיין בעטעל און אַנידערגעלעגט זיך דאָרט מיט׳ן פּנים צו דער וואַנד, גלייך ווי געשטאָרבען.

עס האָט זיך פּאַמעליך געעפענט די טהיר און דער אַלטער האָט אַריינגעשטעקט דעם קאָפּ דורך דער שפּאַרע, פריהער אַרומקוקענדיג זיך און דערנאָך איז ער אַריין.

ער איז געבליבען שטעהן אַ ווײַלע פאַר דעם בעטעל און נישט געוואָגט צו רופען, קוקענדיג איבער זיין אויסגעלעגטען קערפּער אויפ׳ן בעטעל מיט די פּלייצעס אויף דער שטוב אַרויס און מיט דעם פּנים איינגעטיעפּט אונטער זיך אין די הענד אַריין. ענדליך האָט דער אַלטער, אָבּעטעמענדיג און ווי זיך פערהאַקט אין דער מיט, געפרעגט:

— איהר שלאָפט? זייט זשע מוחל...

דער יונגערמאַן האָט זיך לאַנגזאַם איבערגעדרעהט, פריהער איבערקעהרענדיג נאָר דעם קאָפּ אליין, דערנאָך — אינגאַנצען, און גע־קוקט אויף איהם מיט אַנ׳אונפערשטענדליכקייט.

— וואָס האָט איהר פערלאַנגט? — האָט ער געפרעגט טרוקען און שטיל, מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען.

— זייט אַזוי גוט — האָט זיך דער אַלטינקער צו איהם אַראָבּ־געבויגען — מיר האָבען אייך געוואָלט בעטען אַראָב צו אונז.

— צו וואָס? — האָט ער געפרעגט.

— צו מיטאָג.

— אַ שענעם דאַנק. — האָט ער געענטפערט — איך האָב שוין היינט געגעסען מיטאָג.

דער אַלטער איז געבליבען שטעהן, צוריק אויסגעגלייכטערהייד, און נישט געוואוסט, וואָס ווייטער צו רעדען.

— טאָ קומט זשע אַזוי אַ ביסעל אַראָב.

— וואָס הייסט אַזוי אַ ביסעל אַראָב? — האָט ער געפרעגט — ווער פערלאַנגט דאָס, אַז איך זאָל אַזוי אַ ביסעל אַראָבקומען?

— קומט אַראָב. איך און מיין פרוי האָבען דאָך שוין אייך, דאכט זיך מיר, איינמאָל געבעטען, אַז איהר זאָלט נישט זיין קיין נאָסט ביי אונז...

— איך האָב עס נישט געהערט פון אייער פרוי. איך ווייס נאָר, אַז פערקעהרט: אייער פרוי קאָן נישט זיין צופריעדען... ווייל נישט זעהר אין קיין גינסטיגער לאַגע פאַר איהר זייט האָט איהר מיך פאַר־געשטעלט. עס דאַרף איהר דאַדורך זיין מיין געגענוואַרט נישט זעהר ליעב... און ווידער, איך רעכען, אַז מען קאָן זיך אָהן מיר אינגאַנ־צען בעגעהן...

— פאַרוואָס זאָלט איהר אַזוי רעכענען, מיין פריינד, — האָט דער אַלטער איהם געשעפּטשעט — איהר האָט דאָך דעם בעסטען צייכען דורך דעם, וואָס איך בין אייך געקומען בעטען, אַז מיר קאָנען זיך נישט בעגעהן.

— און ס'אַנדערע — האָט ער זיך אָנגערופען — קאָנט איהר זיך נישט בּעגעהן, אָבּער איך קאָן נישט צוליעב טהון. ניין, אויף צוליעב טהון בּין איך נישט בּעשאַפען געוואָרען.

— נו הכלל, ווערט איהר נישט געהן? צו וואָס זשע בּין איך גע־קומען?

— נו... — האָט ער קורץ אָבּגעשניטען.

דער אַלטער האָט שוין אויפגעהויבּען די אויגען איבּער דעם שטיבּעל, שוין געוואָלט ווי אַרויסגעהן, דאָך האָט ער זיך נאָך איין מאָל געווענדעט צו איהם.

— ווילט איהר אונז נישט צוליעב טהון, זאָגט איהר: נישט אָנ־נעהמען אונזער בּעטען?

— ניין. — האָט ער ענטשלאָסען געענטפערט.

דער אַלטער האָט זיך אָנגעהויבּען צו שאַרען צו דער טהיר.

— און מיינט נישט — איז ער איהם ווי נאָכגעקומען פון בּעטעל אַראָבּ — אַז נאָר איבּער מיין בּעליידיגונג, וואָס איך פיהל מיך בּעליי־דיגט, נאָר אפשר גאָר איבּער אַנ'אַנדערענס...

— איך שווער אייך, אַז נישט איך און נישט מיין פרוי פיהלען מיר זיך בּעליידיגט. איך ווייס, אַז איהר זענט אַנ'איידעלער מאַן, אַז איהר זענט נישט פעהיג אויף צו בּעליידיגען עמיצען, אלא עס קומט אַמאָל אַרוים אַ שטיקעל בּעליידיגונג, אָט אַ שטייגער, ווי מיט מיין פרוי דאָ נעכטען. אָבּער נישט אייך חלילה מאַכט זי שולדיג אין דעם, וואָס איהר זענט אַריינגעקומען בּשעת זי האָט געהאַלטען אין וויינען, נאָר מיך. איך שווער אייך, אַז נאָר מיך.

—אָבּער שולדיג מאַכט זי שוין יאָ? אָבּער זאָגט זי אַליין שוין, אַז עס איז נישט געווען דעמאָלט קיין אָרט אויף אַריינצוגעהן.

אוודאי איז דעמאָלס נישט געווען קיין אָרט...

— נו, איך בּעט אייך: פאַר וואָס זשע האָט איהר מיך אַריינגע־פיהרט? איהר ווייסט, וואָס עס הייסט טרעפען אַ פרעמדע פרוי, בּשעת זי האַלט בּיי טרעהרען?

— אָבּער וואָס זשע טויג עס אייך אַצונד? ווי גאָט איז מיט אייך, אַז זי מאַכט נישט אייך שולדיג.

— אָבער מיר איז שוין אַלץ איינס, איך וועל שוין סיי ווי סיי מעהר צו אייך אין שטוב נישט אַרויפקומען. — האָט ער זיך מיט כעס געגעבען אַ דרעה אָב אָן אַ זייט פון דעם אַלטען אַוועק, לאָזענדיג איהם שטעהן אין דער טהיר.

בײַ דעם אַלטען האָט זיך אַ פּאָר מאָל מיט אַ ציטער אַ בעוועג געטהון די אויבערשטע ליפּ, נאָכקוקענדיג איהם, ווי ער וואָלט איהם נאָך עפּעס געהאַט צו דערענדיגען און זאָגען, נאָר ער האָט באַלד אַליין אויך אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד איבער'ן קאָפּ און איז אַרויס פון דעם שטיבעל, צוריקגעהענדיג צו זיך אַהיים.

נאָר בײַ איהר פענסטער איז געזעסען גיטעלע און די גאַנצע צייט אויסגעקוקט, אַז דער אַלטער זאָל זיך שוין אומקעהרען צוריק און מיט־ברענגען נאָך מיט זיך דעם יונגענמאַן. און ווי זי האָט איהם אַצונד דערזעהן געהן הינטען איינעם אַליין, בשעת זי האָט אַראָבגעקוקט אויפ'ן הויף, איז איהר פּנים פינסטער און אויסגעלאָשען געוואָרען, בלייבענדיג זיצען אַ שטייפע. איהרע ליפּען האָבען נאָר איין בעזיעגליכען צוג אויס־געדריקט: „און שוין"... אַזאַ שטייגער ווי אַלץ איז שוין פערשפּיעלט. און אָבזיצענדיג אַזוי אַ ווײַלע מיט פּערלעגטע הענד אויף דער ברוסט, אויס פערצווייפלונג, איז זי שטיל אויפגעשטאַנען פון אָרט און צוגעגאַנ־גען צו דער טהיר אַרײַנצולאָזען דעם מאַן.

— פאַרוואָס איז ער נישט געקומען? — האָט זי שטיל איבערגע־פרעגט איהם מיט אַראָבגעלאָזטע אויגען.

— ער וויל נישט געהן. — האָט דער אַלטער געענטפערט.

— ער וויל נישט געהן. פאַרוואָס וויל ער נישט געהן?

— איך זאָל אַזוי נישט וויסען פון קיין שלעכטס.

— איך האָב דאָך באַלד געוואוסט, אויב איך וועל דיך שיקען וועט אַזוי זיין. — האָט זי געזאָגט.

— נו, גיטעלע, צי האָב איך איהם דען נישט געוואָלט ברענגען?

— וואָס קומט אַרויס, אַז דו האָסט געוואָלט, אַז עס איז אַ קלאָג צו מיר. געה בעסער שיקען דעם סטרוזש — האָט זי געזאָגט — אַזוי ווי דו האָסט פריינדליכקייט אין דיר, אַזוי האָסטו אויך שכל, ווי אַזוי צו האַנדלען מיט אַ מענשען.

דער אַלטער האָט אויף איהר אויסגעשטעלט אַ פּאָר אויגען, נישט געוואוסט וואָס איהר צו ענטפערען, אַ ביסעל פאַר בעזהייט, וואָס זי האָט נאָר שטענדיג צו איהם פּרעטענזיעס, ווען ער טהוט איהר נישט די זאַך וואָס זי פערלאַנגט, און אַ ביסעל פאַר דעם, ווייל וואָס ער טהוט געפעלט איהר נישט.

— נו געה דו און טהו דיר אַליין בעסער... — האָט ער שוין כמעט ווי אויסגעשריען, נישט קאָנענדיג זיך שוין איינהאַלטען.

גיטעלע האָט פערשוויגען אַ ווײַלע, געשאָקעלט נאָר מיט'ן קאָפּ, ווי דערמיט געוואָלט אויסדריקען זיין שלימזל'ניקעריי, און דערנאָך ערשט האָט זי געענטפערט:

— דאַרף אומעטום נאָר אַלץ שטעקען אַ ווייב? און דאָ וואו זי וויל זיך נישט צוריהרען וועט עס שוין טאַקי שטענדיג טויגען אויף כפּרות?

— נו וואָס זשע ווילסטו פון מיר האָבען? גיטעלע! — האָט ער אויסגעשריען ווי איינער, וואָס טרינקט זיך, אָדער וואָס איז אַריינגעפּאַלען אין אַ גרויסער אונבעהאָלפענהייט.

— איך וויל — האָט זי קאַלטליך געזאָגט — און אומישנע דיך אויספּרובען, דו זאָלסט געהן נאָך איהם נאָך אַ מאָל, און זעהן וויל איך, צי דו טויגסט צו עפּעס, אָדער שוין אינגאַנצען נישט.

דער אַלטער האָט ווי פערלוירען דעם קאָפּ, און מיט אַ וועה טהון אין פּנים אויסגעשריען:

— נו הייסטו מיר געהן נאָך אַ מאָל?

— יאָ, איך הייס. אומישנע הייס איך דיך און זעהן זאָל איך.

ער האָט זיך געשפּירט פאַר שוואַך געגען צו שטעלען זיך איהר ווילען, און קראַצענדיג מיט דער האַנד אויף איין זייט באַק, מיט די פינגער צווישען די שיטערע האָר פון בערדעל, האָט ער זיך צוריק אַרויסגערוקט פון שטוב.

נאָר דאָרט ווייטער, וואוהין דאָס ווייב האָט איהם געשיקט און ער איז געגאַנגען, איז יענער נאָך נישט געווען אינגאַנצען פאַרטיג מיט זיינע חשבונות. און נאָך איידער דער אַלטער איז צו איהם דאָס צווייטע מאָל

אין שטוב אריין, ווען עס האט זיך נאר קיים דערהערט זיינע טריט און דאס שווערע עטעמען אין דעם פינסטערען פאדער-הויז — איז שוין ביי דעם יונגענמאן געלעגען גרייט אנ'ענטפער אויף דער צונג, און ער האט איהם נישט גקשווינט.

— איך האב אייך שוין, דאכט זיך מיר, געזאגט איינמאל, אז איך וועל נישט געהן... — האט ער זיך אוועקגעשטעלט אין א גאנץ עלעגאנ-טער פאזע אין זיין מיטען בוידעם-שטיבעל, נישט אכטענדיג, וואס יענער שטעהט שוין דאס צווייטע מאל, און בעזונדערס דאס לעצטע, ווי אנ'-ארימאן אויף דער שוועל.

— אבער זעהט — האט דער אלטער אויסגעשריען — מיין ווייב בעט דאך אייך. ווען פאר מיינעטוועגען, גלויבט מיר, אז איך וואלט נישט געגאנגען נאך אייך.

— נו איז דאך אודאי גוט... הייסט עס אז איין העלפט קאן מען זיך שוין יא בענעהן אהן מיר. און דער צווייטער העלפט זאגט — האט ער מיט א בעליידיגטען טאן געענטפערט,—אז איך בין נישט קיינעם'ס קיין שפיעלבעל... און אייך זאג איך, אז איהר זאלט זיך נישט ערלויבען אזוינס, ווייל מאטיווירענדיג נאר אייער ווייבס פערלאנג, הייסט עס, אז איהר מאכט מיך פאר אייער פרוי'ס א שפיעלבעל.

— זאל מיך גאט שטראפען, אויב איך האב געמיינט אייך עפעס צו בעליידיגען — האט דער אלטער קיים ארויסגעשטאמעלט — איהר זענט א פערשיעדענער מענש, חאטש א גוטער, איך וויים נישט מיט אייך ווי אזוי צו רעדען...

— נו איז דאך אודאי גוט.

— הייסט עס, אז איהר ווילט נישט געהן? — האט דער אלטער אויף איהם געקוקט מיט אנ'אונטערטהעניגקייט, כמעט ווי א וויינענדיגקייט אין פנים.

— ניין, איך וויל נישט געהן. — האט ער נאך פעסטער נאך ענטשלאסענער געענטפערט, און אבגעווענדעט זיך אן א זייט.

דער אלטער האט זיך געמוזט צוריק אומקעהרען א היים מיט גאר-נישט. ער איז אריינגעקומען צו זיך אין שטוב, און דאס מאל געשטא-נען פאר זיין פרוי, נישט נאר ווי א פערזינדיגטער, נאר ווי איינער,

וואָס האָט שוין קיין שום תקומה נישט אויף דער וועלט, און איז אפילו גרייט געווען קלעפּ אויך צו פערנעהמען...

— עס איז מיר גוט געשעהן מיט אַזאַ מאַן... — האָט זי געקלאָגט, נישט ווילענדיג מעהר קוקען אויף איהם — ער האָט איהם שוין דאָרט געמוזט גוט בעליידיגען, און מעהר פעהלט מיר נישט נאָר אָנצוהויבען מיט פערשעהמטע מענשענס טרעהרען. רבונו של עולם, וואָס איז מיר צו האַנען געקימען! — האָט זי קלעגליך אָבגעזיפצט.

און אָבזיצענדיג אַזוי אַ ווילע מיט פערלעגטע הענד אונטער דער גאָמבע און העכסט פערצווייפעלט, האָט זי פלוצלינג אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען:

— דער מאַן וועט מיך ברענגען אין דער ערד אריין. איך וויל נישט האָבען צו טהון מיט בעליידיגען מענשען, נאָט זאָל מיר קיינמאָל נישט קאָנען מוחל זיין דערויף... — און אַצונד האָט זי זיך צעוויינט שוין ווי איינע, וואָס עס וואָלט איהר אַ טיעף אונגליק געשעהן.

— געוואַלד, וואָס טהוט מען שוין אַצונד! — האָט דער מאַן אויסגעשריען.

— געה גיך ארויף און בעט איהם אַראָב, עס זאָל דיך אפילו קאָסטען איך ווייס נישט וויפיעל כבוד, און בעט איהם איבער, וואָרום איך וויל נישט האָבען צו טהון מיט קיין בעליידיגטע מענשען.

— נו, עס געהט מיר דען אין מיין כבוד. — האָט דער אַלטער געשריען — אַז ער וויל אָבער נישט געהן?

נאָר זי האָט שוין נישט געהערט און נישט געוואָלט הערען, און געקלאָגט נאָר אויפ'ן קול:

— מענשען, וואָס האָבען נישט קיין קינדער, פאַהרען צעהן יאָהר נאָך אַ חתונה און צעהן מייל ווענס איבערצובעטען זייערס אַנ'אַמאָליגע בעליידיגטע כלה, אָדער אַ חתן, און דאָ מיר איז אַזאַ אונגליק געשעהן, מוז ער דוקא אָנהויבען נאָר מיט בעליידיגען.

דער אַלטער האָט געזעהן, אַז ער וועט זיך שוין נישט אַרויסדרע־הען פון איהר, האָט ער אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ און זיך מישב געווען, — זאָל זיין ווי גאָטס ווילען, ער וועט געהן אַזוי לאַנג, ביז יענער וועט איהם נישט פון די שטיגען אַראָבוואַרפען, ער וועט וויינען פאַר

איהם, קושען, האלזען, אפשר וועט ער פארט אראבגעהן צו איהם אויף מיטאג.

נאר דא האט זיך גיטעלע אליין א הויב געטהון פון דער אטאמאנע, גענומען אויף זיך איהר ווידענעם שאל און געזאגט:

—ווארט, איך געה מיט... — און ביידע האבען זיך אראבגעלאזט פון די שטיגען און זענען ארויף אויף יענע פון דעם יונגענמאן.

אין א האלבער מינוט ארום זענען זיי שוין געשטאנען ביי איהם אין שטיבעל. יענער האט זיינע אויגען נישט געגלויבט: גיטעלע אליין שטעהט ביי איהם אין שטיבעל. און זי האט מיט א שטילען פארוואורף, פון וועלכען עס האט זיך ארויסגעהערט איהר בעליידיגטקייט, אנגעהויבען:

— אזוי, אין כעס זענט איהר אויף אונז, אז איהר ווילט שוין אפילו נישט אראבקומען?

— ווער זאגט עס, אז איך בין אזוי אין כעס? — האט ער געענטפערט.

— פאר וואס זשע דען ווילט איהר נישט אראבגעהן צו אונז א ביסעל?

— גלאט אזוי אראבגעהן...

— מענש, וואס איהר זענט פאר איינער... — האט זי אנגעהויבען מיט א לייכטערען טאן — מיר האבען אייך געשיקט בעטען, רופען און איהר ווילט נישט געהן.

ער האט א ביסעל געשוויגען, דערנאך אנגעהויבען.

— זאגט דעם אמת, צי איהר מיינט מיך נישט עפעס צו פארגיטיגען דערמיט, ווייל איך האב מיך אפשר שלעכט געפיהלט, און אפשר אויך בעליידיגט... — האט ער געזאגט, שוין נישט גידענקענדיג, אז אנפאנגס האט ער גאר זיי געהאלטען פאר די בעליידיגטע, נישט זיך, און אז אצונד גאר איז ער ערשט אריין אין דער ראלע, אלס ער איז דער בעליידיגטער.

— נו, הא, וואס דו האסט אנגעמאכט... — האט דאס ווייב א קוק געגעבען אויף דעם מאן.

ער האָט נאָר אָנגענומען אַ קלעגליכע מינע, ווי אַ פערשולדיגטער, און געשוויגען.

— מען קאָן מיט דיר אַ סך פעררריכטען. אויף שונאי ישראל געזאָגט. — האָט זי נאָך בעדויערענד צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, און אָבוועדנדענדיג זיך צו׳ם יונגענמאַן, צוגעגעבען: — נעהמט, טהוט אייך אָן...

— הערט, איך קאָן מיך נישט געגען שטעלען, ווייל איך אַכט אייך זעהר... — האָט ער געזאָגט. און ביי די ווערטער האָט ער גע־נומען דעם הוט אויפ׳ן קאָפּ און געלאָזט זיך געהן נאָך דעם אַלטען מיט דער פרוי אין זייער שטוב אַרויף.

זיצענדיג שוין ביי גיטעלען אין שטוב, האָט זי מיט איהר מאַן געגעסען מיטאָג און דער יונגערמאַן איז געזעסען אויף דער אַנדערער זייט טיש, שווייגענדיג, און פון גאָרנישט געוואָלט פערזוכען. ווען גיטעלע האָט איהם געפרעגט:

— פאַרוואָס ווילט איהר אונז נישט אָנטהון דאָס פערגניגען און עסען מיט אונז צוזאַמען?

האָט ער געענטפערט:

— איך האָב שוין געגעסען, האָב איך שוין איינמאָל געזאָגט אייער אַלטען נאָך ביי מיר אין שטוב.

דאָס דיענסטמיידעל, וואָס האָט אַרויפגעשטעלט פאַר איהם אויפ׳ן טיש די עסענס, אויף וועלכע ער האָט אַפילו קיין קוק נישט געוואָלט געבען, האָט זיי באַלד צוריק אַראָבגענומען, און קיינער האָט איהם שוין מעהר נישט גערעדט.

נאָר נאָך דעם עסען, ווען דער אַלטער איז אַוועקגעגאַנגען זיך צולעהנען, ווי שטענדיג, אין זיין בעזונדער שטיבעל, און גיטעלע וואָס איז געבליבען מיט דעם יונגענמאַן אַליין זיצען ביי׳ם טיש, האָט איהם ווייטער געפרעגט:

— פאַרוואָס זשע זיצט איהר אַזוי אומעטיג?

האָט ער ווייטער געענטפערט:

— מילא, נישט יעדער קאָן פרעהליך זיין.

— אַזאַ קונץ איז דאָס? — האָט זי געפרעגט שוין אַ ביסעלע ערגערנדיג זיך.

— אַה, אַ גרױסע! — האָט ער געענטפֿערט לאַנגזאַם, נישט אײלענדיג זיך.

— און איך האָב געמײנט, און געגענטײל... איך װײס נישט, פֿאַרװאָס מען זאָל נישט קאָנען פֿרעהליך זײן... — האָט זי געזאָגט שױן אַ ביסעל צערײצט.

— אַה, איך װײס — האָט ער געזאָגט — אַז איהר האָט געמײנט אין געגענטײל. איך האָב אָבער אױך געמײנט אין געגענטײל...

— פֿאַרװאָס? — האָט זי איהם אָנגעקוקט.

— װײל אַנדערש, גאַנץ אַנדערש האָב איך געפּלענט אײך זעהן זיצען אין פֿענסטער...

— און הײנט?

— און הײנט אױך גאַנץ אַנדערש. נאָר דאָס האָט פֿונדערסטװעגען נישט דערצו. איך בין באַלד מחויב צו פֿערשטעהן, בשעת איך האָב אײך נאָך געזעהן דעמאָלט זיצען, אַז פֿון דעם זיצען ביז דער הײנטיגער פֿרעהליכקײט קאָן גאָר זײן אינגאַנצען אײן שפּרונג.

— צי אַזױ פֿרעהליך האָט איהר מיך דען געזעהן זײן?

— איהר דאַרפֿט זיך נישט פֿערענטפֿערען. איך בין נישט אײערער קײן „סלעדאָװאַטעל״, — האָט ער געזאָגט.

— איך האַלט גאָר אינגאַנצען נישט דערבײ. אָבער צי בין איך טאַקי דען אַזױ פֿרעהליך געװען?

— איך װײס שױן נישט. איך װײס נאָר, אַז איהר האָט געשמײכעלט און געלאַכט הײנט בײ׳ם מיטאָג גאָר נישט נאָך אײער ערך...

גיטעלע האָט זיך פֿערטראַכט.

— נאָר עס מאַכט נישט אױס — האָט ער װײטער גערעדט — נישט יעדער איז מחויב צו טראָגען אין זיך די אָבשפּיעגלונג פֿון דאָס, װאָס איהם רינגעלט אַרום. אױך „האַמלעט׳ס״ מוטער האָט עס נישט געטראָגען... און איהר זענט עס אַודאי נישט מחויב.

— אָבער איך װײס דאָך נישט װאָס דאָ איז אַזױנס געשעהן.

— װאָס עס זאָל נישט געשעהן, נאָר אַזאַ נאַר װעל איך שױן

נישט זיין. איך וועל מיך צומאָל נישט פרעגען, פאַרוואָס איהר האָט היינט אַזוי פיעל געלאַכט און געשמייכעלט ביי׳ם מיטאָג.

— ווי איך בין אַ יודיש קינד — האָט גיטעלע געשוואוירען — אַז איך ווייס נישט קלאָר וואָס איהר מיינט. צי מיינט איהר נישט, וואָס איך האָב מיך אַזוי גוט געהאַלטען צו׳ם מאַן מיינעם?

— פון מיינעטוועגען... — האָט ער אַ קוועטש געגעבען מיט די פלייצעס און איז שטיל געבליבען. און גיטעלע, ווי זי האַלט אויף דער שטילקייט זיינער איהרע ווייטערדיגע רעד געבויט, האָט געפרעגט:

— ווי זשע דען זאָגט איהר, האָב איך געזאָלט אַנדערש טהון, אַז איך וואָהן שוין מיט דעם מאַן פונפצעהן יאָהר?...

— איך זאָג דען אַז נישט?... — האָט ער געזאָגט — נאָר פאַר־וואָס זשע האָב איך מיך אינגאַנצען אָבגענאַרט. איך האָב געמיינט, אַז עס דאַרף נישט אַזוי צו זיין...

— מיין פריינד... — האָט גיטעלע שטיל אָבגעזיפצט — מען זאָל אַלץ װעלען קוקען דערויף, לויט ווי עס וואָלט געדאַרפט צו זיין...

— איך ווייס — האָט ער געזאָגט — וואָלט אפשר קיין איין איבעריגער שמייכעל נישט געדאַרפט געבוירען צו ווערען אויף דער וועלט... אָדער האָטש אַ ציטער וואָלט געדאַרפט אָנחאַפּען די ליפען פאַר דעם נישט גלייך זיין מיט דעם וואָס איז אין האַרצען. נאָר פונ־דעסטוועגען גלאַט אַזוי פרעהליך צו זיין, ווייל עס איז „קיין קונץ נישט", ווי איהר האָט זיך פריהער אויסגעדריקט, דאָס איז גאָר נישט קיין שטייגער.

— איך פערשטעה, אַז עס איז נישט קיין שטייגער — האָט זי טרויעריג געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ — וואָס זאָל מען אָבער טהון?

— איך פערשטעה אייך נישט, עס וואָלט געפאַסט, אַז עס גע־פעלט אייך נישט דאָס טהון.

— און אַז עס געפעלט מיר נישט?

— טהוט מען נישט.

גיטעלע האָט נאָר ווייטער טרויעריג געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— איהר וועט אפשר זאָגען, אַז איהר זענט גענויט — האָט ער ווייטער געזאָגט — אָבער: איך נשיר את שיר יי על אדמת נכר?...

ווי קאָן איך דאָס זינגען בשעת עס וויינט זיך, ווי קאָן מען דאָס לעבען בשעת דאָס האַרץ קורטשעט זיך?

— מיר מוזען אַלץ קאָנען, אַלץ קאָנען.

— אָבער דער אמת שרייט דאָך!

— מיר אַליין שרייען אויך צו גאָט, אָבער העלפען העלפט אונז גאָר נישט.

— איך גלויב נישט, אַז איהר זאָלט שרייען; ווען חאָטש אַ קליינעם טייל פון דעם, וואָס עס שרייט דער אמת, וואָלט אויך גאָר אַנדערש געווען.

— נו טאָ ווי זשע דען, זאָגט איהר, קאָן מען האַנדלען מיט אַ מאַן, מיט וועלכען מען האָט שוין אָבגעלעבט פונפצעהן יאָהר?

— איך ווייס נישט. נאָר ווי זאָגט איהר איז די גערעכטיגקייט: שווייגען, אָדער נישט שווייגען?

— איך קאָן גאָרנישט זאָגען, מיין ליעבער פריינד, ווייל איך ווייס שוין גאָר נישט וואָס צו זאָגען...

— איך ווייס, אַז איהר ווייסט שוין גאָרנישט וואָס צו זאָגען; ווייל די פינפצעהן יאָהר האָבען שוין גענוג גערעדט, און דערצעהלען איי־גענטליך, אַז איהר האָט נישט וואָס צו זאָגען.

— אָבער ווי זשע דען זאָגט איהר? — האָט זי נאָך אַמאָל גע־פרעגט.

— איך ווייס נישט. אָבער פאַרוואָס זאָלט איהר אַליין נישט זאָגען?

— איך ווייס נישט וואָס און ווי אַזוי.

— דעם אמת, און פּראָסט.

גיטעלע האָט אַראָבגעלאָזט דעם קאָפּ.

— נאָר איך ווייס — האָט ער ווייטער געזאָגט — אַז דאָס וועט איהר נישט טהון. אָה, ווי ביטער דאָס איז נישט צו האָבען קיין גלייב־גילטיגע נאַטור צו יענעמ'ס ליידען, און נאָך ערגער — אפשר נאָך גאָר נישט צו קיין ליידען אויך. אפשר נאָר גאָר — בלויז, ווען עס דאַכט זיך נאָר, אַז יענער ליידט. איהר ליידט באמת, פרוי?

גיטעלע האָט געשוויגען.

— וואָס, איהר ווילט מיר נישט ענטפערען. עס איז אייך אַפילו אויף דעם שווער דעם אמת צו זאָגען. איך וויל אייך נישט צווינגען דעם אמת צו זאָגען. איך ווייס, אַז נאָר בּיי גיטשען געהט אַנ'אַלטע פרוי און טראָגט עפּעס הינטער דער פאַלע פון קלייד. און אַז דער אנטקעגען־קומענדער „זאַראַטוסטראַ" פרעגט זי: וואָס טראָגסטו? שעהמט זי זיך נישט צו זאָגען, אַז „אַ קליינטשיק אמת'ל פאַר דער וועלט"... טראָגט זי עס הינטער דער פאַלע... איך ווייס, אַז איהר וועט דעם אמת קיינמאָל נישט אַרויסווייזען.

— אָבער איך קאָן דאָך נישט אַליין... — האָט זי געזאָגט.

— וואָס קאָנט איהר נישט אַליין — פערבּאָרגען איהם צי אַרויס־ווייזען?...

— גאָרנישט, גאָרנישט, שוין! — האָט זי געענטפערט.

— נו מילא איז גאָרנישט. טאָ געהט זשע אייך, זייט זשע מוחל, אַריין צו'ם מאַן זיך אָנלעהנען אַביסעל.

— איך ווייס — האָט גיטעלע אַזש שיער געוויינט — שטעכווערט־לעך פערמאָגען די מאַנסלייט געגוג, און אַלץ אויף דער פרוים קאָפּ.

— יאָ, יאָ, — האָט ער צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ — קיין אַנדער עצה איז נישטאָ פאַר אייך.

— דאָס הייסט אַ גוטער פריינד — האָט זי די טרעהרען פון די אויגען אויסגעווישט — דערויף האָב איך געדאַרפט אָבּוּיצען גאַנצע שעה'ן לאַנג אין פענסטער, אויסקוקען, אַז איך זאָל שוין האָבען די זכיה, איהר זאָלט אַרויפקומען צו מיר אין שטוב.

— נו טאָ וואָס זשע דען האָט איהר פערלאַנגט?

— איך האָב אייך געזאָגט, אַז איך קאָן גאָרנישט טהון?

— פערלאַנגט איהר אפשר, אַז איך זאָל פאַר אייך טהון?

— איך ווייס גאָרנישט... — האָט זי געזאָגט.

— נו גוט, נאָר ווי אַזוי — האָט ער געפרעגט — צי זאָל איך שמועסען פאַר אייך?

— וועגען וואָס, מיט וועמען?

— מיט אייער מאַן, וועגען אייך.

— גאָט איז מיט אייך! — האָט זי מיט'ן גאַנצען קול אויס־

געשריען — אזויערנאָך טהוט מען, איז שוין נישט דאָ קיין אנדער מיטעל?

— קיין עהרליכערס וויים איך נישט...

— אָבער וואָס טויג מיר אייער עהרליכקייט ערשט — האָט זי זיך נאָך העכער צעשריען.

— ווילט איהר נישט, קאָנט איהר נישט דעם אמת פערטראָגען? — האָט ער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— איך האָב געמיינט אנדערש, איך האָב געוואָלט, אז איהר זאָלט דערוויל ארויפקומען.

— נו וואָס זשע וועט זיין?

— איך וויים נישט...

— נו וועט שוין אפשר זיין גענוג?...

— איך וויים נישט...

— ניין, זאָגט, דאָס קאָן דאָך נישט שאַדען, אז דער מאַן זאָל בלייבען מאַן?

— ווי איהר וועט וועלען... — האָט זי שטיל מיט אַנ'אראָבגעלאָזטען קאָפּ ארויסגעזאָגט.

— „נו „ניטשעס" אמת'ל... — האָט ער שטיל אין געדאַנק איבערגעחזר'ט — הא, וואָס זאָגסטו צו דעם, וואָס די פרוי פערבאָרגט דיך אַלץ הינטער דער פאַלע פון איהר קלייד?"

א בייזער שמייכעל האָט איהם אָנגענומען און ער האָט אָבגעווענדעט דאָס געזיכט אָן א זייט.

נאָר זי האָט פון דעם אַלעם נישט געוואוסט, און געפונען פאַר נויטיג ערשט ארויסצונעהמען דאָס נעכטיגע בריוועלע און צו בעלעגען עס איהם אויפ'ן טיש.

ער האָט אין דער ערשטער ווילע נישט פערשטאַנען, וואָס זי מיינט דערמיט, נאָר זעהענדיג, אז זי טראָגט עס איהם שוין אַנטקעגען, האָט ער עס א נעהם געטהון ביי איהר פון דער האַנד ארויס, נאָך איידער זי האָט צייט געהאַט עס אויפ'ן טיש אראָבצולעגען.

— נו אוודאי וויים איך דאָך, אז איהר ליידט — האָט ער אין איילעניש געענטפערט נאָך דעם, ווי ער האָט אין דעם בריוועלע נאָר איין בליק געוואָרפען — אָבער צו טהון קלערט איהר דאָך גאָרנישט.

— איך קאָן נישט. — האָט זי ווייטער געזאָגט מיט דעם אייגע־נעם לשון וואָס פריהער, נאָר ערשט שוין חייבער, בעטענדיגער.

— הייסט עס, אז דערביי בלייבט עס טאַקי, נאָר איך זאָל אַרויפקומען דאָ אַהער?... — האָט ער זי אָנגעקוקט.

— נאָר דאָס וועט אָבער נישט זיין. — האָט ער ביי זיך אין גע־דאַנקען שטיל צוגעגעבען.

ביידע האָבען געשוויגען, זי האָט אויף איהם נישט געקוקט, ער נישט אויף איהר, נאָר אין אַ ווײלע אַרום האָט ער ווייטער אָנגעהויבען:

— נאָר איך וויים נישט פאַרוואָס איך פיהל אזא גרויסען חשק צו טהון פונק. פערקעהרט, ווי דאָס וואָס איהר הייסט מיך, און איך זאָל ליבערשט יאָ שמועסען מיט אייער מאַן. וויל, ווי איהר ווייסט, בין איך דאָ אַהער נישט געקומען מיט קיין בעזונדערע אַבזיכטען, ווי נאָר דעם אמת צו פערטיידיגען.

די פרוי איז בלאַס געוואָרען, האָט אַראָבגענומען דאָס בריוועלע פון טיש און אַריינגעלעגט עס אין קעשענע...

— נו וואָס זשע שווייגט איהר? — האָט ער געפרעגט.

איך האָב נישט וואָס צו רעדען... — האָט זי געענטפערט.

— נו, ווי מיינט איהר, איהר הייסט שמועסען מיט אייער מאַן?

— וועגען וואָס? איך האָב דען מיט אייך וועגען עפּעס גע־שמועסט? — האָט זי איהם אָנגעקוקט מיט אַ פלוצלינגען קוק, ווי זי וואָלט ערשט נייע ווערטער געהערט.

אַ שטילקייט איז געוואָרען צווישען זיי.

— אָט דאָס געפעלט מיר שוין דוקא יאָ שען — האָט ער ערשטויינט געקוקט אויף איהר. — נאָר פונדעסטוועגען זאָל עס אייך אזוי לייכט נישט אָנגעהען... — האָט ער געזאָגט, אויפשטעהענדיג פון דעם שטוהל.

— נו, נו... — איז זי אויך אויפגעשטאַנען און אַוועק פון טיש.

דער יונגערמאַן איז אַרויס פון שטוב.

— „אָט וואָס פאַר אַ געפעהרליך מענש זי איז... — האָט ער געטראַכט וועגען איהר — און איך האָב נאָך געוואָלט אין איהר

װכען עפּעס מענשליכעס, טראַגישעס. איך האָב אויפגעהערט צו פערשטעהן, אַז דאָס זיצען איהרם אין פענסטער איז פראָסט פון אַ קוואַקע"...

ער איז נאָך נישט געהאַט אַראָבגעקומען אויפ'ן הויף, ווי בײַ איהם אין קאָפּ האָט זיך שוין עפּעס אַנדערש אַ דרעה געטהון: אויב אַזוי, אַז זי איז אַ ליגנערין, פאַרוואָס זאָל זי דעם פערברעך, וואָס זי האָט געוואָלט בעגעהן געגען מאַן, נישט אויסדרעהען אויף מיר, דער־צעהלענדיג איהם פונקט פערקעהרט!...

און אינגאַנצען אַרומגעהאַפּט פון דעם געדאַנק, ווי פון אַ פייער, האָט ער זיך צוריק געוואָרפען צו איהר אין שטוב אַריין.

— אויב אַזוי, ווער גלויבט זשע אײַך, אַז איהר וועט מיך נישט געהן באַלד פערמסר'ן פאַר דעם מאַן, אַז איך האָב אײַך צוגערעדט צו זינד, נאָר איהר האָט נישט געוואָלט... — האָט ער שווער עטעמענדיג אין מיט אויגען, וואָס האָבען געבלישצעט, זיך געשטעלט איהר אין פּנים אַריין — צי בײַ פּושקינ'ען געפינט זיך נישט אַזאַ מעשה, ווי אַ פרוי ציעלט אַ גאַנצע נאַכט אַ פרעמדען מאַן צו קאָמפּראָמיטירען פאַר איהר איינענעם?...

— גאָט איז מיט אײַך! — האָט גיטעלע אויסגעשריען אין איין שרעק און בלאַס ווערענדיג, זעהענדיג, ווי ער פינקעלט מיט די אויגען.

— נישט גאָט איז מיט מיר, נאָר אַ פרוי, איהר פערשטעהט? אַ פרוי איז געווען מיט מיר... און באַלד פון אָנפאַנגס אָן געזעסען אין פענסטער, כּדי מיך צו קענען פערפּלאָנטערען אין איהרע אינטריגעס... נאָר דאָס וועט אײַך נישט אָנגעהן. און איך בין אײַך געקומען צו וויסען געבען, אַז איך וועל קעמפּפען ביז בלוט און מײַן עהרע בעשיצען. איהר ווילט אויף מיר וואַרפען שמוץ? אויף אַ פרעמדען מענש, וואָס האָט גאָר קיין שום שײַכות נישט צו אײַך?

— ווער האָט דען געוואָלט אײַך עפּעס שלעכטעס טהון? — האָט זי מיט פערבראָכענע הענד אָנגעהויבען פּראָטעסטירען — וואָס האָט איהר זיך אַרײַנגעריסען צו מיר אין שטוב און וועקט מיר אויף מײַן מאַן, אַז ער זאָל מיינען גאָט ווייסט, וואָס צווישען אונז קומט פאָר...

— ס'הייסט, אַליין ווילט איהר דערצעהלען, וועט אויסקומען שענער, בעסער ? . . .

— וואָס פאַר אַ דערצעהלען. איך זאָל אַזוי נישט וויסען פון קיין שום שלעכטס.

— ניין. אַז איהר האָט געלייקענט אין די אויגען. וועלכער מענש עס האָט אַזאַ פערשטאָכענהייט טאָר מען איהם קיין שבועה אויך נישט גלויבען, און איידער איהר, איז גלייכער איך זאָל דערצעהלען. . .

— טאָ וואָס זשע ווילט איהר געהן טהון ? — האָט זי מיט שרעק און דאָך מיט אונגלויבליכקייט געקוקט אויף איהם.

— איך וויל גאָרנישט טהון. — איז ער געשטאַנען און געבליקט צערודערט שוין איבער דער טהיר פון מאַן'ס חדר — איך וויל נאָר דאָס מייניגע, מעהר גאָרנישט.

— גזלן! — האָט זי אויסגעשריען.

— ווייל איהר האָט שוין מן הסתם אַ סך מענשען אַזוי־ערנאָך פערנאַרט, און איהר זענט מיר אויך געגאַנגען פערנאַרען.

— וועמען האָב איך פערנאַרט ?

— איז עס דען מעגליך, אַז נישט, אויב איהר האָט נאָר פאַרט אַנ'אַלטען מאַן. . . און ווער עס וועט זיך נישט לאָזען, אויף דעם'ס אדרעס וועט איהר ווייטער געהן בלייבען אַנ'עהרליך ווייב ? — האָט ער געבלישצעט איינגאַנצען פאַר כעס.

— אָבער איך האָב דאָך גאָר נישט געוואָלט טהון.

— פאַרוואָס זשע דען האָט איהר צו'ם סוף פערלייקענט אייער גאַנץ געשפרעך ?

— האָב איך דען געוואָלט נישט פערלייקענען, זאָגען, אַז איך ווייס פון עפּעס, ווי באַלד איהר זאָגט מיר, אַז איהר געהט מיט מיין מאַן שמועסען, מיר צו להכעיס, אַזוינס וואָס איך האָב נישט געוואָלט און נישט געקאָנט ?

— פאַר וואָס האָט איהר נישט געוואָלט, און פאַר וואָס האָט איהר נישט געקאָנט ?

— אונגליקליכע וואָס איך בין! דאַרף איך אייך צו דערצעהלען, פאַרוואָס איך האָב נישט געוואָלט און נישט געקאָנט ? -- האָט זי זיך פונאַנדערגעוויינט.

— נאָר איהר האָט נישט געהאַט קיין שום שלעכטען מיין דערביי, ווען איהר האָט געליקענט?

— אוודאי נישט. — האָט זי נאָך שטאַרקער געהעשיט.

ער איז געוואָרען אַ ביסעל מילדער און זיינע אויגען האָבען שוין נישט געברענט אַזוי, קוקענדיג אויף זיין אָפּפער.

— טאָ שווייגט זשע שטיל, בערוהיגט אייך. — האָט ער צו איהר געזאָגט — אויב איהר האָט נישט געמיינט דערמיט קיין שום שלעכטס, נאָר אָבצושניידען פון דעם שמועס, און מעהר גאָרנישט... קאָן איך דאָך גאָר נישט זיין דאַגעגען אייער ווילען, נאָר אדרבה...

— איהר זענט נאָר בעשאפען געוואָרען יענעם שלעכטס צו טהון — האָט זי שוין אַ ביסעל שטילער געקלאָגט — קיין שום מאַנספערשוין געהט נישט אַריין אין דער פרוי׳ס פערלעגענהייט. און אין איין מינוט, ווען איך האַלט אייך נישט אָב, האָט איהר מיך שוין געוואָלט אונגליקליך מאַכען אויף אייביג.

— אין דעם זענט איהר אָבער אַליין שולדיג. ווער הייסט אייך נישט שמועסען אָפענהערציג, אַז עס זאָל נישט בלייבען צו לערנען קיין פשטים פון דעם, וואָס איהר זאָגט? אַז איהר שמועסט נישט אַהער און נישט אַהין — און אין דער מיטען גיעט איהר גאָר אינגאַנצען אַ ליקען אָב, מיינט מען דאָך אַז איהר זוכט עפּעס שפּיצ־לעך אָנצופיהרען, שפּיצלעך, אָט ווי איך האָב אייך געזאָגט: ביי „פּוש־קינ׳ען" אַ פרוי...

— איהר זענט דאָך די פרוי אַלע מאָל נאָר חושד, עס איז קיינ־מאָל נישטאָ צווישען אייך קיין אויפריכטיג צוטרויען.

— נו זאָגט זשע אַדרבה, נעהמט אייך אַליין פּאַר אַ ביישפּיעל; קאָן מען צו אייך האָבען דאָס, וואָס איהר פערלאַנגט? איהר זאָגט מיר, אַז איהר לעבט נישט גליקליך. הייסט עס, אַז דאָ געהט עס אין פאַמיליען־זאַכען... וואָרום קיין עפּעס אַנדערש איז דאָך נישטאָ, וואָס זאָל אייך קאָנען אַזוי אונגליקליך שטעלען. נו זאָגט מען אייך — טאָ טהוט זשע אַנדערש, טהוט ווי אייך וואויל געפעלט. ס׳הייסט פּשוט, אַז מען קאָן נישט צוזאַמען לעבען מוז מען זיך שיידען... זאָגט איהר אָבער דאָ אויך אַז ניין. איהר קאָנט נישט. נו פרעג איך אייך, אדרבה, וואָס זשע זענען דאָס פּאַר אַ רעד?

— נו, אין אז איך קאָן אָבער פאָרט נישט?

— ווי? נישט אַזוי און נישט אַזוי? נאָר וואָס זשע דען, הייסט עס דאָך גאָרנישט.

— ס'הייסט טאַקי גאָרנישט. נו וואָס זשע זאָל איך טהון?

— נו פערשטעהט זשע איהר אַליין. אדרבה, נעהמט איהר אַליין דאָס אויפ'ן גערדאַנק: וואָס הייסט עס גאָרנישט, עפּעס מוז עס דאָך הייסען?

— נו איך ווייס טאַקי נישט.

— ניין. דאָ איז נישט קיין נישט וויסען, איך האָב מורא, אַז שיער נאָך מעהר ווי וויסען... און איך קאָן עס אייך אויסדריקליך אפילו מיט אַ נאָמען אויך אָנרופען, אויב איהר ווילט נאָר; אַזוי בולט איז דאָס... און נישט ווי איהר זאָגט, אַז איהר ווייסט טאַקי נישט... און אַז דאָס הייסט ביי אייך „גאָרנישט"... וואָרום אויב דאָס וואָלט געווען אַ זאַך, וואָס איז טאַקי גאָרנישט, הייסט עס, אַז עקזיסטירט נישט, און דעמאָלט וואָלט עס קיין נאָמען אויך נישט געהאַט. און ביי מיר האָט עס דוקא יאָ. זעהט איהר שוין...

— נו, איך ווייס טאַקי נישט וואָס פאַר אַ נאָמען דאָס קאָן האָבען.

— „נישט עהרליכקייט" קאָן דאָס אַ נאָמען האָבען, פערשטעהט איהר שוין אַצונד ווי עס הייסט? און אין דעם טאַקי ליעגט דאָס, פאַר־וואָס די מענער האָבען נישט קיין צוטרוי... וואָרום אַלץ, וואָס הייסט „גאָרנישט", הייסט נישט עהרליכקייט.

— נו, און איהר האָט דאָך אַליין געזאָגט צו'ם ערשטען, אַז דאָס הייסט „גאָרנישט".

— ווי? ווי האָב איך געזאָגט?...

— ווען איך האָב אייך געזאָגט, אַז „איך קאָן אָבער פאָרט נישט"... און איהר האָט געענטפערט: „ווי? נישט אַזוי און נישט אַזוי?", ס'הייסט נישט גליקליך זיין און נישט לעבען.

— נו יאָ, נישט גליקליך זיין און נישט נישט לעבען...

— האָט איהר געזאָגט: טאָ וואָס זשע דען, הייסט עס דאָך „גאָר נישט". איהר פערשטעהט, האָט איהר דאָך אַליין געזאָגט, אַז עס הייסט גאָרנישט...

— און איהר וואָס האָט געוואָלט זאָגען, אַז עס הייסט יאָ עפּעס?

— ניין, דאָס האָט איהר דאָך נאָר געזאָגט, איהר האָט עס דאָך שוין אפילו אָנגערופען ביי אַ נאָמען...

— ענטשולדיגט, מאַדאַם — האָט ער איהר אַ שאָקעל געגעבען מיט'ן קאָפּ — איהר נעהמט מיינע ווערטער און פערדרעהט זיי, און אויב אַזוי, קאָן איך אייך שוין דאַנקען פאַר'ן גאַנצען שמועס... — האָט ער נאָך אַמאָל און נאָך בעדייטענדער צוגעגעבען מיט'ן קאָפּ.

אַ ווײַלע איז שטיל געבליבען.

— נאָר איך האָב דאָך גאָרנישט געמיינט דערמיט. — האָט זי געזאָגט.

— איהר מיינט קיינמאָל גאָרנישט, איהר מיט דעם גאַנצען שמועס אייערען. אויך פריהער האָט איהר גאָרנישט געמיינט, נאָר ענטשולדיגט, אָנצושטעלען אַ פּנים, ווי מען וואָלט זיך נאָר געמיינט פון האַרץ אָבצורעדען, און ציעלען זאָל מען נאָר עפּעס אַנדערש. ס'הייסט נאָר יענעם ביי אַ ליגען צו חאַפּען, און צוליעב דעם טאַקי זאָל שוין לויהנען אַ גאַנצען שמועס אָנצווועגדען... אַבי מען זאָל קאָנען אַרויס־רוקען דאָס אייגענע שטיקעלע ענאַאיזם... דאָס הייסט שוין אַ סך מעהר ווי געמיינט.

— נו, איך ווייס דאָך, אַז בלייבען וועל איך די שולדיגע. איך האָב אייך געבעטען אַהער אַלס פריינד, אַז איהר זאָלט מיך אויסהערען — און חושד זענט איהר מיך שוין דאָס צווייטע, דאָס דריטע מאָל, וואָס קיין שום שונא אין דער וועלט קאָן עס נישט חושד זיין. דאָס ערשטע מאָל — אַז איך מיין צו בלייבען אונגעטריי דעם מאַן, דאָס צווייטע — אַז איך וויל אייך קאָמפּראָמיטירען פאַר איהם, ווי אַ פּרוי האָט שוין איינמאָל ערגעץ געהאַט געטהון אַזוי, און דאָס דריטע מאָל, אַצונד — אַז וואָס איך רעד מיין איך נישט... און אויסען בין איך נאָר עפּעס אַנדערש... און דאָס הייסט אַ פריינד! מילא...

— איך בין נישט קיין פריינד. ווער האָט דאָס אייך אַזוי געזאָגט?

— איך זעה שוין אַצינד אַליין... מען דאַרף מיר שוין נישט זאָגען... און אַז איהר ווילט שוין מעהר נישט אַרויפקומען דאָ אַהער, און דערדורך זוכט איהר זיך פּרעטענזיעס — דאָס זעה איך אויך...

— אמת טאקי. איך בין נישט קיינעם קיין פריינד, און איך זוך מיר נאר פרעטענזיעס — האט ער געזאגט, און בײ די ווערטער גע־מאכט שוין א בעוועגונג, ווי צו׳ם וועלען אוועקגעהן.

— אבער — האט זי געזאגט שאקלענדיג בעדויערענד מיט׳ן קאפ און צוזיפצענדיג — א בראך איז שוין צו די מענשען, וואס פערלאזען זיך אויף גוט־פריינדשאפט, אז עמיצער וועט זיי א גלייכע עצה געבען, אדער גאר אפילו וועלען זיי אויסהערען אין זייער עגמת נפש.

— איך בעט אייך, וואס אנבעלאנגט צו מיר, זאלט איהר נישט אנווענדען א זעלכע רעד. — האט ער געזאגט נאך בלייבענדיג שטעהן אין דער מיט וועלען געהן.

— פארוואס, אפשר ווייל דאס איז אויך נישט עהרליך?...

— ניין, נאר ווייל איך לעב נישט בלויז פאר מיר, און קאן לעבען פאר יענעם, וואו עס איז נויטיג.

— און דא בײ מיר איז גאר נישט אזוי נויטיג, הא?

— ניין, האב איך אייך געזאגט, און איך האב אייך גארנישט מיט וואס צו העלפען.

— נאר פארוואס זשע האב איך געשיקט אייך בעטען צוויי מאל און אויפ׳ן דריטען בין אויך אליין געקומען צו אייך, גלאט אזוי, ווייל איך נויטיג מיך נישט אין קיין שום מענש, אין קיין שום הילף!

— מילא. — האט ער קרענקליך א דרעה געטהון מיט׳ן פנים — ווער קאן עס וויסען א פרוים געדאנקען...

— הייסט עס, אז איהר זענט מיך שטארק חושד פאר נישט קיין עהרליך מענש? נו מילא, אויב אזוי זענט איהר אפשר גערעכט, וואס איהר ווילט דא אהער נישט קומען. פאסט אייך נישט צו האבען פריינד־שאפט מיט נישט קיין עהרליכע מענשען.

— נו, דאס איז אויך נישט מיין עסק צו געהן זוכען בלויז עהר־ליכע מענשען. א גוטען טאג.

— א גוטען טאג. א גוט יאהר — האט זי געענטפערט — נאר זאגען זאג איך אייך, אז אלע אונזערע שונאים זאל אנקומען אזא שוואר־קייט אויף די געמיטהער, ווי מיר, נאך דעם גאנצען אויסשמועסען און אויסרעדען זיך פון הארץ.

דער יונגערמאַן האָט זיך אויפגעהויבען און אַרויסגעגאַנגען, און גיטעלע איז איהם נאָכגעגאַנגען צו דער טהיר, פון וואַנען זי האָט איהם אַרויסבעגלייט מיט די בליקען צו די שטיגען אין הויז אַריין און אַליין איהם נאָכגעשעפטשעט:

— אַלע אונזערע שונאים זאָלען נאָר האָבען די הילף, וואָס מען קאָן שוין פון אַ מענשען אין בעסטען פאַל האָבען.

ער איז פערשוואונדען אַראָב פון די שטיגען און זי האָט זיך אומגעקעהרט צוריק אין שטוב. אַ דערשלאָגענע, אַ טרויעריגע און אַ בעליידיגטע.

— אָט וואָס איך האָב דערגרייכט ביי דעם מאַן! אַז מענשען זאָלען מיך ווייבען... ווייל איך האָב אַ מאַן, דאַדורך טאָרען קיין מענשען צו מיר נישט אַרויפקומען, וואָרום, אַז יאָ, בין איך נישט עהרליך.

זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דער אָטאָמאַנע, מיט אַנ׳אונטער-געשפּאַרטער האַנד אונטער׳ן פּנים און געקוקט אין פענסטער אַריין. עס איז שוין געוועזען צווישען טאָג און נאַכט. דער דרויסען האָט שוין אָנ-געהויבען טונקלען, און עס האָט אויסגעזעהן לעער, שטיל, ווי אַלץ אַרום וואָלט געהאַט אויסגעשטאָרבען.

שפּעטער האָט זיך דער אַלטער אַריינגעשלייכט פון זיין חדר׳ל אַהער אין שטוב, און די שטעק-שיך, אין שלאָפראָק, מיט דעם קאַפּעל אויפ׳ן קאָפּ, און דערזעהען עמיצען זיצען אין דער פינסטער, דאָס גוף ווי האַלב איינגעבראָכען און דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזט איבער דער שויס.

— ווער איז עס, גיטעלע? — האָט ער געפרעגט — וואָס זיצסטו דאָ אַזוי אין דער פינסטער?

זי האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און זיך אַרומגעקוקט.

— וואָס זיצסטו דאָ אַזוי?

— גאָרנישט. — האָט זי געזאָגט.

— פאַרוואָס זשע איז נאָך נישט אָנגעצונדען קיין לאָמפּ? וואו איז דאָס מיידעל?

— זי איז דאָ. כ׳האָב זי נישט געהייסען.

— וואָס איז, אַ שיף איז דיר אונטערגעגאַנגען?

— אוי, אוי — האָט זי שטיל אָבגעזיפצט — איך האָב מורא, אַז מיין גאַנץ לעבען...

דער אַלטער איז געבליבען שטעהן אין מיטען שטוב, קוקענדיג אויף איהר מיט אַנ'אָפען מויל.

— וואָס זיצטו אַזוי? — האָט ער שוין העכער אויסגערופען — מען קאָן דאָך מיינען, אַז דו זיצסט חלילה וחס...

— ס'שאַדט נישט, מעגסט זאָגען... ווי אַ פערוויסטע, ווי די שטאָדט ירושלים, וואָס ווערט נישט געבויעט...

— גיטעלע, קום זשע נאָר אַהער — איז ער נעהנטער צו איהר צוגעגאַנגען — ווי לאַנג וועסטו מיר אַלץ נישט זאָגען וואָס דיר איז?

— ווען דו וואָלסט געווען אַ מענש, וואָלט שוין דאָס געהייסען געזאָגט... נאָר איך זעה, אַז איך בין פערפאַלען, אַז איך האָב נישט וועמען צו זאָגען.

— נו, נו... — האָט דער אַלטער אַזש אָנגעהויבען מיט'ן מויל צו ציטערען, — איך זעה שוין, אַז עס איז מיר נישט בעשערט קיין איין בערוהטע מינוט.

— אוי!... — האָט גיטעלע נישט מעהר ווי אָבגעזיפצט, און אין דער פינסטער האָט ער נישט געזעהן, מיט וואָס פאַר אַ בליק פון פעראַכטונג, בשעת ער האָט גערעדט פון זיין בערוהטער מינוט, זי האָט אויף איהם אַ קוק געטהון.

דער אַלטער האָט זיך צוגעשלייכט צו דער טהיר פון פאָדער-צימער, וואָס געהט צו דער קיך, און דאָרט אַהין אַריינגערופען נאָך דעם דיענסטמעדעל, וועלכע איז באַלד אַריינגעקומען, אַרויסגענומען די לאָמפ פון הינטער דער שיין אַפער, וואָס איז געהאַנגען אויף קייטען איבער'ן טיש, און זי איז אַוועק אין קיך אַריין איהם אָנצינדען.

ערשט אַצונד האָט דער אַלטער אויך שטיל אָבגעזיפצט, און זיצענדיג אין דער שטיל שוין אויף דער אָטאָמאַנע נעבען גיטעלען האָט ער געקוקט אין דער נאַכט-פינסטערניש, וועלכע האָט געלויערט איבער'ן פענסטער און אַ שווערע זאָרג האָט זיך פון זיינע אויגען אַרויס-געזעהן.

באלד איז דאָס מערעל געקומען צוריק מיט אַנ׳אָנגעצונדענער לאָמפּ, פאַר וועלכער עס זענען די שאָטענס פערשוואונדען. עס איז געוואָרען ליכטיג. און דאָס מערעל האָט געקנייטשט די ברעהמען, אריינשטעלענ־דיג איהם אונטער שיין.

זי איז באַלד צוריק אַרוים און גיטעלע איז אויך אויפגעשטאַנען און געגאַנגען צו זיך — צום צימער.

— קום נאָר אַהער. — האָט דער אַלטער גערופען מיט א ציטערדיגער שטים — וואוהין לויפסטו נאָר אַלץ אין דער פינסטער אַריין?

נאָר גיטעלע האָט נישט געענטפערט, זי איז שוין געוועזען אַריין אין דער טהיר פון איהר צימער.

דער אַלטער איז אויך אויפגעשטאַנען א צערודערטער פון דער אָטאָ־מאַנע, און קרעכצענדיג זיך צוגעשלייכט אַ צווייטען מאָל צו דער טהיר פון פאָדער־צימער, וואָס געהט צו דער קיך, און ווייטער אַריינגערופען צום דינסטמערעל.

זי איז אַריינגעקומען מיט אויסגעשטעלטע אויגען.

— וואָס איז עס דאָ געווען ביטאָג — האָט ער געפרעגט — דו האָסט נישט געזעהן?

— ניין. — האָט דאָס מערעל געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

— נו שוין, שוין, גאָרנישט... — האָט ער געזאָגט — איך ווייס גאָרנישט פאַר וואָס די בעל־הבית׳טע זיצט אַזוי טרויעריג...

— איך ווייס אויך נישט... — האָט זי שטיל געזאָגט, פער־קוועטשענדיג מיט די אַקסלען.

דער בעל־בית האָט זיך אָבגעווענדעט אויף דער שטוב. און זי האָט זיך באַלד צוריק פעררוקט הינטער דער טהיר.

— אוי רבונו של עולם... — האָט דער אַלטער זיך צוריק צוגע־טוליעט צו דער אָטאָמאַנע, און פערנעהמענדיג די פאַלעס פון שלאָפראָק איבער זיינע דינע קניע זיך צוריק אַנידערגעזעצט אויף איהר מיט אַ שטי־לען געזונקענעם קאָפּ.

פון דער וואַנד אַראָב האָט זיך געהערט דער גאַנג פון זיינער

און עס האָט זיך געדאַכט, אַז די גאַנצע שטוב פערזינקט אין אַנ'אייביגען שווייגען.

דער אַלטער איז אַזוי אָבגעזעסען אַ שפּאָרע ווײַלע. דערנאָך איז ער פּאָרט אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צו גיטעלעס חדר'ל, און אויפ־עפענענדיג די טהיר האָט ער געקוקט מיט אַ שטילער פאָרזיכטיגקייט אין די אויגען אין יענער פינסטערקייט אַריין.

— גיטעלע. — האָט ער גערופען.

נאָר מען האָט נישט געענטפערט.

ער האָט אָבגעלאָזט די טהיר מיט אַ פינסטערען בליק, געגאַנגען צוריק צו דער טהיר פון דער קיך, און הייסענדיג זיך דאָרט געבען אַ שטיקעל אָנגעצונדען ליכט האָט ער זיך צוריק אומגעקעהרט דערמיט צו גיטעלען אין צימער.

זי איז שוין געלעגען אויפ'ן בעט צוגעלעהנט דערוויל אין אָנטהון.

— גיטעלע. — האָט ער זיך געשטעלט פאַר איהר מיט דעם ליכ־טעל אין דער האַנד, קוקענדיג איבער איהר קאָפּ.

גיטעלע האָט געשלאָכצט און געגאָסען מיט טרעהרען.

— אַזאַ אַלטער, פון טיש אַוועק וועט ער זיך דאָס אויפהויבען און אוועקגעהן שלאָפען בשעת אַ פרעמדער מענש זיצט. ער וועט נאָך נישט קיין שכל האָבען ווי אַזוי זיך צו בעגעהן מיט מענשען.

— נו, אין דעם געהט עס דיר, גיטעלע?

— אָודאי נישט אין עפּעס אַנדערש.

— נו שווער איך דיר, אַז אויב ער האָט זיך בעליידיגט, וועל איך איהם צוריק איבערבעטען.

— יאָ. דו וועסט איהם שוין גוט איבערבעטען. ער וועט זיך שוין לאָזען...

— אַז איך שווער דיר.

— זאָלען שוין מיינע שונאים אַזוי לעבען...

— נו קום זשע, גיטעלע, אַראָב פון בעט, קום אַריין אין דער

פאָרענדיגער שטוב, קום, קום, מאָרגען, אם ירצה השם, ברענג איך איהם צוריק אַריין דאָ אַהער.

— נו וועלען מיר זעהן. — האָט גיטעלע געזאָגט און איז אויפגעשטאַנען פון בעט.

דער אַלטער האָט זי גענומען ביי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט פיהרען אין דער גרויסער שטוב אַריין צו׳ם טיש, ווי אַ קליינטשיק קינד.

אַכט טעג שפּעטער, אין דעם אַלטענס דירות זענען שוין געיען פערשלאָגען די טהיר און פענסטער, און ער מיט גיטעלען זענען געזעסען ערגעץ אין פעלד, אין אַ הייזעל, וואָס איז אַרומגערינגעלט מיט בוימער און וויט אָבגעריסען פון שטאָדט. טהיילמאָל נאָר פלעגט קוים דערגרייכען צו זיי אַ וויט גערויש פון אַ האַסטיג רודערן פון רעדער אויף רעלסען און אַ פייף פון אַ באַהן. נאָר ווען דאָס פערגעהט און די אַרומיגע שטילקייט שטעלט זיך שוין צוריק איין, בלייבט נאָך ווי עפּעס הענגען אין דער לופט, אַזוינס, וואָס לעגט זיך זעהר שווער אויף די הערצער, און זיי טראַכטען איינער אַנטקעגען איבער דעם אַנדערען: „נאָך וואָס זענען זיי אַהער אַרויסגעפאָהרען״... און יעדערער פון זיי מיט אַ שטילען זיפץ אין האַרץ ווענדט זיך אָב און קוקען זיך נישט אין די אויגען אַריין.

דער אַלטער האָט שוין אויסגעזאָגט גאַנץ תהלים. די בוימ׳לעך, וואָס שטעהען אַנטקעגען איבער דעם אָפענעם פענסטער, העלפען איהם מיט קלאָגען, בשעת ער זיצט ביי׳ם תהלים׳ל, זיי קוקען אַריין צו איהם אין שטוב און פערדונקלען זי פון אינעווייניג מיט זייערע גרינע צווייגען, וואָס שפּרייטען זיך אוים איבער דער פאָדלאָגע און איבער די ווענד, ווי גרויסע רעהריגע מנורות, און גיטעלע זיצט שטענדיג איינע אַליין אויף דער וואַרענדע און קוקט אין דער ווייטער וועלט אַריין, ווי פריהער אין דער היים ביי׳ם פענסטער.

און איינמאָל, אַז דער אַלטער האָט שוין מעהר נישט געקאָנט בעהאַלטען זיין חרטה און אָנגעהויבען צו קלאָגען:

— נו, גיטעלע, וואָס וועט זיין אונזער תכלית? —

איז דער יונגערמאַן פלוצלינג ווי אויסגעוואַקסען פון הינטער דער ערד אַפער און אָנגעהויבען צו שרייען:

— וואָס זשע זענט איהר אַהער געקומען, תהלים זאָגען? אויף תהלים איז געווען אין דער היים גענוג פלאַץ.

און אַז דער אַלטער האָט זיך איינגעקורטשעט און געענט־פערט:

— אָבער וואָס זשע וועלען מיר דאָ אויסזיצען? —

האָט ער זיך ערשט צעשריען:

— אָט אַזוי וועט עס שוין שטענדיג זיין מיט מענשען, ווען דו וועסט זיי קומען גוטס טהון. דו וועסט זיי טראָגען אויף דיינע פליגעל פיערציג יאָהר צייט דורך דער מדבר, כּדי עפּעס זאָל דערגרייכט ווערען, און זיי וועלען ווידערשפּעניגען און בענקען צוריק אהיים נאָך דעם טאָפּ פלייש...

— אָבער איהר האָט דאָך אונז גאָר נישט געטהון קיין גוטס. — האָט דער אַלטער פערצווייפעלט אַרויסגערעדט.

— מיינע שונאים זאָלען דאָס האָבען פון גאָט. — האָט גיטעלע נאָכגעזאָגט.

האָט דער יונגערמאַן זיך געגעבען אַ חאַפּ מיט שטורם און אַרויס־געפלויגען פון שטוב.

— שטעהט נאָר, שטעהט! — איז איהם גיטעלע נאָכגעלאָפען אויף דער וואַרענדע מיט אַ געשריי און האַרץ־פּלאַץ.

— איך האָב אייך גאָרנישט געטהון קיין גוטס? — האָבען זיינע אויגען געשאָסען מיט פייער און זיין מויל האָט געשפּריצט פון דער ווייטענס שטעהענדיג. — אַ קרענק וועל איך שוין פון היינט מאָל אָן מענשען גוטס טהון! איך האָב שוין איינמאָל אַ מערדעל גוטס געטהון, ווען איך האָב זי געפונען אין אַנ'עלענדען צושטאַנד: און דערפאַר ווייל איך האָב זי געוואָלט צו'ם לעבען וועקען, איז זי נאָך שפּעטער אַרומ־געגאַנגען נאָר און געקלאָגט, אַז איך האָב איהר נשמה קאַליע גע־מאַכט.

— נו, און דאָס מערדעל איז דאָך שוין געשטאָרבען... — האָט גיטעלע איהם געוואָלט ווי פערענטפערן, און אַליין נישט געוואוסט פאַר וואָס ביי איהר אין קאָפּ האָט עפּעס אַ בליץ געטהון, אַז פונקט דאָס איינענע מערדעל איז שוין געשטאָרבען...

— איהר האָט זי דען געקענט? — האָט ער אַזש אַ פינקעל געטהון.

— איך ווייס נישט,

— און דורך וועמען איז זי געשטאָרבען?

— איך ווייס גאָרנישט, איך ווייס נישט. מיר האָט זיך גאָר געדאַכט.

— נו טאָ וואָס זשע דען זאָגט איהר, אז איהר ווייסט גאָרנישט? דאָס איז ניעדערטרעכטיג! און אָט אַזוי איז אויך מיט אייך, נאָך איידער איך האָב צייט געהאַט צו בעווייזען אייך מיין כוונה, זאָגט איהר שוין, אַז איך האָב אייך שלעכטעס געטהון. און מיין כוונה איז געווען מיט דעם וואָס איך האָב אייך דאָ אַהער אַרויסגענומען אייך מיט אייער מאַן: אייער געלעגער צו בעטען צווישען די עלטסטע בוימער, אין דעם טיעפ־סטען גראָז און הינטער די געדיכטסטע צווייגען, פון וואַנען אַראָב דאָס געזאַנג פון די פויגעל זאָלען אין אייך וועקען די צערטליכסטע גע־פיהלען פון איינס צו דאָס אנדערע... — אָט, וואָס מיין שלעכטע כוונה איז געווען! —

— נו טאָ בלייבט זשע דאָ, איהר אויך, נישט ווי איהר האָט מיך אַרויסגעזעצט מיט מיין אַלטען אַליין...

— איך... האָט ער אַ קוועטש געטהון מיט די פּלייצעס.

— איך זעה שוין גוט — האָט זי איהם נאָכגעשריען פון הינטען אויפ'ן וועג אַרויס — ווי פון אייער הילף קאָן מען שטאַרבען, און אַפילו יענץ מיידעל איז אויך געשטאָרבען פון אייער הילף...

נאָר דער יונגערמאַן האָט שוין נישט געהערט. ער איז אַנט־לאָפען פון צווישען די בוימער אַרויס, איז אַוועק צו די שינעס פון דער באַהן, און מיט דעם פּלאַנט געלאָזט זיך לויפען גלייך אין שטאָדט אַריין צופוס.

גיטעלע האָט זיך נעביך צוריק אומגעקעהרט אין שטוב אַ בע־טריבטע, זי האָט געפיהלט, ווי דאָס דאַריין פּלאַצט. זי קאָן שוין מעהר גישט דעם אַלטענס תהלים־זאָגען אריבערטראָגען. און דער אַלטיטשקער האָט געמוזט צוריק אַרויסלעגען דאָס תהלים'ל פון דער האַנד, ווייל וואָס אַ טאָג איז געוואָרען אַלץ ערגער צווישען זיי. נאָך גוט, וואָס דער יונגערמאַן האָט זיי חאַטש אַרויסגעזעצט אין אַ וואַלד, אַז קיינער זאָל נישט הערען זייער אַרומרייסען זיך פון היינט מאָל אָן. און וואָס דער סוף איז געוואָרען מיט איהם אַליין, מיט דעם יונגענמאַן, ווייסט

קיינער נישט. מען זאָגט, אַז ער האָט זיך פֿערשלאָסען אין אַ בעזונדער שטיבעלע ערגעץ הינטער דער שטאָדט, און וויל בּיי קיין פֿאַל שוין נישט העלפֿען קיינעם, אַפילו זיין אייגענעם טאַטען אויך נישט... ווייל די וועלט איז נישט ערהאַבען, זאָגט ער, און אַפילו ניעדער-טרעכטיג...

אינהאלט.

I. סקיצען.

1) אַ פּאָמניק 5
2) די באָבעשי'ס אָבהיטען 13
3) חיים אהרן 21
4) אַ גנבה 27
5) דער לעהרער גרינשטיין 33

II. ערצעהלונגען.

1) קריינדעלע (איהר לעבען) 39
2) קריינדעלע (איהרע אידעאַלען) 53
3) דער אָרימער יונג. 73
4) דאָס לעבען 89
5) פון רבינ'ס שטוב 109
6) אַ חתן ווערען 141
7) איינער אַ מענש 163